

ΙΣΤΟΡΙΑ

του
ΣΟΥΛΛΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΓΑΣ.

υδωρ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΣΟΥΛΛΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΓΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΥΣΑ

Τὴν χρονολογίαν αὐτῶν, τὰς πρὸς τοὺς
Ὀθωμανοὺς μάχας, κυρίως δὲ τὰς πρὸς
τὸν Ἀλῆ Πασᾶ Σατράπην τῆς Ἡπείρου.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣΑ

ΠΑΡΑ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ

ΥΠΟΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΔΙΗΡΗΜΕΝΗ ΕΙΣ ΤΟΜΟΥΣ ΔΥΟ.

ΤΟΜΟΣ Α'.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

ΤΥΠΟΣ Φ. ΚΑΡΑΜΗΝΗ ΚΑΙ Κ. ΒΑΦΑ.

(ΠΑΡΑ ΤΗ: ΟΔΩ: ΒΥΣΣΗΣ: ἄριθ. 301.)

1857.

Πρὸς τοὺς Ἀναγνώστας.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ὁμογενεῖς μ' ἐπαρακίνησαν πολλάκις νὰ δευτεροτυπώσω τὴν ἱστορίαν τοῦ Σουλλίου, καὶ Πάργας, διότι κατέστη σπανία· καὶ ἡ παρακίνησις αὐτῶν μ' ἐφάνη πατριωτικὴ, καὶ ἡ ἔκδοσις ἀναγκαία, οὐχὶ τόσο διὰ τὴν σπανιότητα τῆς ἱστορίας, ὅσον διὰ τινὰς ἐλλείψεις προκυψάσας ἐκ τῶν ῥηθησομένων περιστάσεων.

Τὰ κύρια τῆς παρούσης ἱστορίας ἀντικείμενα ὑπάρχουσι τὸ Σούλλι, ἡ Πάργα, καὶ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς· εἰς τῶν δύο πρώτων τὰ τελευταῖα συμβάντα καὶ αὐτόπτης, καὶ συνεργὸς φανερός, καὶ μυστικὸς ἐχρημάτισα καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν διάρκειαν, τοῦ δὲ τρίτου, τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἐκτὸς τῆς γνώσεως τῶν φανερῶν αὐτοῦ πράξεων, μ' ἐγνωστοποιοῦντο πρὸς τούτοις καὶ τὰ μυστικά του σχέδια διὰ τινῶν ἀλληγορικῶν σημείων παρὰ τῶν πρώτων γραμματέων, καὶ συμβούλων του, Μάνθου Οἰκονόμου, Ἀθανασίου Ψαλλίδα διδασκάλου τῶν Ἰωαννίνων, καὶ Στεφάνου Δοῦκα· οὗτοι μέλη χρηματίσαντες τῆς πρώτης ἐταιρίας, τοῦ Ῥήγα Φεραίου, δὲν ἠρνήθησαν τὴν ὑπόσχεσίν των· ὅσα μυστικά, καὶ ὁδηγίας ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν τὰ ἐμεταχειρίζομην κατ' ἐκείνας τὰς δεινὰς περιστάσεις πρὸς ὄφελος τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ Παργίων, ἀλλὰ προσεῖχαν τόσο ὥστε οὔτε προφορικῶς, οὔτ' ἐγγράφως νὰ δοθῆτις ὑπόνοια εἰς τὸν τύραννον, ἄλλως, τὰ ῥηθέντα ἄτομα ριζηδὸν ἠφανίζοντο· μὴ ὑπάρχοντος ἤδη τινός

κινδύνου ὀφείλω δικαιωματικῶς νὰ δημοσιεύσω καὶ τὰ ὀνόματα, καὶ τὰς πατριωτικὰς αὐτῶν πράξεις· σπάνιον τῷ ὄντι παράδειγμα, διὸ καὶ ἀξιέπαινον, τὸ νὰ ἴδῃ τις ἐναρέτους ἀνθρώπους ὑπουργοὺς, καὶ συμβούλους τοιοῦτου τυράννου, θαυμασιώτερον δὲ διαπρέψαντας μέχρι τέλους ὑπὸ τὴν αὐτοῦ εὐνοίαν· οὗτοι ἐπολιτεύοντο τὸν τύραννον μὲ τὴν φρόνησιν, ὥστε πεπεισμένοι εἰς τὸν ἀκέραιον αὐτῶν χαρακτῆρα, καὶ τὰς συμβουλάς ἐδέχετο εὐμενῶς, καὶ τὰς παρακλήσεις ὑπὲρ τινῶν ἀδικουμένων ἐνήργει πολλάκις ἀδωροδοκῆτως σεβόμενος τὴν ἀδωροδοκῆτον αὐτῶν μεσιτείαν· κοῖδε γὰρ καὶ πολέμιος ἀνδρῶν ἀρετὰς θαυμάζειν».

Εἰς τὴν πρώτην ἐκδοσιν δὲν ὑπῆρχε τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως διηδημοσιευμένον ἕνεκα τῶν δεινῶν περιστάσεων, εἶχε γὰρ διακοινώσει πρᾶξιν τινα ἀξιοκατάκριτον τοῦ τότε μυθικοῦ συμβούλου τοῦ Ἰακώβου Πασᾶ, Μητροπολίτου τῆς Ἄρτης κυρίου Ἰγνατίου, κατὰ τῆς Πρεβυζῆς, ὡς ἔμπροσθεν ῥηθῆσεται, διὸ κατεδιώχθη κριτικῶς ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Πασᾶ διὰ τῶν πολιτικῶν, καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν τῆς Κερκύρας· χάρις, καὶ εὐγνωμοσύνη εἰς τὸν τότε ῥωστικὸν στρατηγόν, Ἄντρέι, ὁστις πληροφορηθεὶς τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὸν συγγραφέα ὑπεράσπισε, καὶ ἐδικαίωσε, καὶ τὸν Ἰγνατίον κατὰ πρόσωπον αὐστηρῶς ἤλεγξε παρόντων πολλῶν ἐπίτηδες προσκεκλημένων μαρτύρων Πρεβυζάνων, οἵτινες τὸν κατέδειξαν ἀναπολόγητον τῆς Πατρίδος τῶν προδότην· ὑπέκειτο τῷ ὄντι εἰς οὐκ ὀλίγους διωγμοὺς καὶ κινδύνους, ὅστις, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἐπεχείρει νὰ γράψῃ τῶν διατρεχουσῶν περιστάσεων τὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ ὑπῆρχον δύο κόμματα ἐκ διαμέτρου ἀντικεί-

μενα, τὸ δημοκρατικόν, δηλαδὴ, καὶ ἀριστοκρατικόν· ἀλλὰ τὸ δεύτερον ὑπερίσχυεν.

» Ἐνεκα τῶν τότε λοιπὸν δεινῶν περιστάσεων, ζῶντος μάλιστα καὶ τοῦ ἰσχυροῦ τυράννου Ἀλῆ Πασᾶ, ὑπέκειτο ὁ συγγραφεὺς διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἱστορίας, εἰς δυσσάποφευκτον κίνδυνον, ὅθεν διὰ τὴν ἐντέλειαν τοῦ πονήματός, καὶ ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου, ὤφειλε νὰ τὸ ἐκδώσῃ ἐν προσφόρῳ καίρῳ· ἀλλὰ κατὰ σύμπτωσιν, ἐπαρουσιάσθησαν τότε ταῦτοχρόνως δύο στοιχεῖα εἰς ἄκρον ἀντίθετα, καὶ πολέμια· ἡ τυραννία, δηλαδὴ, ἀφ' ἑνός καὶ ἡ ἐθνικὴ ἑταιρία ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀφ' ἑτέρου ἕνεκεν τῆς ὁποίας προὔτρεψεν ἡ ἑταιρία τὸν συγγραφεῖα νὰ ἐκδώσῃ ἀνυπερθέτως τὸ πόνημα πρὸς ἀναρρίπαισιν, καὶ ἐνθουσιασμὸν τῶν ὁμογενῶν· ἔπρεπεν ἄρα νὰ πεισθῇ ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν ὑψηλὴν καὶ θεῖαν φωνὴν τῆς Πατρίδος, (τοιαύτη γὰρ ἦν ἡ φωνὴ τῆς ἑταιρίας) τῆς δὲ τυραννίας τὸν κίνδυνον διόλου νὰ μηδενίσῃ· ἀλλὰ διὰ νὰ προφυλάξῃ ταῦτοχρόνως ἐκτὸς τῶν προρρήθέντων καὶ ἕτερα ἄτομά τινα τῆς ἑταιρίας ἐπίσημα ἐκ τοῦ κινδύνου, καὶ ἵνα μὴ ὡς ἐκ τούτου ἀναχαιτισθῇ, πιθανὸν καὶ ματαιωθῇ τῆς ἑταιρίας ἡ πρόοδος, ἐπειθαναγκάσθη νὰ τὸ ἐκδώσῃ ἀτελές. Εὐτυχῶς δὲ παρελθουσῶν νῦν τῶν δεινῶν τῆς τότε ἐποχῆς περιστάσεων, χρέος ἑαυτοῦ ἔκρινε, διὰ τῆς προσθήκης τῶν τότε παραλειφθέντων, καὶ πολλῶν εἰσέτι ἄλλων ἀναγκαίων, καὶ τὸ ἐλλείπον τῆς ἱστορίας νὰ ἀναπληρώσῃ καὶ διὰ τῆς γνώσεως αὐτῶν τὴν περιεργίαν τῶν ἀναγνωστῶν νὰ εὐχαριστήσῃ.

Τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν περιττὸν ἐνόμισα νὰ συντάξω ἐνιαῦθα, ὡς τὸ πρῶτον, διότι τὴν περιτομὴν

ἐκείνην ἀπήτησαν αἱ τότε περιστάσεις, καὶ διότι περὶ Ἀθηνῶν διάφοροι παλαιοὶ τε καὶ νέοι ἱστορικοὶ, καὶ περιηγηταὶ τῆς Ἑλλάδος ἔγραψαν διεξοδικὰς, καὶ ἀκριβεῖς περὶ αὐτῶν ἱστορίας, περὶ δὲ τοῦ Σουλλίου, καὶ Πάργας οὐδεὶς, νομίζω, πρὸ καὶ μετὰ, τόσον ἀκριβῶς· διότι ὅσα πλεονεκτήματα ἀπαιτοῦνται εἰς συγγραφέα διὰ τὰ ἔχη λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τῶν κατορθωμάτων τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ Παργίων, ὥστε τὰ φανῶσιν αὐτὰ ἀξιόπιστα μνημεῖα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, δὲν ἔλλειπαν· δηλαδὴ ἡλικία σύγχρονος, αὐτοψία, καὶ γειτονία τοῦ τόπου, εὐκολα μέσα τὰ λαμβάνη πληροφορίας, καὶ ἔγνωσαν τῶν ἀναφερομένων πραγμάτων, ἀριθμία εἰς τὴν καταγραφὴν, κρίσις χωρὶς πάθους, καὶ τακτικὴ χρονολογία· μ' ἔτυχε μολοντοῦτο ν' ἀναγνώσω σύγγραμμα τινος Γάλλου, Ἀρμῆν Καρέλλη, μεταφρασθὲν εἰς τὸ Ἑλληνικόν, καὶ τυπωθὲν ἐν Βουκουρεστίῳ κατὰ τὸ 1838 ἔτος· ἐξ ὧσων διηγεῖται ὁ συγγραφεὺς αὗτος, καὶ μάλιστα περὶ τοῦ Σουλλίου, ἐπιναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, καὶ καπετάνων, ἄλλα μὲν εἶναι μεταμορφωμένα, ἄλλα ἐκ διαφόρων ἐφημερίδων ἐρανισμένα, ἄλλα πεπλατμένα, ἄλλα δὲ διόλου ἀνύπαρκτα· ἀλλὰ καὶ ὁ Πουκεβίλλιος Γάλλος, καὶ διάφοροι ἄλλοι, ὡς παρὰ πολλῶν λέγεται, ὑπέπεσαν εἰς τοιαῦτα λαθῆ· ἀναντιβῆρητον εἶναι· ὅτι ὁ ἐξ ἀκοῆς γράφων, καὶ μάλιστα ὁπότεν κατὰ φαντασίαν, καὶ πρὸς ἐπίδειξιν μόνον συρράπτῃ λόγους, τότε τὸ ποίημά του κατανατᾷ τῶ ὄντι μυθιστορικόν· πιθανὸν τὰ μὴν ἦναι τόσον παράδοξον ἂν ἄλλοεθνῆς τις συγγραφεὺς γεμίξῃ τὸ σύγγραμμά του ἀπὸ ψευδῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι συμβάντων, διότι ὡς προεῖπον τὰ πα-

ραλαμβάνει ἐξ ἀκοῆς, ὅσον εἶναι ἀπορίας καὶ ὄνειδι-
σμοῦ ἐπαγωγὸν τὸ νὰ βλέπῃ τις ἑμογενῆ ἱστοριογρά-
φον παρευρεθέντα ὅπως οὖν ἐν ταῖς πράγμασι, ἢ δυνά-
μενον νὰ ἐξιχνιάζῃ αὐτὰ ἀκριβεστέρως, νὰ γεμίζῃ τό-
μους ὀγκώδεις ἐκ μύθων, καὶ παραλογισμῶν, ὥστε
ἐὰν λέγῃ καὶ τινα ἀλήθειαν νὰ κατανατᾷ ἀπίθανος· καθ'
ὃν λοιπὸν καιρὸν μέλλει νὰ συγγραφῇ ὑπὸ τινος σο-
φοῦ, καὶ κριτικοῦ Ἑλληνος Γενικῆ τῆς Ἑλλάδος Ἱ-
στορία, πόσως ἄραγε δυσκολίας, φραγμοὺς καὶ προ-
σκόμματα ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ θ' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν
ἀνίχνευσιν καὶ διάκρισιν τῆς ἀληθείας ἀπὸ τοῦ ψεύδους;

Τὸ λεκτικὸν τῆς δευτέρας ἐκδόσεως διώρθωσα ἐπὶ
τὸ βέλτιον παρὰ τῆς πρώτης· κατὰ τοῦτο νομίζω, νὰ
μὴν ἔσφαλα, διότι πάντες γνωρίζουσιν ἀλανθάστως
τὴν ἔκτοτε μέχρι τῆς σήμερον ἐπὶ τὰ χρεῖτω μετα-
βολὴν τοῦ Ἑλληνος λόγου, ὅθεν καὶ τὸ ὕφος ἔπρεπε
νὰ γένη εὐρυθμότερον, καὶ καταλληλότερον ὅπως οὖν
πρὸς τὴν ἐνεσιῶσαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης κατά-
στασιν· ἐὰν τότε ἤθελα μεταχειρισθῆ τὴν σημερινὴν
γλῶτταν, οἱ πλείότεροι βέβαια δὲν τὴν ἐνόουν ἐντε-
λῶς, καὶ ὡς ἐκ τούτου οὔτε τὴν Ἱστορίαν ἀνεγίνω-
σκον εὐχαρίστως, καὶ ἐμὲ ὁ κοινὸς ἀνθρώπινος νοῦς
πιθανὸν νὰ ὠνόμαζεν ἀλλόγλωσσον, καὶ βάρβαρον.

Ἐξ ἀμφοτέρων τῶν Ἱστοριῶν Σουλλίου καὶ Πάρ-
γας ἀφῆρσα τινα ὡς μὴ τόσον ἀναγκαῖα, μηδὲ πρὸς
τὰ ἱστορούμενα πολλὴν σχέσιν ἔχοντα, προσέθηκα δὲ,
ὡς ἐν ἀρχῇ εἶπον, ἄλλα ἀναγκαιότερα, καὶ σχετικώτε-
ρα· καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν παράστασιν τῆς ἀρχαιότη-
τος τοῦτε Σουλλίου καὶ Πάργας εὐρήσει αὐτὴν ὁ ἀνα-
γνώστης ἐν ταῖς ἀνηκούσαις θέσεσι. Ὁ Ἐκδότης.

ΤΗ ΚΛΕΙΝΗ ΜΟΙ ΕΛΛΑΔΙ

ΤΟ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΟΝ ΣΕΒΑΣ.

Ἄν ἐγὼ φιλότατῃ μου, Μητὲρ, βλέπω τὸ γλυκύτατον φῶς τοῦ ἡλίου, Σὲ πάντως γνωρίζω τὸν φωτοδότην· ἂν ὑπάρχω εἰς Σὲ μόνην χρεωστῶ τὴν ὑπαρξίν μου, καὶ σὺ μὲ ἐθήλατες τὸ πρῶτον γάλα τῆς παιδείας, καθὼς ἐπαίδευσας καὶ ὅλα τὰ πεπολιτισμένα Ἕθνη, ἐξ ὧν τινὰ τέκνα τῆς Ἀχαριστίας Σε καταφρονοῦσι σήμερον· αἱ συνεχεῖς σου συμβουλαὶ, καὶ παρακινήσεις, οἱ ἀπὸ καρδίας στεναγμοὶ σου, καὶ οἱ ὀδυρμοὶ σου ἀναμφιβόλως μ' ἐπειθανάγκασαν νὰ ἐνασχοληθῶ εἰς τὴν συγγραφὴν ταύτην· τοιοῦτον δὲ ἔργον, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἀκριβῶς γινώσκεις, ὅτι δὲν ἤθελον ἐπιχειρήσει, ἂν ἡ γλυκυτάτῃ τοῦ ζωτικοῦ σου ἀέρος ἀναπνῶθῃ δὲν ἤθελε μὲ ἐμψυχώσῃ, ἂν ἡ ὀσμὴ τοῦ καπνοῦ τῶν ὀρέων σου δὲν ἤθελε με παροτρύνῃ, ἂν τὰ ἐνδοξά σου Πεδία δὲν ἤθελον με ἐνθαρρύνῃ· ἂν τέλος πάντων τὰ ζῶντα ἀνδρεία τέκνα σου δὲν ἤθελον με ὑποχρεώσῃ.

Ποῖον ἄλλο λοιπὸν ὑπόδειγμα τῆς πρὸς Σέ μου ὑποταγῆς, καὶ ἀγάπης ἀρμόζει νὰ σοὶ προσφέρω, παρὰ τὰ τρόπικα τὰς λαμπρὰς νίκας, καὶ ἀνδραγαθίας τῶν τέκνων σου Σουλλιωτῶν; ἀπὸ Θησαυρῶν καὶ δώρων πολυτίμων δὲν ἔχεις χρεῖαν, οἱ κόλποι, καὶ τὰ Ταμεῖα τῶν πλουσιῶν σου ὀρέων γέμουσι χρυαίου, καὶ ἀργυρίου, καὶ λίθων πολυτίμων, ἅτινα σήμερον θάρ-

βαρά καταπατοῦσι καὶ ἀλώνητα πάλαι ἀνδράποδα· ἐ-
νός μόνου χρεῖαν ἔχεις, ἐνός καὶ μόνου ἐπιθυμεῖς· τῆς
Ἀρχαίας Σου δόξης, καὶ λαμπρότητος, καὶ πρὸς τὴν
ἀνάκτησιν ταύτης προτκαλεῖς τὰ ἀπαντοχοῦ τῆδε κα-
κεῖσε διεσκορπισμένα τένα Σου· ἀλλ' ὑπὲρ ταύτης ἀ-
γωνίζονται καὶ τὰ τέκνα Σου εἰ Σουλλιωταί· ὡς Μῆ-
τηρ λοιπὸν φιλότιμος, καὶ φιλόστοργος, δίκαιον εἶ-
ναι, νὰ δεχθῆς αὐτοὺς ὑπὸ τὴν σκέπη, καὶ προστα-
σίαν Σου.

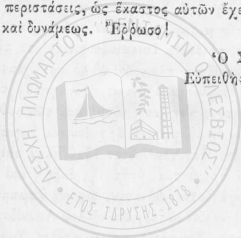
Ἡ Βίβλος ἦν ἐγὼ Σοι προσφέρω, φιλιτάτη, δὲν πε-
ριέχει νοήματα μεταφυσικά, οὔτε φράσεις, καὶ σχήμα-
τα ῥητορικά, τὰ ὅποια ἐπισκιάζουσιν ἐνίοτε τὴν ἀλή-
θειαν, καὶ σκοτίζουσι τὸν νοῦν· ἀλλὰ φρονήματα, πρά-
ξεις, καὶ κατορθώματα ὄντως Ἑλληνικά, τὰ ὅποια
διακρίνουσι τοὺς γνησίους υἱοὺς ἀπὸ τῶν νόθων, καὶ
προμηνύουσιν ἐν ὀλίγῳ τὴν ἀρχαίαν σου λαμπρότητα.
ἐνταῦθα βλέπει τις τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν καὶ ἄλλους
ὁμοίους του τρέχοντας ὑπὲρ τῆς δόξης, καὶ ἐλευθε-
ρίας εἰς τὸν ἐνδοξὸν θάνατον, ὡς εἰς λαμπρὴν Πα-
νήγυριν, καὶ ἀκούει αὐτοὺς, ὡς ἄλλον Λεωνίδα, λέγον-
τας πρὸς τοὺς Συμπολίτας τῶν· ἀφίλοι Συμπολίται
ἐλάτε ἅς φάγωμεν, καὶ ἅς πῖωμεν σήμερον πλουσίως,
ὅτι ὁ Πλούτων αὔριον μᾶς ἐτοιμάζει μίαν πλουσίαν,
καὶ χαρμῆσινον τράπεζαν εἰς τὸν Ἄδην· ἐνταῦθα βλέ-
πει τις καὶ τὰς γυναῖκας αὐτὰς ὡς ἄλλας σπαρτιάτι-
δας ὀρμώσας κατὰ τῶν βαρβάρων, καὶ τὸν ἐνδοξὸν ὑ-
πὲρ Πατρίδος πόλεμον ἀγωνιζομένας· εὕρισκει, ἐνὶ λό-
γῳ, ἐνταῦθα προγονικῆς ἀρετῆς κληρονομίαν, ἔργα
καὶ πράξεις τοσοῦτον λαμπράς, ὥστε δι' αὐτῶν νὰ ἐμ-
φράσῃ τὰ ἀπύλωτα στόματα τῶν, ὅσοι κατηγεροῦν-

ιβ'.

τες λέγουσιν ὅτι «Πάλαι πότ' ἦσαν Ἕλκιμοι Ἕλλη-
νες. »

Δέξαι λοιπὸν εὐμενῶς, ὦ Μῆτερ, τὴν προσφερομέ-
νην σοι ταύτην Βιβλίον, ἣτις πολυπόνου σπουδῆς, καὶ
πολυχρονίου πείρας προῖδὸν οὖσα, ἂν μὴ ἄλλο τι, πε-
ριέχει ὅμως ἐν ἀκριθείᾳ τὰ κατορθώματα τῶν ἀνδρείων
Σουλλιωτῶν, καὶ πολλῶν ἄλλων ὁμοίων ὁμογενῶν, ἅ-
τινα καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τέκνα Σου δύνανται νὰ χρησι-
μεύσωσιν ἐναντίον τῶν θιρβάρων, ὡς παράδειγμα κα-
τὰ τὰς περιστάσεις, ὡς ἕκαστος αὐτῶν ἔχει ἐπιτηδεύ-
ματος, καὶ δυνάμεως. Ἐβρῶσο!

Ὁ Σὸς
Εὐπειθῆς Υἱός.

ΕΞΑΣΤΙΧΑ ΗΡΩΕΛΕΓΕΙΑ.

Εἰς τὰ τοῦ Σουλλίου ὄρη.

Χαίρετε Σουλλίου ἠπειρωτικά, χαίρετε οὔρη,
καὶ μέτρα ποιηταῖς εἵνεκα νείματ' Ἄρεος·
Οἴτη μὲν γὰρ Πίνδος, Πήλιον, ἄκρατ' Ὀλύμπου
αἴση σιγῶσι Βαρβαρικῇ πρὸ χρόνων·
Οὐδὲ γὰρ οὐδ' ὀρνίθων ἀμφ' ὑμᾶς ἔστ' ἔτι γῆρυς,
ἀλλ' ὄπλων σμαραγεῖ ἀυτῇ, ἢ δὲ μάχης.

Εἰς τὸν Συγγραφεὰ τῆς Ἱστορίας.

"Ἰφθιμε φιλογενές, πολὺπλαγκτε, τλήθουμ᾽ Ἄνερ,
Πεῖρραιθὲ χρυσέ, ὡς εὖ Ἱστορέεις,
"Ἄνδρας μαρναμένους Ἀγαρηνοῖς αἰμοφορύκτοις,
μηδὲ γυναῖκας ἀφείς τῶν δε ἀπειρομάχους,
Οἱ καί, εἰ μὴ πείνων, δεῖντο τε τῶν ἄγε δήρις,
δεῖτ' ἀναγκαίως, δις τοσάκις γ' ἐνίκων·

Εἰς τὴν Βίβλον, καὶ τὸν ἀναγινώσκοντα.

Δίπτυχε βίβλε! τί δὴ φιλοῖστορι τῶ δ' ὑποκεύθεις;
λαμπραῖς ἐννοαῖς, λέξεσι τ' εὐφραδέσι;
Τῶν εὖ ναιόντων ὑπαρχον, Σούλλιον ἅμα,
πρήξιας ἀρίστους, ἀθανάτους τε νόας·
"Ἡκουσας; ἀπὸ ναι· τὴν δε μέτιθι ζῶν φιλοῖστωρ
Γραικῶν ξυμπάντων ξύπνοος, ἠδὲ φίλος.

Εἰς ἀιδίου φιλίας τεκμηριον

ΑΝΔΡΕΑΣ ΙΕΡΕΥΣ

ΙΔΡΩΜΕΝΟΣ, Ο ΥΠΑΡΓΕΙΟΣ.

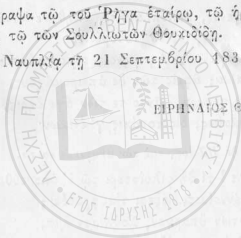
ΑΙΣΙΟΝ ΕΠΙΤΑΦΙΟΝ.

Εἰς τὸν Ρῆγα, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ἀπολωλῆτας.

Οὔτοι ἐλευθερίην θηρόμενοι ἀγλαόμορφον
εὖρον ἐνὶ ξυλόχοις ὀκρυόεντα μόρον·
Χαίρετε θηρευταὶ κοιμώμενοι, εἰς ὅκεν ἤως
ἔλθῃ ἀπ' οὐλύμπου λαμπὰδ' ἀνισχομένη·
Καὶ τότε' ἐγειρόμενοι πολίων βρόμῳ ὄρνυμενάων
Δαίμονες εἰς ἄγρην σπεύδ' ἀλεξίκαχον.

Ἐγραψα τῷ τοῦ Ρῆγα ἐταίρῳ, τῷ ἡρωϊκῷ Περ-
ραιβῷ, τῷ τῶν Σουλλιωτῶν Θεοκιδίδῃ.

Ἐν Ναυπλίᾳ τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1831.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΛΙΟΥ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Σουλλίου.

ΚΑΘ' ὅσον αἱ περιστάσεις, καὶ τὰ μέσα μᾶς ἐπέτρεψαν εἰς τὴν παροῦσαν σπουδὴν τῆς Ἱστορίας ἐζητήσαμεν εἰς τοὺς παλαιούς καὶ μεταγενεστέρους Γεωγράφους, καὶ ἱστορικούς Ἕλληνας, ὅπως εὖρωμεν ἀκριβεστέρας πληροφορίας περὶ τῆς τοῦ Σουλλίου ὀνομασίας καὶ χρονολογίας, καὶ ἐπομένως νὰ καταχωρίσωμεν ὕλην βασιμωτέρων ἀποδείξεων εἰς τὴν ἱστορίαν· ἀλλ' ὅλοι οἱ κόποι μας ἀπέβησαν μάταιοι, διότι οὔτε τὴν ὀνομασίαν, οὔτε τὴν χρονολογίαν, οὔτε τὰ βουνὰ τοῦ Σουλλίου ἀπηντήσαμεν πύποτε· στερημένοι λοιπὸν Γεωγραφικῶν, καὶ Ἱστορικῶν ἀποδείξεων, ἠναγκάσθημεν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὰς ὀπωσοῦν ἀκριβεστέρας ἐξετάσεις τῶν πρεσβυτέρων, καὶ νοημονεστέρων κατοίκων (1) τοῦ Σουλλίου ὅπως διηγηθῶσιν ἡμῖν ὅσα κατὰ παράδοσιν, ἐνεθυμοῦντο ἀπὸ τῶν προγενεστέρων, καὶ ὅσα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν συνέβη-

(1) Μεταξὺ τῶν διαφόρων πρεσβυτέρων μᾶς ἐχρησίμευσεν πλέον τῶν ἄλλων εἰς τὸ ἔργον μας, Σουλλιώτης τις, Πάσχος Λάλας καλούμενος· ἡ φύσις εἶχε προικίσει τοῦτον τὸν ἀπλοῦν καὶ ἀγράμματον γέροντα μὲ τόσον μνήμονικὸν, περιέργειαν καὶ φιλαλήθειαν, ὥστε σπανίως εὐρίσκονται τὰ τοιαῦτα χάρσματα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

σαν· οἱ ἐξετασθέντες ὠμολόγησαν ἅπαντες ἐκ συμφώνου ὅτι· Αἰγυπτῶσκόι τινες ἐκ τῶν περίξ χωρίων ἀνέβαινον βόσκοντες τὰ κτήνη των εἰς τὰ βουνά, ὅπου σήμερον ὑπάρχουσι τὸ Σούλλιον, ἡ Κιάφα, ὁ Ναβαρίκος, καὶ ἡ Σαμωνίθα· ὁ δὲ τόπος οὗτος ἦτο τότε δύσβατος, καὶ δασώδης, διὸ ὑπῆρχε καὶ πληθὺς ἀγριοχοίρων, οἵτινες, κατὰ τὸ φυσικόν των ἰδίωμα βόσκοντες ἐσχημάτιζον κοιλώματα εἰς τὴν γῆν μετὰ τὸ ρύγχος των (προβοσκίδα)· ἡ γῆ οὖσα ἐρυθρόχρους, καὶ σκληρὰ διετήρει εἰς αὐτὰ τὰ κοιλώματα, (καθὼς καὶ μέχρι σήμερον τὰ φριάτῶν) δι' ὅλου τοῦ θέρους, τὰ ἐκ τῶν ὑετῶν, καὶ χιόνων καταπίπτοντα ὕδατα. Βλέποντες τοῦτο οἱ Αἰγυπτῶσκόι, ὄντες ἀφ' ἐτέρου θεδαρυμένοι ὑπὸ τῆς τυραννίας τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ μάλιστα τῶν εἰς Γαρδίκι (1) κατοίκων, ἐσυμφώνησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς ἐκεῖνας τὰς δυσβάτους, καὶ δασώδεις τοποθεσίας φέροντες μετ' ἑαυτῶν καὶ δσα ἔτρεφον κτήνη πρὸς ζωτροφίαν τῶν οἰκογενειῶν των· ἀπεφάσισαν νὰ ὑποφέρωσι πᾶσαν σωματικὴν κακοπάθειαν, καὶ ὄχι τὰς ὕβρεις, καὶ ξυλοκοπισμοὺς τῶν ἀρνησιθρήσκων τυραννῶν· ἡ ἀπόφασις, ὡς φαίνεται, ἐβλήθη εἰς ἐνέργειαν, τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἠκολούθησαν ἐκ διαλειμμάτων καὶ ἄλλοι ὁμοιοπαθεῖς ἐκ τῶν περίξ χωρίων, ὥστε ἐν διαστήματι ὀλίγου χρόνου συνώκησαν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν οἰκογενείας· Ὀθωμανὸς δὲ τις σημαντικὸς ἐκ τῶν γειτονικῶν χωρίων, τοῦνομα, «Σούλλης» φθονήσας τὴν

(1) Χωρίον ἀπέχων τοῦ Σουλλίου ὥρας τέσσαρας, ἐνῶ κατοικοῦσι Τουρκαλθῶνοί, οἵτινες χριστιανοὶ ὄντες πρότερον ἐτουρκεύσαν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησαν ἄλλοι γείτονες ν' ἀκολουθήσωσιν τὸ παράδειγμα τῶν ἐμίσεων, καὶ κατεδίωκον τοὺς διατηρήσαντας τὸν χριστιανισμόν.

ἐλευθερίαν αὐτῶν ἀπεφάσισε τὴν καταστρεφὴν τῶν πρὸς παράδειγμα συστολῆς, καὶ φόβου τῶν ἄλλων ὑπηκόων· ἐκινήθη λοιπὸν κατ' αὐτῶν μετὰ διακοσίων ὁμοθρήσκων ὀπαδῶν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ὥρας ἠσθάνθη ὅτι, τὰ ὑπὲρ ἐλευθερίας ὄπλα, καίτοι ὀλίγα, εἶναι ὁμῶς ἰσχυρότερα παρὰ τὰ τυραννικὰ, διότι ὁ τύραννος καταγίνεται πάντοτε νὰ στερεώσῃ τὸ σύστημά του μὲ ἀπειλὰς, καὶ διαιρέσεις, σπανίως δὲ ἐκθέτει εἰς κίνδυνον τὴν ὑπαρξίν του, ὁ δὲ φιλελεύθερος τὴν θυσιάζει εὐχαρίστως ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας· ἐντοσοῦτῳ, μάχης συγκροτηθείσης, φανεύεται ὁ Σούλλης μετ' ἄλλων τινῶν συντρόφων παρὰ τῶν ὀλίγων φιλελευθέρων Ἑλλήνων, οἵτινες διὰ μνήμην τῆς ἀνδραγαθίας, καὶ τρόμον τῶν ἐχθρῶν ὠνόμασαν τὸ χωρίον τῶν Σούλλι, θέσαντες τὸ ὄνομα τοῦ φονευθέντος Σούλλη ἐνῶ πρόσλαδόντως ἦτο ἀκόμη ἀσχημάτιστος, καὶ ἀνώνυμος, διότι κατώκουν διεσπαρμένοι εἰς ἀποτόμους κρημνοὺς, καὶ δάση δύσδατα.

Ὅσον αἱ ἔριυναὶ τῶν ἀρχαίων, καὶ μεταγενεστέρων Γεωγράφων, καὶ Ἱστορικῶν Ἑλλήνων, καὶ ἄλλοιθῶν, τόσον καὶ αἱ προφορικαὶ πληροφορίαι τῶν αὐτοχθόνων γερόντων περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Σουλλίου, ἀπήντησαν, μετὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν μικροῦ τινὸς (1) μέρους τῆς ἱστορίας, σοβαρὰν διαφιλονείκησιν.

(1) Ἐπιστρέψας ἀπὸ τὰ Παρίσια ὁ συγγραφεὺς τὸ 1803 ἔτος εἰς Λιθόρνον ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τεμάχια τινὰ προκαταρκτικὰ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἱστορίας· ταῦτα ἀναγνώσαντες διάφοροι τῶν ἐκεῖσε παροικούντων Ἑλλήνων ἐμπόρων, ἀντιγράψαντες δὲ τινες νέοι ἐξέδωκαν διὰ τοῦ τύπου· ἡ δὲ δίτομος ἱστορία τοῦ Σουλλίου καὶ Πάργας ἐξεδόθη εἰς Βενετίαν κατὰ τὸ 1815 ἔτος παρὰ τοῦ ἰδίου συγγραφέως, ὡς προεῖρηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Διαφιλοτίμησις περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Σουλλίου.

Κατὰ τὸ 1805 ἔτος, μῆνα ὀκτώβριον, διαβάς εἰς τὰς παλαιὰς Πάτρας τῆς Πελοποννήσου ὁ συγγραφεὺς συνοδοιπορῶν μετὰ τινος πρίγκιπος Ῥώσσου, Μιχαὴλ Πέτρου Δολγοροῦκ ὑπασπιστοῦ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας Ἀλεξάνδρου, καὶ περιηγητοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐγνώρισε περιστατικῶς ἄλλον περιηγητὴν ἄγγλον, ὅστις καὶ τῆς ἀρχαίας, καὶ τῆς καθομιλουμένης ἑλληνικῆς γλώσσης ἐγκρατὴς ἦν· οὗτος ὁ Ἄγγλος εἶχε μὲν ἀναγνώσει τὸ προηγούμενον φυλλάδιον, ἀλλὰ δὲν ἐπέθετο εἰς τὰ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενα περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Σουλλίου· ὅθεν ἐν μιᾷ τῶν συνδιαλέξεων φέρει ἀπὸ τῆς πλουσίας αὐτοῦ βιβλιοθήκης Ὅμηρον καὶ Θουκυδίδην, καὶ ζητεῖ διὰ τῶν μαρτυριῶν τούτων ν' ἀποδείξῃ ἠπατημένον τοῦ φυλλαδίου τὸν συγγραφεῖα, καὶ τρόπον τινὰ ἀγνοοῦντα τὴν ἀρχαιότητα τοῦ Σουλλίου, παρουσιάσας ἐκ μὲν τοῦ πρώτου τοὺς στίχους.

Ζεῦ, Ἄνα, Δωδωναῖε, Πελασγικέ, τηλόθι ναίων,
Δωδώνης μεδέων δυσχειμέρου, ἀμφὶ δὲ Σελλοί,
Σοὶ ναῖουσ' ὑποφῆται ἀνιπτόποδες χαμαιεῦναι.

Τόμ. Β΄. Ἰλ. II. φύλ. 117.

Ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου, τὸ χωρίον,

Ἄρας οὖν (ὁ Δημοσθένης) ξύμπαντι τῷ στρατεύματι ἀπὸ τῆς Λευκάδος ἀκόντων τῶν Ἀκαρνάνων παρέπλευσεν εἰς Σόλλιον· τόμ. α΄. Βιβλ. γ΄. φύλ. 268 καὶ 269.

Τί λοιπὸν, λέγει, σὲ φέρει εἰς ἀπορίαν, ἢ διαφορὰ πιθανὸν τῶν ὀνομάτων, Σελλοί, καὶ Σόλλιον ἀπὸ τῆς σημερινῆς Σοῦλλι; ὅπότεν ἡ ὀνομασία τοῦ Ὁμήρου ἀπ'

ἐκείνης τοῦ Θουκυδίδου ἦναι διαφορετικῆ, πῶσω μᾶλλον τόσοι αἰῶνες, καὶ διάφοροι περιστάσεις νὰ μὴν τὴν διαφθείρωσιν εἰς τὴν σημερινὴν Σοῦλλι ;

Κατὰ πρώτην προσβολὴν ὑπέλαβεν ὁ συγγραφεὺς τοὺς λόγους τοῦ Βρετανοῦ ὡς ἀστείότητος, καὶ δοκιμασίας, ἢ ἐπίμονος ὁμῶς καὶ σοβαρὰ ἐπιβεβαίωσις τῶν λόγων του, ἐρειδομένη προσέτι καὶ εἰς τρεῖς, ὡς ἔλεγε, εἰς τὴν Ἑλλάδα προσωπικὰς του περιηγήσεις, ὑπεχρέωσαν τὸν συγγραφέα νὰ τῷ κάμῃ τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν.

Κύριε, ἐὰν ἡ φθονερά τύχη ἐστέρησε τοὺς Ἕλληνας τοπογραφικῶν γνώσεων ξένων ἐπικρατειῶν, τὴν ἰδικὴν των ὁμῶς τοπογραφίαν δὲν ἀγνοοῦσι, μολονότι δὲν ἔχουσι τὸ ἐλεύθερον, καὶ τοὺς τρόπους νὰ τὴν ἰχνοσκοπῶσι, καθὼς ὑμεῖς πάντοτε· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιστηρίζετε τὴν γνώμην σας εἰς τὰς παρουσιασθείσας μαρτυρίας τοῦ Ὀμήρου καὶ Θουκυδίδου, ὡς ἀναφερομένας δῆθεν ἐπὶ τὸ σημερινὸν Σοῦλλι, ἐπικαλοῦμαι περὶ τούτου τὴν ἀνεκτικὴν σας ἀκρόασιν, καὶ θέλετε πεισθῆ, νομίζω, ἐπομένως νὰ συνομολογήσητε, ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ, καθ' Ὀμηρον, Σελλοί, ἄλλο τὸ, κατὰ Θουκυδίδην, Σόλλιον, καὶ ἄλλο τὸ, περὶ οὗ λόγος, Σοῦλλι· ἐκ τῶν προμνησθέντων στίχων τοῦ Ὀμήρου πιθανολογεῖται ὅτι, ὁ Ὀμηρος περὶ τῆς, ἐν Θεσσαλίᾳ Δωδώνης ἐκφράζεται· ἐπειδὴ παριστάνει αὐτὴν δυσχείμερον (ψυχροτάτην) καὶ τοιαύτη τῷ ὄντι εἶναι ἢ ἐν Θεσσαλίᾳ Δωδώνη, ὡς ἔχουσα κατὰ πρόσωπον τὸν βόρειον ἄνεμον, ὀνομάζει δὲ τὸν Δία Πελασγικόν, διότι οἱ Πελασγοὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν πρῶτον κατώκησαν, καὶ ἐντεῦθεν ἔκαμαν διαφόρους μεταναστεύσεις, ἢ ἐκ τοῦ Πελασγοῦ, ἀφ' οὗ καὶ ὁ Κόλπος ὀνομάσθη Πελασγικὸς, ὁ νῦν κόλπος τοῦ Βώλου· ἀλλ' ἐὰν

ὁ λόγος οὗτος δὲν ἐξαρκεῖ, κύριε, πρὸς πληροφάνειαν σὰς, οἱ ἀκόλουθοι δὲ μὴ στίχοι τοῦ ἰδίου ποιητοῦ, καὶ ἄλλων γεωγράφων μαρτυρίαι, στοχάζομαι ὅτι, οὐ μόνον θὰ σὰς πείσωσιν, ἀλλὰ πιθανόν, νὰ σὰς προφυλάξωσιν εἰς τὸ ἐξῆς· καὶ ἀπ' ἄλλην τινὰ ὁμοίαν ἀπάτην, καὶ παρεξήγησιν· καὶ ἰδοῦ.

Γουνεὺς δ' ἐκ Κύφου ἤγε δύω, καὶ εἴκοσι νῆας,

Τῶ δ' Ἐνιῆνες ἔποντο, μενεπτόλεμοί τε Πειραιεῖοι,
Οἳ περὶ Δωδώνην δυσχείμερον οἰκίεθεντο,

Οἳ τ' ἀμφ' Ἰμερτὸν Τιταρήσιον ἔργ' ἐνέμοντο,

Ὅς ῥ' εἰς Πηνειὸν προίει καλλιῆρρον ὕδωρ.

Οὐδ' ὄγε Πηνειῶν συμμίσγεται ἀργυροδίνη,

Ἄλλὰ τέ μιν καθύπερθεν ἐπιρρέει ἤνυτ' ἔλαιον·

Ὅρκου γὰρ δεινοῦ Στυγὸς ὕδατός ἐστιν ἀπορρώξ.

1. ῥαψ. Β. Ναιῶν κατάλογος· στίχ. 266.

Τὰ δύω λοιπὸν ἔθνη, οἱ Ἐνιᾶνες, καὶ Περραιβοὶ οἱ πολεμικοὶ κατώκουν περὶ τὴν ψυχροτάτην Δωδώνην καλλιεργοῦντες τὴν παρὰ τὸν ἐπιθυμητὸν ποταμὸν Τιταρήσιον κειμένην γῆν, τὸν νῦν καλούμενον Σαραντόπορον (1), ὅστις ἐμβάλλει τὰ διαυγῆ ρεῖθρά του εἰς τὸν Πηνειὸν ποταμὸν (Σαλαμβρυά)· οὗτος δὲ διαβαίνων ἐκ τῶν περιφήμων Τεμπῶν (2) τῆς Θεσσαλίας μεταξὺ Ὀλύμπου, καὶ Ὀσσης ἐκβάλλει εἰς τὸν θερμαϊκὸν κόλπον (κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης)· ἰδοῦ πόσον μακρὰν εἴμεθα, κύριε, σχεδὸν ἡμέρας πέντε ἀπὸ τὸ σημερινὸν Σοῦλλι·

(1) Πιθανόν νὰ ἔλαβε τοιαύτην ὀνομασίαν, ἐπειδὴ πολλοὺς πόρους ἔχει, καὶ στροφὰς οὐκ ὀλίγας ἐλικοειδεῖς σχηματίζει.

(2) Νῦν λέγεται παρὰ τῶν Θεσσαλῶν, Μπογάζι· λέξις ὀβωμνική σημαίνουσα, Κοιλιάς, λυκοστόμιον, στένωμα.

ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν Ἠπειρῷ Λωδωναῖον Μαντεῖον ἐγίνωσκεν ὁ Ὅμηρος ἀκριβέστατα, ὡς ἐκ τῶν ἐπομένων στίχων του πληροφοροῦμεθα.

» Τὸν δ' ἐς Δωδῶνην φᾶτο Βῆμεναι. ὄφρα θεοῖο

» Ἐκ ὄρυός ὑψικόμοιο Διὸς Βουλὴν ἐπακοῦσαι,

» Ὅπως νοστήσειε (ὁ Ὀδυσσεύς) φίλην ἐς Πατρίδα γαίαν,

» Ἦδη δὴν ἀπείων, ἢ ἀμφυδόν, ἢ κρυφιδόν·

Ὀδυσ. 7. στίχ. 296.

Ἐκτὸς τῶν ἐμπρικῶν ἀποδείξεων, ἰδοὺ καὶ ἄλλων γεωγράφων. « Τῶν μὲν οὖν Ἠπειρωτῶν ἔθνη εἰσὶν εἶναι

» Θεόπομπος τεσσαρασκαίδεκα· τούτων δ' ἐνδοξότατα,

» Χάονες, καὶ Μολοττοὶ διὰ τὸ ἄρξαι ποτὲ πάσης τῆς

» ἠπειρώτιδος· πρότερον μὲν Χάονας, ὕστερον δὲ Μολοτ-

» τοὺς, οἳ καὶ διὰ τὴν συγγένειαν τῶν Βασιλείων ἐπὶ πλεόν

» ἠϋζήθησαν (τῶν γὰρ Αἰακιδῶν ἦσαν) καὶ διὰ τὸ

» παρὰ τούτοις εἶναι τὸ, ἐν Δωδῶνῃ Μαντεῖον Παλαιόν

» τε, καὶ ὀνομαστὸν ἄν. Στράβων. τόμ. Β'. Σελ. 50.

Ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ· τόμ. Β'. σελ. 225. » Τῆς δὲ

Σκοτούσης ἐμνήσθημεν καὶ ἐν τοῖς περὶ Δωδῶνης λόγοις

καὶ τοῦ Μαντείου τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ, διότι περὶ τοῦτον

ὑπέρξε τὸν τόπον. Πρὸς τούτοις καὶ ὁ Εὐστάθιος Μη-

τροπολίτης καὶ σχολιαστὴς τοῦ Ὁμήρου λέγει τὰ ἑξῆς.

» Ἰστίον δὲ, ὅτι δύο Δωδῶναι, κατὰ τινάς, ἢ μὲν

» Θεσσαλίας, ἢ δὲ Μολοσσίας, ἧς καὶ μεμνησθαι φασὶν

» ἐνταῦθα τὸν Ἀχιλλεῖα. Ἰλ. ῥαψ. II. στίχ. 233. φύλ.

» 28. ὠρίζον αὐτὸ τὸ Μαντεῖον πρότερον τρεῖς ἄνδρες,

» ὕστερον δὲ τρεῖς γραιὶαι γυναῖκες, καὶ πρότερον εὐρί-

» σκειτο εἰς τὴν Σκότουςαν πόλιν τῆς Θεσσαλίας, ὕστερον,

» κατὰ τὸν χρῆσμον τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐφέρθη εἰς τὴν

»Δωδώνην ὑποκάτω τοῦ Τομάρου ὄρους. Μελ. Γεωγρ. τόμ. Β'. σελ. 274.

Ὁ αὐτὸς πάλιν σελ. 445· « πλησιόχωρος μὲ τὴν »Λάρισσαν ἦτο Σκότσουσα, καὶ Σκότσουσα μὲ θρόνον ἐπισκόπου ποτὲ ὑπὸ τὸν Λαρίσσης Μητροπολίτην· εἰς αὐτὴν εὕρισκετο ποτὲ τὸ διασημότατον Μαντεῖον τῆς »Θεσσαλίας ἐφάμιλλον τοῦ Δωδωναίου Μαντείου τῆς »Ἡπείρου.

Ἴδου λοιπὸν, καὶ καθ' Ὅμηρον, καὶ κατὰ Στράβωνα, καὶ κατ' Εὐστάθιον, καὶ Μελέτιον, τὸ ἐν Ἡπείρῳ Δωδωναῖον Μαντεῖον ὑπῆρχεν εἰς τὸν τόπον τῶν Χαώνων, καὶ Μολοττῶν, καὶ οἱ μὲν πρῶτοι κατὰ Βορρᾶν, οἱ δὲ δεῦτεροι κατ' ἀνατολᾶς τοῦ Μαντείου κατοικοῦσιν ἔχοντες πρὸς τούτοις δυτικομεσημβρινῶς καὶ τὴν νῆσον Κέρκυραν, τὴν καθ' Ὅμηρον, Φαιακίαν, ἀφ' ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς διεβιβάσθη εἰς τὸ ἀπέναντι Δωδωναῖον Μαντεῖον διὰ τὴν ἐξιλεύσῃ τὸν Ποσειδῶνα, ἀκούσῃ τὴν βουλήν τοῦ Διὸς, καὶ ἀπέβη ἐπομένως εἰς τὴν φίλην πατρίδα του· «ἢ ἀμφυδόν, ἢ κρυφιδόν» ἢ φανερά, δηλαδή, ἢ κρυφᾶ· τὸ δὲ Μαντεῖον, κατὰ τὰς ἐπιτοπίους στιγμιαίας (ἐπειδὴ ἐν καιρῷ πολέμου ἐγείνοντο) παρατηρήσεις μας ὑπῆρχε, νομίζομεν, παρά τὰς δυτικοβορείας ὄχθας τοῦ Δωδωνος ποταμοῦ (Βίστριτζα), καὶ πλησίον τοῦ χωρίου Φοινίκη, ὅπου σώζονται εἰσέτι ἱκανὰ ἀρχαῖα ἐρείπια, καὶ τείχη κυκλώπεια· καὶ ὁ ποταμὸς, πιθανόν, τὴν ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τὸ Μαντεῖον τῆς Δωδώνης, ὅστις ἔχει τὰς ἐκβολὰς του ἀντικρυς σχεδὸν τῆς Κασσιώπης τῆς Κερκύρας· τοῦτο ἀποδεικνύεται σαφίστερα καὶ ἀπ' ἄλλων στίχων τῆς Ὀδυσσεΐας, τοὺς ὁποίους ἐκρίναμεν περιττὸν, τὰ συλλέξωμεν καὶ καταχωρήσωμεν ἐνταῦθα·

ἀφίνομεν εἰς τὸν σοφὸν περιηγητὴν τὴν φροντίδα ταύτην, ὅστις ἔχει ὄλα τ' ἀναγκαῖα μέσα διὰ τὴν ἀκριβῆ ἐξιχνίασιν πρὸς γνῶσιν τῶν Δωδωναίων Μαντείων.

Ταῦτα μὲν περὶ τῶν χωρίων τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Στράβωνος, τοῦ Εὐσταθίου, καὶ Μελετίου ἐβρίθησαν εἰς τὸν Περιηγητὴν Βρετανὸν παρὰ τοῦ συγγραφέως· ἀνεπτύχθησαν ἐπομένως καὶ οἱ λόγοι τοῦ Θουκυδίδου· ὅτι τὸ Σόλλιον ἦτο, φυσικῶς τῷ λόγῳ παραθαλάσιον, καὶ λιμὴν ὅπου προσωρμίσθη ὁ Δημοσθένης, τὸ δὲ σημερινὸν Σούλλι κεῖται εἰς τὴν μεσόγειον ἀπέχον τῆς θαλάσσης ὑπὲρ τὰς ἑξ ὥρας, οὔτε λιμένα ἄλλον ἔχει πλησιέστερον ἐκτὸς τοῦ τῆς Σπλάντζας, ὅπου ἐκβάλλει ὁ Θύαμις ποταμὸς εἰς τὸ Ἴόνιον Πέλαγος, ἐνοῦται δὲ μετ' αὐτοῦ οὐ μακρὰν τῶν ἐκβολῶν του καὶ ὁ Κωκυτὸς ποταμὸς (Βάβα)· διὰ τὰς βεβαιωθῆ σαφέστερα ὅτι, ὁ Θουκυδίδης δὲν ἐννοεῖ τὸ ἐνεστὼς Σούλλιον, τῷ ἀνεγνώσθη ἡ ἐξῆς συνέχεια τῆς Ἱστορίας. « Κοινῶσας δὲ τὴν ἐπίνοιαν τοῖς Ἀκαρναῖσιν, » ὡς οὐ προσεδέξαντο διὰ τῆς Λευκάδος τὴν οὐ περιτείχισιν, αὐτὸς τῇ λοιπῇ στρατιᾷ, Κεφαλλῆσι, καὶ Μεσσηνίοις, καὶ Ζακυνθίοις, καὶ Ἀθηναίων τριακοσίοις τοῖς ἐπιβάταις τῶν σφετέρων νεῶν, (αἱ γὰρ πεντεκαίδεκα τῶν Κερκυραίων ἀπῆλθον νῆες) ἐστράτευσεν ἐπ' Αἰτωλοῦς· ὠρμᾶτο δὲ ἐξ οἰνεᾶνος τῆς Λοκρίδος, οἱ δὲ Ὀζόλαι οὗτοι Λοκροῖς ξύμμαχοι ἦσαν, καὶ ἔδει αὐτοῖς πανστρατιᾷ ἀπαντῆσαι τοῖς Ἀθηναίοις εἰς τὴν μεσόγειον.

Ἐρευνῶντες, καὶ ἐξηγοῦντες τὴν ἐννοιαν τοῦ Ἱστορικοῦ, πιθανὸν νὰ μαντεύσωμεν καὶ τὸ Σόλλιον· διὰ τὰς εἰσβάλλῃ ὁ Δημοσθένης εἰς τὰς ῥηθείσας ἐπαρχίας, δὲν εἶχε νομίζομεν ἄλλο καταλληλότερον μέρος νὰ κάμῃ

τὴν ἀπόβασιν, εἰμῆ, εἰσελθὼν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ν' ἀποβιβασθῆ εἰς τὰ παράλια τῶν Λοκρῶν πλησίον τῆς Ἐπάκτου, ὅπου, φυσικῶ τῷ λόγῳ, πιθανὸν νὰ ὑπῆρχε καὶ τὸ Σόλλιον· ἐντεῦθεν ἐνωθεὶς μετὰ τῶν συμμάχων Λοκρῶν ἔμελλε νὰ στρατεύσῃ κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, ὡς ἡ συνέχεια τῆς Ἱστορίας διαλαμβάνει· Αἰτωλοὶ μὲν γνωρίζονται σήμερον οἱ Μεσολοχιῖται, καὶ τὰ περὶ χωρία, Λοκροὶ δὲ Ὀζόλαι, ὅσοι κατοικοῦσι τὰ πλάγιον, καὶ ὄρεινὰ χωρία τῆς Ἐπάκτου. Ἐντεῦθεν ἀπέχει τὸ σημερινὸν Σούλλιον ὑπὲρ τὰς τρεῖς ἡμέρας.

Ἐὰν τέλος πάντων τὸ, καθ' Ὀμήρου, Σελλοὶ, καὶ τὸ κατὰ Θουκυδίδην Σόλλιον ἦτο τὸ σημερινὸν Σούλλι, ἔπρεπε, τοῦλάχιστον, νὰ σώζονται λείψανά τινα ἀρχαιότητος, καθὼς καὶ εἰς ἄλλα ἀρχαῖα πολίσματα τῆς Ἑλλάδος· ἀλλὰ τὸ Σούλλι εἶναι ὀικοδομημένον ἐκ μικρῶν οἰκιστῶν, ἀπλῶν λίθων, καὶ ἐρυθροῦ χώματος· αὐτὸ δὲν γειτονεύει ἄλλα παλαιὰ, καὶ σημαντικὰ πολίσματα, εἰμῆ, τὴν ποτὲ πόλιν Κεστρίνην, ἣτις Καστρί σήμερον λέγεται, ἀπέχει δὲ τοῦ Σουλλίου ὄρας πέντε, πλησιάζει πρὸς τούτους, ἀλλὰ μὲ μακρύτερον διάστημα, καὶ τὴν, κατὰ τὸν Θουκυδίδην, παράλιον Ἐλατρίαν, (Ῥινιάσσαν), τῇ μὲν Κεστρίνῃ δυτικομεσημβρινῶς, τῇ δ' Ἐλατρίᾳ Μεσημβρινῶς· ἐπιστηριζόμενος ὁ συγγραφεὺς εἰς τὰς μαρτυρίας τῶν γεωγράφων, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Ὀμήρου περὶ τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ Δωδωναίου Μαντείου πέποιθεν νὰ μὴ φανῶσιν ἄχρηστοι εἰς τὸν ἀναγνώστην καὶ αἱ ἀκόλουθοι ἰδικαί του παρατηρήσεις.

Τεσσάρων ὥρῶν σχεδὸν μακρὰν τῆς Ἐλασσῶνος κατὰ δυσμὰς ὑπάρχει ἐπὶ τινος ὕψους φρούριον Ἀρχαῖον κατεσκευασμένον ἐκ μεγάλων ἀργῶν λίθων, ἀλλὰ τὸ

πλεῖστον αὐτοῦ μέρος κατηδαφισμένον, καὶ κατασκευασμένον ἐκ διαφόρων ἀκάρπων φυτῶν· τὴν μεσημβρινὴν αὐτοῦ πλευρὰν διαβρέχει ὁ Τιταρήσιος ποταμὸς· ὅσον ἐκ τῆς μεσημβρινῆς, τόσον καὶ ἀνατολικῆς πλευρᾶς ὑπάρχουσιν ὑψηλοὶ καὶ ἀπότομοι βράχοι, καὶ σπήλαια, πολὺ δὲ περισσότερον ἐκ τῆς ἀνατολικῆς, ὅπου κεῖται ἄντικρυς μικρὸν τι χωρίον, Βουβάλα καλούμενον. Ἰδιοκτησία τῆς ἐν Ἐλασσῶνι Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Θεοτόκου ὑπὲρ τὰς τρεῖς ἔτι ὄρας μακρὰν τοῦ φρουρίου κατὰ βορρᾶν, καὶ μεσημβρινὰς ὑπωρείας τοῦ Ὀλύμπου ὑπάρχει ἕτερον χωρίον, Σέλλος, ὀνομαζόμενον, τοὺς κατοίκους τοῦ ὁποίου ἐπροίκισεν ἡ φύσις μὲ εὐφυΐαν, καὶ ἀστείότητα, ἐνῶ οἱ γείτονές τινος διαφέρουσι.

Κατὰ τὰς ἀνωτέρω λοιπὸν μαρτυρίας, καὶ σημαντικὰ φαινόμενα τοῦ τόπου, δὲν ἀπατάται τις, ἐὰν πεισθῆ ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρχε τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ Δωδωναῖον Μαντεῖον· ὅθεν οὔτε παράδοξον, οὔτ' ἀπίθανον εἶναι τὸ γὰ μὴ κατὰγωνται οἱ κάτοικοι τοῦ σημερινοῦ Σέλλου ἀπὸ τοὺς παλαιούς Σελλοὺς, ἐνῶ μάλιστα πλησίον τοῦ φρουρίου ἐπὶ τὸ ἐπίπεδον σῶζονται εἰσέτι πολλὰ εἰρήπια δεικνύοντα καταστροφὴν ἀρχαίας πόλεως, πιθανὸν γὰ κατῶκουν ἐνταῦθα οἱ καθ' Ὅμηρον Σελλοὶ, ἢ, ἢ κατὰ Στράβωνα, καὶ Μελέτιον Σκότουσσα, καὶ Σκότυσσα πόλις· ὑπὲρ τὴν μίαν προσέτι ὄραν τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρείων τοῦ Ὀλύμπου πρὸς τὰ ἀνωθεν ἐπίκειται χωρίον, Σκοτίνα, ὀνομαζόμενον ἐν ᾧ κατοικοῦσιν ἤδη οἰκογένειαι ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν πεντήκοντα· τίς τολμᾷ γὰ διαφιλονεικῆσαι ἐν πεποιθήσει, ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτῆς δὲν εἶναι λείψανα καταγόμενα ἐκ τῆς ἀρχαίας Σκοτύσσης, ἢ Σκοτούσσης πόλεως;

Ὁ δὲ Τίταρος ποταμὸς ἔχει τὰς πηγὰς του ἀπὸ τὸ χωρίον, Λαθανίτζαν, ὑπὲρ τὰς ἐξ ὄρας ἀπέχουσαν τοῦ φρουρίου πρὸς τὸ δυτικοβόρειον, κειμένην δὲ ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ὄρους Τιτάρου, κατὰ τὸν Στράβωνα· ἀπὸ τῶν πηγῶν του λοιπὸν μέχρι τοῦ φρουρίου ὀνομάζεται Σαραντόπορος, ἀπὸ δὲ τοῦ φρουρίου καὶ ἔμπροσθεν, Βούλγαρης· διότι Βούλγαροι τινὲς ἐξ ἀμνημονεύτων ἐτῶν, ἐκοιμήθησαν, ὡς ἄδεται, ἐπὶ τὰ ἐπίπεδα χεῖλη τοῦ ποταμοῦ, κατὰ σύμπτωσιν δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐπλημύρισεν ὁ Ποταμὸς, καὶ οὕτως ἔπνιξεν αὐτοὺς κοιμωμένους, τούτου ἕνεκα ὀνομάσθη Βούλγαρης, διατηρεῖ δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο μέχρι τοῦ χωρίου Ἀμοῦρι, ὅπου ἐνοῦται τὸ καθαρὸν του ρεῦμα μετὰ τὸν ποταμὸν τῆς Ἐλασσῶνος, (Εὐρώτας) ἐκεῖθεν δὲ συμμιγνύμενοι διαβαίνουσιν ἀπὸ τὸ χωρίον Δαμάση, καὶ οὕτως εἰσέρχονται ἀμφότεροι εἰς τὸν Πηνειὸν πλησίον τοῦ Τουρκοχωρίου, Μισαλάρη.

Εἰς πολλὰ λάθη πίπτουσιν οἱ ἄλλογενεῖς περιηγηταὶ διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν μεταγενεστέρων ὀνομασιῶν, πολισμάτων, δηλαδὴ, ὄρων ποταμῶν, καὶ διαφόρων τοποθεσιῶν τῆς Ἑλλάδος ἐπειδὴ τὰ πλείοτερα ἕνεκα τῶν δεινῶν περιστάσεων, καὶ διαφόρων μεταναστεύσεων τῶν κατοίκων, δὲν διετήρησαν τὰς ἀρχαίας ὀνομασίας. Ἐὰν π. χάριν, ὑπάγη τις ἐξ αὐτῶν ζητῶν τὴν Λακεδαιμονίαν, καὶ Σπάρτην, δὲν θὰ τὰ εὔρει, παρὰ ἐρωτῶν ποῦ εἶναι ὁ Μιστράς, καὶ ἡ Μάνη· ἐὰν ἐπιθυμῇ νὰ ἴδῃ τὰς Πλαταιάς, ἃς ἐρωτήσῃ ποῦ εἶναι τὰ Κόκλα· ἐὰν θέλῃ νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἢ Φαληρέα, ὀφείλει νὰ μάθῃ ποῦ εἶναι τὸ Πόρτον Δράκο, καὶ οἱ τρεῖς Πύργοι, ἐὰν φωνάξῃ τοὺς Κεντάρους δὲν τὸν ἐννοοῦσι, παρ' ὅταν τοὺς ὀνομάτῃ Γκαραγκούνιδες κ.τ. κ.τ.

Τέλος πάντων, ἐὰν δὲν ἀνεκαλύψαμεν ἀκριβῶς τὰς κυρίας τοποθεσίας τῶν δύο Δωδωναίων Μαντείων, τοῦλάχιστον, κατὰ τὰς προτεθείσας μαρτυρίας δὲν μένει ἀμφιβολία, ὅτι τὰς ἐπλησιάζσαμεν τόσον, ὅσον ὁ κύριος Ἄγγλος ἀπεμακρύνθη ἀπ' αὐτῶν διὰ τῶν ἀλλοκότων σχεδὸν ἐξηγήσεων τοῦ Ὀμήρου, καὶ Θουκυδίδου· ἀπεδείχθη γὰρ ἀναντιρρήτως, ὅτι ἄλλο τὸ καθ' Ὀμηρον, Σελλοὶ, ἄλλο τὸ, κατὰ Θουκυδίδην Σόλλιον, καὶ ἄλλο τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος Σούλλι· Προκαλοῦντες λοιπὸν τὸν σοφὸν περιηγητὴν Βρετανὸν εἰς ἀκριβεστέρας ἐξηγήσεις τῶν παλαιῶν Ποιητῶν, καὶ συγγραφεῶν Ἑλλήνων, αἰτοῦντες ταυτοχρόνως καὶ τὴν ἐπιείκειάν του εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Ἄγωνά τοῦ προκειμένου σκοποῦ μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ χρονολογίας τοῦ Σουλλίου.

Οἱ αὐτοὶ γέροντες οἵτινες μᾶς ἐπληροφόρησαν περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Σουλλίου μᾶς ἐδιηγήθησαν πρὸς τούτοις καὶ περὶ τῆς χρονολογίας του· ὅτι πρὸ ὀγδοήκοντα δηλαδὴ ἐτῶν μόλις ἦσαν τριακόσιοι ἄνδρες μάχιμοι, οἵτινες μετώκησαν ἐκ διαλλειμμάτων ἀπὸ τῶν πέριξ χωρίων μὴ δυνάμενοι νὰ ὑπεφέρωσι τὴν πλεονάζουσαν τυραννίαν·(2) ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν κατωτέρω οἰκογενειῶν

(1) Δὲν ὑπάρχει τις ἀμφιβολία, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου Κατριώτου ἢ Σκινδέρπει, ἡ Ἠπειρος ὑπέφερε σκληρότερον, παρὰ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, τυραννίαν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ δευτέρου, καὶ τῶν διαδόχων του· διότι ἐφ' ὅσον χρόνον ἐμάχητο ὁ ἥρωας Σκινδέρμπεϊς πρὸς τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, ἡ Ἠπειρος ἐσυμμάχευ πάντοτε μετ' αὐτοῦ· διὸ μετὰ τὸν θάνατόν του τὴν μετεχειρίσθησαν ἀπανθρώπως οἱ Ὀθωμανοί· ὥστε

δυναμέθη να συμπεράνωμεν μετὰ πιθανότητος τὴν χρονολογίαν τοῦ Σουλλίου· ἡ φυλὴ τῶν Ζερβάτων κατάγεται ἀπὸ ἓν χωρίον τῆς Ἄρτης, Ζερβὸ ὀνομαζόμενον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀποσπασθέντες τρεῖς ἀδελφοὶ πρὸ ἑκαστὸν ἐτῶν ἀπῆλθον, ὁ μὲν εἰς τὸ Σούλλιον, ὁ δὲ εἰς ἓν Τουρκοχώριον, Κάρμπουνάρι, καὶ ἐτούρκευσεν, ὁ δὲ τρίτος διέβη εἰς τὰ λεύκη τῆς νήσου Κερκύρας, ὅπου μέχρι τῆς σήμερον διατηρεῖται εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἢ ἐπωνυμία, Ζερβάται· μετ' αὐτὴν ἔπιται ἡ φυλὴ τῶν Βοτζαράτων καταγωγμένη ἀπὸ χωρίου, Δράγανη, τεσσάρων ὠρῶν, ἀπέχοντος τῆς Παραμυθίας· τῶν Δρακάτων, ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας, Λάμαρη, καὶ χωρίου Μάρτιανη· τῶν Μπουζμπάτων, ἐκ τῶν Βλαχοχωρίων· τῶν Δαγκλιάτων, ἀπὸ τοῦ φαναρίου καὶ χωρίου, Καναλάκη πλησίον τῆς παλαιᾶς Κεστρίνης· ὁμοίως καὶ ἄλλαι διάφοροι μετ' αὐτὰς ἐκ τῶν περὶ τὰ χωρίων· δύο μόνον ἀρχαίων φυλῶν ἢ καταγωγῆ ὑπάρχει ἄγνωστος εἰς τὴν Ἱστορίαν· τῶν τζαβελλάτων, καὶ Πασάτων, ἀλλ' ἐκ τῆς δευτέρας οὐδεὶς σώζεται, αὐταὶ πιθανὸν, νὰ πρωτεκατώκησαν εἰς τὸ Σούλλι· μεταγενεστέρων δὲ τινῶν τὴν καταγωγὴν περιττὸν ἐνόμισα νὰ καταχωρήσω ὡς μὴ τι περιεργὸν φέρουσαν· ὅθεν καὶ ὅλας αὐτὰς τὰς διηγήσεις, ἡ χρονολογία τοῦ Σουλλίου πιθανὸν νὰ μὴν ὑπερβαίνει τὰ διακόσια πενήκοντα ἔτη.

διὰ τὴν ἀποφύγων τὰ προμερὰ κολαττήρια ἐνηγκλίσθησαν πολλοὶ τὴν Ὀθωμανικὴν θρησκείαν, καὶ μάλιστα οἱ προὔγοντες οἵτινες ἠξιώθησαν καὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ τίτλου, Μπέιδες, κατὰ κληρονομίαν, οἱ δὲ τῆς δευτέρας τάξεως· Ἀγάδες, πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν κατήργον εἰς τὸ κράτος τῆς Νεαπόλεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῶν, ὡς νόμος, διατηρουμένων ἐθίμων.

Οὐδένα νόμον γραπτὸν, οὔτε δικαστήριον τακτικὸν εἶχον οἱ Σουλλιῶται, ἀλλὰ, διὰ τὴν ἐσωτερικὴν εὐταξίαν, καὶ πειθαρχίαν, ὅταν τις τῶν πολιτῶν ἤθελε πράξει τι ἀμάρτημα συνήρχοντο οἱ προεστῶτες τῶν φυλῶν, ἐξέταζον τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἐξέδιδον τὴν ἀπόφασιν προφορικῶς, εἰς τὴν ὁποίαν ἄνευ προφασιολογίας ὤφειλεν ὁ καταδικασθεὶς νὰ ὑπακούσῃ, τούναντίον, ὑπεχρεοῦτο ἡ φυλή του νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασιν διὰ τῆς βίας· οὔτε τέχνην, οὔτ' ἐμπόριον μετεχειρίζετό τις ἐξ αὐτῶν, τὸ μόνον καὶ κύριον ἐπάγγελμά των εἶναι ἡ κτηνοτροφία· ὅλη ἡ σπουδὴ, καὶ ἀφοσίωσις των παιδιόθεν περιστρέφεται ἐν τοῖς ὅπλοις, τὰ ὁποῖα περιπατοῦντες, καθήμενοι, τρώγοντες, καὶ κοιμώμενοι δὲν ἀμελοῦσι· τὸ περιεργότερον, ὅτι καὶ διάφοροι γυναῖκες φέρουσι ὅπλα, ἀνάγκης δ' ἐπειγούσης καὶ πολεμοῦσι· ὅταν οἱ ἄνδρες μάχωνται, αὐταὶ φέρουσι κατόπιν αὐτῶν ἐπ' ὤμων τροφάς, πολεμεφόδια, καὶ πᾶν ὅτι ἀναγκαιεῖ παρατηροῦσι πρὸς τούτοις· τοὺς μαχητάς, ἐγκωμιάζουσι τοὺς ἀνδρείους, ψέγουσι τοὺς ἀνάδρους, ἐσθότε καὶ τοὺς ἀποπλίζουσι, ἢ παρουσία των ἐντοσοῦτῳ εἰς τὰς μάχας ὠφελεῖ τὰ μέγιστα, ἐπειδὴ ἀναζωπυρεῖ τὴν φιλοτιμίαν, καὶ ἀμιλλαν τῶν ἀνδρῶν· δὲν ὑπόκεινται τόσον εἰς τὰς κατηγορίας τῶν γυναικῶν οἱ ἄγαμοι, ὅσον οἱ νυμφευμένοι, εἰς τὴν γνωρισθῶσιν ἄνανδροι· ἐπικρατεῖ καὶ ἄλλο ἐπιτόπιον ἔθιμον, τὸ ὁποῖον ἐξουθενεῖ τὴν δειλίαν· ὅταν, π. χ. γυνή τις, ἔχουσα γενναῖον ἄνδρα, ὑπάγῃ εἰς τὴν θρῦσιν νὰ φέρῃ ὕδωρ, εἰς τὴν εὔρη ἄλλην ἐκεῖ, τῆς ὁποίας τὸν ἄνδρα

γνωρίζει δειλὸν, δὲν τὴν ἀφίνει νὰ πρωτογεμίση τὸ ἀγ-
γεῖόν της, οὔτε τὸ ζῶόν της νὰ πρωτοποτίση, ἀλλὰ τὴν
παραγκωνίζει λέγουσα ὅτι, δὲν πρέπει νὰ ὑδρεύση πρῶ-
τη ὕδωρ ἔχουσα μικρόψυχον ἄνδρα, καὶ ἀνωφελῆ εἰς
τὴν Πατρίδα, εἰς τὸν ὅποιον οὔτε γυνὴ σχεδὸν ἀνήκει·
εἰάν κατὰ ταύτην τὴν στιγμήν παρουσιασθῶσι καὶ ἄλ-
λαι ὡς ἡ δευτέρα, ἡ πρώτη μ' αἰσθαντικὴν τότε λύπην
ὑποχρεοῦται νὰ πάραχωρήσῃ εἰς ὅλας τὰ πρωτεῖα, ἐ-
σχάτως δὲ νὰ τελειώσῃ καὶ αὐτὴ τὸ ἔργον της· μὴ ὑπο-
φέρουσα λοιπὸν τοιαύτην καταφρόνησιν, ἅμα ἐπιστρέ-
ψῃ εἰς τὴν οἰκίαν της, ἀμέσως ἐξηγεῖ τὸ παράπονόν της
εἰς τὸν ἄνδρα της λέγουσα ὅτι, ἢ νὰ πράξῃ καὶ αὐτὸς ἐ-
διδαιτέραν τινα ἄνδραγαθίαν ὑπὲρ Πατρίδος, ὥστε ἐκ
τούτου ν' ἀπολαύσῃ καὶ αὐτὴ παρὰ ταῖς ἄλλαις γυναῖξί
τὴν ὑπόληψίν της, ἢ ἄλλως, σύζυγόν της πλέον ἐντρέπε-
ται νὰ τὸν ὀνομάζῃ.

Ὅσάκις μεταξὺ ἀνδρῶν συμβαίνουσι προσωπικαὶ φι-
λονεικίαι καὶ διενέξεις ἄλλοι ἄνδρες, εἴτε συγγενεῖς, εἴτε
μὴ, δὲν τολμῶσι νὰ εἰσέλθωσιν ἐν τῷ μέσῳ, καὶ διαλύ-
σωσι τὰς διαφορὰς αὐτῶν φοβούμενοι μὴ τὰς καταστή-
σωσιν ἐπικινδύνους κινούμενοι ὑπὸ συμπαθείας, καὶ ἀν-
τιπαθείας, καὶ χρέους τῆς φυλῆς των· τούτου ἕνεκα
προχωροῦσιν αἱ γυναῖκες ἐν τῷ μέσῳ, καὶ τὰς διαλύουσι
διὰ λόγου, ἐσθότε δὲ καὶ δι' αὐστηρῶν ὀνειδισμῶν, οἱ
ὅποιοι ὑποχρεοῦσι τοὺς διαφορομένους νὰ ὑποχωρῶσι, καὶ
ἡσυχάζωσιν, ἐπειδὴ τὴν πρὸς τὰς γυναῖκας ἀντίστασιν
νομίζουσιν οἱ ἄνδρες καταισχύνην, καὶ μικροπρέπειαν· ὅ-
ταν δὲ μεταξὺ των ἀντιφέρωνται αἱ γυναῖκες, τότε ἄλ-
λαι πάλιν γυναῖκες τὰς εἰρηνοποιοῦσι μὲ πλέον γλυκύ-
τερον καὶ εὐσημηότερον τρόπον· ὅστις ἀνέγνωσε τὴν πα-

λαιάν Ἱστορίαν τῆς Σπάρτης, ἀναγνώσῃ δὲ καὶ τὴν νέαν τῶν Σουλλιωτῶν, θ' ἀπαντήσῃ, νομίζω, πολλὰς ἠρωϊκὰς πράξεις ἀνδρῶν τε, καὶ γυναικῶν ἐφαιμίλους ταῖς τῶν Σπαρτιατῶν, διαφερούσας δὲ μόνον κατὰ τὸν χρόνον, τρόπον, ἔθῃ καὶ ἤθῃ, ἀλλ' οὐ τὴν φύσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τῶν κυρίως χωρίων τοῦ Σουλλίου.

Τέσσαρα ἦσαν τὰ κύρια καὶ ἐκ διαλλειμμάτων συστηθέντα ἐλεύθερα χωρία τῶν Σουλλιωτῶν. Τὸ Σοῦλλι, ἢ Κιάφα. ὁ Ἀβαρικός, καὶ ἡ Σαμωνίδα· ταῦτα αὐξήθηνα διὰ τῆς ἐλευθερίας ὁμονοίας, καὶ τῆς ἀνδρείας τῶν συμπολιτῶν ἐγνωρίσθησαν ἐκ διαλλειμμάτων ἰσχυρὰ, καὶ κύρια τῶν κατωτέρω Τουρκοχωρίων· εἰς τὰ τέσσαρα ταῦτα χωρία ὑπάρχουσι διάφοροι φυλαί, φάραι, κοινῶς ὀνομαζόμεναι· ἐκάστη φάρα πείθεται εἰς τὸν διακεκριμένον, καὶ σημαντικώτερον φύλαρχόν της· ὅσας ἐξ αὐτῶν ἐγνωρίσαμεν προσωπικῶς θέλομεν σημειώσῃ ἐμπροσθεν τὰ ὀνόματά των, νῦν δὲ καταγράφομεν, πρῶτον τὰς οἰκογενείας, καὶ φυλάς αὐτῶν.

Εἰς τὸ Σοῦλλι κατοικοῦν τετρακόσιν πεντήκοντα οἰκογένεια, φυλαὶ δὲ αἱ ἐξῆς.

Τζαβελλᾶται, Βοτζαρᾶται, Δρακᾶται, Δαγκλιᾶται, Κουτζονικᾶται, Καραμπινᾶται, Μπουτζᾶται, Σεᾶται, Καλογερᾶται, Ζαρμπᾶται, Βελιᾶται Θαναοᾶται, Κασκαρᾶται, Τορᾶται, Μαντζᾶται, Παππαγιαννᾶται, Βασιᾶται, Τοντᾶται, Σαχινᾶται, Παλαμᾶται, Ματᾶται, Μπουζμπᾶται.

Εἰς τὴν Κιάφαν, οἰκογένειαι ἐνενήκοντα φυλαὶ δὲ τέσσαρες· Ζερῶται, Νικῶται, Φωτῶται, Πανταζῶται.

Εἰς τὸν Ἀβαρίκον, οἰκογένειαι ἐξήκοντα πέντε, φυλαὶ τρεῖς· Σαλαρῶται, Μπουφῶται, Τζιορῖται.

Εἰς τὴν Σαμωνίβαν, οἰκογένειαι πενήκοντα φυλαὶ τρεῖς· Μπεκῶται, Δαγκλιανῶται, Ἡρῶται.

Τὰ δὲ χωρία, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν ὄπλων ἐκυρίευσαν ἐκ τῶν Ἀγάδων τοῦ Μαργαριτίου εἰσὶ τὰ ἐξῆς· Τζεκοῦρι, Ζαβροῦχον, Ποταμιᾶ, Γλυκὺ, Περιχάτη, Κατζανοχώρι, Νεμίτζα, Χόικα, Κλεισοῦρα, Μουζακάτη, Ἄρτζαις, Κούνη, Μπερμπήλη, Ζαροβίνα, Βερμπέτζη, Γιαννουτζη, Κορυτιανή, Μποντάρη, Νιαγκάτα, Γορίτζα, Κορώνη, Κορωνόπουλον, Τουρκοπάλουκον, Γιανῆ, Γρόπαις, Κελλή, Σπαθάρη, Σαλέσση, Παλαιοκιτζῶται, Σκάνδαλο, Κουλούρη, Στανόσο, Λουγκανίους.

Ἄπὸ τὸ Σούλλιον ἕως τοῦ Μαργαριτίου εἰσὶν ὥραι ἕξ, τὸ ὄριον τῶν Σουλλιωτῶν ἀπέχει ἀπὸ τὸ Μαργαρίτιον ὥρας δύο.

Τὰ ὄσα προσέτι χωρία τοῦ Ἰσλάμ Πρόνιου τῆς Παραμυθίας, καὶ ἄλλων διαφόρων Ἀγάδων τῶν Ἰωαννίνων κατὰ καιροῦς ἐκυρίευσαν.

Τζιγκάρι, Κολιοῦς, Γλυβίτζα, Κορύστιανη, Μπεστία, Μοκοβίνα, Δραγοδέτζη, Ἀρδόση, Συστρούνη, Ῥωμανῶται, Βύλιχ Σέσση, Ἀρσοχώρη, Παλαιοχώρη, Κοντῶται, Σεριτζάνα, Γόρανα, Νικολιτζίους, Μπουλιαρῶται, Κουτζανόπουλον, Ζερλία, Ζερμῆ, Γκινόλα, Σχιαδᾶ, Τζεφλήκη, Ζεσιανᾶ, Δερβίτζανα, Γιοργάνη, Μπάλα, Κλεπάδη, Τόσκειση, Λύπα, Γολυμῆ.

Μολονότι τὰ χωρία ταῦτα εἶχον, ὡς εἴρηται, ἐξ ἀρχῆς τοῦς κυρίους των, οἱ Σουλλιωῶται ὅμως ὄντες ὀρεινοί,

μὴ ἔχοντες γαίας καλλιεργησίμους, τὸ δὲ κυριώτερον ἀφοσιωθέντες ἀρχῆθεν συστηματικῶς εἰς μόνην τὴν διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας των ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχρεώσωσι τοὺς Ἀγάδες νὰ δίδωσιν αὐτοῖς ἐκ τῶν χωρίων των φόρον τινὰ σίτου, ἀραβοσίτου καὶ ὀσπρίων πρὸς ζωοτροφίαν των· ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἐχορήγουν αὐτοῖς πλέον τι τοῦ διωρισμένου φόρου, διότι ὑπαρχούσης εἰρήνης δὲν ἐσυγχώρουν οὔτε οἱ Σουλλιῶται τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ νὰ καταχρῶνται τὰ χωρία των· πιθανὸν νὰ μὴ ἔδιδον αὐτὸν τὸν φόρον εὐχαρίστως, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου δὲν ἠγνόουν, ὅτι ἡ κατάκτησις τοῦ Σουλλίου ἔμελλε καὶ τὰ κτήματά των ν' ἀφαιρήσῃ καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν των νὰ μηδενίσῃ ὁ κατακτητὴς, τὸ ὁποῖον ἐπειράθησαν πραγματικῶς μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Σουλλίου ἐξορισθέντες προσέτι πλέον τῶν ἐξήκοντα εἰς τὴν Ἀφρικὴν, καὶ μόλις τὸ τρίτον ἐξ αὐτῶν μετὰ καιρὸν ἐπιστρέψαντες. Ἀπὸ τοῦ Σουλλίου μέχρι τῆς Παραμυθίας εἰσὶν ὄραι ὀκτώ, μέχρι τῶν Ἰωαννίνων δεκατέσσαρες, τῆς Πάργας ὀκτώ, τῆς Πρεβύζης δεκατρεῖς, τοῦ Λούρου ἑπτὰ, τῆς Ἄρτης δεκατέσσαρες. Συμποσούνται λοιπὸν αἱ μὲν οἰκογένειαι τῶν τεσσάρων χωρίων ἐξακόσιαι πενήκοντα πέντε, τὰ δὲ διὰ τῶν ὄπλων ὑποταγέντα καὶ φορολογούμενα χωρία ἐξήκοντα ἕξ· ἐκ τῶν τεσσάρων χωρίων ἐξέρχονται ἄνδρες μάχιμοι ὑπὲρ τοὺς χιλίους διακοσίους, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου συνάζονται καὶ ἄλλοι τοὐλάχιστον πεντακόσιοι ἀπ' ἄλλων ἑπτὰ χωρίων τὰ ὁποῖα οἱ ἴδιοι κατόκισαν μεταναστεύσαντες ἐκ τῶν πρώτων τεσσάρων· ὅταν δὲ ὁ ἐχθρὸς κινήται κατὰ τοῦ Σουλλίου, τότε συσσωματοῦνται καὶ αὐτοὶ ἀφίνοντες τὰς οἰκίας των κενὰς, καὶ σπεύδοντες νὰ ὑπε-

ρασπίσωσι τὴν Μητρόπολιν των. Εἰσέρχονται πρὸς τούτοις ἐν καιρῷ πολέμου διακόσιοι, καὶ τριακόσιοι ὀπλισμένοι ἀπὸ τῶν πέριξ χωρίων καὶ μολονότι ἢ εἰσοδός των δὲν λανθάνει τὸν ἐχθρὸν, δὲν τολμᾷ ὅμως νὰ βλάβῃ τοὺς συγγενεῖς, καὶ συμπατριώτας αὐτῶν φοβούμενος μήπως ἐνωθέντες κινηθῶσιν ὅλοι κατ' αὐτοῦ, ἀφ' ἐτέρου δὲ οἱ Σουλλιῶται ὠφελοῦνται σημαντικῶς λαμβάνοντες τροφάς ἐξ αὐτῶν ἐν ὅσῳ διαρκεῖ ὁ πόλεμος.

Διὰ νὰ μὴ φκίνωνται ἀπειθεῖς, καὶ ἐναντίοι πρὸς τὸν Σουλτάνον, καὶ ὡς ἐκ τούτου λάβῃ ἔπειτα αἰτίαν νόμιμον νὰ διατάξῃ τὸν Α. Π. νὰ κινηθῇ κατ' αὐτῶν, ἔδιδον πρὸς τὸν σπαχὴν των (1) τὸν ἐξῆς φόρον. Πᾶς νυμφευμένος ἔδιδε φόρον τριάκοντα ὀβολῶν κατ' ἔτος, οἱ δὲ ἄγαμοι, δέκα· ἐὰν εἷς πατήρ συνήκει μετὰ δέκα υἱῶν νυμφευμένων δὲν ἦτον εἰς χρεῖς νὰ δίδῃ δι' ἕκαστον πλείον των δέκα ὀβολῶν· ὅταν ὁμοῦς ἐχωρίζοντο ἀπὸ τοῦ πατρὸς, τότε ἐφορολογοῦντο καὶ αὐτοὶ ὡς ὁ Πατήρ· ὁ φόρος δὲ οὗτος ὠνομάζετο κεφαλιᾶτικόν· ἔδιδον πρὸς τούτοις ἐκ τοῦ τυροῦ, καὶ βουτύρου τὸ δέκατον, οἱ δὲ ἄλλοι

(1) Σπαχίδες, ἢ Τιμαριῶται ὠνομάζονται εἰς τὴν Τουρκίαν ὅσοι ἠνδραγάθησαν ἐν διαφόροις μάχαις, καὶ ἐνεκα τούτου ἀνταμείβει αὐτοὺς ὁ Σουλτάνος νὰ λαμβάνωσι κατὰ κληρονομίαν τὰ δέκατα χωρίων, καὶ ἐπαρχιῶν. Εἷς τῶν τοιούτων ὑπῆρχε καὶ ὁ τῶν Σουλλιωτῶν σπαχὴς, ὅστις κατόκει εἰς Ἰωάννινα, ἀπᾶς δὲ τοῦ ἐνικυτοῦ ἐπήρχετο εἰς τὸ Σούλλιον, καὶ ἐλάμβανε τὸ δικαίωμα του· πολλακις ὁ Α. Π. ἐζήτησεν αὐτὸ τὸ σπαχιλῆκι παρὰ τοῦ ἰδιοκτῆτου ὑποσχεθεὶς νὰ τὸ ἀκριβοπληρώσῃ κατὰ τὴν αἴτησίν του, ἀλλὰ δὲν συγκατένευσε, μολονότι δις, καὶ τρίς ἐφυλακίσθη περὶ τούτου μὴ δυναθεὶς νὰ τὸν πείσῃ, τὸν ἐκρέμασεν, ὡς προδότην δῆθεν τῶν Τούρκων, καὶ φίλον τῶν Σουλλιωτῶν.

καρποί, οἶτος, ἀραβόσιτος, καὶ ὕσπρια ἦσαν ἐλεύθερα δεκατίας ὡς μὴ προϊόντα τοῦ Σουλλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'.

*Σύντομος διήγησις ὀκτώ πολέμων πρὸς διαφόρους
Πασάδας, καὶ Ἀγάδας, καὶ κατὰ διαφόρους,
καὶ ἀγνώστους ἐποχὰς γεγορότων.*

Ἡ ἀμάθεια τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ ὁ φόβος τῶν γειτόνων μᾶς ἐστέρησαν ἐγγράφου γνώσεως πολλῶν ἡρωϊκῶν αὐτῶν πράξεων· διὸ τὰς διηγούμεθα καὶ ἡμεῖς, ὡς τὰς ἠκούσαμεν παρὰ τῶν ἰδίων Σουλλιωτῶν ἄνευ δηλαδὴ χρονολογίας, ἀυξήσεως, καὶ ἀφαιρέσεως· ἐπειδὴ ὁμῶς αἱ ἀπλαῖ παραδόσεις ῥέπουσι πάντοτε εἰς τὸ νὰ μεγαλύνωσι τοὺς ἡρώας των ἐφευρίσκουσαι συμβεβηκότα διὰ νὰ καθιστῶσι περίεργον τὴν διήγησίν των, ἐγκρίνομεν ὡς ἄνωθεν νὰ διηγηθῶμεν τὰ τοιαῦτα συμβάντα μὲ συντομίαν, καὶ πιθανότητα παραλείποντες τὰ πλειότερα, διότι ἐνῶι πολλάκις μᾶς ἀπατᾷ ἡ ἔρασις, ἡ ἀκοὴ ἄρα πόσον ἀπέχει τῆς ἀληθείας; διὰ τοῦτο τὰ κύρια συμβεβηκότα μόνον δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀληθῆ, τὰ δὲ καθέκαστα, πρέπει, κατὰ τὸ πλεῖστον, νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πλάσματα.

Πρῶτον πόλεμον ἐσυγκρότησαν πρὸς τὸν Χατζῆ Πασᾶ τῆθ' Ἀσλᾶν Πασᾶ, ὅστις τοὺς ἐπολιώρηκε μὲ ὀκτὼ χιλιάδων στρατὸν, οἱ δὲ Σουλλιωταὶ μόλις ἦσαν τότε τριακόσιοι ἄνδρες μάχημοι· δεύτερον, πρὸς τὸν Μουσταφᾶ Πασᾶ μὲ χιλιάδας 7· τρίτον πρὸς τὸν Δόσμπεῖν μὲ χιλιάδας 8· τέταρτον, τὸν Μαζούτ Ἀγᾶ μὲ χιλ. 6· πέμπτον τὸν Σουλεμᾶν Τζαπάρην μὲ χιλ. 9· τὸν ὁποῖον

μετὰ τοῦ υἱοῦ του, καὶ ἄλλων τεσσαράκοντα συμμάχων συνέλαβον ζῶντας, διότι τὸ στρατόπεδον ὑπῆρχε μέσα εἰς τὸ Σουλλί, ὃ δὲ στρατὸς ἤττηθείς μακρὰν τοῦ Σουλίου μεταξὺ Κιάφας, καὶ Σαμωνίβας, καὶ μὴ δυναθεὶς νὰ ἐπιστρέψῃ, καὶ συσσωματωθῆ μετὰ τοῦ στρατοπέδου, ὅπου ἦσαν οἱ Ἀγάδες, διεσκορπίσθη καὶ ἐτράπη εἰς φυγὴν διηρημένον εἰς μικρὰ σώματα τῆδε κάκεισε· οἱ δὲ Ἀγάδες μείναντες μετὰ τινων σωματοφυλάκων ἐκλείσθησαν εἰς τὸν, ἐν τῷ Σουλλίῳ ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, διὰ νὰ ἀποφύγῃσι τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον· ἀλλὰ, κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἀναβὰς εἰς τὴν σκέπην τοῦ ναοῦ ὁ Δῆμος Δράκος μετ' ἄλλων δύο, ὅπῃν δὲ παιήσαντες ἐπὶ τὴν σκέπην ἔρριψαν δι' αὐτῆς ἐν τῷ ναῷ σμῆνος μελισσῶν, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσιν αὐτῶν τὰ κεντρίσματα διεπραγματεύθησαν τὴν εἰρήνην καὶ ὄντες λῦτρα χιλίων φλωρίων, ζερίων (1) λεγομένων, ἀπελύθησαν· ἕκτον, πρὸς τὸν Πασᾶ Κόκκαν μὲ χιλ. 4· ἑβδομον, τὸν Μπεκιρ Πασᾶ μὲ χιλ. 5· ὄγδοον, πρὸς τὸν ρηθέντα Τζαπάρην, καὶ χασᾶν Μπραΐμαγα μὲ χιλ. 5.

Ἡ ἔλλειψις λογίων ἀνδρῶν, πάλιν τὸ λέγομεν, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, καὶ ὁ φόβος ἴσως ἔνεκα τῶν τότε δεινῶν περιστάσεων μᾶς ἐστέρησαν τῆς γνώσεως οὐ μόνον τῶν Σουλλιωτικῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ὁμοίων ἀνδραγαθιῶν πραχθεισῶν κατὰ διαφόρους ἐποχάς, καὶ ἐν γνωσταῖς ἐπαρχίαις τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ ἀρχαίων, καὶ μεταγενεστέρων ὀπλοφόρων, Καπετάνων λεγομένων· μολονότι δὲν γνωρίζομεν, εἰμὴ, ἐκ φήμης, καὶ παραδόσεώς τινων προγενεστέρων, (ἐκτὸς τῶν συγχρόνων) καὶ ἐκ τῶν ἰδίων τραγωδιῶν τὰ

(1) Ἡξίζον τότε τὰ Ζέρια πέντε ἡμῶν γρόσια.

ὀνόματα τῶν ἀρχαιοτέρων, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐννοίας τόσον τῶν ἀρχαίων, ὅσον καὶ μεταγενεστέρων ἀσμάτων ἐξάγονται αἰσθήματα φιλελεύθερα, καὶ πράξεις ἥρωϊκαί, ἐπαίνου τῷ ὄντι, καὶ ἱστορίας ἄξιαί, τὰς ὁποίας θυμαζόντες διηγούμεθα πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀναγνώστου ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ συγγνώμην διὰ τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν νὰ κάμωμεν περὶ τούτου παρέκδασιν· ὁ Καπετᾶν Γιάννης Μποκοβάλλας ἐσυγκρότησεν εἰς τὰ Ἄγραφα τῆς Θεσσαλίας τόσους πολέμους πρὸς τοὺς τούρκους, ὥστε καὶ τὸν πάππον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Μέτζο Χουσον ἐβίασε διὰ τῶν ὄπλων νὰ ὀπισθοδρομήσῃ εἰς τὴν πατρίδα του, Τεπελένη· ὁ περίφημος Καπετᾶν Ζῆτρος ἐφύλαττεν, ἐν ὄσῳ ἔζη, ἐλευθεράν τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἑλασσῶνος. Ὁ Καπ. Τόσκας κατεδάμασε τοὺς τούρκους εἰς τὰ Γραιβενά διὰ συνεχῶν πολέμων· ὁ ἴδιος, ἑδηγὸς ὢν ἑκατὸν ἐξήκοντα ἀνδρείων παλληκαριῶν, κατὰ τὸ 1770 ἔτος ἐνῶ διέβαινον δύο σχεδὸν χιλιάδες τουρκαλβανοὶ διὰ τῆς ἐπαρχίας του φέροντες μεθ' ἑαυτῶν ὑπὲρ τοὺς χιλίους αἰχμαλώτους γυναικοπαίδων, καὶ ἄπειρα πολυτίμητα λάφυρα ἐκ τῆς Πελοποννήσου (1), τοὺς ἐκτύπησε, καὶ κατέστρεψε μεταξὺ δύο χωρίων, Θελπέη, καὶ Σμίξις, ἀπελευθερώσας τοὺς αἰχμαλώτους ἅπαντας, λαβὼν τὰ λάφυρα, καὶ πάμπολα κτήνη· ὁ Κ. Καραλῆς κατεδίωξε πολλάκις τοὺς τουρκαλβανούς ἀπὸ τῶν χωρίων τοῦ Ὀλύμπου διατηρῶν αὐτὰ ἐλευθερά· οὗτος ἐγύμναζε, καὶ εἶχε πάντοτε εὐθυβολιστάς συντρόφους οὐχὶ περισσοτέρους τῶν 50 ἐν καιρῷ εἰρήνης· οἱ Κ. Κ. Μακρυθανάσης, Μακρυπούλιος,

(1) Αὕτη ἡ ἀπάνθρωπος πράξις τῶν ἀλβανῶν ἐξετελέσθη κατὰ τὸ 1770 ἔτος μετὰ τὴν εἰρήνην τῶν Ῥωσοθημανῶν.

καὶ Μπασδέκης ἐφύλαττον πάντοτε ἐλεύθερα τὰ χωρία καὶ Κωμοπόλεις τῆς Θετταλομαγνησίας· ὁ Κ. Τζοβάρας εἰς τὴν Ἠπειρον ἐταπείνωσε τὴν ὄφρυν τῶν τουρκαλθανῶν περιφερόμενος εἰς τὴν λάμαρην (ἀμφιλοχίαν) μὲ σημαίας· ὁ Σταθάς, καὶ Καραϊσκόσ ἀπείρους τούρκους ἐφόνευσαν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν· ὁ Κ. Μπλαχάβας εἰς τὰ Χάσια, καὶ μάλιστα ὁ παππᾶ Εὐθύμιος Πλαχάβας ἐκίνησεν ὅπλα καὶ κατὰ τοῦ ἰδίου Ἀλῆ Πασᾶ τῷ 1808 ἔτει· οἱ Λαζαῖοι διατηροῦντες τὰ βόρεια μέρη τοῦ Ὀλύμπου ἐθριάμβευσαν πάντοτε κατὰ τὴν ξηρὰν, καὶ θάλασσαν ὁ Κ. Νίκος Τζάρας, τὸ φόβητρον τῶν Τούρκων σημαντικὰς μάχαις ἐσυγκρότησεν εἰς διάφορα μέρη τῆς Θεσσαλίας, καὶ θερμαϊκὸν κόλπον, ἐπαινεῖται δὲ, κατ' ἐξαιρέσειν, ἡ ἔνδοξος ὀπισθοποδισίς του ἀπὸ τὸ Πράβι τῆς Μακεδονίας μέχρι τοῦ θερμαϊκοῦ κόλπου· ὁ Κ. Ἀνδρουτζὸς ἀποθιβάσθεις εἰς τὴν Σπάρτην τῷ 1792, ὅτε ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὸν περίφημον (λάμπρον Κατζόνην) διέβη ἐκ τῶν μεσημβρινῶν εἰς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου μέρη ἐπὶ κερκλῆς διακοσίων γενναίων συντρόφων πολεμῶν ἀπαξ, καὶ δις τῆς ἡμέρας πρὸς τοὺς κατ' αὐτοῦ ὀρμήσαντας πελοποννησίους τούρκους. Ὁ Κατζαντώνης, καὶ ὁ Λεπενιώτης ἀδελφός του κατετρόμαξαν τὰ ἐκλεκτότερα στρατεύματα, καὶ ἀνδρειότερους ἀρχηγούς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ὥστε ἐὰν δὲν συνελάμβανε διὰ προδοσίας τὸν πρῶτον ἀσθενῆ ὄντα, καὶ δὲν ἐδολεφόνει τὸν δεύτερον, δυσκόλως ἤθελε τοὺς καταβάλλῃ διὰ τῶν ὀπλων. Ταῦτα πάντα ἐγείνοντο κατὰ συνέχειαν ἀπὸ τοῦ 1500 ἔτους μέχρι τοῦ 1832, ὅτε ὁ Σουλτᾶν Μαχμούτ ἀπεφάσισε τὴν ῥιζικὴν καταστροφὴν ὅλων τῶν εἰς τὸ κράτος του καπετάνων, διότι δὲν ἀμφίβαλεν ὅτι ἡ ἔνοπλος αὐ-

τῶν δύνάμις, ὑπῆρχεν πάντοτε ἐπικίνδυνος εὐκολύνουσα τὰ μέγιστα ἐν δεξιᾷ περιστάσει, τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος τὴν πρόοδον· διέταξε λοιπὸν ἐντόνως τὸν Μεχμέτ Ῥεσίτ Πασᾶ Κιουτάγια στρατάρχην ἄριστον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν νὰ ἐκτελέσῃ ἀνυπερθέτως τὴν ἀπόφασίν του· γινώσκων ὅμως ὁ στρατάρχης, ὅτι δυσκόλως ἠδύνατο νὰ τοὺς καταβάλλῃ ὅλους ὁμοῦ, ἐμεταχειρίσθη τὰ ἐπόμενα στρατηγήματα· ἠγωνίσθη κατ' ἀρχὰς μὲ κολακείαν, καὶ ἀπάτην νὰ συγκινηθῶσιν ὅλους εἰς τινὰ θέσιν ἀδύνατον, καὶ Πεδινήν, ὅπου ἔμελλε νὰ τοῖς διακοινώσῃ δῆθεν βασιλικὰς διαταγὰς ἀφορώσας τὰ συμφέροντα, καὶ σταθεράν ἐπιστάσιαν τῶν ἐπαρχιῶν των· ὁ δὲ κύριος αὐτοῦ σκοπὸς ἀπέβλεπε ν' ἀφανίσῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ ἵππικου, καὶ πεζικοῦ στρατεύματος· μὴ πεισθέντες (ἐκτὸς τριῶν) νὰ ἐνεργήσωσι προσωπικῶς τὴν ὀλίγην διαταγὴν τοῦ ἔπεμψαν ἕκαστος διὰ τὸν τύπον τῆς πειθαρχίας, ἀνὰ ὀκτὼ μὲχρι δέκα στρατιώτας. Οὗτοι πάντες συναθροισθέντες ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους διευθύνθησαν, κατὰ διαταγὴν, εἰς τὴν Λάρισσαν, ὅπου διετάχθησαν ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἵππαρχηγοῦ τινος, οὗτος δὲ τοὺς ὠδήγησε πλησίον τοῦ χωρίου Δαουκλῆ, καὶ τῆς παρακειμένης λίμνης· τότε δὲ περικυκλώσας αὐτοὺς διὰ τοῦ ἵππικου τοὺς διέταξε νὰ πυροβολίσωσιν ὅλοι ἐκ συμφώνου εἰς σημεῖον δῆθεν χαρᾶς, διότι ἐγεννήθη Βασιλόπαις ἐν Κωνσταντινουπόλει· πεισθέντες, δὸς εἰπεῖν, ἀπατηθέντες, ἐπραγματοποίησαν ἀμέσως τὴν διαταγὴν, ἀλλὰ μόλις ὁ πυροβολισμὸς ἐτελείωσε καὶ τὸ ἵππικὸν ὄρμησεν εὐθύς κατ' αὐτῶν, καὶ ἤρξατο κατακερματίζειν αὐτοὺς ἀνιλεῶς· ἡ τραγικὴ αὕτη σκηνὴ ἐξετελέσθη ἐντὸς τριῶν ὥρῶν καὶ μὲ ἀπώλειαν ὀκτὼ μόνον ἵππέων, καὶ τινων τετραυματισμένων, οἱ δὲ Ἕλ-

λῆνες (ἐκτὸς δύο) ἐφονεύθησαν ἅπαντες κορέσαντες ἐκ τῶν νεκρῶν αὐτῶν τὰς κοιλίας τῶν αἰμοδόρων θηρίων τε, καὶ ὀρνέων.

Τῇ αὐτῇ ἡμερομηνίᾳ, ἧτις ἦν ἡ δωδεκάτη τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου τοῦ 1832, ὤρμησε (τοιούτον γὰρ ἦν τὸ σύνθημα) καὶ τὸ πεζικὸν στράτευμα κατὰ τῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας περιουδούντων Καπετάνων· μολονότε ἡ Τουρκικὴ δύναμις ἦτο τριπλάσιος, καὶ ἡ ἐπίθεσις αὐτῆς ἀγνωστος πρὸς τοὺς Καπετάνους, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τελοποιήσωσι τὸ σχέδιον κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των, διότι θράξαντες ἀμέσως τὰ ὄπλα οἱ Καπετάνοι διὰ νὰ σώσωσιν ἑαυτοὺς, καὶ τὰς οἰκογενεῖας των, ἔδειξαν ἀρειμανῆ ἀντίστασιν, ὥστε οἱ Τοῦρκοι δύνανται νὰ καυχηθῶσι διὰ τὴν προειρημένην μόνον δολοφονίαν, καὶ ἀρπαγὴν προσέτι κτηνῶν, καὶ τινῶν κινητῶν πραγμάτων τῶν Καπετάνων, ἀλλὰ τὴν ζωὴν αὐτῶν, ὅπερ ἦν ὁ κύριος σκοπὸς, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ θλάψωσι· διότι σωθέντες μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν διὰ τῶν ὄπλων εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ὅπου διέτριψαν ἔτη τρία· ἐνῶ δὲ ἡ ἀντιβασιλεία διέλυσε τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα, τὰ λείψανα τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, διατάξασα ν' ἀπέλιθωσιν ἕκαστος εἰς τὰς ἐστίας των, οἱ Καπετάνοι λαβόντες πολλοὺς ἐξ αὐτῶν στρατιώτας ἐπανῆλθον ἐκ νέου ἔνοπλοι εἰς τὰς ἐπαρχίας των ἀφίσαντες ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι τὰ γυναικόπαιδα· κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὑπῆρχε Νομάρχης ἐν Θεσσαλίᾳ ὁ Ἐμὶν Πασῶς υἱὸς τοῦ προῤῥηθέντος Κιουτάγια τοῦ πρὸ ἐνὸς ἔτους ἀποβιώσαντος· νομίσας καὶ οὗτος δύσκολον νὰ τοὺς καταδιώξῃ διὰ τῶν ὄπλων ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ ὡς ὁ πατήρ του, τὴν ἀλωπεκὴν ἀντὶ τῆς λεοντῆς· προσεκάλεσε λοιπὸν αὐτοὺς

νά παρουσιασθῶσιν ἐνώπιόν του ὅπως γνωρίσῃ καὶ συστήσῃ αὐτοὺς φύλακας τῶν ἐπαρχιῶν, ὡς τὸ πρότερον· οἱ δὲ Καπετάνοι ἔχοντες πρόσφατα τῆς ἀπιστίας παραδείγματα τοῦ πατρὸς του δὲν ἐπαρουσιάσθησαν προσωπικῶς, ἀλλ' ἐπεμψαν ἕκαστος ἀνὰ ἓνα, καὶ δύο ἀντιπροσώπους ἵνα διαπραγματευθῶσι τὰς ὑποθέσεις των· ἐδυσσαρεστήθη σφοδρὰ ὁ Πασᾶς ἔμπροσθεν τῶν ἀντιπροσώπων διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ὀλιγοπιστίαν τῶν Καπετάνων δικαιολογούμενος ὅτι τοὺς εὐνοεῖ, καὶ τρέφει καλοὺς ὑπὲρ αὐτῶν σκοπούς· οἱ ἀπεσταλμένοι τῷ ἀπεκρίθησαν! Ὑψηλότατε! ἡ αἰτία δι' ἣν δὲν ἐπαρουσιάσθησαν προσωπικῶς εἶναι, διότι τοὺς ἐπρόσταξες πρὸ ἡμερῶν αὐστηρῶς νὰ φυλάττωσι τὰς ἐπαρχίας των ἀπὸ τῶν καταδρομῶν, τῶν ἐκ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος ἐξερχομένων στρατιωτῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι ὅποιαδήποτε βλάβη συμβῆ εἰς τινὰ ἐπαρχίαν, θέλει εἶναι ὁ ἴδιος Καπετάνος ὑπόλογος· ἀποτυχῶν τοῦ σκοποῦ του διέταξεν ἐπομένως τῶν ἀυλικῶν του τινὰ, Νουριδίναγα καλούμενον, νὰ ὑπάγῃ εἰς τι χωρίον, Δισκάτα, καὶ καλέσῃ ἐκεῖ ὄλους τοὺς Καπετάνους ὅπως διακοινώσῃ αὐτοῖς τὰς διαταγὰς του, ἡ δὲ κυρία καὶ μυστικὴ διαταγὴ ἦτο νὰ τοὺς δολοφονήσῃ εἰ δυνατόν· οἱ Καπετάνοι μὴ ἀντιτείναντες εἰς τὴν πρόσκλησίν του ἀπῆλθον μὲν εἰς τὸ χωρίον, φέροντες δὲ ἕκαστος μετ' ἑαυτῶν ἐκλεκτοὺς στρατιώτας ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους τὸ ὄλον, ὁ δὲ Νουριδίναγας ὠδήγει ὑπὲρ τοὺς χιλιούς Τουρκαλθανούς· συναθροισθέντες λοιπὸν ἐκάθησαν εἰς τὸ ὑπαιθρον ἐκτὸς τοῦ χωρίου, καὶ ὑπὸ τὰς σκιὰς τῶν δένδρων ὁ δὲ Νουριδίναγας ἐν ἀκροάσει πάντων ἐξέφρασε τὰ ἐξῆς. Καπετάνοι! ὁ ὑψηλότατος Ἐμὴν Πασᾶς, Ἐφίντης μου μ' ἔστειλεν ἐδῶ νὰ σᾶς εἶπω, ὅτι

εἶναι πολὺ δυσαρεστημένος ἀπὸ ἐσᾶς, ἐπειδὴ σᾶς ἐπροσκάλεισε νὰ ὑπάγητε εἰς τὴν Ἀχρίσσαν, καὶ λάβητε τὰς συμβουλὰς, καὶ ὁδηγίας του, κ' ἐσεῖς παρηκούσατε, καὶ δὲν ἐδώσατε πίστιν εἰς ἓνα Βεκίλην (ἀντιπρόσωπον) τοῦ Σουλτάνου· δι' αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀπειθείαν σας ἔχει δίκαιον καὶ αὐτὸς νὰ μὴ σᾶς πιστεύῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν παρakoήν, καὶ δυσπιστίαν σας ταύτην τὴν ἀποδίδει εἰς τὴν ἀμάθειάν σας, καὶ ἄλογον φόβον, διὰ τοῦτο σᾶς συγχωρεῖ, καὶ σᾶς ἀφίνει, ὡς τὸ πρῶτον, φύλακας τῶν ἐπαρχιῶν· διὰ νὰ ᾔηται ὁμως διὰ τὸ μέλλον ἀσφαλῆς περὶ τῆς πιστῆς πρὸς τὸν Σουλτάνον ὑπηρεσίας σας, ζητεῖ παρ' ὑμῶν ὁμήρους· νὰ δώσῃ δηλαδή, πᾶς Καπετάνος ἀνά δύο ὁμήρους· ἐκ τῶν πλησιαιτέρων συγγενῶν του· οἱ λόγοι οὗτοι ἐπέφερον δυσaréσκειαν, καὶ κακοφανισμόν εἰς τοὺς Καπετάνους, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυναν νὰ τῷ δώσωσι τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν· Νουριδίναγα! ὅλοι οἱ Καπετάνοι ὅσοι κατέχουσιν ἐπαρχίας διετήρησαν, νομίζομεν, πάντοτε ἀκριβῆ εὐταξίαν εἰς αὐτάς· τοῦτο δὲν δύναται ν' ἀρνήσῃ οὐτ' αὐτὸς ὁ Πασᾶς, ἐπειδὴ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἡ μαρτυρία εἶναι ἀναντίρρητος ἀπόδειξις· ἔθεν ἀδικεῖ ἡμᾶς τὰ μέγιστα ὁ Πασᾶς ζητῶν ὁμήρους, ἐνῶ δὲν εἶδε τι ἀπιστίας παραδείγμα παρ' ἡμῶν μέχρι τοῦδε, οὐτ' ἐξ αὐτῶν ἀκόμη τῶν προκατόχων μας· ἡμεῖς μάλιστα ἔχομεν πάμπολλα καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς φρικώδη ἀπιστίας παραδείγματα· Τὸ δὲ πρόσφατον, τὸ τρομερὸν, τὸ ἀπάληθρον ἐκείνο Μακιλλεῖον τοῦ Πατρὸς του, ὅτε δι' ἀπάτης ἐθυσίασεν ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους ἐξ ἡμῶν πλησίον τοῦ χωρίου Δαουκλῆ, καὶ ἄλλους ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν εἰς τὰ Τρίκκαλα μετὰ τοῦ Καπετάνου Στέρριου Στερνάρη, τῶν ὁποίων τὰ γυμνά κόκ-

καλα, καὶ συντετριμμένα κρανία εὐρίσκονται εἰσέτι ἔνθεν κᾶκιῶσι διεσκορπισμένα, καὶ καταπατούμενα, ἀφοῦ πρῶτον οἱ κῦνες, καὶ τὰ ἀγρίμια ἐκορέσθησαν ἀπὸ τὰς σάρκας των, πῶς δυνάμεθα νὰ τὸ λησμονήσωμεν; ἔπειτα λοιπὸν ἀπὸ τσσαύτας, καὶ τοιαύτας τραγικὰς δεινοπαθείας μας, καὶ πιστὰς εἰς τὸ Δεβλέτι ὑπηρεσίας, δὲν πρέπει ἄραγε ν' ἀπολαμβάνωμεν πλήρη ἐμπιστοσύνην ἀπὸ τὸν Πασᾶν, ἀλλὰ νὰ ζητῆ ἀκόμη παρ' ἡμῶν ὀμήρους, ἢ ἀληθέστερον εἰπεῖν, νέα θύματα; Ἐὰν ἔχη βασιλικὴν προσταγὴν, ἢ θέλει ὁ ἴδιος νὰ μᾶς καταδιώξῃ καὶ ἀποβάλλῃ ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας, τὰς ὁποίας διατηροῦμεν πρὸ δύο αἰώνων κατὰ διαδοχὴν μετὴν θήλησιν τοῦ Σουλτάνου, καὶ μετ' ἔγγραφα μπουγιουρδζιά (διορισμούς) τῶν κατὰ καιροῦ Πασάδων, δύναται νὰ μᾶς τὸ εἶπη φανερᾶ, καὶ τότε ἡμεῖς ἀποπερατοῦντες πᾶσαν ὀσοληψίαν, ἣν ἔχομεν ἕκαστος πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν ἐπαρχιῶν, θέλομεν ἀπέλθῃ ἡσύχως ὅπου τὸ πεπρωμένον μᾶς ὀδηγήσῃ· εἶδὲ τις ἐξ ἡμῶν (τὸ ὁποῖον δὲν πιστεύομεν) εὐαρεστεῖται νὰ δώσῃ ὀμήρους, εἶναι ἐλεύθερος, τῶν πλειοτέρων ὁμῶς ἢ συνειδήσεις δὲν ἀπατάται πλέον νὰ προσφέρῃ καὶ ἄλλα, ὡς ἐκεῖνα, τοῦ Δαουκλῆ θύματα· ἢ ἀπότομος αὐτῆ ἀπάντησις ἐφρασεῖσα διὰ τοῦ Κ. Τζαχίλλα εὐηρέστησεν ὅλους τοὺς Καπετάνους, ὥστε ἐκ συμφώνου ἀπέβριψαν ἅπαντες τὴν περὶ ὀμῆρων πρότασιν· καὶ οὕτως ὁ μὲν Νουριδίναγας μὴ δυνηθεὶς νὰ πράξῃ τι ἄλλο ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Λάρισσαν, οἱ δὲ Καπετάνοι ἐπανῆλθον ἐκ νέου εἰς τὰς ἰδίας ἐπαρχίας ἐποφθαλμιῶντες πάντοτε εἰς τοῦ Πασᾶ τὰ κινήματα· ἀλλὰ μετ' ἐνὸς ἔτους παρέλευσιν ἐκίνησεν ἀναφικνδὸν τὰ ὄπλα κατ' αὐτῶν· πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τοῦ σκοποῦ τοῦ διήγειρε

διὰ τῆς βίας ὅλους τοὺς κατοίκους τῶν ἐπαρχιῶν, ἐβιάσθησαν λοιπὸν ἐκ νέου νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἅπαντες.

Δὲν ὑπάρχει τις ἀμφιβολία ὅτι πρὸ αὐτῶν τῶν σημαντικωτέρων Καπετάνων ὑπῆρχον διάφορα ἄλλα ἀνεξάρτητα σώματα Θεσσαλῶν, Ἀκαρνανῶν Λοκρῶν καὶ διαφόρων ἄλλων μερῶν τὰ ὁποῖα, ἕνεκα τῶν τότε δεινῶν περιστάσεων κατέφευγον εἰς ὄρεινά, καὶ δυσάλωτα καταφύγια κείμενα ἐπὶ τῶν ὄρεων Ὀλύμπου, Πίνδου, Οἴτης, Κιμερίων, κτλ. διότι μὴ δυνηθέντες οἱ πρῶτοι κατακτηταὶ Τοῦρκοι νὰ καταβάλλωσι τὰ τοιαῦτα φιλελεύθερα σώματα ἠναγκάσθησαν ἐπομένως νὰ φέρωσι νέα ἐμπειροπόλεμα τάγματα ἀπὸ τὸ Ἰκόνιον τῆς Ἀσίας ὅπως καταστρέψωσι ῥιζηδὸν τοὺς μὴ ὑποκύψαντας εἰς τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγὸν Ἕλληνας· ἀλλὰ καὶ οὗτοι μετὰ πολυχρόνιους πολέμους, οὐ μόνον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τοὺς καταδαμάσωσιν, ἀλλ' ἠύξησαν μᾶλλον τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, διότι ἡ ἐλευθερία, αὐτὸ τὸ οὐράνιον δῶρον, εἶναι φυσικῶς ἀναπόσπαστον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον· ἀπαυδήσαντες τοίνυν καὶ οὗτοι οἱ ἄνδρεῖοι Ἰκόνιοι ἐπαρκαλέσαν τὴν τότε Κυβέρνησίν των νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ πλέον ἀπ' αὐτὸ τὸ δυσκατόρθωτον ἔργον, καὶ ἀποπέμψῃ αὐτοὺς εἰς τὴν πατρίδα· ἡ κυβέρνησις των, ἔχουσα, ὡς φαίνεται, τὴν χρεῖαν αὐτῶν δὲν εἰσήκουσε τῆς δεήσεως, αὐτοὶ μὴ ἔχοντες ἀφ' ἐτέρου σταθερὰν κατοικίαν, ἀπηλιπισθέντες καὶ ἀπὸ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα των ἐπάνοδον ἤρπασαν ἐκ συμφώνου διὰ τῆς βίας γυναῖκας ἑλληνίδας, ἐδίωξαν εἰς τὰ ὄρεινά, καὶ ἄκαρπα μέρη τοὺς εἰς τὰ πεδινά, καὶ καρποφόρα κατοικοῦντας τότε Ἕλληνας γενόμενοι αὐτοὶ κατακτηταὶ τῆς γλυκείας αὐτῶν πατρίδος, καὶ καρπο-

φόρων γαιῶν, οἱ δὲ ἀπόγονοι ἐκείνων κατοικοῦσιν ἔκτοτε εἰς τὰ ὄρη διάγοντες βίον ποιμενικόν, μεταχειριζόμενοι ὑλοτομίαν, ἀνθρακοποιίαν, ξυλοφορίαν, παγετοκομιδὴν καὶ τὰ παρόμοια πρὸς πορισμὸν τοῦ ἄρτου· οἱ δὲ Ἰκῶνιοι, ἤδη λεγόμενοι, κατὰ παραφθορὰν τῆς λέξεως, Κωνιάροι, καλλιεργοῦσι τὰς παχείας γαίας, καὶ λαμβάνουσιν ἐξ αὐτῶν ἐν ἀφθονίᾳ τὰ πολυειδῆ καὶ νοστιμώτατα προϊόντα συστήσαντες χωρία εἰς διάφορα μέρη τῆς Θεσσαλίας, τὰ δ' ἐν πρώτοις κατακρατηθέντα καὶ κατοικηθέντα εἰσὶ τὰ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου, καὶ Ὀσσης παρὰ τὴν εἰσόδον τῶν Τεμπῶν· φέροντα δὲ οὐ πλέον ἑλληνικὰ, ἀλλὰ τουρκικὰ ὀνόματα ὡς ἐφεξῆς· Μπαλαμούτη, Δερελή, Κουφαλάδες, Καραδεμερλέρη, Γκειζελέρη, Κότριση, Οὐρτζιζούνη, Μισαλάρη, Τουτελέρη, Κτάφη, Καραντζόλη, Λυγαριά, Καζακλάρη, Τατάρη, καὶ Τζαϊρλή, τὰ δὲ παρὰ τὴν Ὀσσαν· Μπαμπᾶ, Μακρυχώρη, Μπαλτζή, Δουάν, μικρὸν Κεσερλή, μέγαν Κεσερλή.

Διὰ περιέργειαν τοῦ ἀναγνώστου καταχωρίζομεν κατωτέρω τέσσαρα σῶα τραγῳδία τῶν περιφήμων Καπετάνων· τοῦ Ζήτρου, τοῦ Μπουκουβάλα καὶ τοῦ Τόσκα οἵτινες εἰσὶν ἀρχαιότεροι, καὶ τοῦ Νίκου Τζάρα, ὅστις τῷ 1807 ἀπέθανε μαχόμενος κατὰ τῶν τούρκων ὑπὸ τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τοῦ Ὀλύμπου· εἶπον ἀνωτέρω σῶα τραγῳδία, διότι περιηγηταὶ τινες εὐρωπαῖοι ἔκαμαν συλλογὴν τραγῳδίων ἀναφερομένων εἰς διαφόρους Καπετάνους τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ, κατὰ δυστυχίαν, ὅλα σχεδὸν εἶναι παρηλλαγμένα, καὶ ἐλλειπέστατα· ὁ σκοπὸς μας δὲν ἀφορᾷ ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ νὰ πληροφορήσωμεν τὸν ἀνα-

γνωστην, ὅτι, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν κατωτέρω τεσσάρων τραγωδιῶν, καὶ διάφορ' ἄλλα τῆς αὐτῆς φύσεως ὑπάρχουσιν. Εὐχῆς ἔργον ἦτο εἴαν τις Ἑλλήν ἤθελεν ἐπιμεληθῆ νὰ κάμη ἀκριβῆ καὶ πλήρη συλλογὴν τοιούτων παλαιῶν, καὶ μεταγενεστέρων ἄσμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων, δι' ἔλλειψιν ἱστοριῶν, ἐξάγονται πολλὰ σημειώσεις ἄξια.

Ἴδου τοῦ πρώτου, καὶ ἀρχαιότερου.

Ἐφές, ἤμουν στοὺς οὐρανοὺς, καὶ σήμερα μὲ τ' ἄστρα,

Κιᾶκουσα πῶς σε ἔγραψαν μὲ τοὺς ἀπεθαμμένους.

Σῶκα, σῶπα, πουλάκι μου, καὶ μὴ με καταργέσαι·

Ἄν ἦν γιὰ τὴν γυναῖκά μου, γυναῖκα πέρνω κιᾶλλην·

Ἄν ἦν γιὰ τὰ παιδάκια μου, παιδάκια κάμνω κιᾶλλα.

Ἄν ἦν γιὰ τὸ κεφάλι μου, δὲν ξέρω τί νὰ κάμω.

Ὅσα βουρὰ περπάτησες, ὅλα βοτάνια εἶχαν,

Νὰ τάξευρες νὰ τᾶτρωγες, ποτὲ νὰ μὴ πεθάνης.

Σαράντα χρόνους ἔκχμα, ἄρματωλὸς, καὶ κλέπτης,

Κιᾶλλους σαράντα νᾶκανα, πάλιν θὲ ν' ἀποθάνω.

Δὲν τ' ὄχω πῶς θὲ νὰ χαθῶ, καὶ θέλω ν' ἀποθάνω,

Μόν τ' ὄχ' ἓνα παράπονον, καὶ φλόγα σὴν καρδιά μου,

Ποῦ θὰ τὸ μάλ' ἀρβανητιά, ν' ἀρβῆ σὴν Ἑλασσῶνα.

Παρακαλῶ σε, Λάζο μου, καὶ Καπετᾶν Δημήτρη,

Καλὰ νὰ μοῦ τηράξετε, τὸν Φῶτον τὸ παιδί μου,

Γιατὶ μικρὸς ὀρφάνεψε, κι' ἀπὸ κλεψιά δὲν ξέρει.

Γερόντοι θέλουν χαϊδεύμα, κι' ἀγάδες θέλουν γρόσσια,

Καὶ τὰ πρωτοπαλλίκαρα, λουφὲν νὰ τ' αὐγατίσῃ,

Ποῦ ζέκονται σὸν πόλεμον, ὁποῦ βαστοῦν σὸ τζέγκι (1).

Μπροστά πάγουν σὸν πόλεμον, σὸ γύρισμα κατόπι.

(1) Ἀντιμαχία.

Ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι, τόσον καταφρονεῖ τὸν θάνατόν του ὁ ἥρωας, ὅσον ἀφ' ἑτέρου μένει περίλυπος, καὶ καταφλογοσμένη ἡ ψυχὴ του, διότι ὁ θάνατός του ἔμελλε νὰ θυσιάσῃ τὴν μετὰ πολλῶν ἀγῶνων, καὶ κινδύνων ἀποκτηθεῖσαν καὶ διατηρηθεῖσαν ἐλευθερίαν τῆς ἐπαρχίας του, Ἐλασσῶνος. Ἐκ τούτου ἐξάγεται, ὅτι ἐν ὄσῳ αὐτὸς ἔξη τουρκαλθανοὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του δὲν ἐτόλμων νὰ πλησιάσωσι· διὸ παρακαλεῖ θερμῶς τὸν πρῶτόν του ἀξιωματικὸν καὶ φίλον Λάζον νὰ περιποιηθῇ, καὶ ὑπερασπίσῃ τὸν υἱόν του ἀνήλικον, ὀρφανόν, καὶ ἀπειροπόλεμον ἔτι ὄντα· δὲν ἐκληρονόμησεν ὁμως, κατὰ δυστυχίαν, ὡς λέγεται, καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ πατρὸς του· πιθανὸν ν' ἀπήντησε διαφορετικὰς περιστάσεις εἰς τῆς ζωῆς του τὸ στάδιον.

Τοῦ δευτέρου.

Νᾶμουν μιά πετροπέρδικα, σὰ πλάγια τοῦ Πετρίλου (1)
 Νὰ σκόνουμουν τ' ἀποταχύ, θυώραις νὰ ξημερώσῃ.
 Ν' ἀκούρμαινα (2) τὸν πόλεμον, πῶς πολεμᾶν οἱ κλέφταις
 Οἱ κλέφταις, οἱ ἀρματωλοὶ (3), κ' ὁ Γιάννης Μποκοβάλλας
 Τὸν Μέτζο Χουσον (4) κύνηγᾶ, στήν μέσην τοῦ Πετρίλου
 Στὸν πάτον σὰ κουμπουργινα, εἰς τὴν ἐπάνω χώρα·
 Τὸν Μέτζο χουσ' ἀπέκλεισεν, ὁ Γιάννης Μποκοβάλλας,
 Γιώργο Χαϊκούτης χούγιαξεν (5), ἀπὸ τὸ μετερίζι,
 Βάλτε φωτιὰν σὴν ἐκκλησιὰν, νὰ κάψητε τοὺς τούρκους

(1) Χωρίον τῶν Ἀγγράφων.

(2) Νὰ ἤκουον.

(3) Ἀρματωλοὶ μὲν λέγονται ὅταν φυλάττωσι τὴν ἐπαρχίαν κατ' ἐγγραφον διαταγὴν τοῦ Πασᾶ· τούναντίον δὲ, κλέπται.

(4) Οὗτος ἦν Πάππος τοῦ Ἀλλῆ Πασᾶ.

(5) Ἐργονχῆς.

Χίλια φλωριά νά τήν χρωστῶ, καί πεντακόσια γρόσια
 Κ' ὁ Μποκοβάλλας χούγιαξε, μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι,
 Πάρτε τοὺς τούρκους ἐμπροστά, σὴν Ἄρτα νά τοὺς πᾶμεν
 Πίσω νά μὴ γυρίσωμεν καί ὄλου; νά τοὺς φᾶμεν.
 Πέρνουν κεφάλια τῶν τουρκῶν, τὰ θάνουν σ' ἀ παλούκια.
 Κι' ὁ Μποκοβάλλας σύναξεν, ὄλον τὸν ταυφάτου, (1)
 Μὲ σὴν ὄξιά ξημέρωσε, τὰ κόλια (2) νά μοιράσῃ,
 Κ' οἱ ἀγραφιῶτες ἔστειλαν, δέκα Κοτζαμπασίδες
 Τῶ φέραν τὸν Μορασαλὲ (3) σ' ὄλον τὸ βιλαέτι.

Τοῦ τρίτου.

Ἐφές προφές ἐδιθάβαινα 'πὸ κλέφτικα λιμέρια (4)
 Κι' ἄκουσα πῶς ἐρμήνευε Τόσκας τὰ παλλικάρια,
 Παιδιάμ', ἂν θέλτε λεβεντιὰ, κ' ἐλεύθερα νά ζῆτε,
 Βάλτε τ'ζηλῆκι στὴν καρδιά, καί σίδηρα στὰ πόδια.
 Κρασί ποτὲ μὴ πίνετε, ὕπνον μὴν ἀγαπᾶτε,
 Ὁ ὕπνος εἶναι θάνατος, καί τὸ κρασ' εἶναι πλάνος·
 Γυρίζ' ὁ Νάκας (5) καί τὸν λέγ', λέγει τὸν Καπετάνον,

(1) Τὴν συντροφίαν του, τὰ παλικαριά του.

(2) Τὰ ἀποσπάσματα, διὰ νά φυλάττωσι διάφορα μέρη τῆς ἐπαρχίας.

(3) Ἐγγραφὸς ἀδεία, καί δικταγὴ τοῦ Πασᾶ, διὰ νά τὸν γνωρίσῃ ὅλη ἡ ἐπαρχία τῶν Ἀγράφων Καπετάνον συστημένον.

Οὗτος ὁ ἥρωϊς ἀπεβίωσεν εἰς τὴν Πάργαν κατὰ τὸ 1782 ὁ τάφος τοῦ ὑπάρχει ἐν τῷ ναῶ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ὅπου ἐπὶ τοῦ Μαρμάρου ὑπάρχει ἐπιγεγραμμένον τὸ ὄνομά του.

(4) Λιμέρια· θέσεις ὀχυραὶ ἐν αἷς διημερεύουσιν, ὅταν ἔχουν φόβον ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν

(5) Ὁ Νάκας μαζὺ μ' ἐν ἄλλο πρωτοπαλλίκρον τοῦ Τόσκα, Τζολάκη ὀνομαζόμενον ἐτόκπευον τῷ ὄντι νά προσκυνήσωσιν εἰς τὸν Δερβέντχ, ὅχι διὰ τὰ ὅποια προτείνουσιν αἷτια, ἀλλὰ διότι εἶχαν συλληφθῶσιν αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν διὰ προδοσίας. Βέβαιος ὢν ὁ Τόσκας ὅτι, ἐὰν ἐπροσκύνουν ἔμελ-

Μπεζέρησαν βαρέθηκαν, Τόσκαμ' τὰ παλλικάρια,
 Τῆς νύκτας τὸ περπάτημα, τζ' αὐγῆς τὸ καραούλι,¹
 Θέλουν νὰ προσκυνήσουνε σ' αὐτὸν τὸν Δυβιτάρη, (1)
 Ποῦναι Βαλῆς (2) στὰ Γρεβαινὰ, Δερβέναγας γὰ χάσια.
 Παιδιᾶμ, ἂν θέλτε κόψιμον, καὶ θέλτε νὰ χαθῆτε,
 Ἐλᾶτε νὰ σᾶς κόψω ἄγῳ, καὶ νὰ σᾶς παραχώσω,
 Νὰ δώσω καὶ μνημόσυνα, εἰς ὄλους τοὺς παππάδες.
 Ν' ἀκούσουν χώραις καὶ χωριᾶ, χωριᾶ καὶ βιλαέτια,
 Νὰ ποῦν ὁ Τόσκακς λύσσαξε καὶ τρώγ' τὰ παλλικάρια·
 Τὸν λόγον δὲν ἀπέσωσε, ἡ ὀμιλιὰ βαστοῦσε,
 Τὸ καραούλ' ἐφώναξε. τὸ καραούλι κράζει.
 Πολλὴ Τουρκιὰ μᾶς ἔρχεται, Μπέιδες καὶ Ἀγάδες,
 Ἀφῆτε τοὺς ἄς ἔρχωνται, κ' ἡμεῖς τοὺς καρτεροῦμεν.
 Πιάστε παιδιὰ τὸ στένωμα, βάλτετους εἰς τὴν μέσην,
 Κριαπέ γιουρούση κάμετε, σφάζετε τοὺς Ἀγάδες.
 Νὰ ἴδουν τοῦ Τόσκα τὸ σπαθί, τοῦ Νάκα τὸ δουφίκι.
 Βοήθ' Ἀηλιὰ τοῦ Μπουρμπουτζὸ (3) κι' ἀπὸ τὴν Σαμαρίνα,
 Τοὺς Τούρκους νὰ χαλάσωμεν, τζ' ἐχθροὺς τῆς πίστεώς μας,
 Ποῦ τυραννοῦν τ' ἀδέλφιᾶ μας, ποῦ σφάζουν τὰ παιδιὰ τους.

λε νὰ τοὺς κρεμμάση, τοὺς ὠμίλησεν ὡς ἄνωθεν τύχη δὲ ἀ-
 γαθῆ νικῆσαντες, καὶ συλλαβόντες ζῶντας δύο σημαντικούς
 Ἀγάδας ἠλευθέρωσαν διὰ τῆς ἀλλαγῆς τὰς οἰκογενείας των.

(1) Δυβιτάρης· ὁ φέρων τοῦ Σουλταίου τὸ Μελανοδοχείον.

(2) Διοικητῆς τῶν Γρεβενῶν ὁ τῆς ἐπαρχίας τῶν Χα-
 σιῶν φύλαξ.

(3) Χωρίον πλησίον τοῦ ὁποίου κεῖται βουνὸν, εἰς δὲ τὴν
 κορυφὴν αὐτοῦ ὑπάρχει Ναὸς τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ὁμοίως
 καὶ εἰς τὸ χωρίον Σαμαρίνα, τοῦ ὁποίου τὴν βοήθειαν ἐπικα-
 λεῖται ὁ Τόσκακς πρὸ τῆς μάχης.

Τοῦ Τετάρτου·

Τρία πουλάκια κάθονταν, στὸν Ἄθωνα στὴν βράχιν,
 Τὸνα κυττάζ' τὸν Ὀλυμπον, τ' ἄλλο πρὸς τὴν Χασιάνδραν,
 Τὸ τρίτον τὸ καλλίτερον μυργιολογᾷ, καὶ λέγει,
 Ὁ Νίκος τί νὰ γίνηκε, τοῦτο τὸ καλοκαίρι,
 Ποῦταν Μπαϊράκι (1) στὰ βουνά, καὶ φλάμπουρον (2)
 [στοὺς κάμπους]

Ποῦταν καὶ μέσ' στὴν θάλασσαν, πύργος θεμελιωμένος,
 Μᾶς εἶπαν πέρ' ἀπέρασε, πῆγε κατὰ τὸ Πράδι (3)
 Κι' ἀνοίγει μπαϊράκια δώδεκα, μεσ' τὴν Βλαχιά νὰ πάγη,
 Πάγει σημαῖ, πάγει κοντά, σημαῖ κατὰ τὸ Πράδι
 Πολλὴ μαυρίλα πλάκωσε, δέκα χιλιάδες Τούρκοι,
 Καὶ κάμνει ἓνα πόλεμον, ὅλημερίς στὸν κάμπον,
 σκατώνει τοὺς ἀγαρηνούς, Πεζοῦρα, καὶ Καβδάλα,
 Καὶ τὸ βραθὺ γιουρούστησαν, μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια,
 Βρίσκουν ταῖς Πόρταις ἀφαλισταῖς, κι' ἄλυσον στὸ γε-
 [φύρι (4)]

Τὴν ἄλυσον ἐκόψανε, ταῖς πόρταις ἐτζακίσαν,
 Μὲ τὰ σπαθιά τους ἔσχισαν, τοὺς Τούρκους καὶ ἀπερᾶσαν.
 Τότε ὁ Νίκος φώναξε, τὰ παλλικάρια κράζει,
 Λεθέντες μου ἀνίκητοι, περήφανα Σαίνια (5)

(1) Σημαία πολεμική.

(2) Σημαία συνήθης εἰς τὰς πανηγύρεις, ἑορτᾶς καὶ γάμους· ἡ δὲ ἔννοια ἐστὶν ὅτι, καὶ εἰς τὰ βουνά, καὶ εἰς τοὺς κάμπους ὑπῆρχε θριαμβευτής.

(3) Πράδιστα, καὶ Πράδι κείται μεταξὺ Στρυμῶνος, καὶ Νέσσου Ποταμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ.

(4) Τοῦ Στρυμῶνος Ποταμοῦ.

(5) Ἰέραιες, τὰ ὅποια συλλαμβάνουσι μικρὰ ὄντα, τὰ τρέφωσιν, ἡμερώνουσι, καὶ γυμνάζουσι νὰ συλλαμβάνωσιν ἄλλα πτηνὰ ἰδιώματα· περιστεράς, δηλαλῆ, τρυγῶνας καὶ τὰ παρόμοια· εἶναι ταχύπτερα, καὶ νευρώδη.

Καμπούλι (1) μὴ τὸ κάμετε, οἱ Τοῦρκοι νὰ μᾶς πάρουν,
Ἦ ὄλους νὰ τοὺς σφάζωμεν ἢ ὄλ' ἄς σκοτοθῶμεν.

Πέντε ἡμεροῦλαις πολεμοῦν, καὶ πέντε ἡμερονύχτια,
Δίχως ψωμί, δίχως νερὸ, δίχως κἀνὲν ἰντάτι (2)

Στὸν Ἄθωνα γυρίσανε, πενήντα δύο συντρόφοι.

Οἱ πλείότεροι ἀπέθαναν, μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.

Καὶ ἀλλαχοῦ εἴρηται, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν πολεμοῦσι
μόνον πρὸς Ἀσιανούς Τουρκοὺς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἰ-
δίους Τουρκαλθανούς, καὶ Μακεδόνας, οἵτινες διαφέρου-
σι μόνον κατὰ τὴν θρησκείαν· διότι εἰάν προχωρήσωμεν
ἐρευνῶντες τὴν καταγωγὴν τοῦ Ἄλλῃ Πασᾶ, θὰ εὑρομεν
βέβαια τὸ ὄνομα τοῦ προπάππου αὐτοῦ χριστιανικόν, ἢ
Κωνσταντῖνος ἢ Γεώργιος· ἡ δόξα ἠῤῥῆσε μᾶλλον τὰ ἑ-
λαττώματα αὐτῶν, καθ' ὅσον καὶ τὴν τυραννίαν πρὸς
τοὺς Ἕλληνας ἕνεκα τῆς θρησκείας, καὶ βαρβαρότητος·
περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ζωντανὰ εἰσέτι ὑπάρχουσι
παραδείγματα εἰς τὴν Ἡπειρον, τὸ νὰ ὀνομάζηται δη-
λαδὴ, ὁ μὲν υἱὸς Κασάνης ὁ δὲ πατὴρ Νικόλαος. κτ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

*Πόλεμος ἔντατος τῶν Σουλλιωτῶν κατὰ τοῦ
Ἄλλῃ Πασᾶ.*

Τοῦ πολέμου τούτου ἐγνωρίσαμεν προσωπικῶς πολ-
λοὺς ἀγωνιστὰς Σουλλιώτας, οἵτινες ἀφ' ὧν μᾶς ἐδιη-
γήθησαν συμβάντων ἐκαταχωρίσαμεν ἐξ αὐτῶν τὰ παρ'
ἀξιοπίστων, καὶ ἐκ συμφώνου ὁμολογηθέντα· μᾶς ἐχρη-
σίμεισε πρὸς τούτοις εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος πόλεμον,

(1) Μὴ καταδεχθῆτε.

(2) Βοήθεια, ἐπικουρία.

καὶ Ἄγγλος τις, Αἰτώμ-Γκίλλιζαμ τούνομα, περιηγητὴς γενόμενος τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, καὶ τὸν πόλεμον αὐτὸν περιοδικῶς συγγράψας, ὡς ἐκ τῶν παρακατιῶν ἀντιγράφων τοῦ Συγγράμματός του ἐξάγεται, ὅτι παρέρθη τότε προσωπικῶς εἰς τὰ Ἰωάννινα·

Lettre d'Ali Pacha de Jannina, aux capitaines Bogia et Giavella. tom. 11. pag. 106.

ἦτοι ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων πρὸς τὸν Καπετάνον Βότζαρην, καὶ Τζαβέλλαν.

Φίλοι μου, Καπετᾶν Βότζαρη, καὶ Καπετᾶν Τσαβέλλα, ἐγὼ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς σᾶς χαιρετῶ, καὶ σᾶς φιλῶ τὰ μάτια· ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ ξεύρω πολλὰ καλὰ τὴν ἀνδραγαθίαν σας, καὶ παλλικαρίαν σας. μοῦ φαίνεται νὰ ἔχω μεγάλην χρείαν ἀπὸ λόγουσας, λοιπὸν μὴ κάμητε ἀλλέως, παρακαλῶ, ἀλλ' εὐθύς ὅπου λάβετε τὴν γραφὴν μου νὰ μαζώξητε ὅλα σας τὰ παλλικάρια, καὶ νὰ ἔλθητε νὰ με εὔρητε διὰ νὰ πάγω νὰ πολεμήσω τοὺς ἐχθροὺς μου· τούτη εἶναι ἡ ὥρα, καὶ ὁ καιρὸς, ὅπου ἔχω χρείαν ἀπὸ λόγουσας, καὶ μένω νὰ ἰδῶ τὴν φιλίαν σας καὶ τὴν ἀγάπην ὅπου ἔχεται διὰ λόγου μου· ὁ λουφίς σας θέλει εἶναι διπλοῦς ἀπ' ὅσον δίδω εἰς τοὺς Ἀρβανίτας, διατὶ καὶ ἡ παλλικαρία σας ξέρω πῶς εἶναι πολλὰ μεγαλῆτερη ἀπὸ τὴν ἐδικὴν τους· λοιπὸν ἐγὼ δὲν πηγαίνω νὰ πολεμήσω πρὶν νὰ ἔλθετε ἐσεῖς, καὶ σᾶς καρτερῶ ὀγλήγορα νὰ ἔλθητε ταῦτα, καὶ σᾶς χαιρετῶ.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἦτον ἀπατηλὴ, καὶ ὀλεθρία διὰ τοὺς Σουλλιώτας, ἐπειδὴ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς στρατολογίας ἐκήρυττεν ὅτι, κατὰ τῶν ἀργυροκαστριῶν ἐσκόπευε νὰ κινήθῃ, τοὺς δὲ Σουλλιώτας ἐπολιτεύετο εὐνοϊκῶς, ἐφιλοδώρει δαψιλῶς, καὶ ἐκολάκειε χαμερ-

πῶς καλῶν αὐτοὺς παιδία του, καὶ πιστοὺς φίλους· ὁ σκοπὸς τῶν τόσων περιποιήσεών του ἀπέβλεπε τὸ ν' ἀποσπάσῃ πολλοὺς ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς Πατρίδος, ὥστε νὰ τὴν ἀδυνατίσῃ ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε, διότι γινώσκοντες τὸν δόλιον καὶ ἄπιστον ἀφ' ἐνός, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φανῶσιν ἀφ' ἐτέρου ἀποτόμως ἐναντίοι τῆς πλαστῆς φιλίας του, τῷ ἔπεμψαν κοινῇ γνώμῃ ἐβδομήκοντα μόνον πολίτας ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Καπετάνου Λάμπρου Τζαβέλλα γράψαντές τω συγχρόνως ὅτι εἶναι ἱκανοὶ τόσοι διὰ πᾶσάν του νίκην, οἱ δὲ ἄλλοι μένουσιν εἰς τὴν πατρίδα διὰ φύλαξίν της ἐκ παντὸς ἄλλου ἐναντίου.

Ἄπροσδόκητος, καὶ διόλου δυσάρεστος εἰς τὸν Πασᾶ ἐφάνη αὕτη ἡ διαγωγή τῶν Σουλλιωτῶν· βέβαιος ὁμοῦν ὅτι, ἡ δευτέρα του αἴτησις ἔμελλε νὰ δώσῃ ὑπόνοιαν, μετεχειρίσθη ἄλλο στρατήγημα διατάξας νὰ κινήθῃσι δι' ἄλλης ὁδοῦ τὰ στρατεύματα, ἐνῶ δὲ τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐστρατοπέδευσαν, ἔδωκε μυστικὰς εἰς τοὺς στρατηγούς διαταγὰς νὰ συλλάβωσι, ἀφοπλίωσι, καὶ χειροδέσωσιν ὅλους τοὺς Σουλλιώτας, δὲν ἠγνόει ὁμοῦν ὁ Πασᾶς, ὅτι ἦτον δύσκολον, καὶ ἐπικίνδυνον νὰ τοὺς συλλάβῃ καὶ ἀφοπλίῃ διὰ τῆς βίας ζῶντας· ὅθεν ἐπενόησε νὰ τοὺς θάλῃ νὰ πηδήσουν ταῖς τρεῖς (τὸ ἄλμα) μετὰ τῶν ἰδικῶν του στρατιωτῶν (τοῦτο δὲ συνθίζεται ἔκπαλαι εἰς τὴν Ἑλλάδα)· ἀφήσαντες λοιπὸν τὰ ὅπλα ἔνθεν κᾶκεισε κατεγίνοντο εἰς τὸ πῆδημα, πρὸς τὸ ὁποῖον ὁ Φῶτος Τζαβέλλας υἱὸς τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα ὑπερέβη ὅλους· οἱ δὲ Τούρκοι ἐν ταύτῃ τῇ ἀλληλομιξίᾳ καὶ ἀοπλία ἐπιπεσόντες ἐκ συνθήματος συνέλαβον, καὶ ἐχειρόδεσαν αὐτοὺς διεσπαρμένους ὄντας· δύο ἐξ αὐτῶν ἀρπάσαντας πιστόλας ἐκ δύο Τούρκων ἐφόνευσαν τοὺς ἰδίους,

φονευθέντες καὶ αὐτοὶ αὐθωρεῖ παρ' ἄλλων· ἄλλος τις ὠκύπους πηδήσας ἐν χάσμα χειμάρρου ἔδραμε πρὸς τὴν πατρίδα, μολονότι ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας σφαίρας ἔρριψαν κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδεμία τὸν προσέβαλεν, ἀμέσως λοιπὸν διευθύνθησαν μὲ θῆμα ταχὺ τὰ στρατεύματα πρὸς τὸ Σοῦλλι ἵνα τοὺς προλάβωσι ἀνετοίμους· πιθανὸν νὰ ἐπετύγγανον, ἐὰν ὁ ἀποφυγὼν τὸν κίνδυνον συμπολίτης των δὲν τοὺς προειδοποιεῖ τὰ γεγονότα· πλησιάσαντα τὰ στρατεύματα εἶδον ὄλους μὲ ἔκπληξιν των ὀπλισμένους, καὶ παρατεταγμένους εἰς μάχην· ἡ ἀκαριαῖα αὕτη ἐτοιμασία, καὶ ἀφοβία τῶν Σουλλιωτῶν ἐψύχρανον τὰς ἐλπίδας του, ὅθεν προσκαλίσας ἀμέσως ὁ Πασᾶς τὸν Τζαβέλλα, τὸν ὁποῖον ἔφερε μὲ' ἑαυτοῦ, τῷ εἶπε τὰ ἑξῆς· «ἀπὸ σὲ Τζαβέλλα, θέλω νὰ λάβω σήμερον τὸ Σοῦλλι, καὶ ὑπόσχομαι νὰ σοὶ δώσω ὅσα γρόσια, καὶ τιμὴν θέλεις, τὸ ἐναντίον θὰ ψήσω ζωντανὸν καὶ σένα, καὶ τὸν υἱὸν σου Φῶτον καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους συμπατριώτας σου» ἐν ὧν εὐρίσκομαι χειροδέσιμος ἔμπροσθέν σου, ἀπεκρίθη ὁ Τζαβέλλας, Σοῦλλι μὴ ἐλπίζης νὰ λάβῃς, ἐὰν μὲ ἐλευθέρωσῃς πιθανὸν νὰ τ' ἀπολαύσῃς. Πᾶ! καὶ πῶς νὰ σὲ πιστεύσω, Τζαβέλλα; ἰδοὺ ἔχεις εἰς χεῖράς σου, ἀπεκρίθη ὁ Τζαβέλλας, ὄμηρον τὸν υἱὸν μου Φῶτον, τὸ πολυτιμότερον μέρος τῆς ψυχῆς μου· ἡ ἀπάντησις αὕτη καὶ ἡ ἀνυπομονησία τοῦ Πασᾶ διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ Σουλίου ἠλευθέρωσαν τὸν Τζαβέλλα, ὅστις εἰσελθὼν εἰς τὸ Σοῦλλι διεύθυνεν ἀμέσως τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν.

Lettre du capitain Giavella à Ali Pacha tom. 11. pag. 118.

ἦτοι ἐπιστολή τοῦ Καπετᾶν Τζαβέλλα πρὸς τὸν Ἀλῆ Πασᾶ Τόμ. 6'. σελ. 118.

Ἄλῃ Πασᾶ, χαίρομαι ὅπου ἐγέλασα ἓνα δόλιον, εἴμ' ἐδῶ νὰ διαφεντεύσω τὴν Πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἓνα κλέπτην ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως ἀπελπίστως θέλω τὸν ἐκδικήσω πρὶν ν' ἀποθάνω· κάποιοι Τοῦρκοι, καθὼς ἐσύ, θέλουν εἰπῆ, ὅτι εἶμαι ἄσπλαχνος πατέρας μὲ τὸ νὰ θυσιάσω τὸν υἱόν μου διὰ τὸν ἐδικόν μου λυτρωμόν· ἀποκρίνομαι, ὅτι ἐάν ἐσύ πάρης τὸ Βουνὸν θέλεις σκοτώσει τὸν υἱόν μου μὲ τὸ ἐπίλοιπον τῆς φημελίας μου, καὶ τοὺς συμπατριώτας μου, τότε δὲν θὰ ἤμπορέσω νὰ ἐκδικήσω τὸν θάνατόν του, ἀμμή ἂν νικήσωμεν, θέλει ἔχω καὶ ἄλλα παιδιά, ἢ γυναῖκά μου εἶναι νέα, ἐάν ὁ υἱός μου νέος, καθὼς εἶναι, δὲν μένη εὐχαριστημένος ν' ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρίδα του, αὐτὸς δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζήσῃ, καὶ νὰ γνωρίζηται ὡς υἱός μου· προχώρησε λοιπὸν ἄπιστε, εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ.

Ἐγὼ ὁ ὠμοσμένος ἐχθρός σου
Κυρετάρ Λάμπρος Τζαβέλλας.

Ὁ Ἄγγλος διηγεῖται εἰς τὴν ἱστορίαν του ὅτι ὁ Τζαβέλλας ἔπεσαν εἰς τὴν πρώτην συγκροτηθεῖσαν μάχην εὐρεθεῖς εἰς ἀδύνατον τοποθεσίαν, καὶ πολεμήσας ἀπηλπισμένα· τοῦτο ὅμως δὲν ἀληθεύει, ὁ συγγραφεὺς ἔλαθε, φαίνεται, ἐσφαλμένως πληροφορίας· διότι ὁ Τζαβέλλας ἐπολέμησεν, ἐνίκησεν, ἠλευθέρωσε τὸν υἱόν του, καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους συμπολίτας του· μετὰ τριῶν δὲ ἐτῶν παρέλευσεν ἀσθενήσας ἀπέθανεν ἡσυχῶς εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς οἰκογενείας του.

Ἡ ἥρωϊκὴ, καὶ ὕβριστικὴ ἀπάντησις τοῦ Τζαβέλλας παρώργησε σφόδρα τὸν Πασᾶν ὥστε, ἀπεφάσισε ν' ἀποκεφαλίσῃ καὶ τὸν υἱόν του, καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους συντρόφους του ἄλλ' οἱ εὐνοϊκότεροι αὐλικοί, καὶ φίλοι του

τὸν ἐμπόδισαν γνωμοδοτήσαντες ὅτι, τότε μόνον νὰ τοὺς ἀποκεφαλίσῃ, ὁπόταν γνωρισθῇ νικητῆς, καὶ κατακτητῆς τοῦ Σουλλίου, κατὰ τὸ παρὸν δὲ νὰ κατευνάσῃ τὴν ὀργὴν του μὲ μόνον τὴν σκληρὰν αὐτῶν φυλάκισιν, ἀφ' ἐτέρου δὲν στοχάζονται ὅτι θέλουσιν ἀποβῆ μάταιαι αἱ ἐλπίδες του ἐπιστηριζόμεναι εἰς τὰ πολλά, καὶ ἐκλεκτὰ στρατεύματα, καὶ εἰς τὴν χρῆσιν προσίει τῶν χρημάτων, ἧτις γεννᾷ τὴν διχόνοιαν, τὸ μόνον συμφέρον τοῦ σκοποῦ του· ἔχομεν περὶ τούτου σύμφωνον καὶ τὸν συγγραφεὶα Ἄγγλον, τοῦ ὁποίου τὸν παρακατιὸν παράγραφον καταχωρίζομεν ἀπαράλλακτον Γαλλιστὶ μετεγλωττισμένον καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικόν· τὰς δὲ προσημειωθείσας δύο ἐπιστολάς τοῦ Πασᾶ πρὸς τοὺς Καπετάνους Βότζαρην καὶ Τζαβέλλα, καὶ τοῦ Τζαβέλλα ἐπομένως πρὸς τὸν Πασᾶ τὰς εἶχε καταχωρημένας ἑλληνιστὶ, καὶ ἄνευ ἡμερομηνίας·

Le Pacha ne jugea pas à propos, dans le premier moment de sa rage, de mettre aussitôt son otage à mort. Mais il l'envoya à Jannina, à son fils Veli Béy, qui gouvernait en son absence. J'étais présent lorsque l'enfant fut amené devant lui; il répondit aux questions qui lui furent faites, avec un courage et une audace qui surprirent tout le monde. Veli Béy lui dit qu'il n'attendait que les ordres du Pacha pour le faire brûler vif.

Je ne te crains pas, répliqua l'enfant; mon père en usera de même à l'égard de ton père ou de ton frère, s'il s'empare de leurs personnes.

Il fut jeté dans une obscure prison où on ne lui donna pour toute nourriture, que du pain et de l'eau.

ἤγουν· ὁ Πασᾶς δὲν ἔκρινεν εὐλογον εἰς τὴν πρώτην παραφορὰν τῆς λύσεως του νὰ θανάτώσῃ τὸν ὀμηρὸν του,

ἀλλὰ τὸν ἔστειλεν εἰς τὰ Ἰωάννινα πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Βελῆ μπεῖν (1), ὅστις διώκει εἰς τὴν ἀπουσίαν του· ἐγὼ ἤμην παρὼν ὅτε ὁ νέος ἤχθη ἐνώπιόν του, ὅστις εἰς τὰς γενομένας εἰς αὐτὸν ἐξετάσεις ἀπεκρίθη τόσον θαρράλῆως, καὶ τολμηρῶς. ὥστε ὄλους ἐξέπληξεν· ὁ Βελῆ μπεῖς τῷ εἶπεν, ὅτι διὰ νὰ τὸν κάψῃ ζῶντα, δὲν ἐπρόσμενεν ἄλλο παρὰ τὰς προσταγὰς τοῦ Πασᾶ· δὲν σὲ φοβοῦμαι, τῷ ἀπεκρίθη ὁ νέος· ὁ Πατήρ μου θέλει πράξει ἀπαραλλάκτως ὡς πρὸς τὸν Πατέρα σου, ἢ τὸν ἀδελφόν σου, ἂν τοὺς λάβῃ εἰς χεῖράς του. Ἐρρίφθη εἰς εἰρκτὴν σκοτεινὴν, ὅπου δὲν τῷ ἐδίδετο ἄλλο εἰς τροφὴν παρὰ, ἄρτος μόνον καὶ ὕδωρ.

Πρὶν γίνῃ τὸ κίνημα τοῦ στρατοῦ διὰ τὰ πρόσω ἐπληροφορήθησαν οἱ Σουλλιωῖται παρὰ τινος χωρικοῦ ὅτι, λαβὼν ὁ Πασᾶς μεθ' ἑαυτοῦ τετρακοσίων ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν φρουρὰν ἔστησε τὴν σκηνὴν τοῦ μακρὰν ὀλίγον τοῦ γενικοῦ στρατοπέδου· ἀπεφάσισαν λοιπὸν τριακόσιοι Σουλλιωῖται νὰ ὑπάγωσι τὴν νύκτα νὰ φονεύσωσιν αὐτὸν, καὶ εἰ δυνατόν, συλλάβωσι ζῶντα· ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ συμβούλιον παρευρίθη, ἐξ ἀπροσεξίας τῶν Σουλλιωτῶν, γανωτῆς τις καταγόμενος ἀπὸ τῶν Κατζανοχωριῶν τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις ἀπήρχετο κατ' ἔτος εἰς τὸ Σούλλιον, καὶ ἐγάνωνε τὰ χάλκινα ἀγγεῖα· οὗτος ἀκούσας τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν ἐπροθυμοποιήθη νὰ τὴν προδώσῃ ἐπ' ἐλπίδι ν' ἀλλάξῃ τύχην· ὅθεν τὴν ἐγνωστοποίησε κρυφίως διὰ μικροῦ γραμματίου πέμψας αὐτὸ μὲ τὸν δοῦλόν του, καὶ δι' ἀσφάλειαν, ῥαμμένον ὑπὸ τὴν Καρβατίνην (τζαροῦχι) λαβὼν λοιπὸν ὁ Πασᾶς τὴν εἰδησιν ἀφῆκεν ἀμέσως τὴν πρώτην θέσιν κενὴν μετατεθεῖς, καὶ

(1) Δὲν ἦτον ἀκόμη βαθμολογημένος Πασᾶς.

ὄχυρωθεὶς εἰς ἄλλην ἀπωτέραν καὶ ἄγνωστον ἐπραγμα-
τοποίησαν οἱ Σουλλλιῶται τὴν ἀπόφασιν των, ἀλλ' ἐπέ-
στρεψαν ἄπρακτοι, καὶ περίλυποι μὴ εὐρόντες τὸ ἀντι-
κείμενον τοῦ σκοποῦ των· δι' αὐτὴν τὴν πράξιν ἠξιώθη
ἔπειτα ὁ γανωτῆς ἐξαιρέτου εὐνοίας τοῦ Πασᾶ, διότι
ἀντὶ γανωτοῦ ἐτιμήθη λογοθέτης καὶ πιστὸς του ὑπηρε-
της· ὅσον ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Τζαβέλλα, τόσον καὶ ἡ ῥηθεῖσα
ἀπόφασις, τὰ ὁποῖα ἠσχύνετο νὰ διακοινώσῃ εἰς τὸ γρά-
τευμά του, τὸν ἔρριψαν εἰς μακρινὴν ὄργην· παρουσιασθεὶς
ὄθεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοῦ ἔφιππος ἐξέφρασε τὰ ἑξῆς.

Παλλικάριά μου! ἐσεῖς ἠξέυρετε πολὺ καλὰ πόσα κα-
κὰ κείμενον καὶ ἐμένα, καὶ ἐρᾶς, καθ' ἡμέραν οὗτοι οἱ
ἄπιστοι Σουλλλιῶται, πόσους τόπους, καὶ χωρία μᾶς
ἄρπαξαν, καὶ μᾶς ἀποξένωσαν ἀπὸ τὰ κτήματά μας·
ἐὰν ἡμεῖς τοὺς ἀφήσωμεν σήμερον ζωντανούς, αὐτοὶ ὀ-
λίγω κατ' ὀλίγον θὰ τολμήσουν νὰ κυριεύσουν τὰ σπή-
τια μας, θὰ σκληρώσουν τὰ γυναικίκεδά μας ἐγὼ μὲ
τὴν ἐδικὴν σας ἀνδρείαν ὑπέταξα τὴν Ῥούμελην, κατε-
τρόπωσα ὅλους τοὺς γειτονικοὺς, καὶ μακρινούς ἐχθρούς
μου, καὶ τῶρα δὲν εἶναι ἐντροπὴ μας μία φοῦκτα γιδο-
κλέπται, καὶ γκιουρῖοις νὰ μᾶς καταστήσουν νὰ μὴ
τολμῶμεν νὰ εὐγῶμεν ἔξω ἀπὸ τὰ σπήτιά μας; ἐνθυμη-
θῆτε τὰ ὅσα αἵματα ἐχύθησαν κατὰ καιροὺς εἰς τούτους
τούς τόπους, τῶν Πάππων, Πατέρων ἀδελφῶν, τέκνων,
συγγενῶν, φίλων, καὶ ὁμοθρήσκων μας Ὀθωμανῶν! τῶ-
ρα εἶναι καιρὸς ἀρμόδιος νὰ τὰ ἐκδικηθῶμεν ὅλα, καὶ
νὰ μὴ τοὺς ἔχωμεν πλέον ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι μας χα-
βαλί (1). Τὰ στρατεύματά μας εἶναι καὶ πολλὰ, καὶ

(1) Βῆρος ἐπιζήμιον.

ἀνδρεῖα, ἔθεν σήμερον δὲν χρειάζεται πολὺ δουφεία, ἀλλὰ μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὸ χέρι· ὅσ' ἀπ' ἐσᾶς εἶν' ἄξια παλιάρια, καὶ πιστοὶ Νωαμετάνοι, τῶρα θὰ φκνοῦν· σᾶς λέγω ἀκόμη καὶ τοῦτο, ὅσ' ἀπ' ἐσᾶς ἤθελε πρωτέμβουν εἰς τὸ Σοῦλλι μὲ τὸ σπαθὶ γυμνὸν, ὑπόσχομαι νὰ δώσω εἰς τὸν καθένα πεντακόσια γρόσια.

Ἡ ἐμιλία αὕτη ἐنبουσίασε τοὺς ὄπλαρχηγούς, καὶ στρατιώτας εἰς βαθμὸν ὥστε, ἐκ τοῦ ὀλικοῦ στρατοῦ ἐκλεχθέντες ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας οἱ ἀνδρειότεροι, ὠρκίσθησαν νὰ μὴ βάλλωσιν τὰ ξίφη εἰς τὰς θήκας πρὶν κυριεύσωσι τὸ Σοῦλλι, ἐξολοθρεύσωσι τοὺς Σουλλιώτας, ἢ ἀποθάνωσι μαχόμενοι ἢ ἐνόρκος αὕτη ἀπόφασις ἀμέσως ἀντήχησεν εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν Σουλλιωτῶν, οἵτινες συσκεφθέντες ὠρίμως ἐνέκρινον ν' ἀφήσωσιν εἰς τὴν διακρίσιν τοῦ ἐχθροῦ τὸ Σοῦλλι, Σαμωνίθαν καὶ Ναβαρβικον, καὶ νὰ ὀχυρωθῶσιν εἰς τὴν, κατὰ δυσμὰς ὑπερκειμένην ῥάχιν τῆς Κιάρας (1), ἔπου κατ' ἀνατολὰς μόνον ἠδύναντο νὰ τοὺς προσβάλλωσιν οἱ ἐχθροί, διότι τὰ βορειοδυτικομεσημέρινά αὐτῆς μέρη εἶναι ἄδατα διὰ τοὺς ἐνυπάρχοντας κρημνοὺς, καὶ θράχους (2) τὴν δὲ ὀχυρωθεῖσαν θέσιν τῆς ῥάχεως κατέσχον οἱ ἄνδρες ἐξ ὧν ἐκλεχθέντες ὑπὲρ τοὺς ἐξακοσίους, νέοι ἀνδρεῖοι, καὶ ὠκύποδες προπαρετάχθησαν εἰς μάχην δύο σχεδὸν ὠρῶν μακρὰν τῆς Κιάρας, καὶ ἐν τοιοῦτῳ σχεδίῳ ὥστε, νὰ

(1) Τὸ στρατήγημα τοῦτο εἰς οὐδένα ἄλλον ἀποδίδεται. πρ' εἰς μόνον τὸν Γ. Βότζαρην, ὅστις καὶ ἀνδρεῖος, καὶ στρατηγηματικὸς εἰδείχθη εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος πόλεμον.

(2) Εἰς αὐτοὺς τοὺς κρημνοὺς καὶ θράχους ἠπράλισαν τὰ γυναικόπεδα, καὶ κινητὰ πρᾶγματα. Ἐκ τῆς κοιλάδος ταύτης, κατὰ δυσμὰς, ῥέει ὁ Θύαμις πεταμὸς (Γλυκί).

μάχωνται ὀπισθοποδίζοντες ἐκ συμφώνου ἕως τῆς εἰρη-
 μένης ῥάχως. Τὸ στρατήγημα τοῦτο ἀναγκαῖον ἦν νὰ
 τὸ πραγματοποιήσῃσι διὰ τὴν σωτηρίαν, καὶ ἐλπίδα
 τῆς νίκης, διότι ἡ πληθὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, ἡ
 μὴ ὄρκου ἀπόφασίς του, καὶ αἱ ἀδύνατοι ἀλλαχοῦ πρὸς
 διατήρησιν τοποθεσίας ἐπρομήνυον νίκην τοῦ Πασᾶ ἢ
 πολλὴν φθορὰν τῶν Σουλλιωτῶν· οἱ τουρκαλθανοὶ λοιπὸν
 μετὰ τὴν συνήθη προσευχὴν σύραντες τὰ ξίφη ὤρμησαν
 κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν ἀλαλάζοντες, οἱ δὲ ὀπισθοπει-
 δίζοντες ἐपुरοβόλουν, καὶ ἠραιωμένοι ἀντέταττον τὸ ἀ-
 ριστερόν πλάγιον τοῦ σώματος ὡς δύστροτον· κατ' αὐτὸν
 τὸν τρόπον ἐγείνετο ὁ πόλεμος μέχρι τῆς Κιάφας, ὅπου
 φθάσαντες παρ' ἐλπίδα οἱ τουρκαλθανοὶ ἐκάθισαν ν' ἀνα-
 ψίξωσι μικρὸν καὶ ἐπομένως νὰ ὤρμήσωσιν ὅλοι ὁμοῦ·
 οἱ δὲ Σουλλιῶται ἀναβάντες εἰς τὴν ῥάχην κατέλαβον
 μετὰ τῶν λοιπῶν συμπολιτῶν τὰς ἀναγκαίας θέσεις· καθ'
 ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μάχης καὶ ὀπισθοδρομήσεως τῶν
 Σουλλιωτῶν καθήμενος ὁ Πασᾶς ἐπὶ τοῦ ὄρους Βιρτζάχα,
 ἐθεώρει τὰ γινόμενα· ἀπερίγραφτος ὑπῆρχεν ἡ ἀγαλλία-
 σις τῆς ψυχῆς του διὰ τὴν προχώρησιν τοῦ στρατοῦ,
 καὶ ἐλπίδα ἐνδόξου νίκης, διότι δὲν ἐπέιθετό ποτε νὰ πα-
 τήσῃ ἄνευ σημαντικῆς αἱματοχυσίας οὔτε τοῦ Σουλλίου
 τὸ ἔδαφος, πολλῶ μᾶλλον τῆς Κιάφας· ἔπεμπεν ἐκ τοῦ
 βουνοῦ ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου πιστοὺς ὑπηρέτας διὰ νὰ
 ἐπαινῶσιν ἐκ μέρους του τοὺς στρατιώτας νὰ τοῖς ὑπό-
 σχωνται χρήματα, δῶρα, καὶ βαθμούς· τέλος νὰ τοὺς
 ἐνθαρρύνωσιν ὅτι, μία ἀκόμη ἐφόρμησις ἀρκεῖ νὰ κα-
 ταστρέψωσι διόλου τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεώς των, καὶ
 οὕτω νὰ ἐλευθερωθῇ διὰ πάντα ἡ Ἡπειρος, Τοῦρκοι, καὶ
 Ῥωμαῖοι.

Ἐμφυχωθέντες ὑπὸ τοσούτων ἐπαίνων, ὑποσχέσεων, καὶ παραινήσεων τοῦ Πασᾶ, πεπεισμένοι πρὸς τούτοις διὰ τὴν ἀπροσδόκητον προχώρησιν, ὤρμησαν ἐκ δευτέρου ἀλαλάζοντες· οἱ δὲ Σουλλιῶται τοποθετηθέντες ἀνὰ δύο εἰς πᾶσαν πολεμίστραν, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐγέμιζεν, ὁ δὲ ἐπυροβόλει ὥστ' ἐγένετο ὁ πυροβολισμὸς ἀδιάκοπος· ἤρξαντο γὰρ τοὺς πυροβολῶσιν ἡσύχως, καὶ εὐστόχως ὅτε μόλις ἦσαν δέκα βημάτων μακρὰν ἀπ' αὐτῶν· ὁ πρῶτος, καὶ δεύτερος πυροβολισμὸς ἐπέφερον αἰσθαντικὴν φθορὰν εἰς τοὺς Ἀλβανούς, ἀνεχαίτισε γὰρ καὶ ἐματαίωσε τὴν θηριώδη ὄρμην των εἰς τρόπον, ὥστε βλέποντες οἱ ὀπισθινοὶ τὸν θηρισμὸν τῶν ἐμπροσθινῶν ἔπεσον πρηνεῖς μεταχειρισθέντες τῶν πεσόντων συστρατιωτῶν τὰ πτώματα ὡς προμαχῶνας, ὅπισθεν τῶν ὁποίων ἀντεμάχοντο μὴ τολμῶντες πλέον γὰρ προχωρήσωσιν ἐπὶ τὰ πρόσω· διήρκεσεν ἡ μάχη αὕτη ὑπὲρ τὰς τέσσαρας ὥρας· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὑπερβολικὴ θερμότης τοῦ ἡλίου, (ἦν γὰρ ἡ εἰκοστή τοῦ μηνὸς Ἰουλίου) καὶ τοὺς μαχομένους παρέλυσε, καὶ τὰ πυροβόλα ὄπλα ἐκ τῆς ἀδιάκοπου χρήσεως ἄχρηστα ἀπεκατέστησε, κατήντησαν ἀμφοτέρωθεν τὰ μέρη γὰρ διακόψωσι πρὸς καιρὸν τὸν διηνεκῆ πυροβολισμὸν· αἱ δὲ γυναῖκες εὐρισκόμεναι ὡς προεῖρηται ὅπισθεν τῶν ἀνδρῶν, μὴ ἀκούουσαι τῆς πυρσοκροτήσεως, καὶ τῶν ἀλλαλαγμῶν, ἠπόρησαν νομίσασαι, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὄλους τοὺς Σουλλιῶτας κατέστρεψαν· οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ἡ Μόσχω, γυνὴ τοῦ Καπετᾶν Λάμπρου Τζαβέλλα ἐπιστᾶσα ἐν τῷ μίσῳ τῶν ἄλλων γυναικῶν, εἶπε τὰ ἑξῆς.

Ἄδελφί! ὁ πόλεμος ἔπαυσεν, οἱ Τοῦρκοι, ὡς φαίνεται, ἐνίκησαν, καὶ ἔσφαξαν τοὺς ἄνδρας, τὰ παιδιά,

τοὺς συγγενεῖς, καὶ ὅλους τοὺς συμπολίτας μας· ἡμεῖς λοι-
 πὸν τί πρέπει νὰ κάμωμεν; νὰ παραδοθῶμεν σκλάβαις
 εἰς τοὺς Τούρκους, ἢ ν' ἀποθάνωμεν καθὼς οἱ συγγενεῖς
 μας; ὅλαι ἐκ συμφώνου ἀπεκρίθησαν· θάνατον μᾶλλον
 προκρίνομεν, ἢ σκλαβίαν· εἰάν, ἀπεκρίθη ἡ Μόσχω, προ-
 κρίνητε τὸν θάνατον θράξαιτε τὰ ὄπλα, καὶ ἀκολουθήσα-
 τέ μοι, ἃς μείνωσιν ἐδῶ μόνον αἱ γυναῖκες καὶ τρυφιδά
 τέκνα μας, τὰ ὅποια, ἀφοῦ ἀποθάνωμεν ἡμεῖς ἃς τὰ ρί-
 ψωσι κάτω ἀπὸ τοῦτον τὸν βράχον, ἔπειτα ἃς ριφθῶσι
 καὶ αὐταὶ κατόπιν· ὑπὲρ τὰς τριακοσίας γυναῖκας συνέ-
 δραμον μετὰ τῆς ἀτρομῆτου Μόσχως, ἀναεῖσαι δὲ εἰς
 τὴν βράχιν ἔμαθον τὴν αἰτίαν τῆς διακοπῆς τοῦ πυροβο-
 λισμοῦ, πληροφορηθεῖσαι ταυτόχρονον καὶ τὴν χείρονα
 κατάστασιν τῶν Τούρκων ἕκ τε τῆς ἡλιακῆς θερμότητος,
 καὶ μαχικῆς φθορᾶς, ἀπεφάσισαν νὰ ριψοκινδυνεύσωσι
 καὶ αὐταὶ κατ' ἐκείνην τὴν κρίσιμον περίστασιν ἀφ' ἧς
 ἐξηρτάτο ἡ σωτηρία ἢ ἡ ἀπώλεια τῆς Πατρίδος. ὅθεν
 ἀμέσως ἐφώναξεν ἡ στεντορίως Μόσχω πρὸς τὰς ἄλλας
 συμπολιτίσας· ἐπάνω τους, ἐπάνω τους. ἀδελφαί. τί τὰ
 κυττάζετε ἀκόμη τὰ σκυλιά; ἡ ἐνθουσιώδης ὄρμη τῶν
 γυναικῶν συνοδευμένη καὶ μὲ ὀξυφώνους ἀλαλαγμούς εἰς
 τόσον βαθμὸν παραδόξου συγχύσεως, καὶ μικροψυχίας
 κατέφερε τοὺς Τουρκαλθανούς, ἐφ' ὅσον ὁμονοίας, καὶ ἀν-
 δρείας εἶχε τοὺς ὑψώσῃ ἢ ἀπόφασις πρὸ τεσσάρων ὥρων
 διώκοντας τοὺς ἄνδρας τῶν· ἀπορίας καὶ θαυμάσμοῦ
 φαινόμενον ἦν νὰ βλέπη τις στρατηγούς, καὶ στρατιώτας
 ἐμπειροπολέμους, νικητάς ἄχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς,
 ὠρμισμένους πρὸ ὀλίγου ἢ ν' ἀποθάνωσιν, ἢ νικήσωσι κα-
 τὰ κράτος τοὺς ἀντιπάλους, ἀπροσδοκῆτως δὲ διωκο-
 μένους ἤδη ὑπὸ γυναικῶν συνοδευομένων πρὸς ἐπικουρίαν

ὑπὸ μόλις τριακοσίων ἀκουράστων μαχητῶν, οἵτινες, καὶ τοὶ ἀπνυδισμένοι ἐκ τῆς ἐφημέρου ἀντιμαχίας, ἔδραμον κατόπιν πρὸς βοήθειαν τῶν γυναικῶν φοβούμενοι μὴ τι ἀπευκταῖον αὐταῖς συμβῆ· ἐνὶ λόγῳ, ἔβλεπέ τις γυναικάνδρομάχην, καὶ οὐκ ἀνδρομάχην· τοὺς ἐδίωξαν τέλος πάντων μέχρι τοῦ Σουλλίου μίαν ἀπέχοντος ὄραν τῆς Κιάφας.

Ἐνῷ ἀπαντικρὺ περιέμενεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ὁ Πασᾶς ν' ἀκούσῃ τὴν χαρμάσνον ἀγγελίαν τῆς τελείας ἤττης, καὶ καταστροφῆς τῶν ἐχθρῶν του, ἀπροσδοκῆτως, καὶ μὲ ἔκτασιν βλέπει τὸ στράτευμά του φεῦγον, καὶ προτροπάδην διωκόμενον ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἢ ἡρωϊκῇ αὐτῇ πρᾶξις τῶν Σουλλιωτῶν θυβίξει αὐτὸν ἐκ διαμέτρου ἀπὸ τῆς ἐλπίδος εἰς τὴν ἀπελπισίαν, ριφθεὶς χαμαὶ τύπτει τοὺς μηροὺς του ἐκφωνῶν ἄλθανιστί, τοὺς ἐξῆς σχετλιαστικούς λόγους. Μπῶ, Μπῶ (1) Μεντὲ τ' Ἀλλάχ' μαδίξει τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του, κατασύρει τὰς παρειάς του, καὶ χωρὶς νὰ προσμείῃ τὸ τέλος τῆς μάχης, οὔτε διαταγὰς ἐγγράφους, ἢ προφορικὰς ν' ἀφήσῃ εἰς τοὺς στρατηγούς τοῦ στρατοπέδου, ἰπεύσας ἀπῆλθε δρομαῖος εἰς τὰ Ἰωάννινα, τὸ δὲ στράτευμα συσσωματωθὲν ὠχυρώθη εἰς τὸ Σούλλιον· ἀλλὰ μετ' ἡμέρας πέντε, ἢ ἐκ σπερμολογίας, ἢ ἐκ δειλίας ἀκούσαντες ὅτι οἱ Σουλλιωταὶ σκοπεύουν νὰ τοὺς προσβάλλωσι τὴν νύκτα, ἐλειποτάκτου δραπετεύοντες διηρημένοι μηδενὸς διώκοντος· τοῦτο τοὺς ἔβλαψε περισσότερον ἀφ' ὅτι ἠδύναντο νὰ τοὺς ἐλάψωσιν οἱ Σουλλιωταὶ διὰ τῆς μάχης· διαβαίνοντες γὰρ ἀπὸ στενωπῶν ἔντρομοι κατέ-

(1) Οὐκί οὐκί (ἔλεος Θεέ μου).

φευγον ὡς ἰκίται ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν χωρικῶν ζητοῦν-
 τες ἄσυλον ὡς καταδιωκόμενοι δῆθεν ὑπὸ τῶν Σουλλιω-
 τῶν· τοὺς ἐδέχοντο οἱ χωρικοί, ἀλλὰ τὴν νύκτα, οἱ μὲν
 τοὺς ἐφόνεον κοιμωμένους, οἱ δὲ συσσωματούμενοι, καὶ
 προσποιούμενοι, ὅτ' ἦσαν Σουλλιωταὶ ἔσπευδον ζητοῦντες
 καὶ φονεύοντες αὐτοὺς εἰς δάση, κοιλάδας καὶ μονοπά-
 τια· οἱ πλείότεροι, διὰ νὰ σωθῶσιν, οὐ μόνον τὰ φορέ-
 ματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄπλα ἔρριπτον καταδιωκόμενοι·
 μόλις τὸ ἐν τρίτον τῶν στρατιωτῶν εἰσῆλθον ἐκ διαλ-
 λειμάτων εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἔνοπλοι μὲν κατησχημέ-
 νοι ὅμως· τούτου ἕνεκα διέταξεν αὐστηρῶς ὁ Πασᾶς διὰ
 κηρύκων ὅτι, ὅποιοσδήποτε τῶν Πολιτῶν τολμήσῃ νὰ
 ἐξάξῃ τὴν κεφαλὴν του διὰ τινος θυρίδος ἢ ὀπῆς τῆς οἰ-
 κίας του ἵνα ἴδῃ τοὺς στρατιώτας, νὰ φονεύηται ἀκρί-
 τως· αὐτὸς δὲ ἐπὶ ἡμέρας δεκαπέντε περιωρισθεὶς εἰς
 τὰ παλάτια του δὲν ἐδέχετο εἰς συνομιλίαν οὔτε στρα-
 τιωτικόν, οὔτε πολιτικόν τινα ὑπάλληλόν του.

Τοιοῦτον ἔνδοξον πέρας ἔλαβεν ὁ ἔννατος πόλεμος τῶν
 Σουλλιωτῶν καὶ πρῶτος κατ' αὐτῶν τοῦ Α. Π. καθ' ὅς
 ἐσυλλέξαμεν πληροφορίας ἐξ ἀκριβῶν ἐξετάσεων διαφο-
 ρων συναγωνιστῶν, καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Βρετανοῦ.
 Τὸ μὲν στράτευμα τοῦ Α. Π. δὲν ἦτον ὀλιγώτερον τῶν
 δέκα χιλιάδων, τῶν δὲ Σουλλιωτῶν ὄχι περισσότερον
 τῶν δύο· γέγονε δὲ ἡ μάχη αὕτη τῷ 1792· ἔτει κατὰ
 μῆνα Ἰούλιον· ἐφονεύθησαν ἐκ μὲν τῶν Τουρκαλθανῶν ὑ-
 πὲρ τὰς δύο χιλιάδας ἐκτὸς τῶν ἀγνώστων τραυματιῶν
 καὶ ὄσων οἱ χωρικοὶ ἐθυσίασαν ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν
 ἔπεσον ἐβδομήκοντα τέσσαρες, ἐτραυματίσθησαν δὲ ἔννε-
 νήκοντα ἐπτά· δὲν εἶναι περιττὸν, οὔτε δυσάρεστον, νο-
 μίζω, νὰ καταχωρηθῇ ἐνταῦθα καὶ τὸ περὶ αὐτοῦ τοῦ πο-

λέμου ποιηθῆν ἔκτοτε τραγῳδίον, ὡς συνάδον πρὸς τὰ ἱστορούμενα.

Τρία μπαϊράκια φαίνονται 'πὸ κάτ' ἀπὸ τὸ Σοῦλλι,
Τὸ νᾶναι τοῦ Μουχτάρ Πασᾶ, τ' ἄλλο τοῦ Σελλικτάρη,
Τὸ τρίτο τὸ καλλίτερον, εἶναι τοῦ Μετζομπόνου.

'Ο Δῆμο Δράκος φώναξε, 'πὸ πᾶν' ἀπὸ τὸ Σοῦλλι,
Ποῦ πᾶς Μουχτάρη Σκοταρᾶ (1), καὶ σκύλε Σελλικτάρη
Δὲν εἶν' ἰδῶ τὸ Χόρμοσον, δὲν εἶν' ἡ Λαμποδίτζα (2)

Νὰ πάρτε σκλάβους τὰ παιδιᾶ, γυναῖκας δίχως ἄνδρας,
'Ἐδῶ 'ν τὸ Σοῦλλι τὸ κακὸ (3) ἰδῶ 'ν τὸ Κακοσοῦλλι,
Ποῦ πολεμοῦν μικρὰ παιδιᾶ γυναῖκες δίχως ἄνδρας.

Ποῦ πολεμάει Τζαθῆλλενα, σὺν τ' ἄξιο παλικᾶρι·
'Ἡ κυρὰ Μόσχω φώναξε, 'πὸ πᾶνω' πὸ τὴν Κιάφα·
Ποῦστε παιδιᾶ Σουλλιώτικα, καὶ σεῖς οἱ Τζαθελλάται,

Μαζύ μου ὄλοι τρέξετε, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες,
Τοὺς Τούρκους κητακόψετε, σπόρον νὰ μὴν ἀφῆστε.
Νὰ μείνουν χήραις κηρφανά, γυναῖκες, καὶ παιδιᾶ τους,
Νὰ λὲν στὸ Σοῦλλ' τοὺς σκότωσαν, Σουλλιώτισσαις γυ-
(ναῖκες.

'Ἡ Μόσχω τότε ὠρμήσῃ, μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χαῖρι·
Τώρα νὰ ἰδῆτε πόλεμον, γυναῖκικα δουφείκια,
Σὺν τοὺς λαγούς ἐφεύγανε, καὶ πίσω δὲν κυττάζουν,
Πετᾶξαν τὰ δουφείκια τους, μόνον γιὰ νὰ γλυτώσουν.

'Οφείλομεν ἤδη νὰ ἐξιστορήσωμεν ἐκτεταμένως, καὶ

(1) Ἐπειδὴ οἱ τῆς μικρᾶς τάξεως ἄνθρωποι τῶν Ἰωαννίνων συνηθίζουν νὰ τρώγουν μὲ ὑπερβολὴν τὸ Συκότι, διὰ τοῦτο ὑβριστικῶς τὸν ὀνομαζοῦν Σκοταρᾶν.

(2) Ἐλεύθερον χωρίον τὸ ὁποῖον ἐκυρίευσε διὰ τῶν ὄπλων.

(3) Σοῦλλι κακὸ, καὶ κακοσοῦλλι, εἰσὶ ταυτοσημᾶντα, δηλαδὴ, τὸ ἀνδρείον, τὸ ἀνίκητον.

ἀκριβεστέρως τὸν δέκατον, καὶ τελευταῖον πόλεμον, διότι εἴμεθα ὡς προεῖρηται ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Πάργαν, καὶ Κέρκυραν, ὅπου ἡ ἐπιθυμία, καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς Ἱστοριογραφίας εἶχεν ὅλα πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ μέσα τῶν γνώσεων πολεμικῶν τε, καὶ πολιτικῶν διατρεχόντων· πρὶν ὅμως ἔμβωμεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ προτάξωμεν ἐν συνόψει συμβάντα τινὰ, τὰ ὁποῖα συνέτεινον πολὺ εἰς τοὺς Τυραννικούς σκοποὺς τοῦ Πασᾶ, ἐξ ὧν τὸ κρῶτον, καὶ κυριώτερον ὑπῆρξεν ἡ τῆς Πρεβύζης ἄλωσις, ἐν ἣ συνηγωνίσθη, καὶ διὰ πολλοῦ κινδύνου διεβιάσθη εἰς Λευκάδα καὶ ὁ συγγραφεὺς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ ἀλώσεως τῆς Πρεβύζης.

Κυριεύσαντες οἱ Γάλλοι τὴν Βενετιανὴν εἰσῆλθον καὶ εἰς τὴν Ἑπτάνησον κατὰ τὸ 1797 ἔτος· ἡ περίστασις τοὺς ᾤδηγει τότε νὰ πολιτεύωνται καὶ τὸν Α. Πασᾶ μὲ τὴν συνήθη γλυκεῖαν πολιτικὴν των, ἀναγκαῖαν οὖσαν μάλιστα διὰ τὴν χρεῖαν τῶν τροφίμων, καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος πρὸς τὰ ἀντικρυνὰ μέρη τῆς Ἡπείρου· καὶ ὁ Πασᾶς ἀφ' ἑτέρου καὶ διὰ τὸν φόβον, καὶ διὰ τὰ ἰδιαιτέρα του συμφέροντα τοὺς ἐκολάκευεν ἀμοιβαίως πειθόμενος εἰς τὰ νεύματά των, ἐκτελῶν προθύμως τὰς αἰτήσεις των· ἀπεφάσισε ἐν τοσούτῳ καὶ αὐτὸς νὰ τοὺς δοκιμάσῃ ζητήσας τὴν ἄδειαν, τῆς ὁποίας παρὰ τῶν Ἑνετῶν ποτε δὲν ἤξιώθη, νὰ μεταβιβάσῃ δηλαδὴ στρατεύματα διὰ θαλάσσης πλησίον τοῦ Βουθρωτοῦ σκοπεύων νὰ ὑποτάξῃ δύο ἀνεξαρτήτους κωμοπόλεις, Νίβιτζαν, καὶ ἅγιον Βασίλειον, κειμένας

εἰς δυνατὴν τοποθεσίαν ἀντικρυς τῆς Κερκύρας, καὶ τει-
σάρων ὠρῶν ἀπεχούσας τοῦ Δελβίνου κατὰ δυσμάς· οἱ
Γάλλοι μὴ γνωρίζοντες ἀκόμη τοὺς καταχθονίους σκο-
πούς του, τῷ παρεχώρησαν τὴν ἄδειαν, αὐτὸς δὲ πέμ-
ψας ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας Τουρκαλθανούς ἀπεβίβασεν
αὐτοὺς τὴν νύκτα εἰς τὰς προμνησθείσας Κωμοπόλεις,
ἐνῶ οἱ κάτοικοι ἦσαν σχεδὸν ἅπαντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν,
διότι ἦν ἡ ἡμέρα τοῦ Μεγάλου Πάσχα· κατακρατήσας
λοιπὸν τὰς Κωμοπόλεις ἀναιμωτὶ, ἐπολιτεύθη δι' ὀλίγας
ἡμέρας τοὺς κατοίκους διὰ τινος πλαστῆς ἐπεικίας, ἄλ-
λὰ μεθ' ἡμέρας ἐθανάτωσεν ὅλους σχεδὸν τοὺς σημαντι-
κοὺς, μέρος γυναικοπαίδων ἤχμαλώτισε, ἄλλους δὲ με-
τόκησεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν πλησίον τῶν Τρικκάλων, ὀλί-
γους ἐσχάτης τάξεως ἀφήσας εἰς τὰ ἴδια· εἰς δὲ τὰς
Κωμοπόλεις ταύτας κατῴκουν ὑπὲρ τὰς ἑπτακοσίας οἰ-
κογενείας.

Μετὰ μῆνας δεκατέσσαρας ἡ φιλία τῶν Γάλλων με-
τὰ τοῦ Πασᾶ μετεβλήθη εἰς ἔχθραν, καὶ πόλεμον· ἐπι-
στρέψας γὰρ ἀπὸ τοῦ Βιδινίου εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου ἦν
διατεταγμένος παρὰ τοῦ Σουλτάνου νὰ πολεμήσῃ τὸν ἀ-
ποστάτην Πασβάνογλον, διατάχθη ἀμέσως νὰ κινηθῆ κα-
τὰ τῶν Γάλλων καὶ ἐξώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Πρεβύζης,
Πάργας, καὶ Βονίτζης· ἐνῶ λοιπὸν προπαρεσκευάζετο,
οἱ Γάλλοι προκατέλαβον εἰς Πρέβυζαν ἐν πλοῖον ὑπ' ὀ-
θωμανικὴν σημαίαν φορτωμένον ὑπὸ διαφόρων πραγμα-
τειῶν ἀφίχθῃ ἐκ Μελίτης· προσποιηθεὶς καὶ αὐτὸς, ὅτ'
εἶναι φίλος ἀκόμη τῶν Γάλλων ἀπῆλθεν ἀπέναντι τῆς
Κερκύρας εἰς τὸν Βουθρωτὸν, ἐκεῖθεν παρήγγειλε τὸν ἐν
Κερκύρᾳ στρατηγὸν Γάλλον, καὶ φίλον του Ῥόζαν, ἵ-
να ἀπέλθῃ ὅσον τάχος, εἰς συνέντευξιν, ὡς ἔχων δῆθεν

σπουδαίας καὶ μυστικᾶς ὑποθέσεις νὰ τῷ διακοινώσῃ· πεισθεὶς, ἢ μᾶλλον ἀπατηθεὶς διεβιάσθη ἀμέσως ἀλλ' ἅμα ἐπάτησε τὸ παράλιον πάραυθα συνελλήφθη, ἐχειροδέθη, ἐστάλη, καὶ ἐφυλακίσθη εἰς Ἰωάννινα ὡς κατάδικος· ἔχων δὲ βεβαίας πληροφορίας, ὅτι, ῥωσσοθωμανικὸς στόλος ἐκπλεύσας τοῦ Ἑλλησπόνδου διευθύνετο εἰς τὴν Ἐπτάνησον κατὰ τῶν Γάλλων, ἐστράτευσε κατὰ τῆς Πρεβύζης· προειδοποιηθέντες οἱ κάτοικοι ἐκ τῶν γειτόνων Σουλλιωτῶν τὴν ἀπόφασίν του μετετόπισαν τὰ πολυτιμότερα κινητὰ ἐπιπλα εἰς τὰς νήσους Λευκάδα, Ἰθάκην, καὶ Παξοὺς ὁμοῦ μὲ γυναικόπαιδα, γέροντας καὶ ἱκανοὺς ἄνδρας, ἔμειναν δὲ ὅσοι δὲν ἐπέιθοντο εἰς τὸ κίνημα, καὶ νίκην τοῦ ἔχθρου· οἱ Γάλλοι προσκαλέσαντες τοὺς προῖσταμένους τῆς Πόλεως ἐσυμβουλευθήσαν νὰ κατασκευάσωσι διώρυγας (χαντάκια) εἰς τὴν Νικόπολιν (παλαιόκαστρον)· Ἡ ἐφεύρεσις αὕτη ἐνεκρίθη παμφηρεῖ σωτηριώδης εἰς τοὺς πολίτας, διὸ ἐπεχείρισαν ἀμέσως τὴν ἐνέργειαν· ἡ ἀσυμφωνία ὁμοῦ δὲ ἰσχυρῶν Γάλλων ἐπέφερε τὴν τρομερὰν καὶ ἐλεινὴν συμφορὰν τῆς Πόλεως· ἀπελθόντες γὰρ οὗτοι εἰς τὴν Νικόπολιν, ἦτις ἀπέχει μιᾶς καὶ ἡμισείας σχεδὸν ὥρας τῆς Πρεβύζης, παρατηρήσαντες τὴν τοποθεσίαν, μετρήσαντες τὸ ἀπόστημα ἀπὸ τῆς μιᾶς παραλίας τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου (ἦτις ἅγιος Ἰωάννης ὀνομάζεται) ἕως τῆς ἄλλης τοῦ Ἰονικοῦ πελάγους (Μονολίθι), εὔρον αὐτὸ πηχῶν χιλίων ἐξακοσίων ἐβδομήκοντα· ἐκ τῶν δύο τούτων μηχανικῶν, ὁ μὲν ἐγνωμοδότησε νὰ γίνωσι χαρακώματα μὲ πασσάλους ἀπὸ τῆς μιᾶς μέχρι τῆς ἄλλης παραλίας, ὁ δὲ νὰ ὑψοθῶσι πέντε μόνον ὀχυρώματα ὑπερασπιζόμενα ἀλλήλα· πρὸς τὸν πρῶτον ἦσαν σύμφωνοι καὶ οἱ κάτοικοι, ὡς ἄ-

νωθεν, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ἐτραυματίσθη πᾶρά τινος ἄλλου, μονομαχήσας, καὶ οὕτως ὁ δεύτερος ἐπέμενεν εἰς τὴν γνώμην του μὴ διακρίνων τὸ ἀσφαλὲς μέσον, δι' οὗ ἀναμφισβόλως ἔμελλον νὰ ψάλλωσι τὰ νικητήρια οἱ Γαλλοπρεβυζάνοι, ἐπειδὴ ἡ διωρυγὴ καὶ τοῦ ἵππικοῦ, καὶ πεζικοῦ τὴν ὁρμὴν ἀνεχαίτιζε, καὶ ἐπικουρία, ἀνάγκης ἐπειγούσης, ἀπὸ τῆς Λευκάδος καὶ Πάργας ἤθελε σπεύσῃ, ἀλλ' ἡ δύωρος μάχη ἐματαίωσε τὰς ἐλπίδας τῆς ἐπικουρίας, ἐπειδὴ ἡ ἀσυμφωνία τῶν Πρεβυζάνων, καὶ μηχανικοῦ οὐδὲν ἀγαθὸν παρῆγεν, ἀλλ' ἐπροκάλει μᾶλλον ὀλέθρια ἀποτελέσματα· μεθ' ἡμέρας γὰρ δεκαπέντε τῇ δωδεκάτῃ Ὀκτωβρίου ἡμέρᾳ Τρίτῃ τοῦ 1798 ἔτους, ἐπαρουσιάσθη ὁ Πασᾶς ἐπὶ κεφαλῆς τεσσάρων χιλιάδων Τουρκαλθανῶν ἀπέναντι τοῦ στρατοπέδου τῶν Γαλλοπρεβυζάνων, στρατοπεδεύσας ἐπίξτινος ὕψους, ἔπου καὶ χωρίον ὑπάρχει, Μιχαλίτζι καλούμενον, πλησίον δὲ αὐτοῦ, κατὰ μεσημβρίαν, σώζονται εἰσέτι πολλὰ εἰρείπια καὶ τείχη ἀρχαίου ἀμφιθεάτρου τῆς Νικοπόλεως· συσσωματωθὲν ἐνταῦθα τὸ στράτευμα, καὶ προσευξάμενον, κατὰ τὸ σύνθημα, ὤρμησε πρῶτον τὸ ἵππικὸν ὀδηγούμενον ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Μουχτάρ Πασᾶ, ὅστις διευθύνθη πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τὴν θέσιν τοῦ ὁποίου ἐφύλαττε Τζαρλαμπᾶς τις ὀνομαζόμενος μετὰ τῶν συμπολιτῶν του Πρεβυζάνων· οὗτοι μὴ δυνηθέντες ν' ἀναχαιτίσωσι τὴν ὁρμὴν τοῦ ἵππικοῦ ἔνεκα τῆς ἀδυνατοῦ, καὶ ἐπιπέδου θέσεως, διεσκορπίσθησαν ἔνθεν κάκεισε ἐπιβλαβῶς· διαλύσας ὁ ἐχθρὸς τοῦτον τὸ φραγμὸν διευθύνθη εἰς Πρέβεζαν, τὴν ὁποίαν μετὰ μιᾶς ὥρας ἀνδρείαν ἀντίστασιν, καὶ θάνατον τῆς γαλλικῆς πολιτεφυλακῆς συνισταμένης ἐξ ἑβδομήκοντα μόνον στρατιωτῶν, ἐκυρίευσεν·

ἔπεσον δὲ εἰς τὴν μάχην ὑπὲρ τοὺς τετρακοσίους ἄνδρας, ἤχμαλωτίσθησαν ὑπὲρ τὰς χιλίας ψυχὰς γυναικοπαίδων, διακόσιοι Γάλλοι παρεδώθησαν ἐν τῇ Νικοπόλει μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν, ἀλλὰ τὸ παράδειγμα αὐτῶν μὴ παραδεχθέντες ὀγδοήκοντα ἑπτὰ Ἕλληνες (μεθ' ὧν καὶ ὁ συγγραφεὺς) ἀπεσπάρθησαν, καὶ διὰ τῆς παραλίας τοῦ Ἴονικοῦ πελάγους διευθυνόμενοι ἔφθασαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Παντοκράτορος ὀπισθεν τῆς Πρεβύζης, ὅπου εὐρόντες τρία πλοῖα Ἑπτανήσια ἐπειδιάσθησαν, καὶ οὕτω διεβιάσθησαν εἰς τὴν Λευκάδα, οἱ δὲ ὑπόλοιποι ἔνοπλοι Ἕλληνες ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν παραδοθέντες εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ ἀνιλιῶς κατεσφάγησαν· ὅσοι ἐσώθησαν ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, καὶ τῆς πόλεως, διαρκούσης ἔτι τῆς μάχης, κατέφυγον ἔντρομοι εἰς τοὺς, παρὰ τοὺς Αἰγιαλοὺς τοῦ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου κειμένους θάμνους, ἀλλὰ τῇ δευτέρᾳ, καὶ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν μάχην ἰχνηλατοῦντες οἱ Τούρκοι τοὺς ἐσυλλάμβανον, καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας ἐφόνευσον, τὰ δὲ γυναικόπαιδα ἤχμαλώτιζον καὶ ἐπώλουν· πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἔσωσαν οἱ Σουλλιωταὶ καθ' ὁδὸν ἀρπάζοντές τὰ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων, διὸ ἐβιάσθησαν ἐπομένως νὰ τὰ διαβιβάσωσιν εἰς τὴν Ἠπειρον διὰ θαλάσσης.

Ἐκτὸς τοῦ ὀλεθρίου σχεδίου διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Πρεβύζης, συνέτρεξε κατὰ δυστυχίαν καὶ ἐξωτερικὴ προδοσία, τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποίησεν ὁ Μητροπολίτης τῆς ἄρτης κύριος Ἰγνάτιος ἀπατήσας τὸν Καπετὰν Γεώργιον Βότζαρην, πρὸς τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθη, ὅτι ἐὰν ὁ Πασᾶς νικήσῃ τοὺς Γάλλους, δὲν σκοπεύει οὔτε νὰ ἐλάψῃ, οὔτε νὰ κατακτήσῃ τὴν Πρέβυζαν, φρονεῖ μάλιστα νὰ τὴν ἀφήσῃ, ὡς τὸ πρῶτον, ἐλευθέραν· εἰ μὲν ὁ Βό-

τζαρης ἐσκήπτετο λογικώτερα, δυσκόλως διέδοκινεν ὁ Πασᾶ ἀπὸ τοῦ στενοῦ τοῦ Λούρου ἀκόντων τῶν Σουλλιωτῶν ἢ ἄλωσις, ἢ αἱματοχυσία καὶ ἢ αἰχμαλωσία τῆς Πρεβύζης ἐνέσπειρεν ἀμέσως τρόμον εἰς Λευκάδα, Παξοὺς καὶ Πάργαν, εἰς τὴν ὁποίαν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἔγραψε νὰ ὑποταχθῆ, καὶ θανατώσῃ, ἢ παραδώσῃ ζῶντας τοὺς Γάλλους, τούναντίον μέλλει νὰ πάθῃ καὶ αὐτὴ ὅσα ἢ Πρέβυζα ἢ ἐπιθυμία του νὰ κυριεύσῃ τὴν Πάργαν δὲν ἀπέβλεπε, παρὰ νὰ ἀφαιρέσῃ διόλου τὴν δύναμιν, καὶ ἐλπίδα τῶν Σουλλιωτῶν συνισταμένην ἀνέκαθεν εἰς τὴν ὑπαρξιν τῆς Πάργας καὶ Πρεβύζης, παρ' ὧν ἐλάμβανον πάντοτε πολεμοφόδια, ἐδώδιμα καὶ πᾶν ἄλλο ἀναγκαῖον ἐπὶ πολέμου, καὶ εἰρήνης· ἢ ταχέια ὅμως ἔνωσις τῶν Σουλλιωτῶν μετὰ τῶν Παργίων, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ ῥηθήσεται, καὶ ἢ μεθ' ἡμέρας ἐπτὰ τοῦ ῥωσσοθωμανικοῦ στόλου ἄφιξις ἐμακαίωσε τοὺς σκοποὺς του, μολονότι διάφορα, καὶ ἰσχυρὰ μετεχειρίσθη μέσα· ἠξιώθη ὅμως μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Πρεβύζης παρὰ τοῦ Σουλτάνου, τοῦ ὑψηλοῦ βαθμοῦ, Βεζύρης.

Πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὴν διήγησιν τοῦ δεκάτου, καὶ τοῦ τελευταίου πολέμου ἐκρίναμεν ἀξιοσημεῖωτον καὶ τὴν περιγραφὴν τῆς φυσιογνωμίας, φυσικῶν χαρισμάτων, καὶ ἐλαττωμάτων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ φυσιογνωμίας, φυσικῶν χαρισμάτων, καὶ ἐλαττωμάτων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Πρὸ πολλοῦ χρόνου οἱ αὐλικοὶ καὶ οἱ εὐνοϊκοὶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ μᾶς περιέγραψαν, κατὰ παράκλησιν, τὴν

φυσιογνωμίαν, φυσικὰ χαρίσματα, καὶ ἐλαττώματα τοῦ ἡγεμόνος των, ἀλλ' αἱ τότε δειναὶ περιστάσεις, ὡς προείπομεν, δὲν μᾶς ἐσυγχώρουν νὰ δημοσιεύσωμεν οὐτ' αὐτὰ, οὐτ' ἄλλα ἀναγκαιότερα, τὰ διετηροῦμεν ὅμως ἄθικτα, καὶ ἀκέραια μέχρι τῆς σήμερον· φρονοῦμεν ἤδη, ὅτι ἡ δημοσίευσίς των καὶ ἀναγκαῖα, καὶ περιέργος, πιθανόν, νὰ φανῆ εἰς τὸν ἀναγνώστην, διότι ἐκ τούτων ὄλων θέλει γνωρίσει, καὶ διακρίνει τὰ εἰς τὸ ἔθνος προκύψαντα ἀποτελέσματα, ὡς ἐκ τῶν πράξεων συμπεραίνονται.

Περὶ φυσιογνωμίας.

« Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἦν μιῦρὸς μὲν κατὰ τὸ ἀνάστημα τοῦ σώματος, ἀλλὰ παχὺς, καὶ ὠραῖος, κεφαλὴν ἔχων μεγάλην, καὶ στοργγύλην. Πλατυπρόσωπος, ξανθότριξ, πλατυμέτωπος, γλαυκόφθαλμος, μεγαλόμματος, δασόφρυς· εἶχε ρίνα μετρίαν, καὶ παχείαν, στόμα μέγαλον, ὦτα πλατεῖα καὶ μέγала».

Περὶ φυσικῶν χαρισμάτων.

« Ἦν ἀνδρείος ἐν τοῖς πολέμοις, δραστήριος, διὰ τοῦτο καὶ ἐπιτυχικός· ὀξύνοος, ἀκούρατος, ὀλιγόπνος, εὐπροσήγορος, φιλήκοος καὶ ἐπιχειρηματίας, διότι εἰς ὅσα σχέδιά του, καὶ μάλιστα στρατιωτικὰ ἀπετύγγα-
νεν, ὠργίζετο μὲν, ἀλλὰ δὲν ἀπνύδα, οὔτε παρητεῖτο διὰ τὴν ἀποτυχίαν, ἠκολούθει μάλιστα τὸν σκοπὸν του μὲ τὴν αὐτὴν δραστηριότητα, καὶ ζωηρότητα τοῦ πνεύματος· τὸ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς φυσικὸν ἐλάττωμα, ἡ αἰσχροβαρβαρολογία, εἰς αὐτὸν ὑπῆρχε σχεδὸν σπάνιον (1).

(1) Τοιοῦτον προτέρημα εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ τοιδόλιον, ἐνομίζετο ὡς ἔρμαιον εἰς τοὺς Ἕλληνας, διότι ἐκολακεύοντο ἢ ἐξηγόραζον τοῦλάχιστον τὴν καιρὸν.

ἀδιάφορος εἰς τὰς θρησκείας, ὑπερασπιστὴς μάλιστα τῆς χριστιανικῆς (1), καὶ τῶν σχολείων· μονοδίαιτος σχεδόν, ἐπειδὴ τὸ κυριώτερον φαγητόν του ἦτον ὀπτὸν ἄρνησιον κρέας ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔτρωγεν εἰς τὴν τράπεζαν κατὰ κόρον, τῶν δ' ἄλλων φαγητῶν, πνευμάτων, καὶ γλυκισμάτων ὀλιγίστη ἦν αὐτῷ ἢ χρῆσις· τὸ μνημονικόν του ὑπῆρχε σπανιώτατον, διότι πολλῶν μετὰ ἱκανῶν ἐτῶν παρέλευσιν ἐνεθυμεῖτο καὶ τὰ κύρια ὀνόματα, καὶ τὰς ὑποθέσεις τὰς ὁποίας τότε μετ' αὐτῶν ἐπραγματεύθη· τοὺς πλειοτέρους στρατιώτας ἐφώναζε κατ' ὄνομα, πολλὰκις ἠστετεύετο μετ' αὐτῶν, διὸ ἐφιλοτιμοῦντο διὰ τὰς κλήσεις τῶν ὀνομάτων, καὶ ἀσπείρους νὰ ὑποφέρωσι γενναίως πᾶσαν κακαπάθειαν καὶ κίνδυνον ὑπὲρ αὐτοῦ· ἦτον πρὸς τοῦτοις εὐγνώμων πρὸς τοὺς εὐεργέτας του, διότι ὅσοι ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ Ἑλλήνων τὸν συνέδραμον, καὶ ὑπεράσπισαν διὰ νὰ γίνῃ Πασᾶς, ἔδλους γινόμενος ἀντευηργέτησε, καὶ εὐτύχησεν, ὁμοίως καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν· τὰς σημαντικωτέρας καὶ μυστικωτέρας ὑποθέσεις του τοῖς Ἑλλήσι μᾶλλον, ἢ Ὀθωμανοῖς ἐνεπιστεύετο.

Περὶ τῶν ἐλαττωμάτων.

Δοξομανθῆς, ἄρπαξ ἀκόρεστος, φιλέκδικος, ὑποπτος, ἄπιστος, ἄλλοπρόσαλλος, μνησίκακος, αἰμοχαρῆς, φιλο-

(1) Ἐκτὸς τῆς ὑπερασπίσεως, καὶ ὁ ἴδιος διέταξε νὰ ἀνεγερθῇ διὰ δαπάνης του ναὸς εἰς μνήμην τοῦ ἱεροκήρυκος ἀγίου Κοσμᾶ, τὸν ὁποῖον ἐπροίκισε μ' ἓν χωρίον, κωλυκόντες ὀνιμαζόμενον, καὶ μὲ ἱκανὰς γαίας, ὥστε ἀπεκατεστάθη μοναστήριον ἐνέθηκε τὴν κίβαν του εἰς ἀργυρόχρυσον θύκην· κεῖται ἡ μονὴ αὕτη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μουζακίαν ὀκτὼ ὥρας ἀπέχουσιν τοῦ Ἰπερατίου, καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Κενουσό, τὸ πάλαι λεγομένου.

πόλεμος, ὑποκριτῆς εἰς τοὺς ἄλλοεθνεῖς, κρυφίνους πολ-
λάκις καὶ εἰς τοὺς εὐνοϊκοὺς του, φιλάργυρος, ἀλλὰ, διὰ
νὰ κερδίσῃ τὸν σκοπὸν του, ἐσκορπίζεν ἀφειδῶς τὰ χρή-
ματα, ὅταν ἐφόνευέ τινα ἐχθρόν του ἐφαίνετο πασιχαρῆς,
καὶ γαυριῶν διὰ τὴν ἐκδίκησιν.

Μὲ τοιαῦτα, καὶ τοσαῦτα, φυσικὰ χαρίσματα, καὶ
ἐλαττώματα ἐκυβέρνησε τὰς, ὑπὸ τὴν Σατραπίαν του
Ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ ἔτη ἕξ καὶ τριάκοντα· ἃς
μᾶς συγχωρηθῆ ἤδη νὰ ἐκθέσωμεν συντόμους τινὰς πα-
ρατηρήσεις παραβάλλοντες τὴν τυραννίαν αὐτοῦ πρὸς
τὴν τῶν προκατόχων του, καὶ οὕτω νὰ ἴδωμεν καὶ ὁ-
ποῖα ἀποτελέσματα καὶ μεταβολὰς ἐπέφερον ἡ τυραν-
νία του, τὰς δὲ παρατηρήσεις μᾶς ταύτας ἀφίνομεν εἰς
τὴν διάκρισιν τῶν ἐχόντων Ἰκανὰς τοῦ ἀντικειμένου
τούτου γνώσεις.

Ἐρωτῶμεν πρῶτον τοὺς φιλοπάτριδας Ἰωαννίτας νὰ
μᾶς εἴπωσι πόσα δεινὰ ἔπασχον καθημερινῶς πρὸ τοῦ
Α. Πασᾶ ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν Ἀργυροκαστριτῶν,
τῶν ἐντοπιῶν Ἀγάδων, καὶ κατ' ἐξαίρεσιν, ὑπὸ τῶν
λεγομένων Σπαχίδων, καὶ μάλιστα παρὰ τινων ἐξ αὐτῶν
περιβοήτων εἰς τὴν κακίαν· Χαλήλη, Μάστακα, Μολᾶ,
Μπαλῆ, Μπαρτζοῦμα, Καραβία, καὶ ἄλλων ὀπαδῶν
αὐτῶν σπαχίδων τῶν Ἰωαννίνων, καὶ γειτόνων Τουρ-
καλβανῶν; αὐτοὶ ἤρπαζον ἀυθαιρέτως τοὺς παῖδας ἀπὸ
τὰς ἀγκάλας τῶν γονέων, πολλάκις καὶ τὰς γυναῖκας·
ὑβρίζον, ἐπροπηλάκιζον, ἐξυλοκόπουν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀγορὰν
ὡς ἀνδράποδα· ἐσφετέριζον τοὺς ἰδρώτας των ἀπανθρώ-
πως, διὰ νὰ σπαταλῶσιν αὐτοὶ ἀσώτως· σπανίως ἐπλή-
ρωνον ὅσα ἠγόραζον παρ' αὐτῶν χειροτεχνήματα, καὶ
εἶδη διαφόρων πραγματειῶν τῶν ὀπίων οὐδ' ἐτόλμου

σχεδὸν νὰ ζητήσωσι τὴν ἀξίαν· ταῦτα πάντα ἦσαν τῶν ἀρνησιθρήσκων μᾶλλον ἀποτελέσματα. Τοιαῦτα, καὶ ἔτι χείρονα ἔπασχον οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Λάρισσαν, Τύρναβον, Τρίκκαλα, Φέρσαλα, Θήβας, καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, εἰς τὰς ὁποίας οὐ μόνον ἐκκλησίας νὰ ἀνεγείρωσιν, ἢ ἐπισκευάσωσι δὲν ἠδύνατο, ἀλλ' οὔτε λιτανείαν, ἢ ἐπιτάφιον, ἢ ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ ἐτόλμων νὰ ψάλλωσιν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας· ὑπῆρξε πρὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ ὁ Κούρ Πασᾶς εἰς τὸ Μπεράτι, καὶ ἄλλος εἰς τὰ Τρίκκαλα τῆς Θεσσαλίας, ἀλλὰ, παρὰ τὴν ἰδικὴν των τυραννίαν, ἢ πολυαρχίαν, καὶ ἀναρχίαν εἶχε περισσοτέραν ἰσχὺν, διότι ὁ ἔσχατος Τοῦρκος ἐξήσκει ἀσυστόλως ἀπόλυτον δεσποτισμὸν ἠγεμονεύσας ὅμως ὁ Ἀλῆ Πασᾶς κατήργησεν ἐκ διαλειμμάτων τὴν πολυαρχίαν καὶ ἀναρχίαν, καταστρέψας πολλοὺς τυραννίσκους Ὀθωμανοὺς, καὶ Ἕλληνας, Μπέιδας, δηλ. Ἀγάδας, καὶ Δημάρχους, οἱ ὅποιοι ἐτρέφοντο, καὶ ἐθησαύριζον ἐκ τῶν ἰδρώτων τῶν ὑπηκόων· ἐκαθάρισε τὰς ὁδοὺς ἀπὸ τῶν κακούργων διατάξας τοὺς κατὰ ἐπαρχίας γνωρισμένους Καπετάνους νὰ τοὺς καταδιώκωσι, καὶ καταστρέψωσι· τοῦναντίον, πᾶσαν παρ' ἐκείνων γενομένην ἀρπαγὴν, ἀπεφάσισε νὰ τὴν ἀποζημιῶσιν οἱ ἴδιοι· ἐφ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς ἠγεμονίας του ἔμποροι, καὶ παντὸς ἐπαγγέλματος ἄνθρωποι περιεφέροντο ἄφοβοι, καὶ ἀνεκηρεάστοι. Ταῦτα πάντα ἐφαίνοντο δυσάρεστοι νεωτερισμοὶ εἰς τοὺς ἀγάδας, καὶ δημάρχους, διότι ἐνηργοῦντο ὑφ' ἐνὸς μόνον ἰσχυροῦ τυράννου, οἱ δὲ ἄλλοι τυραννίσκοι ἀδύνατοι, διεσπαρμένοι καὶ ἀσύμφωνοι ὄντες ἔσπευδον εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου νὰ κολακεύωσι, καὶ ζητῶσι τὴν εὐνοίαν του· ἀλλ' ἐκ

τούτων οἱ μὲν πλουσιότεροι καθὼ ἄσωτοι καὶ ἄνανδροι οὔτε τοῦ πλούτου, οὔτε τῆς ζωῆς αὐτῶν ἦσαν κύριοι, ἐπειθὴ, διὰ τὴν ὑψωθῆ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν ὁ τύραννος, καὶ μάλιστα φιλοπόλεμος ὢν, ἐπόμενον ἦν καὶ φιλόαργυρος, καὶ αἰμοδόρος τὴν γίνῃ· διὸ ἐδολοφόνοι, καὶ ἐφαρμάκιζεν αὐτοὺς μὲ τὸν πλέον ἐπιτήδειον, καὶ ἄγνωστον τρόπον ὥστε, πολλάκις διὰ τὴν ἀπατᾶ καὶ τοὺς περὶ ἑαυτὸν, καὶ τοὺς συγγενεῖς προσέει τοῦ παθόντος κατεδίωκε κατ' ἐπιφάνειαν τοὺς ὑπόπτους, ἢ φανερούς κακούργους, περιέβαλλεν ὁμῶς τοὺς συγγενεῖς τοῦ δολοφονηθέντος· τοὺς δὲ μετρίως εὐκαταστάτους, καὶ ἀνδρείους ἐκολάκευεν, ἐδώροθόκει, καὶ κατέττατεν εἰς στρατιωτικὴν, καὶ πολιτικὴν ὑπηρεσίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς τυραννίας του, καὶ φόβητρον τῶν πλουσίων, καὶ τῶν ἐπαρχιῶν.

Πολλοὶ Ἕλληνες ἀφίσαντες τὸ φίλον ἔδαφος τῆς πατρίδος ἀπῆλθον εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης· ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν ἐπλούτισαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του οἱ Ἰωνῆται, οἱ Καλλαρῆται, οἱ Συρακιῶται, οἱ Ἀρτινοὶ, οἱ Ζαγορήσιοι, οἱ Μετσοβῆται, οἱ Κοζανῆται, οἱ Καστοριαῖοι, οἱ Ἀμπελακιῶται, οἱ Τυρναβῆται, οἱ Τζαριτζιῶται, καὶ ἄλλοι ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς ἡγεμονίας του διασπαρέντες εἰς Βιέννην τῆς Αὐστρίας, Γερμανίαν, Ῥωσσίαν, Γαλλίαν, Ἰταλίαν, Οὐγγαρίαν, Δακίαν καὶ Ἀσίαν· αὐτῶν δὲ τῶν ἐμπόρων τὰ τέκνα, καὶ οἱ συγγενεῖς δὲν ἐφωτίσθησαν ἐν τῇ Εὐρώπῃ ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημῶν, καὶ λαμπρῶν ἱστοριῶν· καὶ εἰ μὲν δὲν ἐφαίνοντο τοιοῦτοι εἰς τὸ ἔθνος μας ἔκτοτε, πότε, καὶ πῶς ἦτον δυνατὸν τὸν ν' ἀπολαύσωμεν, ὅπερ πρὸ τῶν αἰῶνων ἀπωλέσαμεν, καὶ νῦν ἀνεκτεθῶμεθα;

Ἐπαλινόςζει ὁ ἔμπορος ἐκ τῆς Εὐρώπης εὐκατάστατος, ὁ Ἄλῃ Πασᾶς δὲν ἤρπαζε ποτὲ τὰ πλοῦτη του, οὔτε τὸν ἐδολοφόνει, νύχαριστεῖτο δὲ εἰς μόνα τὰ ὁποῖα τῷ ἐπρόσφερον ἐκ προαιρέσειώς του δῶρα καὶ χρήματα· ἐὰν ἐνίοτε ἐβίαζέ τινα νὰ τῷ δώσῃ πλείοτερα, τοῦτο προήρχετο κυρίως ἐκ τινος συκοφαντίας, τὴν ὁποῖαν οἱ Τύραννοι ἀκόρεστοι ὄντες, οὐ μόνον δὲν ἀποστρέφονται, ἀλλὰ καὶ περιθάλλουσι διὰ τὰ συμφέροντά των· ἔπρεπε, νομίζω, νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεὸν ὁ τυχὼν ἔμπορος ἢ κτηματίας, διότι εὗρεν ἓνα μόνον ἡμιχορτασμένον τύραννον, διότι εἰ ἐτύγχανον δέκα, ἢ εἴκοσι κηφῆνες πλεονέκται, τότε καὶ οἱ ἰδρωῖτές του, καὶ ἡ ὕπαρξις του ἐκινδύνευον, ἐπειδὴ ὅσα κἄν εἶχε πλοῦτη δὲν ἐξήρκουν νὰ χορτάσῃ καὶ ἐξιλεώσῃ ἅπαντας· ὅσοι ἐκ τῶν λογίων ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους μας ἐπαρουσιάζοντο ἔμπροσθέν του, οὐ μόνον τὴν εὐνοίαν, καὶ ὑπεράσπισίν του ἀπελάμβανον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἐπιθύμει νὰ τοὺς ἐρωτᾷ καὶ μαθηθῆναι ὅσα ἠγνέει, καὶ κατ' ἐξαίρεσιν, ἱστορικά.

Δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ κηρύξωμεν, ὅτι οἱ ἀδιάκοποι πόλεμοι τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ κατὰ Σουλλιωτῶν, Καπετάνων, Τουρκαλβανῶν, καὶ διαφορῶν ἐχθρῶν του, δὲν ἐγύμνασαν ἀσυγκρίτῳ λόγῳ, ἀφ' ὅτι ἦσαν πρὸ αὐτοῦ, τὰ Ἑλληνικά ὄπλα.

Δὲν εἶναι ἄρα παράδοξον ὅτι, ποτὲ δὲν ἀπεφάσισε νὰ ἐξαλείψῃ τοὺς καπετάνους Ἑλληνας, ἀλλ' ἂν τυχὼν ἐφόρευεν, ἢ κατεδίωκέ τινα ἐκ τῆς ἐπαρχίας διὰ τὴν ἀπειθειάν του, ἢ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀντιπάθειαν, ἀμέσως ἀντεκατέστηεν εἰς αὐτὴν ἢ τὸν υἱὸν, ἢ συγγενῆ τινα τοῦ παθόντος, ἢ εὐνοϊκὸν αὐτοῦ ἄλλον Ἑλληνα· ποτὲ δὲν ἀφώπλισε τοὺς ὑπηκόους Ἑλληνας ὁσάκις ἐντόνως

διετάττετο παρὰ τοῦ Σουλτάνου, ἐν καιρῷ, δηλαδή, πολέμου κατὰ τῆς Ῥωσσίας ὡς ἔπραττον ἄλλοι πασάδες, καὶ νομάρχαι ἐπαρχιῶν. Παρ' οὐδενὸς ἄλλου Πασᾶ ἐτιμήθησαν οἱ Ἕλληνες ἐν ὑψηλοῖς, καὶ ἀπηγορευμένοις (κατὰ τὸν Ὀθωμανικὸν νόμον) ὑπουργήμασι. Τὸν Κωνσταντῖνον Δούκα Ἡπειρώτην ἐδιώρισε Διοικητὴν, καὶ κριτὴν πληρεξούσιον εἰς τὸ Μπεράτι καὶ Αὐλῶνα, εἰς δύο νομοὺς (Τουρκιστὶ Πασαλήκια) Εὐρυχωροτάτους, πολυανθρωποτάτους, κατοικουμένους δὲ ἐκ περισσοτέρων σημαντικῶν Ὀθωμανῶν, ἢ Ἑλλήνων· εἰς παρομοίας ὑπηρεσίας καὶ μὲ τὴν αὐτὴν πληρεξουσιότητα ἐτίμησε τὸν λογοθέτην εἰς τὴν Γκχόρτζαν, τὸν Νικόλαον Κραββαρίτην εἰς τὸν Ἄρμυρὸν, τὸν Χρῆστον Κάνον εἰς Πρεμέτι· εἰς μικροτέρας δὲ κωμοπόλεις, καὶ χωρία ἐδιοίκησαν διάφοροι Ἕλληνες.

Τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ λοιπὸν πᾶ ἑλαττώματα, καὶ ἡ τυραννία ἐγέννησαν, νομίζω, εὐτυχῆ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀποτελέσματα, διότι ἐκ τούτων ὅλων προέκυψε τοῦ ἔθνους μας ἡ ἀνάστασις.

Παρακαλοῦμεν ἐν τοσοῦτῳ τὸν ἀναγνώστην οὐτ' ἡμᾶς ἐγκωμιαστὰς τοῦ Α. Πασᾶ νὰ φαντασθῆ δι' ὅσα περὶ αὐτοῦ ἐγράψαμεν, οὐτ' ἐκεῖνον εὐεργέτην τοῦ ἔθνους νὰ ἐκλάβῃ δι' ὅσα αὐθαιρέτως ἔπραττεν, ἀλλ' ὡς δοξάζη ὅλα τῆς θείας προνοίας μυστήρια, παρομοίως καὶ ἄλλων τυράννων τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους· διότι, ἐάν, οἱ κατὰ διαφόρους ἐπαρχίας καὶ πόλεις διοικοῦντες Πασάδες, Μπέιδες, καὶ διάφοροι ὑπάλληλοι τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, ἐπεριποιούντο καὶ ἐκολάκειον τοὺς Ἕλληνας, καθὼς οἱ ἐν Ἀσίᾳ τοπάρχαι Καρραοσμάνογλοι (1),

(1) Οὗτοι κατήγοντο ἐκ μιᾶς οἰκογενείας, καὶ κατὰ δια-

δυσκολεύομαι νὰ πειθῶ ὅτι μετὰ ἕνα ἀκόμη αἰῶνα ἤ-
θελον αἰσθανθῆ τὴν κατάστασίν των καὶ μελετήσωσιν
ἐλευθερίαν οἱ Ἕλληνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

*Πόλεμος δέκατος, καὶ τελευταῖος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ
κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν.*

Μὴ δυνηθεὶς μὲ τόσα μέσα, ἀγῶνας, ἀδράς δαπάνας
καὶ ἀπειλὰς ὁ Πασᾶς νὰ λάβῃ τὴν Πάργαν, οὔτε διὰ
τῆς βίας νὰ τὴν κατακτήσῃ, φοβούμενος τὰ Ῥωσικὰ
καὶ Σουλλιωτικὰ ὄπλα, ὡς ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτῆς γνω-
σθῆσεται, ἀπεφάσισε τέλος πάντων νὰ κινηθῆ καὶ ἐκ δευ-
τέρου κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν μὲ πλειοτέρας δυνάμεις
καὶ διαρκιστέραν ἐπιμονήν· ἀλλὰ πρὸ τῆς στρατολο-
γίας ἐπροσκάλεσε τοὺς σημαντικωτέρους καὶ ἰσχυροτέ-
ρους Μπεΐδας καὶ Ἀγάδας τῆς Ἡπείρου εἰς τὰ Ἰωάν-
νινα καὶ δι' ἐνὸς γραμματισμένου καὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τάγ-
ματος Ὀθωμανοῦ ἐξέφρασε τὰ ἐξῆς· Μπεΐδες καὶ Ἀγά-
δες πιστοὶ Μωαμετάνοι! μάθετε, ὅτι τὸ βασίλειόν μας

δοχὴν ἰσχυροὶ Τοπάρχαι. Καθέδρα αὐτῶν ὑπῆρχεν ἡ ἐν μικρα-
σίᾳ Μαγνησία, ἦσαν κύριοι πολλῶν ἐπικρατῶν καὶ ἀπεριορί-
στων γαιῶν διετήρουν καθ' ὅλην τὴν ἐπικρατείαν των αὐστη-
ρὰν εὐταξίαν, ἠγάπουν καὶ ἐπεριποιούντο τόσον τοὺς Χριστι-
νοὺς, ὅσον σκληρῶς ἐπαίδευσαν τοὺς Τούρκους, ἐάν τις ἐξ αὐ-
τῶν ἤθελε τολμήσῃ νὰ ὑβρίσῃ σχεδὸν Χριστιανόν· ἡ τοιαύτη
διαγωγή των εἴλκυσε πολλοὺς Ἕλληνας καὶ μάλιστα Πελο-
ποννησίους, ὑπὸ τὴν διοίκησίν των, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐχο-
ρήγουν γαίης ἀρθῶνους, ποίμνια καὶ πᾶν μέσον κατ' ἄλληλον διὰ
νὰ τοὺς εὐτυχεῖ καὶ πλουτίξῃ· ὁ Σολτᾶν Μαχμούτης πρὸ τῆς
ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὸ 1817 ἔτος τοὺς ἐξόντωσε
διόλου κατακτῆσας τοὺς θησαυροὺς καὶ ἰδιοκτησίας αὐτῶν.

πλησιάζει νὰ χαθῆ, ἐπειδὴ τὸ περιτριγυρίζουν πολλοὶ ἐχθροὶ φράγκοι, πρὸ πάντων δὲ οἱ Μοσκόβοι καὶ Φραντζέζοι· τὰ εἰθλία μας ὁμῶς λέγουν ὅτι, καὶ τὸ βασίλειόν μας ἐὰν κατακρατηθῆ ἢ Ἡπειρος μελλεὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της ὑπὲρ τοὺς τεσσαράκοντα ἀκόμη χρόνους δυνάμει τῶν ἀνδρείων ὄπλων της· τότε ὅμως εἶναι ἀσφαλὴς ἡ ἀνεξαρτησία της ὅταν ἔχωμεν εἰς τὰς χεῖρας τὸ Σοῦλλι, τὸ ὁποῖον φυλάττοντες ὀχυρωμένον δυνάμεθα ν' ἀντισταθῶμεν μὲ τὰ ὄπλα, ἐὰν δὲ ὑπερισχύσωσιν οἱ ἐχθροὶ, κάμνομεν ἔπειτα συνθήκας τιμίας καὶ ὠφελίμους· τούναντίον, ἀσύμφωνοι καὶ διεσκορπισμένοι ὄντες θὰ χαθῶμεν κατὰ κράτος· ἐὰν λοιπὸν θέλομεν τὴν ζωὴν μας καὶ τὴν τιμὴν μας πρέπει νὰ κάμωμεν ὄρκον μυστικὸν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Μωάμεθ, καὶ νὰ ὀρμήσωμεν μὲ ζῆλον καὶ ἀνδρείαν νὰ κυριεύσωμεν τὸ Σοῦλλι.

Μὲ προθυμίαν, καὶ συναίσθησιν ἤκουσαν διὰ τοῦ Δερβίση τὰς προφητείας τοῦ Κουρανίου, καὶ σκοπὸς τῶν Βασιλέων, μὴ συνιέντες δὲ κατὰ πρῶτον τοὺς ὑπούλους στοχασμοὺς τοῦ Πασᾶ ἢ προσποιηθέντες ἔκλιναν τὴν κεφαλὴν των λέγοντες ὅτι, ὅλοι ἀληθινοί, καὶ πιστοὶ Μωαμετάνοι εἶναι, καὶ ὀρκίζονται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Προφήτου νὰ κυριεύσωσι τὸ Σοῦλλι διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας των· τελειώσαντες τοὺς ὄρκους, καὶ μυστικοσυμβούλια διελύθησαν, ἤρξαντο δὲ ὅ,τε Πασᾶς, Μπεΐδες, καὶ Ἀγάδες νὰ στρατολογῶσιν, οὐδεὶς ὁμῶς τῶν ἔξω ἐγίνωσκε θετικῶς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐκστρατείας, διότι οἱ μὲν ἔλεγον διὰ τὴν Αἴγυπτον κατὰ τῶν Γάλλων, οἱ δὲ διὰ τὴν Λευκάδα, ἄλλοι διὰ τὴν Πάργαν, καὶ ἕτεροι διὰ τὸ Σοῦλλι· στρατολογήσαντες λοιπὸν δι-

καπίντε σχεδόν χιλιάδας μαχητῶν, οὓς συγκεντρώσαντες εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐστράτευσαν ἐπομένως κατὰ τοῦ Σουλλίου τῷ 1800 ἔτει Ἰουνίου 2.

Μολονότι εἶχον, καὶ ἔπρεπε νὰ ἔχωσι, πάντοτε τριπλασίαν τῶν ἄλλων ὑποψίαν οἱ Σουλλιῶται, δὲν ἐφρόντισαν νὰ συνάξωσιν ἐγκαίρως ἰκανὰς τροφάς, καὶ πολεμεφῶδια· ἡ ἀπρονοοσία αὕτη δὲν ἀποδίδεται τόσον εἰς τὸ κοινόν, ὅσον εἰς μόνον τὸν Κ. Γεώργιον Βότζαρην, (ἐπειδὴ ὁ Κ. Λάμπρος Τζαβέλλας ἦτο ἀποθαμμένος) πρὸς τὸν ὁποῖον προσέφερον σέβας, καὶ ὑπόληψιν διὰ τε τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, ἐπισημότητα τῆς οἰκογενείας του, καὶ ἰκανότητα τὴν ὁποίαν ἔδειξεν εἰς τὸν προμνησθέντα ἔννατον πόλεμον· ἀλλὰ, κατὰ δυστυχίαν, συνέβη τὸ ἐναντίον, πρὶν γὰρ ὁ ἐχθρὸς κινήθῃ κατ' αὐτῶν, ὁ Βότζαρης μεθ' ἀπάσης τῆς οἰκογενείας του καὶ ἄλλων εἰσέτι ἐβδομήκοντα δραπετεύσας τὴν νύκτα προσέδραμεν εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶ· ὅσα πολεμεφῶδια ἐκ διαφόρων ἐξωτερικῶν συνεισφορῶν εἶχεν ὑπὸ τὴν διατήρησίν του, ἀνέκοντα εἰς τὴν κοινότητα, ὅλα τὰ παρέδωκεν εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ οὐχὶ τῇ Πατρίδι αὐτοῦ, ἥτις τὸν ἐδόξασεν ὡς ἄλλον Θεμιστοκλέα· ἀλλ' αὐτὸς, ὡς ἄλλος Πausανίας Σπαρτιάτης, ἠμαύρωσε τὸ ἐνδοξον ὄνομά του διὰ τῆς φιλίας τῶν Βαρβάρων· ἡ δραπέτευσίς του ὑπῆρξεν ἄγνωστος καὶ ἀπροσδόκητος εἰς τὴν Πατρίδα, ἐπειδὴ κατώκει εἰς τὴν λεγομένην ἔξω Λακκίαν, τεσσάρων ὠρῶν ἀπέχουσαν τοῦ Σουλλίου.

Ἐὰν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔζη ὁ υἱὸς του Τούσας Βότζαρης, δὲν ἤθελεν ἐξοκεῖλλαι ὁ πατήρ του εἰς τὴν ἀσίθειαν, ἐπειδὴ ὁ φιλόπατρις καὶ νουνεχῆς οὗτος υἱὸς του, καίτοι φιλοφρονηθεὶς καὶ δωροδοκηθεὶς δαψιλῶς

παρὰ τοῦ Πασᾶ κατὰ τὴν πρώτην καὶ μόνην μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν οἰκίαν του ἐξεφράσθη ἐλευθέρως πρὸς τὴν οἰκογένειάν του καὶ ἅπαντας τοὺς συμπατριώτας ὅτι, ἐὰν ἐπιθυμῶσι τὴν ὕπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς Πατρίδος των, ν' ἀποφεύγωσι διόλου τὴν προσωπικὴν ὀμίλιαν, τὴν φιλίαν, τὴν πίστιν καὶ ἀλληλογραφίαν τοῦ Πασᾶ· τὴν αὐτὴν συμβουλήν ἀφῆκεν, ὡς παρακαταθήκην, ὁ εὐλογημένος, καὶ ἐνῶ ἔπνεε τὰ λοιπὰ.

Ἀποσπασθεὶς τοίνυν τῆς Πατρίδος ὁ Βότζαρης μετὰ τῶν ὀπαδῶν του διευθύνθη, κατὰ διαταγὴν τοῦ Πασᾶ, εἰς τι χωρίον, (Βουργαρέλι) κείμενον παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Κιμερίων ὀρέων (τζχομέρκα), κατοικοῦμενον ὑπὸ ὀγδοήκοντα σχεδὸν χριστιανικῶν οἰκογενειῶν καὶ ἀπέχον τῆς Ἄρτης ὥρας ἕξ· ἐντεῦθεν ἐπορεύθη ἐπομένως εἰς Ἰωάννινα, τὸν ἐδέχθη ὁ Πασᾶς μετὰ τὴν συνήθη κολακειᾶν καὶ θαψιλῆ δωροδοκίαν, ἀνυπόμονος νὰ ἴδῃ τὰς ἐλπίδας του πεπληρωμένας διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ Σουλίου, τὸν ἠρώτησεν ἀνυπερθέτως. «Ἐ, ψυχοπατέρα γεροβότζαρη! ἔμεινε κανένας ἄλλος εἰς τὸ Σούλλι ἐμπειροπόλεμος καὶ πολὺ φρόνιμος διὰ νὰ συμβουλευῇ τοὺς Σουλλιώτας καὶ νὰ τὸν ἀκούωσι καὶ αὐτοί; οὐδεὶς τῶν ἀπεκρίθη, ἔθεν καὶ σᾶς ὑπόσχομαι Πασᾶ μου, ὅτι μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀπουσίαν μου, ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν ἐλπίζω νὰ γνωρισθῆς τέλειος αὐθέντης τοῦ Σουλίου· οἱ κολακευτικοί, ἐγῶτιστικοί καὶ ἀνόητοι οὗτοι λόγοι τοῦ Βότζαρη δὲν ἐβράδυναν νὰ φθάσωσιν εἰς τὰ ὦτα τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ νὰ τοὺς ἐρεθίσωσιν εἰς φιλοτιμίαν, καὶ ἄμιλλαν ὑπὲρ πατρίδος, ὥστε καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ Πασᾶ νὰ καταπολεμήσωσι, καὶ τὸν Βότζαρην ἠπα-

τημένον ν' ἀποδείξωσι, τὸν ὁποῖον προσκαλίσας μετὰ μῆ-
 νας τέσσαρας ὁ Πασᾶς ἐνώπιόν του ἐξέφρασε τὰ ἐξῆς·
 « Ἐνθυμᾶσαι, Βότζαρη, τί μ' ὑπεσχέθης ὅταν σ' ἠρώτη-
 σα, ἂν ἔμεινε κἀνένας ἄξιος, καὶ φρόνιμος, καθὼς ἐαυ-
 τὸν ὁδήγησῃ τοὺς Σουλλιώτας εἰς τὸν πόλεμον; σὺ μὲ
 ἐγέλασες τότε, ἐπειδὴ πλειοτέρας ἀνδραγαθίας τῶν Σουλ-
 λιωτῶν βλέπω τώρα, παρ' ὅταν ἠρώτησῃς σὺ ὁ ἴδιος τὸν
 περασμένον πόλεμον· ὅθεν σὲ λέγω ἀποφασιστικῶς, ἢ τὸ
 Σουλλί νὰ μοὶ παραδώσῃς, κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν σου, ἢ
 θὰ σὲ ψήσω ζωντανόν, καθὼς τὸν τζακούσην Χορμοβί-
 την (1).

Μὴ ἔχων τι νὰ προσφασισθῇ ὁ δυστυχὴς Βότζαρης, φοβού-
 μενος ἀφ' ἑτέρου καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ τυράννου ἠναγκάσθη,
 ἄκων ἐκὼν νὰ κινηθῇ κατὰ τῆς Πατρίδος! ὅθεν οἱ υἱοί,
 καὶ γαμβροὶ του διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀμείλικτον μῆ-
 νιν τοῦ τυράννου, ἐνωθέντες μετὰ τῶν συμφογάδων
 Σουλλιωτῶν καὶ χιλιῶν προσέτι ἐκλεκτῶν Τουρκαλθα-
 νῶν, ἐκινήθησαν κατὰ τοῦ Σουλλίου· μαθόντες τοῦ Βό-
 τζαρη τὸ κίνημα οἱ Σουλλιώται ἔδραμον ὡσεὶ ἑκατὸν
 ἐξήκοντα ν' ἀντικαταταχθῶσι κατ' αὐτῶν, ἐπειδὴ κατ'
 ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῆς εἰσβολῆς του συνέπεσε νὰ συγ-
 κροτῶνται μάχαι κατὰ διαφόρους θέσεις, διὸ καὶ δὲν
 εὐρέθησαν πλειότεροι ἄνεργοι· ἀρχηγοὶ τούτων ἦσαν ὁ
 φῶτος Τζαβέλλας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Κωλέτζης φω-
 τομάρας, καὶ Βέλλιος Καραμπίνης, οἵτινες ἀπαντήσαντες

(1) Οὗτος ἦν πρῶτιστος ὀπλαρχηγὸς καὶ διακεκριμένος
 κατὰ τὴν οἰκογένειαν τῆς ἀνεξαρτήτου κωμοπόλεως Χόρμο-
 βον, ἄσπονδος ἐχθρὸς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, οὗ κατακτίσαντος μετὰ
 διαφόρους μάχας τὸ Χόρμοβον, καὶ συλλαβόντος αὐτὸν διὰ
 προδοσίας τὸν ἐψῆσε ζῶντα.

τούς ἐχθρούς κατὰ τὸ ραϊδοβοῦνι, καὶ μάχην συγκροτήσαντες πεισματώδη, τούς ἐνίκησαν, καὶ ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας εἰς τὰ ὀπίσω ἔτρεψαν· ἐπληρώθησαν ἀκινδύνως ἐκ μέρους τῶν Σουλλιωτῶν τέσσαρες, πρὸς αὐτοῖς δὲ καὶ ὁ Γεώργιος Τζαβέλλας, ἀδελφὸς τοῦ Φώτου, ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων ἐφονεύθησαν ἐννέα Τοῦρκοι, καὶ δύο ἐκ τῶν ἀποστατῶν Σουλλιωτῶν, ἐκτὸς τῶν Τραυματισθέντων. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἀπέθανε καὶ ὁ Γεροβότζαρης· κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ πνευματικοῦ του, ὅστις μεθ' ὄρκου μᾶς ἐβεβαίωσεν, ἔπιεν ἐπιτηδες τὸ κώνειον, διὰ ν' ἀποφύγῃ, πιθανόν, καὶ τὴν ὄργην τοῦ Πασᾶ, καὶ τοῦ συνειδότης τὸν ἔλεγχον, καθότι ὡς ἐλέγετο, μετημελήθη αἰσθαντικώτατα.

Δὲν ἔσθουε θέβαια τὸ ἐνδοξον ὄνομά του ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπὲρ Πατρίδος συναγωνιστῶν τόσον εὐκόλως, ἐὰν δὲν ὑπᾶνδρευε τὴν χήραν θυγατέρα του μέ τινα Τριαντάφυλλον, Παλάσκαν, λεγόμενον, ὅστις ἀπεδείχθη τὸ ἀκοίμητον, καὶ δολιώτατον ὄργανον ἑωσοῦ νὰ τὸν καταφέρῃ εἰς τοιαύτην θεανθρωπομίσητον κατάκρισιν· οὗτος ἦν ἐξ ἀρχῆς πιστὸς ὑπηρέτης τοῦ Πασᾶ, ὅστις τὸν εἶχε πέμψῃ εἰς τινα χωρία του νὰ εἰσπράξῃ ὑπὲρ τὰς ἐξήκοντα χιλιάδας καθυστερούμενα γρόσια, συνάξας ταῦτα δὲν ἐπέστρεψε πλέον, ἀλλὰ κατέφυγε μετὰ τῶν χρημάτων εἰς τὸν Βότζαρην προσποιούμενος δῆθεν, καὶ δικαιολογούμενος, ὅτι ἔμελλε νὰ τὸν δολοφονήσῃ· παρά πολλῶν ἐβεβαιώθη, ὅτι, ἡ πρᾶξις αὕτη ἦτο αὐτόχρημα συναίνεσις καὶ ἐπιβουλὴ τοῦ Πασᾶ, καθότι ἐκ τῆς πρὸς τὸν Ἄγγλον προφορικῆς ἀπαντήσεώς του, ἐξάγεται ἡ ἀλήθεια, ὡς ἔμπροσθεν ῥηθήσεται.

Ἄλλ' ἐὰν οἱ υἱοὶ τοῦ γεροβότζαρη δὲν ἠξιώθησαν, ἢ

αἱ περιστάσεις δὲν τοὺς ἐσυγχώρησαν μετὰ ταῦτα νὰ ἐλαττώσωσιν ὅπως οὖν τὴν δυσφημίαν τοῦ πατρὸς, αἱ ἡρωϊκαὶ ὅμως πράξεις τοῦ ἀειμνήστου ἐγκόνου του, Μάρκου Βότζαρη, ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔθνους, καὶ τὸ παππικὸν ἔγκλημα εἰς τὴν λήθην ἔρριψαν, καὶ τὴν οἰκογένειαν ὅπως οὖν ἐδόξασαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

*Συμβούλιον τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ τὰ ὄνόματά
τῶν ὀπλαρχηγῶν.*

Ἡ διαγωγή τοῦ Βότζαρη ἐφάνη παράδοξος καὶ λυπηρὰ μὲν εἰς τοὺς Σουλλιώτας, οὐχὶ δὲ καὶ ἱκανὴ νὰ τοὺς μικροψυχῆσῃ ὡς προεῖρηται, πρὸς διατήρησιν μάλιστα τῆς Πατρίδος προσέφερον αὐτοῖς δεσμόν σφικτότερον, καὶ φιλοτιμίαν ζωηροτέραν, ὅποιονδήποτε γὰρ πάθος εἶχε τις κατ' ἄλλου συμπολίτου, τὸ ἔρριψεν εἰς τὴν λήθην, καὶ οὕτως ἀγκαλιασθέντες ἠσπάζοντο ἀλλήλους· συναθροισθέντες ἅπαντες πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ συσκεφθέντες ἀποφάσισαν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, ἢ νὰ νικήσωσιν, ἢ ν' ἀποθάνωσι ὑπὲρ Πατρίδος, μιμούμενοι τοὺς Πατέρας, Πάππους, καὶ προσπάππους αὐτῶν· οὗτοι πάντες δὲν ἦσαν πλείονες τῶν δύο χιλιάδων μαχητῶν, ἐξ ὧν οἱ σημαντικώτεροι, καὶ προϊστάμενοι τῶν φυλῶν διεκρίνοντο οἱ ἐπόμενοι.

Φῶτος Τζαβέλλας, Δῆμος Δράκος, Τοῦσας Ζέρβας, Τζῆμας Ζέρβας, Κουτζονίκας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Διαμάντης Μάρκου Δαγκλῆς, Γιαννάκης Σέχος, Κωλέτζης Φωτομάρας, Πάσχος Λάλας, Βέϊκος Ζάρμπας, Θανάσης Πάνου, Κατζιμπέλης, Γεώργιος Μπούζμπος, Ζηγούρης Διαμάντης, Κωλέτζης Μαλάμου, Πανταζῆς Δότας, Ἄ-

ναστάσης Κάσκαρης, Κολιοδημήτρης, Ἀναστάσης Βάγιας, Γεώργιος Καραμπίνης, Γιαννάκης Λάκης, Γεώργιος Καλεισπέρας, Κίτζος Πανταζής, Γιάννης Πεπόνης, Θανάσης Τζάκαλης, Μήτρος Παππαγιάννης, Κώστας Κουρίζης.

Συγκεντρωθέντα ὅλα τὰ τουρκικὰ στρατεύματα εἰς τὰ Ἰωάννινα διετάχθησαν νὰ στρατεύσῃσι κατὰ τὸ ἐπόμενον σχέδιον· τρεῖς χιλιάδες ὑφ' ὄδηγίαν τῶν στρατηγῶν Μπεκίρ Τζογαδούρου, Χατζῆ Μπέντου, καὶ Μουσταφᾶ Ζηγούρη, διαβάντες ἀπὸ τὸ Λοῦρον, καὶ Κοτζανόπουλον ἐστρατοπέδευσαν εἰς Ζυρμὴν, ὅπου ἐβδομήκοντα Σουλλιῶται ὑφ' ὄδηγίαν Κωλετζή Φωτομάρα, καὶ Μαλάμου, τοὺς ἀντίκρουσαν ἀνδρείως, ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι ν' ἀντίξωσιν εἰς τὴν πληθὺν τῶν στρατευμάτων, ὀπισθοποδίσαντες κατέλαβον τὸ χωρίον Καλογερά, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐστρατοπέδευσαν εἰς Συριτσανὰ ἡμίσειαν ὄραν ἀπέχοντα τῆς Καλογεράς· ἕτερον σῶμα ἐκ τριῶν καὶ τοῦτο χιλιάδων συγκείμενον, καὶ ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, Ἰσοῦφ Ἀράπη, Χασᾶν Τζαπάρη, καὶ Σουλεμᾶν Τζομπάνη διοικούμενον διαβιβασθὲν ἀπὸ τοῦ Λούρου, Ῥινιάσσης, καὶ γεφύρας τῆς Τζουκνίδας, ἀνεπαύθησαν δύο ἡμερονύκτια εἰς Γουρίτζαν, τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ἀπῆλθον εἰς Νεμίτζαν ὅπου ὑπῆρχον τετρακόσιοι Σουλλιῶται ὑφ' ὄδηγίαν τῶν ἀρχηγῶν Τζῆμα Ζέρβα, Φώτου Τζαβέλλα, Γκόγκα Δαγκλῆ, Σκούμπου Δράκου καὶ Βέικου Ζάρμπα, οἵτινες παραταχθέντες εἰς μάχην καὶ ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα φονεύσαντες ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἔλαβον τὰ νικητήρια, πληγωθέντες ἑνδεκα, ἐξ ὧν ἀπέθανον δύο· τῆ ἐπαύριον λίαν πρωὶ ἤρξατο ἡ μάχη πλεόν πεισματώδης, ἀλλὰ δὲν παρευρέθησαν ἐν αὐτῇ πλείοτεροι τῶν διακοσίων Σουλλιῶται, κα-

ὅτι πρὸ τῆς μάχης παρήγγειλαν ἀπὸ τὸ Σουῦλλι, ὅτι ὁ Σελλικτάρ Μπότας ὁδηγὸς τριῶν χιλιάδων ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν, ἔφθασεν εἰς Μπογόριτζαν σκοπεύων νὰ ἐφορμήσῃ ἀπὸ τὰ ὀπισθεν, καὶ εἰσβάλῃ εἰς τὸ Σούλλιον ἐν ᾧ δὲν ὑπῆρχεν ἰκανὴ ὀπλοδύναμις· λαβὼν τοίνυν ὁ Τζαβέλλας διακοσίους συντρόφους ἔδραμε πρὸς τὸ Σούλλιον, ἀλλ' ἡ εἶδησις αὕτη ἀπεδείχθη ψευδής, καὶ στρατήγημα μᾶλλον τῶν Τούρκων διὰ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν δύναμιν τῶν Σουλλιωτῶν (1)· μολοντοῦτο καὶ οἱ μείναντες διακόσιοι ἐπολέμησαν ἀνδρικώτατα δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, φονεύσαντες ἑκατὸν εἰκοσιτρεῖς ἐκτὸς τῶν τραυματισθέντων, ἐξ αὐτῶν δὲ ἔπεσον δύο, καὶ πληγωμένοι ἕξ· ἡ μάχη αὕτη συνεκροτήθη μεταξύ Τζικουράτι, Περικαίτι καὶ Γλυκῦ, τὰ ὁποῖα ἀπέχουσιν ἀλλήλων ἀνὰ δύο μίλλια. Δύο ἔτι χιλιάδες ὑφ' ὀδηγίαν τοῦ Σελλικτάρ Μπότα διαβάντες ἀπὸ τὴν Μπογόριτζαν ἐστρατοπέδευσαν εἰς Λύπαν, ἧτις ἀπέχει τοῦ Σουλλίου ὄρας τέσσαρας, δὲν ἐτόλμησαν νὰ προχωρήσωσι περαιτέρω μολοντί οἱ κατ' αὐτῶν παραταχθέντες δὲν ἦσαν περισσότεροι τῶν ἑκατὸν πενήκοντα, ἀρχηγοὶ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ὁ Κουτζονήκας, Γεώργιος Μποῦζμπος, Ζηγούρης διαμάντης καὶ Κῶστας Κουρτζής.

(1) Τὴν νύκτα ἐκείνην ἐπεψῆν οἱ Τουρκαλθανοὶ δύο στρατιώτας ἐκ τοῦ ὀπισθεν μέρους τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ ἐκρίθησαν εἰς τι δάσος, ἐνῶ δὲ ἠτοιμαζόντο ἀμφοτέρω τὰ μέρη εἰς μάχην ἐξαίρνης ἠκούσθη φωνὴ ἐκ τοῦ δάσους λέγουσα ἢ Τρέχετε, τρέχετε, ἀδελφοὶ Σουλλιωταί, ὅτι ὁ Σελλικτάρ Μπότας πλησιάζει νὰ ἐμβῇ εἰς τὸ Σουῦλλι ἀπατηθέντες εἰς τοὺς λόγους τούτους διεμοίρασαν τὴν δύναμιν, οἱ δὲ στρατιῶται Τουρκαλθανοὶ διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην ἀντεμείφθη ἕκαστος ἀνὰ πεντακόσια γρόσια.

Μεθ' ἡμέρας τρεῖς ἀνεφάνη καὶ ἄλλος στρατηγός, Μετζομπόνος ὀνομαζόμενος, φέρων μαζύ του χιλίους πεντακίους στρατιώτας, διαβάς καὶ οὗτος διὰ τῆς Λύπας ἐστρατοπέδευσεν εἰς Λυβίκισταν, ὅπου πρὶν λάβωσι μικρὰν τῆς ὁδοιπορίας ἄνεσιν, ὄρμησαν κατ' αὐτῶν διακόσιοι Σουλλιωται, τοὺς προσέβαλον τόσον πεισματοδῶς, ὥστε ἐβίασαν αὐτοὺς νὰ καταφύγωσι δι' ἀσφάλειαν εἰς τὰς οἰκίας, καὶ Ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου ἐφόνευσαν τριάκοντα ἐκτὸς τῶν τραυματιῶν, ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον δύο, πληρωθέντων πέντε, ἐλαφυραγώγησαν ὅπλα, φορέματα, βλας τὰς τροφάς, πολεμεφόδια, καὶ εἰκοσιπέντε ἵππους· ὅπλαρχηγοὶ ὑπῆρχον, Γεωργάκης Μπότζης, Γεώργιος Καραμπίνης, Κολιοδημήτρης καὶ Κωλέτζης Φωτομάρας· ὁ Ἰσλάμ Πρόνιος ἀπὸ τὴν Παραμυθίαν, καὶ Μαμουτ Δαϊλάνης ἀπὸ τὴν Κονίσπολιν, καίτοι φίλοι ὄντες τῶν Σουλλιωτῶν, ἐκινήθησαν ἐξ ἀνάγκης κατ' αὐτῶν μετὰ χιλίων πεντακοσίων στρατιωτῶν φοβούμενοι τὴν ὀργὴν τοῦ Πασᾶ, τὴν ὁποῖαν δυσκόλως ἠδύναντο ν' ἀποφύγωσι μετὰ ταῦτα· φθάσαντες εἰς τὸ βουνὸν τῆς Βυρτζάχας ἔστησαν τὰς σκηνάς των χωρὶς νὰ δώσωσιν, ἢ λάβωσι μικρὰν τινα αἰτίαν ἐχθροκραξίας.

Τὴν Τετάρτην ἐπαρουσιάσθη καὶ ὁ ἴδιος Ἀλῆ Πασᾶς εἰς τὴν Λύπαν μὲ χιλίους ἐκλεκτοὺς σωματοφύλακας, καὶ διέταξεν ἀμέσως τοὺς ὅπλαρχηγούς του νὰ ἐνώσωσι τὰ ὑπὸ τὴν ὁδογίαν των σώματα, καὶ ἀπελθόντες μετ' αὐτῶν εἰς Βυρτζάχαν νὰ συσσωματωθῶσι μετὰ τοῦ Ἰσλάμ Πρόνιου, καὶ Μαμουτ Δαϊλάνι, καὶ οὕτως ὅλοι ἄλλοι νὰ συγκροτήσωσι γενικὴν μάχην, διὰ τῆς ὁποίας τὰ νικητήρια δὲν ἀμφίβαλλεν ἐπιστηριζόμενος εἰς τὴν ἐμπειρίαν τῶν στρατηγῶν, τὴν πληθύν ἔτι καὶ ἀν-

δρείαν τῶν στρατιωτῶν· τὸ στράτευμα μὴ δυναθὲν νὰ φθάσῃ αὐθημερὸν εἰς Βυρτζάχαν ἐστρατοπέδευσε τὸ ἐσπέρας εἰς Συστροῦνι· πληροφόρηθέντες οἱ Σουλλιωῖται τὸν σκοπὸν τοῦ Πασᾶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν ματαιώσωσιν, εἰ δυνατόν, μὲ διακοσίων συμπολιτῶν δύναμιν, τῆς ὁποίας ἀρχηγοὶ ὑπῆρχον ὁ Φῶτος Τζαβέλλας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Σκουῦπος Δράκος, Κολιοδημήτρης, Κίτζος Πανομάρας, Πάσχος Λάλας καὶ Τζάλας· οὗτοι πάντες ἐνεδρεύσαντες τῇ ἰδίᾳ νυκτὶ ἐπὶ τὸ ὀχυρότερον πλησίον τοῦ χωρίου μέρος, διέταξαν τὸ πρῶτ' ἄνδρα συντρόφους βροντοφώνους νὰ ἐρωτήσωσι μακρόθεν τοὺς Τούρκους, τί ζητοῦσιν ἐκεῖ, καὶ ποῦ σκοπεύουσιν νὰ ὑπάγωσι· παροξυνθέντες οἱ Τούρκοι ἕνεκεν τῶν τοιούτων τολμηρῶν ἐρωτήσεων, νομίζοντες ἀφ' ἑτέρου, ὅτ' εἶναι μόνοι, ὤρμησαν νὰ τοὺς συλλάβωσι ζῶντας, ὀπισθοποδίζουσιν οὗτοι πρὸς τοὺς κεκρυμμένους συντρόφους, ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν Τουρκαλιανὸς (Μουσταφᾶ Ζηγούρης) ἔχων χιλίους τριακοσίους ἐκλεκτοὺς στρατιώτας ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του, ἀφελκύσας τὸ ξίφος ἐφορμᾷ ἀνυπερθέτως κατὰ τῶν δύο, τὸν ἀκολουθεῖ συγχρόνως καὶ ὄλον τὸ σῶμα διὰ τῶν συνήθων ἀλαλαγμῶν, ἀπροσδοκῆτως ὁμῶς ἐμπίπτει εἰς τὴν ἐνεδραν τῶν Σουλλιωτῶν, ὅπου κατὰ πρῶτον πυροβολισμὸν φονεύονται ἐξ αὐτῶν ὑπὲρ τοὺς τριάκοντα ἐκτὸς τῶν τραυματιῶν. Τὸ στρατήγημα καὶ ἡ συμβᾶσα φθορὰ πιθανὸν νὰ μὴ ἐξήρουν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς νίκης, εἴαν ὁ Ἀρχηγὸς Τζαβέλλας δὲν ἐπρολάβανε νὰ φονεύσῃ τὸν στρατηγὸν Ζηγούρην προπορευόμενον τῶν στρατιωτῶν, καὶ εἴαν δὲν ἐφόρμα μετὰ τὴν πτώσιν του ἀμέσως κατὰ τῶν ἐχθρῶν, οἱ ὅποιοι διὰ τὴν πικρὰν στέρησιν τοῦ Ἀρχηγοῦ των, καὶ ἀτρόμητον τῶν Σουλ-

λιωτῶν ἐπίθεσιν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τὸ δὲ περίεργον καὶ ἀνέλπιστον ἦν ὅτι, καὶ τὰ ἐπίλοιπα στρατεύματα δισκορπισμένα, καὶ ἀχύρωτα ὄντα ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμά των, ἀφίσαντα ἄφθονα λάφυρα εἰς τοὺς Σουλλιώτας, οἵτινες τὰς δάφνας τῆς νίκης ἀπέδωκαν μᾶλλον εἰς τὸν Τζαβέλλαν, ὡς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους προκινδυνεύσαντα, καὶ εἰς ἄμιλλαν ὄλουσεν μετὰ τὸ παράδειγμά του παροτρύναντα.

Μαθὼν ὁ Πασᾶς τὴν ἀπροσδόκητον ἦταν, καὶ διασκορπισμὸν τοῦ στρατεύματος, διέταξεν ἀμέσως νὰ συσσωματωθῇ ἐκ νέου, καὶ ἀνυπερθέτως ἐξακολουθήσῃ τὴν πρώτην του διαταγὴν, νὰ ὑπάγῃ, ὁδηκᾶθῃ, καὶ συγκεντρωθῇ μετὰ τὸν Πρόνιον, καὶ Δαϊλάνην· ὁ Ἰσλάμ Πρόνιος φίλος ὢν, ὡς προεῖρηται, καὶ γείτων τῶν Σουλλιωτῶν ἐγνωστοποίησε πρὸς αὐτούς τὰ διατρέχοντα δι' ἐπίτηδες πιστοῦ ὑπηρετοῦ· τοὺς ἐσυμβούλευσεν ὅτι, διὰ ν' ἀποφύγῃσι τῆς γενικῆς μάχης τὸν κίνδυνον τὴν ἡμέραν, συμφέρει νὰ ἐπιπέσωσι τὴν νύκτα ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐξαίφνης, καὶ προσβάλλωσιν αὐτὸ ἀνδρείως καὶ ἀποφασιστικῶς ὥστε, νὰ ἐπιφέρωσι πανικὸν φόβον καὶ ἀταξίαν, ἐπομένως δὲ, πιθανὸν καὶ τὴν διάλυσίν του· ἐγκρίναντες τὰς συμβουλάς τοῦ φίλου, ἀμέσως ὅτι Τζαβέλλας, Δῆμος Δράκος, καὶ οἱ προμνησθέντες ὀπλαρχηγοί, προσλαβόντες ἔτι καὶ διακοσίων ὀγδοήκοντα ἄλλων μαχητῶν ἐπικουρίαν, διευθύνθησαν εἰς Βυρτζάχαν, ὅπου πλησιάσαντες ἀφορητῶς ὡς ἐγγυτέρω τοῦ στρατοπέδου, παρετήρουν τὰς θέσεις τοῦ ἐχθροῦ, συμβουλευόμενοι καὶ συσκεπτόμενοι ἀλλήλοις τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐσύμφερε νὰ τοὺς προσβάλλωσι· πρὸ δὲ ὅλιγον ὥρων τῆς ἡμέρας ἀραιώσαντες ὄλον τὸ σῶμα καὶ εἰς σχῆμα ἡμικυκλίου παρατάξαντες, ἐπορεύοντο μετὰ

ἄψυρον καὶ ὅμοιον θῆμα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ· ὡς δὴ πλησιάζαντες ἐγνωρίσθησαν, ἤρξαντο ἀμφοτέρωθεν τὸν πυροβολισμὸν, ἐνῶ πολλοὶ ἔτι ἐκ τῶν Τούρκων ἐκοιμῶντο, ἀλλὰ μετὰ μιᾶς ὥρας ἀδιάκοπον πυροβολισμὸν τοὺς ἐβίασαν ν' ἀνανεώσωσι τὸν, πρὸ τριῶν ἡμερῶν εἰς Συστροῦνι τρόμον, καὶ ἐπομένως μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου νὰ διασκορπισθῶσι καὶ τραπῶσιν εἰς φυγὴν ἀφήσαντες εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ὄλας τὰς τροφάς, πολεμοφόδια, καὶ ὀγδοήκοντα πέντε πτώματα ἐκτὸς τῶν τραυματισθέντων μεθ' ὧν σύμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ στρατηγὸς Δαϊλάνης ἀκινδύνως τραυματισθεὶς κατὰ τὰ νῶτα, ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον τρεῖς, ἐτραυματίσθησαν δὲ ἑπτὰ σὺν τῷ ὀπλαρχηγῷ Πανομάρα· διὰ τὴν ἥτταν, καὶ διάλυσιν τοῦ στρατοπέδου συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον καὶ θύελλά τις τρομερὰ συνωθειμένη μὲ σφοδρὸν ἄνεμον, καὶ ὀγκώδη χάλαζαν, οἶκν, ὡς ἔλεγον, οὔτ' ἐκ παραδόσεως ἤκουσαν, οὔτ' ἰδίους ὀφθαλμοῖς εἶδον πώποτε, τὸ δὲ περιεργότερον, ὅτι εἰς μόνην τὴν περιφέρειαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοπέδου περιωρίσθη χωρὶς νὰ ἐκτανθῇ περαιτέρω· προκάταληπτικοί, καὶ δεισιδαίμονες ὄντες οἱ Τούρκοι ἐξέλαβον τὸ φαινόμενον ὡς θεϊκὴν κατ' αὐτῶν ὀργὴν· τρομασμένοι ἐκ τούτων ὄλων ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Λύπαν, ὅπου ἦν καὶ ὁ ἴδιος Πασᾶς, πρὸς τὸν ὁποῖον ὄλοι ἐκ συμφώνου ἐξέφρασαν ὅτι, πρὸς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ἐπλασε νὰ μὴ κοιμῶνται, νὰ μὴ κουράζωνται, καὶ νὰ μὴ χορταίνουν σκοτώνοντες Τούρκους δὲν δύνανται νὰ μάχωνται, διὰ τοῦτο προκρίνουσιν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια παραβλέποντες καὶ μισθοὺς, καὶ πᾶν τυχηρόν.

Μὲ ἄκραν δυσαρέσκειαν, καὶ αἰσθαντικὴν λύπην ἀ-

κούφας ὁ Πασᾶς τὴν μικροφυχίαν τοῦ στρατοῦ, ἠναγκάσθη νὰ τοὺς παρηγορήσῃ, καὶ ἐμψυχώσῃ μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους.

Γνωρίζω ἀκριβῶς τὴν ἔξοχον ἀνδρείαν, ἐπιτηδειότητα, καὶ δραστηριότητα τῶν Σουλλιωτῶν κατὰ τὰ πολεμικὰ, ἀλλὰ δὲν καταδέχομαι πάλιν νὰ στοχασθῶ καὶ ἐσᾶς πολὺ κατωτέρους ἐκείνων, ὄντας μάλιστα καὶ πενταπλασίους τὸν ἀριθμὸν, τοῦτο μεγάλην ἐντροπὴν φέρει εἰς τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ διὰ νὰ περιορίσω τὴν ὀρμὴν τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ ἐμψυχώσω ἐσᾶς ὑπόσχομαι νὰ σᾶς ἀσφαλίσω εἰς τὸ ἐξῆς μὲ δυνατοὺς Πύργους· οἱ λόγοι οὗτοι ἐνεθάρρυνον καὶ ἐφιλοτίμησαν ὅπως οὖν τοὺς στρατιώτας, καὶ οὕτως ἀπεφάσισαν νὰ μείνωσι διὰ μόνην τὴν πολιορκίαν· διέταξε λοιπὸν νὰ κτισθῶσι Πύργοι δυνατοί, καὶ ὅσον ἐνεστί, πλησίον τοῦ Σουλλίου εἰς θέσεις ἀρμοδίας εἰς τρόπον ὥστε, νὰ ἐμποδίζωσι τὴν ἔξοδον, καὶ εἴσοδον τῶν Σουλλιωτῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο δύσκολον νὰ ἐκτελεῖται ἡ διαταγὴ τοῦ τὴν ἡμέραν διὰ τὴν ἀντίστασιν τῶν ὑπεναντίων διέταξε τοὺς κτίστας νὰ ἐργάζωνται τὴν νύκτα· μ' ὅλας τὰς σφοδρὰς προφυλάξεις πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἐφόνευσαν, οὐκ ὀλίγους δὲ συνέλαβον ζῶντας, καὶ ἠλευθέρωσαν χριστιανούς ὄντας· ἡ πληθὺς ὁμῶς τῶν στρατιωτῶν ὑπερίσχυσε νὰ κτισθῶσι οἱ Πύργοι, καὶ ἀσφαλισθῶσι οἱ Τούρκοι· μοχλαταῦτα οὔτε τῶν Πύργων ἢ ἐφεύρεις ἐστάθη ἰκανὴ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔξοδον καὶ εἴσοδον τῶν Σουλλιωτῶν ἀπὸ τὸ νὰ ἐξοικονομῶσι τὰς τροφάς, καὶ πολεμοφόδια, διότι, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐρρήθη, οἱ Σουλλιωταὶ εἶναι ἐπιτήδειοι νυκτοδαῖται, καὶ νυκτομάχοι, τούναντίον οἱ Τούρκοι, ἐκτὸς τῶν λιπάκιδων, οἵτινες εἰς μόνην τὴν νυκτοκλειψίαν

διακρίνονται ἐμπειρότεροι τῶν ἄλλων Τουρκαλθανῶν οὐ-
 χί δὲ καὶ νυκτομαχίαν, εἰς τὰς μάχας μάλιστα τῆς ἡ-
 μέρας ἀπεδείχθησαν πάντοτε κατώτεροι τῶν Γκέκιδων,
 Τόσκιδων, καὶ Τζάμιδων· τὰ δὲ χωρία εἰς τὰ ὅποια ἀνή-
 γειρον τοὺς Πύργους εἰσὶ τὰ ἐξῆς.

Γλυκὺ, Περιχάτη, Τζικουράτη, Γόρανα, Συρτζανὰ,
 Ζυρμὴ, Κοντάτες, Βίλα, Ῥωμανᾶται, Συστροῦνι, Λυ-
 βίκιστα· ἐκ τῶν χωρίων τούτων ἀπέχει τὸ Σούλλιον, τοῦ
 μὲν Γλυκὺ, ὥρας 3· τῆς Περιχάτης 2· τῆς Τζικουράτης
 2· τῶν Γοράνων 3· τῶν Συρτζανῶν 2· τῆς Ζυρμῆς 3·
 τῆς Κοντάτης 4· τῆς Βίλλας $4\frac{1}{2}$ τῆς Ῥωμανάτης Συ-
 στρούνης, καὶ Λυβικίστας 5. Ὅλος ὁ κύκλος τῆς πο-
 λιορκίας συνίστατο ἀπὸ δώδεκα ὥρων ἀποστήματος·
 καθ' ἃς δὲ ἡμέρας ἐκτίζοντο οἱ Πύργοι ὑπὲρ τὸ τρίτον
 μέρος τοῦ στρατοῦ ἔλειποτάκτησεν· ἀποπερατωθέντων τῶν
 Πύργων ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ζητήσῃ ἐκ νέου στρατιω-
 τικὴν δύναμιν ἀπὸ τῶν πασάδων, μπείδων, καὶ ἀγά-
 δων τῆς ἡπέιρου, ὅπως δι' αὐτῆς καὶ τὸν ἰδικόν του στρα-
 τὸν ἐρεθίσῃ εἰς φιλοτιμίαν καὶ ἄμιλλαν, καὶ τὴν πτω-
 σιν τοῦ Σουλλίου ἐπιταχύνη· οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν
 ἐδέχθησαν τὴν αἴτησίν του φόβούμενοι τὴν μετὰ ταῦτα
 ὀργὴν του, καὶ οὐχὶ τὸν ὄρκον· ὁ Συγγενὴς του (1) μάλ-
 ιστα Ἰμπραήμ πασᾶς τοῦ Μπερατιοῦ ἀμέσως ἔπεμψε
 δύο χιλιάδας ἐκλεκτοὺς στρατιώτας ὑφ' ὀδηγίαν ἡμέρ-
 μπεϊ τινος καλουμένου, ὅστις πεπεισμένος εἰς τὸ ἐκλεκτὸν
 στρατεύμα, καὶ ἀτομικὴν του ἰκανότητα ἐζήτησε τὴν
 ἄδειαν παρὰ τοῦ Πασᾶ νὰ συστήσῃ χωριστὸν στρατό-
 πεδον μὴ ὑποκείμενος οὔτ' ὑπ' ἄλλου ὀδηγίαν ἀποφεύ-

(1) Τὰς δύο αὐτοῦ θυγατέρας ἔλαβον εἰς γυναῖκα· οἱ δύο
 υἱοὶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, Μουχτὰρ Πασᾶς, καὶ Βελῆ Πασᾶς.

γων τὸν φθόνον, καὶ ἀντιζηλίαν τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἀλῆ. Τὸ ἐπέτυχε στρατοπεδεύσας εἰς τὸ ὄπισθεν, καὶ τίσσασαρος ὥρας ἀπέχον τοῦ Σουλλίου ἕρος, Κουρίλλα· ὁ σκοπὸς του ἀπέβλεπε νὰ μὴ συγχωρῇ τοὺς Σουλλιώτας νὰ ἔχωσι κοινωνίαν μὲ τὰ ὄπισθεν χωρία, καὶ λαμβάνωσι παρ' ἐκείνων τροφὰς καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Μάχη πρὸς τὸ ἐπικουρικὸν σῶμα τοῦ Ἰμπραῖμ Πασᾶ.

Ἀπεφάσισαν μετὰ τινὰς ἡμέρας οἱ Σουλλιῶται νὰ προσβάλλωσιν αὐτὸ τὸ ἐπικουρικὸν σῶμα, καὶ διαλύσωσιν, εἰ δυνατόν, διόλου, ἐπειδὴ ἐπέφερε, τῷ ὄντι, πρόσκομμα εἰς τὰ συμφέροντά των· ὅθεν ὁ Φῶτος Τζαβέλλας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Νάσης Φωτομάρας, Κωλέτζης Μαλάμου, καὶ Θανάσης Βάγιας, μετὰ τριακοσίων σχεδὸν ἄλλων συμπολιτῶν ἐκινήθησαν κατ' αὐτοῦ, καὶ μολοντί τοὺς προσέβαλλον ἀνδρείως καὶ ἐκτὸς τῶν ὀχυρωμάτων δὲν ἴσχυσαν νὰ τοὺς ὀπισθοποδίσωσιν· ὑπὲρ τὰς τρεῖς ὥρας ἐσυγκροτεῖτο μάχη πεισματώδης χωρὶς νὰ διακριθῇ ὁ νικητής· ἰδόντες οἱ ὀπλαρχηγοὶ τὴν γενναίαν ἀντίστασιν τῶν Τουρκαλθανῶν ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ριψοκινδυνεύσωσι μᾶλλον ἢ νὰ ἐπιστρέψωσι χωρὶς δάφνας· ἀποσπάσας ἕνεκεν τούτου ὁ Τζαβέλλας τὸ ξίφος ὤρμησε κατ' αὐτῶν, ἀντέστησαν τὸ πρῶτον μὲ πολὺν πυροβολισμόν, ἀλλὰ μὴ ἐπιτυχόντες νὰ τὸν ἐλάψωσι, φοβηθέντες ἀφ' ἐτέρου ἀπὸ τῆς ἀτρομότητος ὀρμῆς οὐχ' ἤττον δὲ καὶ τῆς φήμης τοῦ ὀνόματός του ὀπισθοπόδισαν· Εἰς ὁμῶς ἐξ αὐτῶν βραδύπους ὄν, ἀλλὰ γενναῖος προβλέπων ὅτ' ἐμελλε νὰ γίνῃ θῦμα τῆς ὀκυποδίας τοῦ Τζαβέλλας

ἐκρύβη ὀπισθὲν τινος λίθου ἀφ' ὅπου πυροβολήσας εὐστό-
 χως τὸν ἐπλήγωσεν εἰς τρόπον (1) ὅστ' ἔπεσεν ἡμιθανής·
 ἰδόντες τινὲς Τοῦρκοι αὐτὸν, θαρῶως τραυματισθέντα
 ἐπέστρεψαν νὰ τὸν κατατομήσωσι, καὶ προσφέρωσι τὴν
 κεφαλὴν του εἰς τὸν Πασᾶ ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἔμελλον νὰ
 τιμηθῶσι, λάβωσι προσέτι καὶ πολλὰ χαρίσματα· ἡ ἐ-
 πιθυμία των ἔμελλε τῷ ὄντι νὰ πληρωθῇ, ἔάν δὲν ἐπρο-
 λάμβανον οἱ σύντροφοί του νὰ παρατάξωσι τὰ στήθη
 των ὡς προμαχῶνας ἔμπροσθεν τοῦ Ἀρχηγοῦ των· ἀ-
 γνοῶν τῆς μάχης καὶ ὀρμητικῆς αἰμορραγίας τὸ ἀποτέ-
 λημα ὁ Τζαβέλλας, ἐπιθυμῶν ν' ἀπαλλάξῃ συγχρόνως
 καὶ τοὺς συμπολίτας τοῦ ἀπὸ τοῦ προκειμένου κινδύνου,
 τοὺς παρεκάλεσε παθητικῇ τῇ φωνῇ, ἐξαιρέτως δὲ τὸν
 ἀδελφόν του Γεώργιον, νὰ ἀποτέμωσι καὶ λάβωσιν αὐτοὶ
 τὴν κεφαλὴν του, καὶ οὐχὶ οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες ἔμελλον νὰ
 τὴν προσφέρωσιν εἰς τὸν Ἀ. Πασᾶ, ἐκείνος δὲ διὰ τὴν
 λυσσώδη κατ' ἐμοῦ ὀργὴν του ἀπορρίψει αὐτὴν βίβαια
 εἰς τροφὴν τῶν σκύλων· τότε μόνον θέλει θυνηθῶσι νὰ
 κόψωσι τὴν κεφαλὴν σου οἱ Τοῦρκοι, ἀποκρίθησαν ἐκ
 συμφώνου ἅπαντες, ὅπταν δειχθῶσιν ἄξιοι νὰ συσσωρεύ-
 σωσι πρῶτον ὅλα τὰ ἰδικά μας σώματα μέχρις ἑνὸς
 ἐπὶ τὸ ἐδικόν σου· διήρκεσεν ἡ μάχη αὕτη ἄχρι τῆς νυ-
 κτός, ὅτε ὠφεληθέντες οἱ Σουλλιωταὶ ἀπὸ τὸ σκοτόс ἐ-
 σσασαν τὸν ἀρχηγὸν κομίσαντες αὐτὸν ἐπὶ νεκροφορείου

[(1) Ἡ σφαῖρα εἰσῆλθε μεταξύ τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ ἄρθρου
 τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, ἐστάθη δὲ ὑπὸ τὴν πλάτην· αἷμα ἐβ-
 ῖβενσε πολὺ· ἰατρευθεὶς μετὰ μῆνας τέσσαρας τὸ ἦμισυ τοῦ
 σώματος, τὸ ἀριστερὸν δηλαδή, ἀπὸ τοῦ ἡμικρανίου μέχρι
 ποδός δὲν ἰδρῶνε ποτέ, ὅστ' ἐφαίνετο ἐν εἶδος ἡμιπληξίας,
 καὶ ὁ ὀφθαλμὸς του ἀκόμη ὑπῆρχε μικρότερος τοῦ δεξιοῦ.

εἰς τὸ Σούλλιον, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἄλλους πέντε, τραυματίας δὲ δεκατεσσάρους, ἀφήσαντες καὶ τέσσαρα πτώματα ὄντα πλησίον τοῦ ἐχθροῦ· ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ἐφανεύθησαν ὑπὲρ τοὺς ἑκατόν· τὸ κινδυνῶδες τραῦμα τοῦ Τζαβέλλα ὄσσην χαρὰν ἐπροξένησεν εἰς τὸν Ἄ. Πασᾶν, καὶ Ὀθωμανικὰ στρατεύματα, ἄλλην τόσσην αἰσθαντικὴν λύπην εἰς τοὺς Σουλλιῶτας, ἐπειδὴ εἰς μὲν τοὺς πρώτους ὑπῆρχε τὸ φόβητρον, εἰς δὲ τοὺς δευτέρους, τὸ καύχημα.

Ἐντοσοῦτω ἡ χαρὰ τῶν Τούρκων μετὰ μῆνας τέσσαρας ἐπέφερε λύπην, ἡ δὲ λύπη τῶν Σουλλιῶτων μετεβλήθη εἰς χαρὰν, καὶ ἀγαλλίασιν, διότι ὑγιᾶς γενόμενος ὁ Τζαβέλλας, καὶ τὰ ὄπλα δράξας ἐπαρουσιάσθη ἐκ νέου εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης· ἅμα τὸν εἶδον οἱ συναγωνισταὶ ἀναδρόσαντα ἤρξαντο πυροβολεῖν, κατὰ τὸ σύνθημα, δεικνύοντες διὰ τούτου τὴν χαρὰν, καὶ εὐχαρίστησιν· ἀγνοοῦντες οἱ Τούρκοι τὴν αἰτίαν τῆς πυρσοκροτήσεως ἠρώτησαν Σουλλιῶτην τινα, παρευρεθέντα πλησίον τοῦ ὀχυρώματος αὐτῶν· εὐφυῆς, καὶ ἐτοιμόλογος ὢν ὁ στρατιώτης, ἀπεκρίθη ὡς ἑξῆς· «οἱ Σουλλιῶται κατήντησαν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον, ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι βεβαρυμένοι ἀπὸ τῶν ἀδιακόπων πολέμων καὶ πείνης, θέλουσιν νῆ ὑποταθῶσιν εἰς τὸν Ἄλῃ Πασᾶ, οἱ δὲ ὀλιγότεροι ὄχι· ἐκεῖνοι (δακτελοδείξας τοὺς μετὰ τοῦ Τζαβέλλα) εἶναι οἱ θέλοντες τὸν Πασᾶν. Ταῦτα εἰπὼν ἔσπευσεν ἀμέσως καὶ ἐγνωστοποίησε τὸ στρατήγημά του εἰς τὸν Τζαβέλλαν, οὗτος δὲ ἀπομακρυνθεὶς μικρὸν τοῦ στρατοπέδου μετὰ ὀγδοήκοντα στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι συνώδευσαν αὐτὸν ἀπὸ τὸ Σούλλιον, ἀπεφάσισε νῆ ἀπατήσῃ τοὺς Τούρ-

κους προσποιηθείς ὅτι, ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειάν των ἄ-
 γνωσῶντες οἱ Τοῦρκοι τὸ στρατήγημα ἔδραμον ὡσεὶ χί-
 λιοι ἀπροφυλάκτως, οἱ δὲ Σουλλιῶται ἔτοιμοι, καὶ ἄ-
 ραιωμένοι ὄντες, τοὺς ἐκτύπησαν κατὰ πρόσωπον, ὤρ-
 μησαν συγχρόνως ἀπὸ τὰ ὀπισθεν καὶ οἱ ἐν τῷ στρατο-
 πέδῳ, ὑπὲρ τοὺς διακοσίους ὄντες, ἐφόνευσαν τεσσαράκον-
 τα πέντε, συνέλαβον ζῶντας πενήτηκοντα τρεῖς, ἀποσπα-
 σθέντας ἐκ τοῦ ὀλικοῦ σώματος, οἱ δὲ ἐπίλοιποι ἀνεπι-
 στρεπτὴ ἐπανῆλθον εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ
 ὁποίου ἀρχηγοὶ ἦσαν, ὁ Μετζομπόνος, καὶ Μπεκὶρ τζο-
 γαδόρος, στρατηγοὶ ἐμπειροπόλεμοι. Μὴ δυνάμενοι οἱ
 Τοῦρκοι νὰ ὑποφέρωσι τὰς ἀδιαλείπτους προσβολὰς τῶν
 Σουλλιωτῶν, τὴν σκληρὰν ἔτι τροφήν, ἐπειδὴ ἄψητον,
 καὶ καλαμπόκινον ψωμίον τοὺς ἔδιδον, διὰ προσφάγιον
 δὲ, σκόρδα, καὶ κρεμμύδια, ἐνόησε καὶ τυρὸν κατὰξη-
 ρον, πρὸς τούτοις, τὴν λοιμικὴν νόσον, ἣτις ἐνέσκηψεν
 ἐκ τῆς ἀποφορᾶς τῶν πτωμάτων, καὶ φυσικῆς των ρυ-
 παρότητος, ἐλλειποτάκτου ἀδιακόπως· τούτου ἕνεκα
 ἐνέκρινε νὰ διατηρήσῃ τὸ πρῶτον σχέδιον ὡς συμφερότε-
 ρον, τούτέστι τὴν, διὰ τῶν Πύργων πολιορκίαν μό-
 νον ἕωσοῦ τελειώσῃ τὰς τροφὰς καὶ πολεμοφόδια,
 ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο δὲν ὠφελήθη ὅσον ἐνόμιζεν·
 ὄντες γὰρ ἐπιτήδαιοι καὶ ἀκούραστοι οἱ Σουλλιῶται,
 ὀδηγούμενοι καὶ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης διέβαινον τὴν νύκτα
 πλησίον τῶν Πύργων πορευόμενοι εἰς τὰ χωρία διὰ ἐξο-
 κονόμησιν τροφῶν, ἐπιστρέφοντες δὲ ἐσφιτερίζοντο καθ'
 ὁδὸν, καὶ πλησίον τῶν Πύργων, ὅσα κτήνη ἐδώδιμα, καὶ
 μὴ εὔρισκον· ὅλα ταῦτα δὲν ἐλάμβανον τοὺς Τοῦρκους,
 ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου δὲν ἐτόλμουν νὰ ἐξέλθωσι καὶ ἐπιτεθῶσι
 τρομασμένοι ὄντες ἀπὸ παρομοίων συνεχῶν στρατηγημά-

των, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς σκοτεινὰς καὶ βροχερὰς
 νύκτας, ἐν αἷς ἢ ἱκανοποιήσις των ἐγένετο διὰ μόνου
 τοῦ ἀδιακόπου καὶ ἀτάκτου πυροβολισμοῦ καθ' οὗ μέ-
 ρους ἠκούετό τις ψόφος, ἀλλὰ σπανίως συνέβαινε νὰ
 βλάψωσι τινα ἐν τῷ σκότει, ἢ καὶ ἐν τῷ φωτὶ τῆς σε-
 λήνης· α'. διότι τὰ θήματα τῶν Σουλλιωτῶν ἐγείνοντο,
 ὅσον οἶόν τε ἄψοφα· β'. διότι ἐβάδιζον ἀραιωμένοι, καὶ
 τὸ πλάγιον μόνον τοῦ σώματος προτείνοντες εἰς τὸν ἐχ-
 θρόν· γ'. διότι τὰ φορέματά των ἐφρόντιζον νὰ ᾔνε
 δυσδιάγνωστα, ὡς φέροντα τῆς γῆς τὸ χρῶμα· δ'. διό-
 τι τὰ ὄπλα των δὲν τὰ ἐπλυνον ἔξωθεν, ἵνα μὴ ἀντανα-
 κλῶσιν ἐκ τοῦ φωτός τῆς Σελήνης· ε'. διότι τὴν κεφαλὴν
 ἐσκέπαζον μὲ τὴν καπούλαν τῆς κάπας, διὰ νὰ μὴ δια-
 κρίνεται ἡ κεφαλὴ ἀπὸ τὸ σῶμα· ὅλα ταῦτα συνέτεινον
 πολὺ πρὸς ἀποφυγὴν κινδύνου, διὸ πολλάκις τοὺς ὠνόμα-
 ζον οἱ Τοῦρκοι, νυκτερινὰ δαιμόνια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Πρῶτη πρότασις εἰρήνης.

Ἄφοῦ καὶ διὰ τῆς πολιορκίας δὲν ὠφειλεῖτο κατὰ τὴν
 ἐπιθυμίαν του, ἀπεφάσισε νὰ τοῖς προτείνῃ εἰρήνην ἐπὶ
 τῇ ἐξῆς συμφωνίᾳ· αὐτὸς μὲν νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορ-
 κίαν, καὶ δίδῃ εἰς αὐτούς τὸν συνήθη ἐτήσιον φόρον, αὐ-
 τοὶ δὲ νὰ παύσωσι βλάβτοντες καὶ λαμβάνοντες εἰς τὸ
 ἐξῆς τοὺς καρπούς τῶν χωρίων του, δι' ἀσφάλειαν ὁμῶς
 τῆς εἰρήνης ἀπῆτει παρ' αὐτῶν εἰκοσιτέσσαρας ὁμήρους,
 ἕκαστος αὐτῶν νὰ κατάγηται ἀπὸ τῶν γνωστῶν καὶ
 σημαντικῶν φυλῶν· βεβαρυμένοι ἀπὸ τὴν κακοπάθειαν,
 στερημένοι τροφῶν, καὶ ἄλλων ἀναγκαιῶν ἐδέχθησαν

τὴν πρότασίν του, καὶ ἐπραγματοποίησαν τὴν εἰρήνην, κατὰ τὴν αἴτησίν του, αὐτὸς ὁμῶς λαβὼν τοὺς ὁμήρους οὐ μόνον τὴν πολιορκίαν δὲν διέλυσεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὁμήρους ἀλυσοδέσας ἐφυλάκισε, καὶ ἀπειλὰς τρομερὰς πρὸς τοὺς Σουλλιώτας κατήγγειλεν· ὅτι, εἰ μὲν δὲν παραδοθῶσιν εἰς τὴν ἐπιείκειάν του, μέλλει νὰ σφάξῃ ἀνιλεῶς ὅλους τοὺς ὁμήρους· οἱ Σουλλιώται μὴ προσηθέτες ἀπὸ τοιούτων συνήθων, καὶ φυσικῶν πράξεών του, τῷ ἔγραψαν τὰ ἑξῆς·

Βεζήρ Ἀλῆ Πασᾶ σὲ χαιρετοῦμεν.

Μὲ τοὺς τρόπους ὅπου φέρεσαι δὲν κάμνεις ἄλλο, παρὰ νὰ ὀλιγοστεύῃς τὴν ὑπόληψίν σου, καὶ αὐξάνῃς τὴν ἐδικήν μας σκληροκαρδίαν ἐναντίον σου· ἤξευρε ὅτι ὅπου ἔχομεν τεσσαρακονταεπτὰ (τόσοι, ὡς φαίνεται ἦσαν ἕως τότε φονευμένοι) θυσίας τῆς Πατρίδος, ἅς γίνωσι μὲ αὐτοὺς ἐβδομήκοντα καὶ ἓνας διὰ περισσότεράν ἐνθύμησιν, ὅτι ἡ Πατρίς δι' αὐτὰς τὰς θυσίας δὲν παραδίδεται. Ὁλοὶ οἱ Σουλλιώται, ἀπαστεῖλλαντες τὸ γράμμα, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ δέχωνται πλέον οὔτ' αὐτοῦ οὔτε τῶν ὑπαλλήλων του γράμματα, ὅθεν ὅσα ἐλάμβανον τὰ ἔρριπτον εἰς τὴν φωτίαν χωρὶς νὰ τ' ἀναγνώσωσι, καὶ ἐξηκολούθουν τὸν πόλεμον.

Ἄμα ἐφθασαν εἰς τὰ Ἰωάννινα οἱ ὄμηροι, διέταξεν ὁ Πασᾶς τὸν Πολιτάρχην, Ἀμπάζ Τεπελένα, νὰ τοὺς ἀφοπλίσῃ, ποδαλυσοδεσμεύσῃ, καὶ ἀποκλείσῃ εἰς σκοτεινὴν εἰρκτὴν ἐν τῇ νήσῳ· οἱ Σουλλιώται ζωντανοί, ἀποκρίθη ὁ Τεπελένας, ὅπλα δὲν παραδίδουσιν, εἰμὴ, ὅταν ἀποθάνωσι μαχόμενοι· ἐντροπή μας λοιπὸν εἶναι νὰ τὰ ζητήσωμεν, καὶ νὰ μὴ μᾶς τὰ δώσουν, ἐπονεῖδιστον πρὸς τούτοις καὶ ἀτάρμοστον εἰς τὴν ὑψηλότητά

σου νὰ τὰ λάβῃς διὰ τῆς βίας, ἐπειδὴ τότε τὰ ὄπλα των μόνον θέλ' ἔχεις ὡς ὀμήρους· πεισθεὶς εἰς τοὺς λόγους τοῦ Πολιτάρχου, ἐφεῦρεν ἄλλον τρόπον νὰ τὰ λάβῃ ἀκινδύνως· προσκαλίσας ἡγούμενόν τινα ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, κειμένης ἐν τῇ νήσῳ τῆς λίμνης, ὅπου ἐσκόπευε νὰ τοὺς φυλακίσῃ, διέταξεν αὐτὸν ἐντόμως, ὅτι ἅμα ἴδῃ τοὺς εἰκοσιτέσσαρας Σουλλιωτάς ἀποβιβάσθέντας εἰς τὴν Νῆσον, καὶ πλησίον τῆς Μονῆς, νὰ σπεύσῃ, καὶ προῦπαντήσῃ φιλικῶς, καὶ πατρικῶς, καὶ ὀδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ προσκύνησιν, καὶ ἀσπασμὸν τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἀλλὰ νὰ φροντίσῃ πρὸ πάντων νὰ τοὺς ἐμβάσῃ ἀόπλους, πληροφορῶν αὐτοὺς ὅτ' εἶνε μεγάλη ἁμαρτία νὰ ἐμβαίνωσιν οἱ χριστιανοὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὀπλισμένοι· αἰκῶν ἐκῶν, ἐπραγματοποίησεν ὁ ἡγούμενος τὴν διαταγὴν, καὶ ἐν ταύτῳ τὴν ἐπέτυχεν, ἐπειδὴ ὅλοι ἐκ συμφώνου σεβασθέντες τοὺς λόγους του ἐπέθεσαν ἐν τῷ, ἐκτὸς τοῦ ναοῦ, τοίχῳ τὰ ὄπλα ὄρθια καὶ οὕτως εἰσῆλθον ἀόπλοι. Εἰς ὁμοίως ἐξ αὐτῶν Δεμύρης Φωτομάρας ὀνομαζόμενος, δὲν ἠθέλησε ν' ἀφήσῃ τὴν πιστόλαν του, εἰπὼν πρὸς τὸν ἡγούμενον· «ὅταν ᾖνε πόλεμος, καλόγηρε, τ' ἄρματα ἀπὸ τὰς χεῖρας δὲν ἀφίνονται, καὶ οὔτε τοῦ Θεοῦ κακοφαίνεται, ἐπειδὴ ἐμβαίνω ἄρματωμένος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, » ἀσπασθέντες ἐν τοσοῦτῳ τὰς ἁγίας εἰκόνας ἐξῆλθον, ἀλλ' ὅπου ἄφησαν τὰ ὄπλα δὲν τὰ εὔρον, διότι, κατὰ διαταγὴν τοῦ Πασᾶ, καὶ γινῶσιν ἴσως τοῦ ἡγουμένου, ἦσαν κεκρυμμένοι προλαβόντως ἑκατὸν στρατιῶται Τουρκαλθανοὶ εἰς διάφορα δωμάτια τῆς Μονῆς, καὶ οὕτω τὰ ἐπῆραν πρὸ τῆς ἐξόδου τῶν Σουλλιωτῶν, οἵτινες μὴ δυνάμενοι νὰ τοὺς ἐκδικήσωσιν ἐμέμφοντο τὴν πρᾶξιν των ὡς σημείον

ἀνανδρίας, καὶ ἀπιστίας· παροξυνθείς ὁ ὄπλαρχηγὸς διὰ τὰς ὕβρεις διέταξε περιφρονητικῶς τὸν Φωτομάρα νὰ ρίψη κάτω τὸ ὄπλον του, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο νὰ τὸ λάβῃ διὰ τῆς χειρὸς του, οἱ δειλοὶ, καὶ ἀνάξιοι, ἀπεκρίθη, ὁ Φωτομάρας παραδίδουσι τὰ ὄπλα ζωντανοί, τὰ δὲ παλληκάρια ὅταν ἀποθάνωσι· μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἐκβαλὼν τὴν πιστόλαν ἀπὸ τῆς ζώνης, ἐπιθείς δὲ τὸ στόμα αὐτῆς τῇ κοιλίᾳ ἤτοχειριάσθη· ἐσκόπευεν ὁ ἀτρόμητος οὗτος ὡς παρὰ τῶν συντρόφων του ἐβεβαιώθημεν, νὰ φονεύσῃ τὸν ὄπλαρχηγὸν Τοῦρκον, ἀλλ' ἠσπλαχνίσθη τοὺς συμπολίτας του, τοὺς ὁποίους ἔμελλον ἐπομένως οἱ Τοῦρκοι ἐλεινῶ· νὰ κατακερματίσωσι· τοὺς ἔρριψαν αὐθωρεὶ σιδηροδεσμίους εἰς σκοτεινὴν εἰρκτὴν.

Ὁ Ἰσλάμ Πρόνιος φίλος ὢν τῶν Σουλλιωτῶν, καθὼς εἰς τὴν ἐν Βιρτζάχα μάχην ἐγνωρίσθη σαφέστατα, ἀναμφιβόλως ἔμελλε νὰ ᾔνε ὕποπτος, καὶ ἐπομένως ἐχθρὸς τοῦ Πασᾶ, διὸ προσεῖχε πάντοτε τὰ χωρία του προσποιούμενος ὅτι τὰ φυλάττει μὴ συγχωρῶν τοὺς Σουλλιώτας νὰ λαμβάνωσι τροφάς· πρὸ πολλοῦ ἐγίνωσκεν ὁ Πασᾶς τὴν μετὰ τῶν Σουλλιωτῶν σχέσιν του, ἀλλὰ δὲν ἐνέκρινε νὰ τὸν προσβάλλῃ ἀποτόμως φοβούμενος οὐ μόνον τῶν Σουλλιωτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν χωρίων του τὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητα, ὅθεν παρὰ τὴν λεοντὴν ἐνεδύθη τὴν ἄλωπεκὴν ἀποσπᾶσας διὰ χρημάτων, καὶ ὑποσχέσεων τοὺς ἄλλους γειτόνους, καὶ φίλους τοῦ Ἀγάδας, καὶ οὕτω διὰ προδοσίας αὐτῶν ἐκυρίευσεν τὸ φρούριον τῆς Παραμυθίας, πέμψας διὰ νυκτὸς τὸν Σελλικτάρην μετὰ ὀκτακοσίων στρατιωτῶν· εἰς τοιαύτην ἐπικίνδυνον περίστασιν περιπεσὼν ὁ Πρόνιος ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ τὸν υἱὸν του ὀμηρον, ὅπως

ἐλαττώσῃ τὴν κατ' αὐτοῦ ὑπόνοιαν, ἄλλως ἐκινδύνευε νὰ κηρυχθῇ ἐχθρὸς του, ἀλλὰ τοῦτο τὸν ἔδραπε καιρίως, ἐπειδὴ ἀμέσως ὁ Πασᾶς τὸν κατεμήνουεν εἰς τὸν Σουλτάνον ὡς σύμμαχον τῶν Σουλλιωτῶν καὶ συνωμότην τῶν χριστιανῶν κατὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Τοιαύτη ἀπροσδόκητος μεταβολὴ ἠνάγκασε τοὺς Σουλλιώτας νὰ σπεύσωσι καὶ ματαιώσωσιν, εἰ δυνατόν, τοὺς σκοποὺς τοῦ Πασᾶ διὰ τῆς φιλίας καὶ συμμαχίας τοῦ Ἰμπραῖμ Πασᾶ τῆς Αὐλῶνος, πρὸς ἃν ἔπεμψαν πρέσβυν παρακαλοῦντες ν' ἀνακαλέσῃ τὰς κατ' αὐτῶν σταλείσας δύο χιλιάδας στρατιωτῶν, ὡς προεῖρηται, νὰ τοὺς βοηθήσῃ ἀπὸ τρεφᾶς καὶ πολεμοφοδία, αὐτοὶ δὲ τῷ ὑπέσχοντο παντοτεινὴν φιλίαν καὶ συμμαχίαν· ἐδέχθη προθύμως τὰς προτάσεις καὶ τὰ ζητήματά των, καὶ ἄνευ ἀναβολῆς τὰ ἐνήργησε χορηγῆσας εἰς τὸν ἀποσταλέντα πεντακόσια φορτώματα καλαμπόκι καὶ δέκα χιλιάδας δεκάρια φυσικίων· ἀκούσας ὁ Βεζύρης ὅτι οἱ Σουλλιώται ἔστειλαν πρεσβείαν εἰς τὸν Ἰμπραῖμ Πασᾶν, ζητοῦντες τὴν φιλίαν καὶ συμμαχίαν του, διέταξε καὶ αὐτὸς ἀμέσως τὸν Σελλικτάρην καὶ Κίτζον Βότζαρην, νὰ ὑπάγωσι ἐκ δευτέρου εἰς τὸ Σούλλι καὶ ἐνεργήσωσι τὴν εἰρήνην, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχον διαπραγματευθῆ συμφωνίαν πρὸ τῆς παραδόσεως τῶν ὀμήρων ὄντες (καθὼς καὶ πάντοτε) ἔλλειπεῖς οἱ Σουλλιώται τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων, μὴ λαβόντες εἰσέτι διὰ τὴν θαλλάσσιον κακοκαιρίαν θετικὴν τινα ἀπάντησιν ἐκ μέρους τοῦ Ἰμπραῖμ Πασᾶ, ἐνέκριναν νὰ δεχθῶσι προσωρινῶς τὴν πρώτην συνθήκην ἑωσοῦ ἐξοικονομήσωσι τ' ἀναγκαῖα, διότι ἐγίνωσκον ἀλανθάστως τοὺς δολίους σκοποὺς τοῦ Πασᾶ, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπέβλεπον εἰς εἰρήνην, ἀλλ' εἰς μόνην τὴν διάλυσιν

τῆς συμμαχίας, δυναμένης νὰ τὸν βλάβῃ σημαντικῶς· μαθὼν ἄφ' ἑτέρου ὁ Ἰμπραϊμ Πασᾶς τὴν ἀνανεωθείσαν συμφωνίαν μεταξὺ Σουλλιωτῶν καὶ Ἀλῆ Πασᾶ, ἀπέστειλεν ἀμέσως πλοῖον ἐπίτηδες διὰ νὰ προλάβῃ καθ' ὁδὸν τὸ πρῶτον, καὶ ἀναλάβῃ τὴν προῤῥηθεῖσαν βοήθειαν, τὸ δὲ πλοῖον, ἕνεκα τῶν ἐναντίων ἀνέμων, ἤτο ἐλλιμενισμένον πρὸ ἡμερῶν εἰς τοὺς Δουκάτας, καὶ οὕτως ἀνέλαβεν ὄσα ἔδωκεν, ἡ δὲ συμμαχία, πρὶν γνωρισθῆ, διελύθη· μαθὼν ὁ Βεζύρης τὴν διάλυσίν της, μὴ ἀγνοῶν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῶν Σουλλιωτῶν, ἔχων πρὸς τούτοις τοὺς ὁμήρους εἰς χεῖράς του, ἀπέρριψε τὴν ἀνανεωθείσαν πρότασιν τῆς εἰρήνης, ἄνευ δὲ ἀναβολῆς νέας στρατεύματα ἔστειλε τρέφων ἐλπίδας ὅτι, διὰ τὰς δεινοπαθείας των θέλει τοὺς καταβάλλει, ἢ θιάσει, τοῦλάχιστον, νὰ δεχθῶσι κατησχυμένῃν τινὰ συμφωνίαν· οἱ Σουλλιωταὶ ὁμῶς, καίτοι δεινοπαθοῦντες, ἀντίκρουσαν καθ' ὅλας τὰς θέσεις τοὺς Τουρκαλθανούς, πολὺ δὲ περισσότερον τοὺς κατετρόμαξαν μὲ τὰς νυκτομαχίας, δι' ὧν ὠφελοῦντο ἀπολαμβάνοντες πᾶν τὸ τυχόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Δευτέρα πρότασις εἰρήνης.

Ἄφοῦ καὶ τὸ ἄνωτέρω στρατήγημα ἐπέφερε δυσάρεστα ἀποτελέσματα, καθότι κατέστησε τοὺς ἐχθρούς του τολμηροτέρους καὶ σχεδὸν ἀπηλπισμένους, ἐπρότεινε δευτέραν καὶ διαφορετικὴν διόλου τῆς πρώτης εἰρήνην, ὑποσχόμενος νὰ τοῖς δώσῃ δύο χιλιάδες πμουγκεῖα (τάλαντα), δεκαετῆ ἀσυδωσίαν (1), καὶ ὅποιανδήποτε ἄλλ-

(1) Τὸ τουρκικὸν τάλαντον ὑπελογίζετο ἐκ πεντακοσίων

λην τοποθεσίαν ἐκλέξωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ κατοικίαν ἐπὶ ταύτας τὰς προτάσεις ἀπεκρίθησαν τὰ ἑξῆς·

Βεζύρ Ἀλλῆ Πασᾶ σὲ χαιρετοῦμεν·

» Ἡ πατρίς μας εἶναι ἀσυγκρίτως γλυκυτέρα καὶ
 » ἀπὸ τὰ πουγκεῖά σου, καὶ ἀπὸ τοὺς εὐτυχεῖς τόπους,
 » τοὺς ὁποίους ὑπόσχεσαι νὰ μᾶς δώσης· ὅθεν ματαίως
 » κοπιᾷσεις, ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία μας δὲν πωλεῖται, οὔτ'
 » ἀγοράζεται σχεδὸν μὲ ὄλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς,
 παρὰ, μὲ τὸ αἷμα, καὶ θάνατον ἕως τοῦ τελευταίου
 Σουλλιώτου.

Ἔοι οἱ Σουλλιῶται μικροὶ, καὶ μεγάλοι.

Ἡ λακωνικὴ καὶ πατριωτικὴ αὐτῆ ἀπάντησις, μολονότι αἰσθαντικὴν δυσαρέσειαν καὶ θαυμασμόν ἐπροξένησεν εἰς τὸν Βεζύρην, δὲν ἠλάττωσεν ὁμῶς τὴν δραστηριότητά του, ἐπειδὴ ἀδιακόπως ἐμεταχειρίζετο πᾶν ὅ,τι ἐπενόει πιθανὸν μέσον διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἀντιπάλων του· μετὰ τινος ἡμέρας ὠργάνισεν διὰ τινος ὀπλαρχηγοῦ του, Μετσομπόπου, ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς πατρίδος μ' ὄλην τὴν οἰκογένειαν τὸν Τζῆμα Ζέρβαν, καὶ νὰ διασπείρῃ σχίσματα, καὶ διχονοίας, εἰς ἀνταμιεῖδην δὲ τῆς πράξεως ταύτης ὑπέσχετο νὰ τῷ δώσῃ ὀκτακόσια Τάλαντα, τιμὴν μεγάλην, καὶ ὅποιανδήποτε ἐπαρχίαν τῆς Ἑλλάδος ζητήσῃ νὰ λάβῃ καὶ νέμεται κληρονομικῶς τὰ δέκατα τῶν προϊόντων· ὁ Ζέρβας τῷ ἀπήντησεν ὡς ἐπομένως.

Σ' εὐχαριστῶ Βεζύρη μου, διὰ τὴν ἀγάπην ὅπου ἔχεις εἰς ἐμένα, ἀλλὰ τὰ ὀκτακόσια πουγκεῖᾶ, παρακαλῶ μὴ μοῦ τὰ στείλῃς, ἐπειδὴ δὲν ἠξέυρω νὰ τὰ μετρή-

γροσίω, τὸ δὲ γρόσιον εἶχε ἰσοδύναμον τότε ἀξίαν μὲ τὴν σημερινὴν δραχμὴν.

σω, καὶ ἂν ἤξευρα, πάλιν δὲν ἤμουν εὐχαριστημένος νὰ σοὶ δώσω οὔτε μίαν πέτραν τῆς πατρίδος μου δι' ἀντιπληρωμὴν, καὶ ὄχι πατρίδα, ὡς φαντάζεσαι· τὴν τιμὴν ὅπου μ' ὑπόσχουσαι μ' εἶναι ἄχρηστος, πλοῦτος, καὶ τιμὴ εἰς ἐμὲ εἶναι τὰ ἄρματα μου, μὲ τὰ ὅποια φυλάττω, καὶ τιμῶ τὴν πατρίδα μου, ἀθανατίζω καὶ τ' ὄνομά μου.

Σουλλί: 4 Μαΐου 1801.

Τῷμας Ζέσβας.

Μετὰ τασαύτας ἀποτόμους ἀπαντήσεις τῶν Σουλλιωτῶν ἐπόμενον ἦτον νὰ περιορισθῶσιν ὅπως οὖν πρὸς καιρὸν τὰ μανιώδη πάθη του, ἂν ὄχι δι' ἄλλο τι, τοῦλάχιστον νὰ λησμονῶνται προσωρινῶς τὰ παρελθόντα, ὥστε νὰ τρέφῃ ἀσφαλεστέρας ἐλπίδας διὰ τὰ μέλλοντα· ἀλλ' αὐτὸς ἠκολούθει ἀκουράστως τὸ σύστημά του φρονῶν πάντοτε τὴν δραστηριότητα συντελεστικότερον μέσον τῆς ἐπιτυχίας· βλέπων ἐν τσοῦτῳ λειποτακτοῦντας καθ' ἑκάστην τοὺς στρατιώτας ἐξ αἰτίας τῆς κακοπαθείας, καὶ ἀδιακόπου προσβολῆς τῶν Σουλλιωτῶν (μόλις ὀκτὼ χιλιάδας μείναντας κλεισμένους εἰς τοὺς πύργους), ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ καὶ τὰ μέσα τοῦ ἱερατείου, νομίζων ἴσως τὴν θρησκείαν ἐπιτυχέστερον ὄργανον τοῦ σκοποῦ του· καὶ ἀλλαχοῦ εἴρηται, ὅτι τὸ μόνον ἐπιστήριγμα τοῦ Σουλλίου μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πρεβύζης, ἔμεινεν ἡ Πάργα, ἀφ' ἧς ἐπορίζοντο τροφὰς πολεμοφόδια καὶ πᾶν ἀναγκαῖον· τοῦτο λοιπὸν μὴ δυναθεὶς νὰ καταβάλλῃ, ἐσκέφθη νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τοῦ κλήρου διὰ τοῦ Μητροπολίτου, δηλαδή τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ἐπισκόπου Παραμυθίας, Σουλλίου καὶ Πάργας διατελοῦντος ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἰωαννίνων Μητροπολίτου,

ὡς ἐκ τῶν παρακατιῶν γραμμάτων ἐξάγεται ἡ ἀληθία.

Πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Παραμυθίας.

Θεοφιλέστατε Ἐπίσκοπε Παραμυθίας, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφὴ καὶ συλλειτουργγὴ κύρ Χρῦσανθε, χάρις εἴη σοι τῇ θεοφιλίᾳ καὶ εἰρήνῃ παρὰ θεοῦ.

Φαίνεται οἱ ἐπαρχιῶταί σου οἱ Παργινοὶ πῶς ἔχασαν τὸν νοῦν τους, καὶ δὲν ἤξεύρουν τί κάμουν· ὅθεν ἰδοῦ ὅπου τοὺς γράφω διὰ νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τοὺς Σουλλιώτας, καὶ νὰ μὴ τοὺς βοηθοῦν καὶ μὲ ἀνθρώπους καὶ μὲ βαρούτια καὶ μὲ ζαιρέδες· νὰ τοὺς συμβουλευθῆς καὶ ἡ θεοφιλία σου, καθὼς τοὺς γράφω, διατι ὕστερον, ὅτι ἀκολουθήσῃ, ἃς ὄψονται· μοῦ κακοφαίνεται ὁμοίως, ὅπου κοντὰ εἰς αὐτοὺς κακοπαθαίνεις ὕστερον καὶ ἡ θεοφιλία σου.

Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετὰ σοῦ.

1801 Ἰουλίου 5 Ἰωάννινα.

Ὁ Ἰωαννίνων Ἱερόθεος
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Εὐγενεῖς προεστῶτες καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες κάτοικοι τῆς Πάργας σᾶς εὐχομαι καὶ σᾶς εὐλογῶ πατρικῶς.

Ἐνας καλὸς καὶ ἄγρυπνος ποιμὴν, χρεωστεῖνὰ προφυλάττει πάντοτε τὰ πρόβατά του ἀπὸ κρημνοῦς, βράχους καὶ ἄγρια θηρία, καὶ τότε τὰ κερδίζει καὶ τὰ χαίρεται· καὶ ἐγὼ λοιπὸν ὡς καλὸς ποιμὴν τῶν λογικῶν μου προβάτων, χρεωστῶ νὰ προφυλάττω αὐτὰ πάντοτε ἀπὸ πᾶσαν βλάβην καὶ ἀπώλειαν· καὶ ἄλλοτε σᾶς ἔγραψα, καὶ προφορικῶς, ὅταν ἀπέρασα ἀπὸ τὴν πατρίδα σας, ὠμίλισα καὶ σᾶς ἐσυμβούλευσα πνευματικῶς καὶ πατρικῶς νὰ τραθήξῃτε χεῖρ ἀπὸ τοὺς Σουλλιώτας, νὰ μὴ

τοὺς δίδετε κάμμιαν βοήθειαν, οὔτε εἰς τὸν τόπον σας
 νὰ τοὺς δέχησθε, ἐπειδὴ εἶναι κακοῦργοι καὶ φερμανλί-
 δεσ ἀπὸ τὸ δεβλέτι, καὶ ὅποιος δέχεται τοιοῦτους κα-
 κούργους πίπτει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἰδίαν ὄργην τοῦ ὑ-
 ψηλοῦ δεβλετίου, καὶ εἰς τὸ τέλος ἀφανίζεται ἀπὸ τὸ
 πρόσωπον τῆς γῆς· σεῖς ὅμως, ἢ ἀπὸ ἀνοησίαν σας, ἢ
 ἰσχυρογνωμίαν σας, ἢ ξένας κακὰς συμβουλὰς παρακι-
 νούμενοι, δὲν ἐδώσατε ποτὲ ἀκρόασιν καὶ κλίσιν εἰς τὰς
 πατρικὰς καὶ σωτηριώδεις διὰ τὴν πατρίδα σας νου-
 θεσίας μου· ἀκούετε καὶ ἀκολουθᾶτε, ὡς μανθάνω, τὰς
 συμβουλὰς τοῦ Περῆραιβοῦ, ὁ ὅποιος σὰς ἀπατᾷ, δὲν ἤ-
 ξεύρετε, ὅτι αὐτὸς μὲ κάποιον Ῥῆγαν Θεσσαλὸν καὶ ἄλ-
 λους μερικοὺς παρομοίους λογιωτάτους συνεννοημένοι μὲ
 τοὺς Φραντζέζους ἐσκόπευον νὰ κάμνουν ἐπανάστασιν
 κατὰ τοῦ κραταιοτάτου Σουλτάνου, ἀλλ' ὁ μεγαλοδύ-
 ναμος Θεὸς τοὺς ἐπαίδευσεν, κατὰ τὰς πράξεις των
 μὲ τὸν θάνατον, ὅπου τοὺς ἔπρεπε, μόνος δὲ ὁ Περῆ-
 ραιβὸς ἐσώθη διὰ τὰς ἰδικὰς σας ἀμαρτίας· λοιπὸν, ἂν
 θέλητε τὴν σωτηρίαν καὶ εὐτυχίαν σας, τραβᾶτε χεῖρι, ὡς
 προεῖπα, ἀπὸ τὴν φιλίαν τῶν Σουλλιωτῶν καὶ συμβουλὰς
 τοῦ Περῆραιβοῦ, καὶ ζητήσατε τὸ γρηγορότερον τὴν χάριν
 καὶ σκέπην τοῦ ὑψηλοτάτου Βεζύρη, τὴν ὁποίαν ἐλπίζω νὰ
 τὴν λάβετε, ἐπειδὴ, ὅταν ἰδῶ τὴν μετάνοιάν σας, θέλει
 προσπέσω εἰς τὰ γόνατά του νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ
 συγχωρήσῃ τὰ ἀπερασμένα σφάλματά σας, ὅπου ἀρνη-
 θήκατε τὴν συμφωνίαν ὅπου ἐκάμετε μὲ τὴν ὑψηλότητά
 του, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι, δὲν θὰ πείσει κάτω ὁ ῤιτζᾶς
 μου (1)· ἂν ὅμως μείνητε ἀμετανόητοι, καθὼς ἕως τῶ-

(1) Ἡ παράκλησίς μου.

ρα, τότε ὁ θεὸς μέλλει νὰ σᾶς παιδεύσῃ διὰ τὴν παρακοήν σας, καὶ τὸ κρίμα τῶν φαμελιῶν σας ἅς ἦνε εἰς τὸν λαιμόν σας καὶ εἰς τοῦτον καὶ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον· ἐγὼ τὸ πνευματικὸν καὶ πατρικὸν χρέος τὸ ἔκαμα, ὅθεν δὲν σᾶς μένει πλέον κἀνένα παράπονον ἐναντίον μου καὶ ὑγιαίνετε.

Ἰωάννινα 1801 Ἰουλίου 5.

*Ἱερόθεος Μητροπολίτης Ἰωννίνων
καὶ ἐν χριστῷ εὐχέτης.*

Ἀπάντησις·

Πανιερώτατε μητροπολίτα ὑπὸς σᾶς προσκυνοῦμεν.

Τὴν σεβαστὴν ἐπιστολήν σας ἐλάβομεν, ἠθέλαμεν βέβαια παραδεχθῆ τὰς συμβουλὰς σας, εἰάν αὐταὶ ἦσαν σύμφωνοι μὲ τὰς περιστάσεις καὶ συμφέροντα τῆς πατρίδος μας· ὀρθὴ τῷ ὄντι, καὶ κατάλληλος ἡ παραβολὴ τοῦ ποιμένος, τὴν ὁποίαν μᾶς προτείνετε, ἀλλ' ὅταν ὁ ποιμὴν πάσχη, κατὰ δυστυχίαν, ἀπὸ ὀφθαλμίαν, καὶ βραδυποδίαν, πῶς δύναται τότε, πανιερώτατε, νὰ προφυλάξῃ τὰ πρόβατά του ἀπὸ κακοτοπίας, καὶ ἄγρια θηρία; μᾶς συμβουλεύετε νὰ μὴ δεχώμεθα, οὔτε βοηθῶμεν τοὺς Σουλλιώτας κακούργους ὄντας, ὡς λέγετε, καὶ ἀποκεικρηγμένους τοῦ Δουβλετίου· ἡμεῖς συμμαχίαν τινα, ἢ ἐταιρίαν μυστικὴν ἢ φανεράν μ' αὐτοὺς δὲν ἔχομεν, διὸ τοὺς δεχόμεθα εἰς τὴν πατρίδα μας ὄχι ὡς κακούργους, καὶ φερμανλίδας, ἀλλ' ὡς ὑπερμάχους τῆς πατρίδος των, καὶ φορολογουμένους ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου, πρὸς τοὺς ὁποίους πωλοῦντες τὰ προϊόντα τοῦ τόπου μας ὀφειλούμεθα· τὸ αὐτὸ σύστημα διατηροῦμεν ἔκπαλαι καὶ ἤδη μὲ τοὺς λοιποὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κρά-

τους Τούρκους, καὶ χριστιανούς, διότι δὲν δυνάμεθα ἄλλως νὰ ποριζώμεθα τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα.

Καὶ ἡμᾶς ἀδικεῖτε, πανιερώτατε, καὶ τὸν Περῆραιὸν συκοφαντεῖτε λέγοντες, ὅτι ἀκολουθοῦμεν αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ τῆς πανιερότητός σας τὰς συμβουλίας· βεβαιώητε, ὅτι καὶ ἡμεῖς πάντες γνωρίζομεν τῆς πατρίδος τὰ συμφέροντα, καὶ ὁ Περῆραιὸς τὰ αὐτὰ αἰσθήματα τρέφει· ὅθεν οὐτ' αὐτὸς ἡμᾶς ἀπατᾷ, οὔτε ἡμεῖς παρ' αὐτοῦ πλανώμεθα. Τὸν κατακρίνετε πρὸς τούτοις, διότι συνέπραξε μετὰ τοῦ ἀοιδίμου Ῥῆγα, καὶ ἄλλων, ὡς λέγετε, λογιωτάτων ὁμογενῶν κατὰ τοῦ Σουλτάνου· ἢ κατάκρισις αὕτη ὑπάρχει, νομίζομεν, ἀντίχριστος, διότι ὁπόταν ὁ ἴδιος Ἰησοῦς Χριστὸς μᾶς διδάσκει τρανώτατα, λέγων. « Μάχου ὑπὲρ πίστεως, καὶ πατρίδος ». Τίς ἄρα φιλόχριστος, καὶ φιλόπατρις τολμᾷ ἔπειτα νὰ καταδικάσῃ τοῦ Ῥῆγα, καὶ τῶν συνεταίρων αὐτοῦ τὰς πράξεις; Οὔτε τῆς παρούσης ἐποχῆς, οὔτε τῆς ἰδικῆς μας δυνάμειος ἔργον εἶνε, πανιερώτατε, νὰ διακρίνωμεν τὰ ἐμβριθῆ αὐτῶν αἰσθήματα, ἐπ' ἄλλων εὐνοικῶν περιστάσεων τοῦ ἔθνους μας, ἢ ἀμερόληπτος ἱστορία μέλλει βέβαια νὰ ἐξιχνιάσῃ, καὶ εὐκρινῆσῃ τὰς πράξεις αὐτῶν, καὶ τὰ ἀποτελέσματα.

Ὅπαδοὶ λοιπὸν ὄντες καὶ ἡμεῖς πάντοτε, καὶ ἐκτελεσται τοῦ προμνησθέντος θείου ῥήτου, σᾶς ἀπαλλάττομεν εἰς τὸ ἐξῆς, πανιερώτατε, ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν ὑψηλότατον Βεζύρην, ὡς μᾶς ὑπόσχεσθε, μεσιτεῖαν, καὶ ἰκεσίαν σας ὑπὲρ ἡμῶν, διότι ἀρκεῖ εἰς ἡμᾶς ἡ σκέπη καὶ εὐνοια τοῦ ὑψηλοῦ καὶ κραταιοῦ Δουβλετίου, τὴν ὁποίαν σεβόμενοι, καὶ διατηροῦντες χρεωστικῶς, δεόμενοι πρὸς τούτοις τοῦ ὑψίστου ὑπὲρ τῆς μακροβιότητος, καὶ εὐημερίας τῆς Με-

γαλειότητός του, δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι θὰ σκέπει, καὶ διατηρεῖ ἡμᾶς πάντοτε ὡς πιστοὺς ὑπηκόους, καὶ εὐπειθῆ τέκνα του.

Εὐγνωμονοῦντες ἐν τοσούτῳ, πανιερώτατε διὰ τὰς πνευματικὰς, καὶ πατρικὰς πρὸς ἡμᾶς συμβουλὰς σας, ὑποσημειούμεθα μὲ βαθύτατον σέβας.

1801 Ἰουλίου 10.

*Τῆς ὑμετέρας πανιερότητος
τέκνα ἐν Χριστῷ εὐπειθῆ*

οἱ προεστῶτες, καὶ ἅπας ὁ λαὸς τῆς Πάργας.

Πρὸς τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην τῶν

Ἰωαννίνων κύριον κύριον Ἱεροθέον.

Ἐτίρα ἐπιστολὴ τοῦ μητροπολίτου πρὸς τὸν ἐπίσκοπον.

Ἀδελφε, ἅγιε Παραμυθίας, ἤξευρε, ὅτι ὁ ἀδελφός τοῦ κακοῦσῆφ (1) ἦλθεν εἰς τὸν ἐφέντην μας, καὶ τὸν ἐπαρεκάλεσε διὰ τὸν ἀδελφόν του, καὶ μ' ἐπρόσταξεν, ὅθεν ἂν ἔλθῃ νὰ προσπέσῃ νὰ τὸν συμπαθήσῃ, καὶ νὰ μᾶς γράψῃ· ἂν θέλῃς ὁμοῦ καὶ νὰ τὸν ἐξορίσω, καὶ νὰ κόψω, καὶ τὰ μαχιά του, νὰ μὲ γράψῃ καταλεπτῶς μόνος σου μυστικῶς πῶθεν ἐπαραινῆθησαν οἱ Παργινοὶ νὰ βοηθοῦν τῶς Σουλλιωτάς, καὶ πῶσιν βοήθειαν τοὺς ἔδωκαν, καὶ τί καὶ τί, καὶ τοὺς σκοποὺς τῶν Παργινῶν, καὶ τῶν Σουλλιωτῶν. Μουτλάκ κάθετι νὰ μὲ ἰδεάσῃς, διὰ νὰ ἡμπορέσω ὕστερον νὰ σὲ διαφεντεύσω, καὶ νὰ μὴ χαθῆς,

(1) Αὐτὸς ἦτον Ἱερομόναχος, γέννημα, καὶ ὀρέμμα τῆς Πάργας, ἡ οἰκογένειά του, καὶ φυλὴ του ὠνομάζετο Καλαούιδες καὶ Τζίγκανοι· ἦσαν κακοῦθους πατέρες, κακοθέστεροι τρεῖς υἱοί· ὁ ἀρχιερεὺς εἶχεν ἐξεκκλησιάσῃ, καὶ ἀφορίσῃ αὐτὸν τὸν Ἱερομόναχον διὰ τὰς βδελυρὰς του πράξεις, οἱ δὲ Πάργιοι ἐξώρισαν ἐπομένως ὅλην τὴν οἰκογένειαν, ἥτις κατέφυγεν εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶ.

ἀγκαλά ἐδῶ ὄλα τὰ μανθάνομεν, μὰ θέλω νὰ μὲ τὰ
γράφης διὰ τὸ καλόν σου.

1801 Σεπτεμβρίου 7 Ἰωάννινα.

Ὁ Ἰωαννίνων Ἱερόθεος.

Εἰς ὄλας αὐτάς τὰς ἐγγράφους, καὶ διαφόρους ἄλλας
προφορικάς παρακινήσεις τοῦ μητροπολίτου δὲν ἔδωκε
τὴν παραμικρὰν ἀκρόασιν ὁ καλὸς ἀρχιερεὺς, ἐξ ἐναν-
τίας, τοὺς μὲν Σουλλιώτας, καὶ Παργίους ἀδιακόπως
ἐνεθάρρυνε, πρὸς δὲ τὸν μητροπολίτην ἀπεκρίνετο ὅτι,
δὲν λείπει ἐνεργῶν προθύμως τὰς συμβουλὰς του, ἀλλὰ,
κατὰ κακὴν τύχην, οὐ μόνον δὲν εἰσακούεται, ἀλλὰ πολ-
λάκις ὑβρίζεται, καὶ ἐπαπειλεῖται ἀμφοτέρωθεν· ἰδὼν
καὶ τὸ τοῦ μητροπολίτου ἐπιχείρημα ἀτελεσφόρητον ἀ-
πεφάσιεν ὅτι, διὰ τῆς συνήθους τουρκικῆς του σκληρό-
τητος θέλει δυνηθῆ νὰ ὑποχρεώσῃ μᾶλλον τὸν ἐπίσκο-
πον νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ θελήματά του, ἢ διὰ τῶν
συμβουλῶν τοῦ μητροπολίτου. Ἐβρέψην ὅθεν ἀνυπερθέ-
τως εἰς σκοτεινὴν εἰρηκτὴν σιδηροδεσμίους τοὺς συγγενεῖς
τοῦ ἐπισκόπου, μητέρα, δύο ἀδελφοὺς, καὶ δύο ἀδελφὰς
μετὰ τῶν συζύγων αὐτῶν, ἐξ ὧν ἡ μήτηρ καὶ εἰς υἱὸς μὴ
δυνηθέντες μετὰ πενταμηνίαν νὰ ὑποφέρωσι τὰ τρομε-
ρὰ κολαστήρια, ἐπλήρωσαν ἐν εἰρηκτῇ τὸ κοινὸν χρέος, οἱ
δ' ἄλλοι μεθ' ἐνὸς ἔτους φυλάκισιν διὰ μεσιταιῶν, καὶ
δόσειω χρημάτων ὑπὲρ τὴν δύναμιν αὐτῶν, μόλις εἶ-
δον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου· μ' ὄλα ταῦτα ὁ φιλόχριστος ποι-
μὴν παρὰ τῶν συγγενῶν, ἐπιθύμει μᾶλλον πολλῶν χι-
λιάδων ψυχῶν τὴν σωτηρίαν, ψυχῶν ἐκ γενετῆς, καὶ
προγόνων ἐλευθέρων· παράδειγμα τῷ ὄντι χριστομίμη-
τον, καὶ ἀναγκαῖον πρὸς πάντας τοὺς ποιμένας, ἀλλὰ,
κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον, ὑπάρχουσι κατὰ δυστυ-

χίαν, τινές ἐξ αὐτῶν λύκοι βαρεῖς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου· ἐν τοσοῦτῳ ἐνῶ διέτριβεν εἰς τὴν Πάργαν ὑπὲρ τὸ ἐν ἡμισυ ἔτος μὴ τολμῶν διὰ τὸν φόβον τοῦ Βεζύρη νὰ περιέλθῃ ὅλην τὴν ἐπαρχίαν του, πρὸς ἀγιασμὸν τῶν πνευματικῶν του τέκνων, καὶ ἀπολαβὴν τῶν νομίμων δικαιωμάτων, ἠθέλησεν αὐθορμήτως, ἢ μᾶλλον ὠδηγήθη ἀπὸ τὸν ἴδιον Βεζύρην ὁ Χασᾶν Τζαπάρης νὰ μεσιτεύσῃ δῆθεν εἰς αὐτὸν διὰ νὰ τὸν λάβῃ ὑπὸ τὴν εὐνοίαν του, ὡς ἐκ τοῦ ἐπομένου γράμματος φαίνεται.

(Τοπ. Σφ.)

‘Υμέτερε δουαπζή μου (πρεσβευτά μου) δεσπότη τῆς Παραμυθίας μετὰ τὸν χαιρετισμὸν μου σὲ φανερώνω, ὅτι ἐδῶ ἦλθεν ὁ Χασᾶν ἀγὰς Τζαπάρης, καὶ μ’ ἔκαμε ριτζᾶ (παράκλησιν) διὰ τεσένα, καὶ ἐγὼ διὰ τὸ χατηρι του (διὰ χάριν του) μάταμ (ἐπειδὴ) καὶ ἔχεις εὔρεθῆ τζιράκη μου (εὐεργετημένος) ὅλα τὰ σουτζά σου (τὰ σφάλματά σου) τὰ ἐχάρισα· ὅθεν λαμβάνοντας τὸ παρόν μου δίχως κᾶνένα σουμπεχὲ (ὑπόνοιαν) νὰ κινήσης, καὶ νὰ ἔλθῃς ἐδῶ, ὅτι ἐσὺ εἶσαι τζιράκι μου, καὶ σὲ ἀγαπῶ καλῆτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον, μόνε μουτλάκ (ἀφεύκτως) νὰ ἔλθῃς καὶ νὰ μὴ θάλης τίποτε εἰς τὸν νοῦν σου, καὶ ὄχι ἄλλο· ὑγίαινε.

1802 Μαρτίου 8 Ἰωάννινα·

Ἄκριβέστατα ἐγνώριζεν ὁ ἐπίσκοπος τοὺς γλυκεῖς, ἀλλ’ ἀπίστους λόγους τοῦ Βεζύρη· ἢ παρακίνησις ὁμοῦ τινῶν φίλων του, ἢ συμπάθεια ἀπὸ τὰ συνεχῆ δακρυοστάλακτα γράμματα τῶν συγγενῶν του, ἢ ἐλπίς διὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ δεσμά, καὶ ἀπομακρύνῃ, εἰ δυνατόν, ἐκείθεν, τὸν πειθανάγκασαν καταφρονήσαντα πάντα κίνδυνον νὰ ἴδῃ τὸ πρόσωπόν του, παρουσιασθεῖς

γούν, καὶ γονυπετήσας, κατὰ τὸ ὀθωμανικὸν ἔθιμον, παρὰ τοὺς πόδας του, ἀψάμενος μὲ τριμούσας χεῖρας καὶ καρδίαν πάλλουσαν τοῦ κρασπέδου τῆς χλαμύδος του, κατεφίλει αὐτὸ, μὴ τολμῶν ν' ἀνανεύσῃ ἄνευ τῆς συγκατανεύσεώς του, καθότι ἐκ πρώτης ὕψεως ἐδείχθη ὡς κεραινοβόλος διὰ πικρῶν ὕδρων, ἀπειλῶν, εἰρκτῆς καὶ θανάτου, τὰ μίσα δὲ φίλων, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν, ἢ δόσις ὀκτὼ χιλιάδων γροσίων ἐξιλέωσαν τὸν ἀμειλικτὸν Βιζύρην, διὸ μετὰ τὴν συγχώρησιν τῷ ἐχορήγησε τὴν ἀκόλουθον ἐγκύκλιον πρὸς τὴν ἐπαρχίαν του.

(Τόπ. Σφ.)

Ἐκ τῶν Ἀλλή Πασᾶ.

Εἰδῶσις πρὸς ἑλὴν τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Δουατζῆ μου ἐπισκόπου Παραμυθίας, ὅτι ἀληθινὰ τοῦ εἶχα κακιώση διὰ κάποιαις αἰτίαις, ὅμως ἐβεβαιώθηκα ὅπου δὲν εἶχε φταίξιμον, καὶ πάλιν τὸν ξανάλαβα εἰς τὸ προηγουμένον ναζάρι μου (εὐνοϊάν μου) μὲ τὸ νὰ εἶνε τζιράκι ἐδικόν μου ὅθεν καὶ ἐσεῖς ἔττι νὰ τὸν ἤξεύρετε, καὶ νὰ τὸν ἔχετε καθὼς καὶ προηγουμένον, καὶ καλλιότερον, καὶ κανένας μανὲς (πρόσκομμα) εἰς τὴν δουλιάν του νὰ μὴ τοῦ γίνεταί, μόνον ὅσον ἠμπορεῖτε μουσααντέ (περιποίησιν) νὰ τοῦ κάμετε, καθὼς εἶναι τὸ ἀίνισας (ἢ θρησκεία σας) καὶ ἐμένα τὸ χατῆρι κάνετε, ἐπειδὴ καὶ εἶναι δουατζῆς μου, καὶ τζιράκι μου ἐξ ἅπαντος.

1802 Μαρτίου 29 Ἰωάννινα.

Δοὺς λοιπὸν ὀκτὼ χιλιάδων γροσίων λῦτρα, ἄλλως γὰρ οὐκ ἠδύνατο ἀποφυγεῖν τοὺς ὄνυχάς του, λαβὼν καὶ τὸ ἔγγραφον ἀπολυτήριον, ἐπέστρεψε ὁρομαίως εἰς τὴν Πάργαν χωρὶς νὰ ἐνεργήσῃ, διὰ τὸν φόβον, διόλου περιουσίαν τῆς ἐπαρχίας του, οὔτε ἀπὸ τοῦ πρώτου φρο-

νήματος νὰ παρεκτραπή· ὁ Βεζύρης μολοντοῦτο, ὡς ἐκ τοῦ ἀκολούθου γράμματος φαίνεται, ἐπροσποιεῖτο ἀκόμη τὸν φίλον σκοπεύων νὰ τὸν συλλάβῃ καὶ δευτέραν φοράν εἰς τοὺς ὄνυχάς του.

((Τ. Σ.))

Δουατζῆ μου Ἐπίσκοπε Παραμυθίας.

Μετὰ τὸν χαιρετισμόν μου, σὲ φανερώνω, ὅτι ἔμαθα πᾶς αὐτοῦ εἰς Πάργαν ἦρθεν ἓνας ἄνθρωπος τοῦ Ἰμπραϊμ Πασᾶ μὲ ἄσπρα (χρήματα), δὲν ἤξεύρω τί ἀνακατώματα πάσχεινὰ κάμη καὶ νὰ σηκώσῃ τὴν ἡσυχίαν ἀπὸ τὸν κόσμον· ὅθεν ἐσὺ, ἐπειδὴ εἶσαι ἐδικός μου, γιὰ ὅπου σοῦ γράφω μὲ μαξοὺς (ἐπίτηδες) ἄνθρωπόν μου, καὶ νὰ μοῦ φανερώσῃς ὅλην τὴν ἀλήθειαν, ποίαν ἡμέραν ἦλθε καὶ πῶς τὸν λέγουν, καὶ διατί ἦλθεν· αὐτὰ ὅλα τὰ χαμπάρια (εἰδήσεις) νὰ μοῦ τὰ φανερώσῃς μὲ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπόν μου, καὶ ἀκόμη ἀγαποῦσα νὰ ἔρχοσουν νὰ μὲ ἀνταμώσῃς σὲ μίαν μεριάν κρυφᾶ χωρὶς νὰ σὲ ξέρῃ κανένας, ὅτι σ' ἔχω κουβένταις χρειάζομέναις νὰ σοῦ εἰπῶ, καὶ τὸ καλῆτερον εἶνε νὰ μὲ ἀνταμώσῃς κρυφᾶ, καὶ εὐθύς γυρίζεις ὀπίσω· καὶ ἂν δὲν ἔλθῃς, νὰ μοῦ τὰ φανερώσῃς διὰ γράμματός σου ὅλα τὰ πάντα, καὶ ὑγίαινε.

1802 Ὀκτωβρίου ἀ. Ἰωάννινα.

Πληροφορηθεὶς ὁ Βεζύρης περὶ τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἐπισκόπου, ὅστις ἅμα ἔφθασεν εἰς Πάργαν ἐξηκολούθει νὰ διῖθῃ τὰς αὐτάς, ὡς καὶ πρότερον, πατριωτικᾶς καὶ σωτηριώδεις συμβουλὰς πρὸς τοὺς Σουλλιώτας καὶ Παργίους, καταγίνεται κολακευτικῶς νὰ τὸν συλλάβῃ, ἐκδύση καὶ καταδικάσῃ ἐν εἰρικτῇ σκοτεινῇ, ἀλλὰ γινώσκων καὶ αὐτὸς ἀλανθᾶστως τοὺς καταχθονίους σκοπούς του, οὗτ' ἀπάντησιν τῷ ἔκαμε, προφορικῶς δὲ

μόνον τῷ ἀνήγγειλε διὰ τοῦ ταχυδρόμου ὅτι, εὐκαιρίας παρυσιασθείσης θέλει ἐκπληρώσει προθύμως τὰς διαταγὰς του· τοιαύτη ὑπερήφανος καὶ δυσάρεστος ἀπάντησις παρώργησε τὸν Βεζύρην εἰς βαθμὸν ὧστε, καὶ τοὺς συγγενεῖς του ἐκ νέου εἰς εἰρκτὴν νὰ ῥίψη, καὶ τὴν ἐπαρχίαν ν' ἀφαιρέσῃ, καὶ ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ ἐπίσκοπον ν' ἀντικαταστήσῃ, τὸν ὁποῖον καὶ οἱ Σουλλιῶται καὶ οἱ Πάργιοι δὲν ἐσυγχώρησαν νὰ πλησιάσῃ οὔτε εἰς τὰ ὄριά των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Περὶ ἐλλείψεως τροφῶν.

Ἐν διαστήματι μηνῶν δεκαοκτῶ καθ' οὓς πολιορκημένοι ὄντες ἐμάχοντο δὲν ἐφρονεύθησαν, ἐκτὸς τῶν τραυματισθέντων, περισσότεροι τῶν ἑκατὸν, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων, κατὰ τὰς ὁποίας ἐλάβομεν πληροφορίας παρὰ τῶν ἰδίων, χιλιάδες τρεῖς καὶ ὀκτακόσιοι· οὔτε ἡ πληθὺς τοῦ στρατοῦ, οὔτε ὁ θάνατος, οὔτε οἱ νυχθημερινοὶ κόποι, ἢ ὁ καύσων καὶ τὸ ψύχος ἐμικροψύχησαν ποτὲ τοὺς Σουλλιώτας, ἀλλὰ μόνον ἡ ἔλλειψις τροφῶν, ἣτις εἶναι ἐχθρὸς ἀκαταδάμαστος· ὅσα κρέατα ἀλατισμένα εἶχαν ὅλα ἐβρώμεψαν, τὰ ἄλευρα ἐδαπανήθησαν, εἰς δὲ τὰ χωρία ὑπῆρχε σιτοδεία κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος· ὅθεν γυναῖκες, ἀσθενεῖς, γράϊας, γέροντας καὶ τινὰς διὰ τὰς πληγὰς ἀνικάνους εἰς μάχην, ὑπὲρ τοῦ διακοσίου ὄντας, ἀπέπεμψαν εἰς τὴν Ἑπτάνησον διὰ νὰ τρέφωνται ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν χριστιανῶν· μ' ὅλας αὐτὰς τὰς οἰκονομίας κατήντησαν ἐσχάτως νὰ τρέφωνται ἀπὸ χόρτα τῆς γῆς, φλοιοὺς τῶν δένδρων καὶ βαλάνους,

διάφοροι, γεμίζοντες τοὺς λέβητας ὑπὸ πολυειδῶν ἀγρολαχάνων, βάλλοντες δὲ τρεῖς ἢ τέσσαρας φούκτας ἄλευρα κατεσκευάζον χυλὸν, δι' οὗ ἐτρέφοντο, πολλοὶ ὑπὸ τῆς πείνης ἀπέθανον, τὰ δὲ πρόσωπα αὐτῶν ἐπρήσκοντο μετὰ τὴν ἀποβίωσιν· τοιαῦτα πάσχοντες ἠναγκάσθησαν νὰ ἐνωθῶσι πεντακόσιοι δεκατριεῖς ἄνδρες ἔνοπλοι, καὶ ἑκατὸν ἐβδομήκοντα τέσσατες γυναῖκες καὶ ὑπάγωσιν ὅλοι ὁμοῦ τὴν νύκτα εἰς τὴν Πάργαν ν' ἀγοράσωσι τροφάς· οἱ καλοὶ Πάργιοι καὶ τοὺς Σουλλιώτας ἀδελφικῶς ὑπεδέχθησαν καὶ τροφάς προθύμως ἐχορήγησαν, τὰς μὲν ἄνευ κληρωμῆς, τὰς δὲ ἄνευ κέρδους, καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις ἀφθόνως ἔθρεψαν ἡμέρας τέσσαρας, τῇ δὲ πέμπτῃ νυκτὶ ἄραντες ἄνδρες τε (1) καὶ γυναῖκες τὰς τροφάς ἐπ' ὤμων ὑπὲρ τὰς τριάκοντα ὀκάδας ἕκαστος, ματεκόμιζον διὰ κόπου καὶ φόβου πολλοῦ εἰς τὴν πατρίδα, ὅπως σώσωσι καὶ τοὺς ἐπιλοίπους λιμώττοντας συγγενεῖς καὶ συμπατριώτας· διεκρίνοντο μετὰ τὸν ὅλον ἑκατὸν ἄνδρας φέροντες ὀλιγότερον φορτίον ὥστε, ἀνάγκης τινος παρουσιασθείσης νὰ ὑπερασπίσωσι τοὺς ἄλλους συντρόφους ἀπὸ τινος προσβολῆς τῶν ἐχθρῶν, οἱ ὅποιοι μαθόντες τὴν διάβασιν καὶ ἐπιστροφὴν αὐτῶν, ἐτόλμησαν τῷ ὄντι χίλιοι σχεδὸν τὸν ἀριθμὸν, νὰ προκαταλάβωσι τοποθεσίαν τινα ἰσχυρὰν πλησίον τοῦ Σουλλίου, ὅπου ἐνεδρεύοντες νὰ προσβάλλωσιν αὐτοὺς ἐπιστρέφοντας· ἀλλὰ προσηκτικοὶ ὄντες οἱ εἰς τὸ Σουλλί μείναντες ἀνεκάλυψαν τὴν ἐνεδραν, ὅθεν ἀμέσως ἔπεμψαν καὶ ἄλλους ἑκατὸν συμπολίτας ὑπὸ ὀδηγίαν τοῦ Διαμάντη Μαλάμου πρὸς γνωσποίησιν καὶ ἐπικουρίαν τῶν ἐπανερχομένων· ἐνῶ λοιπὸν

(1) Εἰσερχομένους καὶ ἐξερχομένους εἶδε καὶ ἐμέτρησεν ὁ συγγραφεὺς.

ἦσαν πλησίον τῆς ἐνέδρας ἀφήσαντες οἱ ἑκατὸν, τὸ ὅσον εἶδος ἔφερον, εἰς τοὺς ἄλλους συντρόφους, καὶ συσσωματωθέντες μετὰ τῶν ἀποσταλέντων ὄρμησαν ἐκ τοῦ ὄπισθεν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ἐκπλαγέντες διὰ τὸ ἀπροσδόκητον, καὶ νομίσαντες ὅτι ἄλλοι, καὶ οὐχὶ οἱ περιμενόμενοι Σουλλιῶται τοὺς προσέβαλλον, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν διευθυνθέντες εἰς τὰ πρῶτα ὄχυρώματα, οἱ δὲ Σουλλιῶται διαβάντες μετὰ τῶν γυναικῶν εἰσῆλθον ἀκινδύνως.

Εἰς ὅλους τοὺς ὄπλαρχηγούς καὶ μικροὺς Σουλλιῶτας ἐπεκράτει παραδειγματικὸς ζῆλος, καὶ ἀμιλλα ὑπὲρ πατρίδος, ἠγωνίζετο ἕκαστος νὰ ἐφευρίσκη στρατηγήματα, δι' ὧν νὰ ὠφελῆ τὴν Πατρίδα, τιμᾶ ἑαυτὸν, καὶ βλάβη τὸν ἐχθρόν· ὠρκίσθη τὸ περισσότερο μέρος τῶν συμπολιτῶν νὰ νομίζῃ πάντοτε τὸν Πασᾶν ἐχθρόν τῆς πατρίδος ἄσπονδον· ὄρκος τῷ ὄντι σύμφωνος μὲ τὸν ὁποῖον ἔκαμεν ὁ Ἀριστείδης εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ Περσῶν, ἀλλ' ἢ κατάργησις τοιοῦτου σωτηριώδους ὄρκου ἐπήγαγε καὶ τότε τὴν ἐκ διαλειμμάτων τῆς Ἑλλάδος ὑποδούλωσιν, ὡς καὶ ἤδη τοῦ Σουλλίου τὴν πτῶσιν.

Κατὰ τὰς δεινὰς ταύτας περιστάσεις συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον καὶ Ἱερομόναχος τις (1) Σαμουήλ, τοῦνομα, καταγόμενος ἐκ τῶν περιχώρων τῆς Παραμυθίας, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπρόσφερον σέβας, καὶ ὑπακοήν οἱ Σουλλιῶται πολλάκις παρετάττετο ὁ ἴδιος προσωπικῶς, καὶ ἐμάχετο ἀνδρείως, ὥστε τὸ παράδειγμά του ἐνεθουσίαζεν ἅπαντας,

(1) Οὔτε τοῦ ὀνόματός του τὴν ὀρθογραφίαν ἐγίνωκα· ἐθαύμασα ὁμῶς ἰδὼν καὶ ἀκούσας αὐτὸν ἐξιγούοντα εἰς ἀπλὴν φράξιν ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα, καὶ μάλιστα τὰς προφητείας.

τούς ἐδίδασκε καθ' ἑκάστην τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρέη, τοὺς ἐσυμβούλευε νὰ μὴ δέχωνται διόλου συνομιλίας, σχέσεις καὶ ὑποσχέσεις τοῦ Πασᾶ, ὡς ὀλεθρίους οὖσας πάντοτε τῇ πατρίδι, ἐμίμριτο ἀναφανδὸν τοὺς ὅσοι ἐκ τοῦ Ἱερατικοῦ τάγματος συνέπραττον μετὰ τῶν ὀθωμανῶν, καὶ κατ' ἐξαιρέσειν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἀφότου ὁμοῦ αἱ ἀπλαῖ, καὶ εὐκατάληπτοι πρὸς πάντας συμβουλαὶ τοῦ ἠλλαξαν φάσιν, καὶ ἀντ' αὐτῶν εἰσήξε τὸ προφητικόν, καὶ ἀλληγορικὸν πρόσωπον, τὸ ὁποῖον κατασύρει τυφλοῖς ὄμμασι, τοὺς ἀπλοῦς καὶ ἀμαθεῖς, ἔκτοτε ὡς ῥηθήσεται, ἐχαλαρώθησαν τὰ συνήθη μεγαλότολμα καὶ σωτηριώδη τῶν Σουλλιωτῶν φρονήματα.

Κατεγίνοντο μὲ πᾶσαν ἐπιτηδειότητα, καὶ κίνδυνον διὰ ν' ἀπολαμβάνωσι τὰ τρόφιμα. Σουλλιώτης τις, Γιάννης Στρυδινιώτης, ἰδὼν τοὺς Τούρκους τρέφοντας πολλοὺς Βόας ἐφεῦρε τὸν ἐξῆς τρόπον, γὰρ τοὺς ἀφαιρέσῃ ὅλους ἐνδυθεὶς λευκὴν αἰγόμαλλον κάππαν, συμμιγείς δὲ ἐπιτηδεῖως κατὰ τὸ ἑσπέρας μετὰ τῶν Βοσκόντων Βοῶν (παρὰ βλεψαμένου, πιθανόν, διὰ τὸν φόβον, ἢ μὴ ἰδόντος τοῦ βουκόλου) περιεπάτει καὶ αὐτὸς ἐν τῷ μέσῳ τετραποδιστί, ὡς οἱ βόες, ἕωσ' εἰσῆλθε μετ' αὐτῶν εἰς τὸ κατώγειον τοῦ πύργου, ὅπου οἱ Τούρκοι τοὺς ἔκλειον διὰ τὸν φόβον· κατὰ δὲ τὰ μεσάνυκτα, ὅτε αὐτοὶ ἐκοιμῶντο, γρηγοροῦντος μόνου τοῦ σκοποῦ, ἀνοίξας τὴν θύραν τοῦ κατωγείου ἤλασε τοὺς βόας ἅπαντας πρὸς τὸ μέρος τῶν συντρόφων του, καὶ τῆς θύρας, καὶ τῶν βοῶν τὸν κρότον ἀκούσας ὁ σκοπὸς, ἐξύπνησεν ἀμέσως τοὺς συντρόφους, ἀλλ' ἢ σκοτεινὴ νύξ δὲν ἐσυγχώρησεν αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσι, φοβουμένους μὴ πάθωσιν ἄλλο τι χεῖριστον, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύναντο τῷ ὄντι ν' ἀποφύγω-

σιν, ἐπειδὴ πλησίον τοῦ πύργου ἐνέδρευον ἐπίτηδες ἄλλοι ἐξήκοντα Σουλλιωταί, ἐπρόκρινον λαιπὸν παρὰ τῶν λογικῶν, τῶν ἀλόγων ζώων τὴν ἀπώλειαν.

Ὁ Βεζύρης, εἰς ὅσους ἤθελε τῷ προσφέρωσι Σουλλιωτικᾶς κεφαλᾶς, ἔδιδε καὶ ὑπέσχετο δι' ἐκάστην κεφαλὴν πεντακοσίων γροσίων ἀνταμοιβήν· ἀκούσαντες οἱ ὄπλαρχηγοὶ εἶπον εἰς τοὺς συμπολίτας, ὁ βεζύρης δὲν ἐνόησεν ὡς φαίνεται, ἀκόμη, ὅτι τῶν Σουλλιωτῶν αἱ κεφαλαὶ εἶναι καὶ πολῦτιμοι, καὶ δυσάλωτοι· ἡμεῖς ἔμμως περισσότερον ἀπὸ ἓν δεκάρι φυτέκια δὲν διδομεν εἰς ἑσᾶς διὰ πᾶσαν Τουρκικὴν κεφαλὴν, ἐπειδὴ τόσον ἀξίζουσιν, καὶ τοιαύτη πρέπει νὰ γίνηται ἢ ἀνταμοιβή, ἢ ὁποῖα αὐξάνει τὴν μεγαλοψυχίαν σας, τρομάζει δὲ τοὺς ἐχθρούς μας.

Ἰδόντες οἱ Τοῦρκοι ἓνα γάδαρον βόσκοντα, πλησιάσαντα δὲ παρὰ τὸ ὄχυρωμα αὐτῶν, τὸν συνέλαβον, τοὺς ἐπαρακάλεσαν οἱ Σουλλιωταί νὰ τὸν ἀπολύσωσι, διότι τοῖς εἶναι ἀναγκαῖος διὰ ὑπηρεσίαν, ὑποσχεθέντες συγχρόνως νὰ χορηγήσωσιν εἰς αὐτοὺς ὅσην ἐξαγορὰν ἀπαιτήσωσι, τὸν ἀπέλυσαν ἄνευ ἐξαγορᾶς, οἱ δὲ Σουλλιωταί γενναιοφρονοῦντες ἀπέλυσαν τοῦρκόν τινα αἰχμάλωτον παραγγείλαντες, ὅτι, δὲν εἶναι περισσότερα ἢ ἀξία καὶ διαφορὰ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀπέδωκαν αὐτοὶ γάδαρον, ὡς πρὸς τὸν ὁποῖον ἠλευθέρωσαν οὗτοι Τοῦρκοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

*Συμμαχία τῶν Σουλλιωτῶν μετὰ τινῶν Πασίδων,
καὶ Ἀγάδων τῆς Ἡπείρου.*

Αἱ μετὰ ἓν ἡμισυ ἔτος ἀδιάκοποι μάχαι καὶ νίκαι τῶν Σουλλιωτῶν ἐνεθάρρυνον τινὰς Πασάδας, καὶ ἀγά-

δας τῆς Ἠπείρου νὰ ζητήσωσι τὴν συμμαχίαν των, ἐλπίζοντες δι' αὐτῆς νὰ ἐκδικήσωσι τὸν Βεζύρην δι' ὅσας ὑπέφερον προλαβόντως παρ' αὐτοῦ καταδρομάς, ἢ ἐλαττώσωσιν ὅπως οὖν τὰς δυνάμεις του διὰ τὸ μέλλον· καὶ τὸ συμφέρον, καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων ἐπειθανάγκασαν τοὺς Σουλλιώτας νὰ δεχθῶσι τὴν συμμαχίαν, τοῦ Ἰμπραῖμ Πασᾶ, δηλαδή, ἀπὸ τὸ Μπεράτι, τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ, ἀπὸ τὸ Δέλβινον, τοῦ Ἰσλάμ ἀγᾶ Προνίου, ἀπὸ τὴν Παραμυθίαν, τοῦ Μουσταφᾶ Δαϊλάνη ἀπὸ Κονίσπολιν, καὶ ἄλλων μικροτέρων· ἡ δὲ συμφωνία ἐγένετο ὡς ἑξῆς.

α'. Οἱ ῥηθέντες σύμμαχοι ἔδωκαν εἴκοσι χιλιάδας γρόσια εἰς τοὺς Σουλλιώτας διὰ ν' ἀγοράσωσι τροφάς, καὶ πολεμοφόδια.

β'. Ἠλλαξαν ἀμοιβαίως ἀμφοτέρα τὰ μέρη ἀνὰ ἑξ ἡμέρους δι' ἀσφάλειαν.

γ'. Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν δι' ὅποιανδήποτε πρόφασιν ἠδύνατο νὰ προτείνῃ εἰρήνην, ἢ κάμῃ συνέντευξιν τινα ἰδιαιτέρως μὲ τὸν ἐχθρὸν, ἢ ἀλληλογραφίαν, εἰάν δὲν ᾔνε ὅλοι προειδοποιημένοι, καὶ σύμφωνοι.

Ἀποπερατωθείσης τῆς συμφωνίας (1) ἤρξατο ἡ ἐχθροπραξία κατὰ τοῦ Βεζύρου ἀπὸ Αὐλῶνος μέχρι Σουλίου, οἱ δὲ τόποι οὗτοι συνέχονται κατὰ σειρὰν διαβρεχόμενοι ἐκ θυσμῶν ὑπὸ τοῦ Ἰονικοῦ πελάγους, καὶ Ἀδριατικοῦ κόλπου· συγκροτηθεῖσα ἡ συμμαχία αὕτη ὑπὸ τοιοῦτων, καὶ τοσοῦτων πολεμικῶν τοπαρχῶν, καὶ ἡγε-

(1) Τὴν συμμαχίαν ταύτην διεπραγματεύθη ὁ Παῖρσιδὸς ἐν Δελβίνῳ μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ, διὰ παρακλήσεως τῶν Σουλλιωτῶν.

μονίσκων, ἔμελλεν ἀναμφιβόλως νὰ ἐπάξῃ ταχεῖαν ἐξόν-
 τωσιν εἰς τὸν Βεζύρη, ἐὰν τὴν ἐμμεταχειρίζοντο μὲ
 δραστηριότητα, καὶ σταθερότητα ἅπαντες, καθὼς οἱ
 Σουλλιωταί, διὸ τὰ ἀδρανῆ ἐπιχειρήματά των ἔδωκαν
 εὐκαιρίαν εἰς τὸν δραστήριον ἐχθρόν των νὰ πλημμυρή-
 σῃ τὸν χρυσοῦν χεῖμαρρόν, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ σβύσῃ τὰς
 κατὰ τῆς κεφαλῆς του ἀναδοθείσας τρομερὰς φλόγας·
 ἀπέσπασεν ἐν πρώτοις τοὺς ἰσχυροτέρους Μπέιδες τοῦ
 Ἰμπραῖμ πασᾶ, διήγειρεν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον τοὺς ἀ-
 γάδας τῆς Παραμυθίας κατὰ τοῦ Προνίου, παρέσυρεν
 εἰς τὸ Δελβίνον Τουρκικὴν τινὰ φυλὴν, Καλλαποδά-
 τας, ὀνομαζομένην, δι' ἧς ἐπέτυχε νὰ ἐλικύσῃ εἰς ἑαυτὸν
 καὶ τὸν φρούραρχον τοῦ Δελβίνου Γαρδίκιωτήν, ὅστις
 λαβὼν τριάκοντα χιλιάδας γρόσια ἀπόντος τοῦ Μου-
 σταφᾶ Πασᾶ (1) ἐπρόδωκε τὸ φρούριον, καὶ τοὺς ἐν
 αὐτῷ διατηρουμένους ἕξ ὁμήρους Σουλλιώτας εἰς χεῖ-
 ρας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ· τὸ συμβάν τοῦτο μαθὼν ὁ Ἰμπραῖμ
 Πασᾶς, ἰδὼν πρὸς τούτοις καίτινας τῶν μπεϊδῶν του,
 ὡς ἄνωθεν, διασφραρέντας ὑπὸ τῶν χρημάτων τοῦ Ἀλῆ
 Πασᾶ, ἐπραγματεύθη τὴν εἰρήνην παραδάτης φανείς
 τῆς μετὰ τῶν συμμάχων συμφωνίας, οἱ ὅποιοι, καὶ τοὶ
 ἀδυνατότεροι αὐτοῦ καθ' ἕλα, διετήρησαν μολαταῦτα
 διὰ τινὰς μῆνας τῆς μάχης τὸν ἀγῶνα.

Μὴ ἀγνοοῦντες οἱ Σουλλιωταί τὴν ἀδράνειαν τῶν
 συμμάχων, ὡς καὶ τοῦ Βεζύρη τὴν δραστηριότητα, ἔ-

(1) Οἱ ἴδιοι προδότες ἐπλαστοποίησαν γράμμα πρὸς αὐ-
 τὸν ἐκ μέρους τῆς γυναικὸς του, ὡς ἀσθενούσης δῆθεν βαρέως
 καὶ προσκαλοῦσας αὐτὸν εἰς ἐπίσκεψιν, ἀπαιτηθεὶς ὑπῆγεν εἰς
 τὸ χωρίον, Βρυγαλάταις, ὅπου κατῴκει ἡ σύζυγός του· ἀ-
 πέχει δὲ τοῦ Δελβίνου ὥρας ὀκτώ.

σπευσαν μὲ τὸ παράδειγμά των νὰ εἰσάξωσιν ἄμιλλαν εἰς τοὺς συμμαχοὺς, ἅμα γὰρ ἐπραγματοποιήθη ἡ συμμαχία, ὤρμησαν κατὰ τῶν πολιορκητῶν μὲ τόσῃν σταθερὰν ἀπόφασιν ὥστε, πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἐξέβαλλον τῶν ὀχυρωμάτων, οὐκ ὀλίγους δὲ συνέλαβον ζῶντας, ἐξ ὧν τοὺς ὅσοι παρέδιδον ἀμαχητὶ τὰ ὄπλα ἀπέλυον, παραγγέλλοντες νὰ φέρωσι καὶ ἄλλα ἀπὸ τὸν θεζύρη, τοὺς δὲ διὰ τῆς μάχης συλλαμβανομένους ἐνίοτε ἐφόνευον, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ λύτρων ἀπέλυον ὅσῃν ἀπαρίαν, καὶ θαυμασμὸν ἐπέφερον εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ θεζύρη ἢ ἀτρόμητος τῶν Σουλλιωτῶν ἐπίθεσις, ἄλλον τόσον πανικὸν φόβον εἰς τὸν στρατὸν του, ὁ ὁποῖος, διὰ ν' ἀποφεύγῃ τὸν κίνδυνον, παρέδιδε πολλάκις τὰ ὄπλα μὴ ἀνεχόμενοι νὰ βλέπωσι καταπονούμενον τὸν φίλον, γείτονα, καὶ σύμμαχον Πρόνιον ἀπὸ ἐμφύλιον καὶ ἐξωτερικὸν πόλεμον, ἔδραμον εἰς βοήθειάν του τριακόσιοι Σουλλιωταὶ ὑπ' ὀδηγίαν τῶν ἀρχηγῶν Φώτου Τζαβέλλα, Τζῆμα Ζέρβα, καὶ Κωλέτζη Μαλάμου, οἱ ὁποῖοι προσέβαλον ὅλας τὰς ἐξωτερικὰς δυνάμεις, οὐσας ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ὀδηγουμένας παρὰ τοῦ Σελλικτάρ Μπότα, διώξαντες αὐτὰς ἐκτὸς τῶν ὁρίων, καὶ κύριοι γενόμενοι τοῦ στρατοπέδου ἐπίστρεψαν τῇ πέμπτῃ ἡμέρᾳ εἰς τὴν πατρίδα τροπαιοφόροι, καὶ λαφυροφόροι, τὸ δὲ θαυμασιότερον οὕτε τοῦλάχιστον νὰ πληγηθῆ τις ἐξ αὐτῶν, ἐνῶ ἐκ τῶν ἀντιπάλων ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα ἐφονεύθησαν.

Ἐντοσοῦτω οἱ μείναντες σύμμαχοι, ἀντὶ νὰ ἐμψυχωθῶσιν ἀπὸ τὰ ἀδιάκοπα τῶν Σουλλιωτῶν ἀνδραγαθήματα, ἐνηγκαλίσθησαν ἐξ ἐναντίας εἰς κατοπίαν τοῦ ἄλλου, τοῦ Ἱμπραὶμ Πασᾶ τὸ ἀνανδρον παράδειγμα

οὐ Σουλλιωῖται, καὶ τοὶ ἐγκαταλειφθέντες ὡς τὸ πρῶτον, μαιμονωμένοι, καὶ ἔτι μᾶλλον εἰς τὸν ἀνώτερον βαθμὸν τῆς ὀργῆς τοῦ βιζύρη, καταντήσαντες ἐξηκολούθουν ἀδιακόπως μὲ τὴν φυσικὴν τῶν μεγαλοφυχίαν τὰς μάχας χωρὶς νὰ δίδωσι τὴν παραμικρὰν ἀκρόασιν εἰς τὰς ἀπειλὰς, καὶ κολακείας του, καθότι ἡ πολυχρόνιος πείρα, καὶ περιστάσεις τοὺς ἐδίδαξαν νὰ διακρίνωσι καὶ τῶν μικροτέρων πράξεών του τὴν βαρύτητα. Τὸ ἐπιβεβαιωτικὸν συμβᾶν εἶναι, νομίζω, ἀρκούντως περιέργον νὰ φέρῃ τὸν ἀναγνώστην μας εἰς θαυμασμόν, καὶ ἔπαινον.

Ὅταν, ὡς προεῖρηται, ἐκυρίευσεν διὰ προδοσίας τοῦ Δελβίνου τὸ φρούριον, συνέλαθε καὶ τοὺς ἑξ ὀμήρους, ἐξ ὧν τοὺς μὲν τέσσαρας ἀμέσως ἀπεκεφάλισεν εἰς Ἰωάννινα, τοὺς δ' ἄλλους δύο, ἀδελφὸν τοῦ Φάτου Τζαβέλλα, καὶ υἱὸν τοῦ Δήμου Δράκου ἔρριψεν εἰς σκοτεινὴν εἰρκτὴν μετὰ τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὀμήρων, ταῦτο δὲ οὐχ ὑπὸ φιλανθρωπίας, ἢ εὐνοίας τινος ὀρμώμενος ἔπραξεν, ἀλλ' ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐλκύσῃ εἰ δυνατόν, εἰς τὰ νεύματά του τὸν Τζαβέλλαν καὶ Δράκον, ἐναντίους ὄντας πάντοτε τῶν ἐπιθυμιῶν του, προσφυλαττόμενος δὲ νὰ μὴ δείξῃ δειλίαν, καὶ μικροπρέπειαν πρὸς αὐτούς, διέταξε τὸν Χασᾶν ἀγᾶ Τζαπάρην νὰ παρουσιασθῇ ἔμπροσθέν του, ὡς φίλος δῆθεν ἀμφοτέρων, καὶ μεσιτεύσῃ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν δύο ὀμήρων· μαθόντες οἱ Σουλλιωῖται τὴν πλαστήν, καὶ ὑπουλον ταύτην μεσιτείαν τοῦ Τζαπάρη, μὴ ἔχοντες ἔκπαλαι καὶ ὑπόληψιν εἰς τὸ ἄτομόν του, τῷ ἔγραψαν ὡς ἑξῆς.

Χασᾶν ἀγᾶ Τζαπάρη σὲ χαιρετοῦμεν.

Καμμίαν χάριν δέν σε γνωρίζομεν διὰ τὸ καλὸν ὅπου κηρύττεται, ὅτι θὰ μᾶς κάμεις· πρῶτον, ἐπειδὴ δέν τὸ

κάμνεις ἀπὸ καλῆν σου προαίρεσιν, ἀλλ' ἀπὸ πανουργίας, καὶ σκοποῦ τοῦ ἀφεντός σου ὀδηγούμενος· δεύτερον, ἐπειδὴ ἀποθαμμένα σώματα μελετᾷς νὰ ἐλευθερώσης, ἔτζι λέγομεν, καὶ ἔχομεν ἡμεῖς τοὺς ὄσοι εὐρίσκονται εἰς χεῖρας τοῦ ἀφεντός σου. Τρίτον, ἐπειδὴ φίλος μας δὲν εἶσαι, ἐὰν ἦσουν ἐφύλαττες τὰ ὄσα ὑπεσχέθης μετὰ τοῦ πατρός σου, ὅταν σᾶς ἐπιάσαμεν ζῶντας (1). Εἶσαι γείτονάς μας πρόσεχε καλὰ, ὅτι ἂν μεταπέσης εἰς χεῖράς μας, ἡ μόνη ἀπιστία σου θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ τὴν πρέπουσαν ἀνταμοιβήν.

Σοῦλλι 17 Ἀπριλλίου 1802.

Οἱ Σουλλιῶται

Δῆμος Δράκος

Φῶτος Τζαβέλλας.

Καὶ ἤδη, ὡς καὶ ἄλλοτε, ἀπέτυχεν ἡ ὕπουλος προσπάθειά του, ἐπειδὴ μετὰ τὴν γνῶσιν τῶν συμβάντων ἀπεφάσισαν καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ Βεζύρη νὰ ματαιώσωσι, καὶ τοὺς πολίτας νὰ ἐνθαρρύνωσι· ὅθεν προσκαλέσαντες τοὺς ἱερεῖς διέταξαν νὰ μνημονεύωσιν εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἐξ συμπολιτῶν ἀποκεφαλισμένων, καὶ οὐχί τεσσάρων ὀνόματα, πρὸς δὲ τοὺς παρευρεθέντας ἐξέφρασαν τὰ ἐξῆς. Σεῖς, ἀδελφοί, λάβετε τὰ ὄπλα, καὶ ἅς ὀρμήσωμεν ἀμέσως πρὸς ἐκδίκησιν τῶν ἀθῶων ἐκείνων ἀδελφῶν μας, τῶν ὁποίων τὰ ἀκέφαλα πτώματα κατὰκείνται πιθανόν, ἀκόμη χειροδέσμια, καὶ ἄθραπτα ἐπάνω εἰς τὴν αἵματόφυρτον γῆν τοῦ τυράννου, αἱ δὲ ἐλεύθεραι αὐτῶν ψυχαὶ παρίστανται θέβαια ἐπάνωθέν μας προσμένουσαι ἀνυπομόνως τὴν ἱκανοποίησιν, καὶ τότε νὰ ὑπάγωσιν εὐχαριστημένα εἰς τὴν αἰώνιον μακαριότητα.

Οἱ ἐμβριθεῖς οὗτοι λόγοι τῶν στρατηγῶν ἐνθουσίασαν

(1) Ὁρχ ὄπισθεν Κεφ. ἔκτω.

σφοδρα τοὺς συντρόφους, οἵτινες ὀρμήσαντες ὀμοθυμαδὸν, καὶ μάχας πεισματώδεις συγκροτήσαντες ἔξωσαν πολλοὺς ἐκ διαφορῶν θέσεων φονεύσαντες ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν, ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον τρεῖς τραυματισθέντων πέντε· φθάσασα εἰς τὰ ὦτα τοῦ Βεζύρη ἡ ἀγγελία περὶ τῆς ἐξώσεως καὶ φθορᾶς τῶν στρατιωτῶν, συγχρόνως καὶ τῆς γενναίας διαταγῆς τῶν στρατηγῶν πρὸς τοὺς ἱερεῖς, τοῦ μνημονεύειν, ἠϋλαδῆ, ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ὡς τεθνηκότων καὶ τῶν δύο ζώντων, ἐπέφερον, αὐτῷ ἔκστασιν καὶ θαυμασμόν.

Βέβαιοι ὄντες οἱ Σουλλιωταί, ὅτι μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς συμμαχίας ὅσα στρατεύματα ἦσαν διηρημένα κατὰ τῶν προμνησθέντων συμμάχων, ἔμελλον ἀναμφισβόλως συσσωματωθέντα νὰ κινηθῶσιν ἐκ νέου κατ' αὐτῶν, ἐφρόντισαν πρὸ τῆς ἀφίξεως νὰ ἐξοικονομήσωσι τροφάς, καὶ πολεμεφόδια, τὰ ὁποῖα κοινῇ γνώμῃ καὶ ἀποφάσει παρέδωκαν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ ἐπιστάσιαν τοῦ Ἱερομονάχου Σαμουήλ, ὅστις ἔδειξε τῷ ὄντι διακεκριμένην, παρὰ πρότερον, ἱκανότητα, οἰκονομίαν καὶ ζῆλον εἰς τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ἐπιστάσιαν. Τὰ στρατεύματα ἐν τοσούτῳ συγκεντρωθέντα εἰς Ἰωάννινα δὲν ἐκινήθησαν πλέον κατὰ τοῦ Σουλλίου, ἐπειδὴ, διὰ τινος σφοδροῦ Σουλτανικοῦ προσάγματος ὑπεχρεώθη ὁ Βεζύρης νὰ στρατεύσῃ προσωπικῶς εἰς Ἀδριανούπολιν κατὰ τινος Τζιορτζῆ Πασᾶ, ἀποστάτου τῆς Βασιλείας, καὶ ὁμόφρονος τοῦ Πασβάνογλου, ἔμεινεν ὁμως τὸ Σούλλιον πολιορκημένον ὑπ' ὀλίγων στρατευμάτων, διὸ σπάνιοι καὶ ἀσήμεντοι ἐγείνοντο ἐπομένως οἱ πόλεμοι, διότι κεκλεισμένοι ὄντες οἱ Τοῦρκοι εἰς τοὺς πύργους, ἀμυντικῶς μόνον ἐμάχοντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Νέα ἐκστρατεία Στραταρχοῦντος τοῦ Βελῆ Πασᾶ.

Ἐν διαστήματι μηνῶν δέκα καθ' οὓς ὁ Βεζύρης διέτριψεν εἰς τὴν κατὰ τοῦ ἀποστάτου ἐκστρατείαν, οἱ Σουλλιῶται διαθέσαντες τὰς ἀναγκαίας φυλακὰς πλησίον τῶν πύργων, ἐνησχολοῦντο, εἰς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκαίων, μὴ ἀγνοοῦντες ὅτι, ὁ Βεζύρης μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἀνυπερθέτως μέλλει νὰ κινηθῆ κατ' αὐτῶν πανστρατιᾶ. Ὁ δὲ Σαμουήλ ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ ἔκτιζεν ἀδιακόπως, καὶ μὲ πολὺν ταχύτητα εἰς τὸ Κοῦγκι (1) φρούριόν τι μικρὸν ἐπὶ τινος ὕψους, ὅπου καὶ ναὸς τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, κείμενος μεταξὺ Σουλλίου, καὶ Κιάφας· ἐν αὐτῷ διετηροῦντο αἱ τροφαί, καὶ τὰ πολεμικοφύδια· ἐχρησίμευσεν ὁμοῦ ἐσχάτως καὶ ἡ σωτηρία τῶν γυναικοπαίδων κατὰ τὴν τελευταίαν τρομερὰν τῶν ἐχθρῶν ὀρμὴν.

Ἐπιστρέψας ἐν τούτοις ὁ Βεζύρης εἰς τὰ Ἰωάννινα, μετὰ δεκαήμερον ἀνάπαυσιν τῶν στρατευμάτων ἐχειροτόνησε τὸν υἱὸν τοῦ Βελῆ Πασᾶ Στρατάρχην, διατάξας νὰ κινηθῆ πανστρατιᾶ κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν, οἵτινες καθ' ὅλας τὰς θέσεις τοὺς ἀντέκρουσαν τόσον ἀνδρείως, ὥστε δὲν ἐδυνήθησαν νὰ προχωρήσωσι περαιτέρω τῶν πρώτων ὀχυρωμάτων, μολονότι ἐσυγκρότου ἀδιακόπως πεισματώδεις μάχας, ὡς ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ ῥηθή-

(1) Κοῦγκι (λέξις Ἀλβανικὴ) δηλοῖ βράχιν, ἡ ὁποία εἶναι ἐπιμήκης, ὑπέρεκτεται τοῦ Σουλλίου κατὰ δυσμάς· εἰς τὴν ἄκρην αὐτῆς κατὰ μεσημβρίαν ὑψοῦται ὀλίγον· ἐπὶ τὸ ὕψος τοῦτο ὑπάρχει καὶ ναὸς τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ὅπου ἔκτισεν ὁ Σαμουήλ τὸ φρούριον, τὸ ὅποιον ἀνατολικομεσημβρινῶς ἔχει ἀποτόμους βράχους.

σεται. Τούτου ἕνεκα ἠναγκάσθη ὁ Στρατάρχης νὰ ἐξιστορήσῃ ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἐξηγηθῆ πρὸς τὸν πατέρα του, γνωμοδοτῶν ὡς ἀναγκαίαν τὴν εἰρήνην· πεισθεὶς ὁ Βεζύρης κατ' ἐπιφάνειαν εἰς τὴν γνωμοδότησιν τοῦ Στρατάρχου, ἐγκριθεῖσαν μάλιστα καὶ παρὰ τῶν στρατηγῶν του, ἀπεφάσισε νὰ διατάξῃ τὸν Κίτζον Βότζαρην νὰ ὑπάγῃ καὶ διαπραγματευθῆ τὴν εἰρήνην πρὸς τοὺς Σουλλιώτας, καὶ οὐχὶ τὸν υἱὸν του πρὸς ὃν ὑπενόει μὴ πράξῃ τι παρὰ γνώμην του, ἐνῶ ὁ Βότζαρης, διὰ τὸν φόβον, δὲν ἐδύνατο ἄλλως, ἢ νὰ ἐνεργῆ κατὰ γράμμα καὶ τὰ ἐλάχιστα αὐτοῦ νεύματα· δυσαρεστηθεὶς λοιπὸν διὰ τοῦτο ὁ Στρατάρχης ἐπίστρεψεν εἰς Ἰωάννινα προσποιηθεὶς τὸν ἀρρώστον, ἀντικαταστήσας ἀρχηγὸν τοῦ Στρατοπέδου τὸν γηραιὸν Ἰσοῦφ Ἀράπην, ἄνδρα ἐμπειροπόλεμον, καὶ ἐπιρροὴν ἔχοντα εἰς τὸ στρατόπεδον, εὐνοούμενον μὲν ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ, αἰμοδόρον δὲ ὄντα τῶν Χριστιανῶν ὑπὲρ πάντα ἄλλον αὐλικὸν του· τὰ δὲ ἄρθρα τῆς ἐκ τρίτου προβληθείσης εἰρήνης, τὰ ὅποια διετάχθη νὰ προτείνῃ ὁ Βότζαρης εἰς τοὺς Σουλλιώτας, εἰσὶ τὰ ἐξῆς (1).

α.) Ν' ἀφίσωσι τὸν Βεζύρην νὰ κτίσῃ ἓνα Πύργον μέσα εἰς τὸ Σουῦλλι, κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του.

β.) Νὰ δεχθῶσι τὸν Βότζαρην μὲ τεσσαράκοντα στρατιώτας Τουρκαλβανούς ὡς πληρεξούσιον διοικητὴν τοῦ Σουλλίου, διὰ νὰ περιορίζῃ τοὺς, ὅσοι ἤθελον τολμήσῃ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ θλάπτωσι τὰ χωρία του.

γ.) Νὰ ἐξωρισθῆ ἀπὸ τὸ Σουῦλλι ὁ Φῶτος Τζαβέλ-

(1) Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Βότζαρη δὲν ἀπέβλεπε διὰ τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐνσπείρῃ σχίσματα, καὶ διχονοίας, εἰς τὰ ὅποια καὶ ἐπέτυχε.

λας· μετὰ δὲ τὴν παράδοχὴν καὶ ἐπικύρωσιν τῶν ἄρθρων τῆς συνθήκης, ὑπόσχεται νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν, καὶ στερεώσῃ διὰ πάντα τὴν εἰρήνην.

Ἐμβὰς ὁ Βότζαρης εἰς τὸ Σούλλιον, προσκαλέσας ἀμέσως ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς, καὶ φυλάρχους (ἐκτὸς τοῦ Τζαβέλλα) ἐπρότεινεν αὐτοῖς τ' ἀνωτέρω ἄρθρα τῆς εἰρήνης· ὅλοι ἐν γένει δυσηρεστήθησαν, καὶ δὲν ἤθελον ποτὲ τὰ δεχθῆ, εἰ μὲν, πρὸς τῇ τῶν ἐπαρκῶν ἀναγκαίῳ ἐλλείψει, δὲν εἰσεχώρη ταύτοχρόνως φθόνος, χρηματοδοσία καὶ ἀπροσδόκητος ἀποσπασμὸς ἐκ τῆς κοινῆς τῆς Πατρίδος συμπνοίας δύο φυλάρχων, Κουτζονίκᾶ καὶ Πίλιου Γούση Μπούσμου, ὡς ῥηθῆσεται.

Ἐν ὅλῳ ταῦτα ἐγνωστοποιήθησαν καὶ πρὸς τὸν Τζαβέλλαν ὑπό τινων ἐπίτηδες σταλέντων φυλάρχων, οἵτινες ἐκφράσαντες αὐτῷ τὰ δεινὰ τῆς Πατρίδος περιστατικά, κυρίως δὲ, τοῦ Κουτζονίκᾶ, καὶ Μπούσμου τὸν ἀντιπατριωτισμὸν, τὸν παρεκάλεσαν θερμῶς ν' ἀποφασίσῃ εὐχαρίστως τὴν διὰ δύο, ἢ τρεῖς μῆνας ἀπουσίαν του, καὶ διατρίβῃ εἰς Πάργαν, ἕως οὗ ἴδωσιν ἐάν ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Βεζύρη ἐκπληροῦται· καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν, περὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ πύργου ὑπόνοιαν, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ φρουρᾶς, τοῦτο εἶναι σχεδὸν ἀσήμαντον, διότι ἀνάγκης παρουσιασθείσης, δι' ἐνὸς μόνου ἀποφασιστικοῦ νεύματος τῆς Πατρίδος, καὶ ὁ πῦργος καταδαφίζεται, καὶ ἡ φρουρὰ ἀφανίζεται· τὴν γνώμην τῶν συμπατριωτῶν ἀκούσας, ὁ Τζαβέλλας, μὴ ἀγνοῶν ἀφ' ἑτέρου καὶ τὴν δολιότητα τοῦ Βεζύρη, ἐλυπήθη αἰσθαντικώτατα ὡς ἐκ τῆς ἀκολούθου ἀπαντήσεώς του ἐξάγεται.

Διατὶ πλανᾷσθε, συμπολίται μου, εἰς τὰ ἄπιστα λόγια τοῦ Βεζύρη· καὶ πότε αὐτὸς ἐφύλαξε τὰ ὅσα καὶ

πρὸς ἡμᾶς, καὶ πρὸς Τούρκους ὑπεσχέθη; πότ' ἔλλειψεν ἡμέρα νὰ μὴν ἰδῶμεν φρικτὰ τῆς ἀπιστίας του παραδείγματα; μὲ συμβουλεύετε νὰ ἐξέλθω ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς πατρίδος μου, ἐνῶ, καθὼς καὶ σεῖς ὅλοι, ὠρκίσθητε νὰ χύσω καὶ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ αἵματός μου ὑπὲρ αὐτῆς; εἰὰν ἔμην βέβαιος ὅτι, ἡ ἀναχώρησίς μου μέλλει νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὴν καταπονοῦσι δεινὰ, ἤθελ' εὐχαρίστως ἀποφασίσῃ ταύτην τὴν στιγμήν νὰ θυσιάσω ἑμαυτὸν διὰ τὴν σωτηρίαν της; ἀλλὰ ἐλπίζω ὅτι, ἡ ἀπ' αὐτῆς ἀπομάκρυνσίς μου προμηνύει τὴν δυστυχίαν της· μολαταῦτα ἰδοὺ πείθομαι εἰς τὴν ἐγκριθεῖσαν πατριωτικὴν ἀπέφασίν σας, καὶ ἀναχωρῶ ταύτην τὴν στιγμήν· σᾶς παρακαλῶ ὁμῶς θερμῶς καὶ σᾶς ὀρκίζω εἰς τὸν Θεὸν νὰ ὑπερασπίσετε μέχρι θανάτου τῆς Πατρίδος τὰ δίκαια, μὴ καταδεχθῆτε νὰ ἐντροπιάσετε τῶν πάππων, καὶ πατέρων μας τ' ἀθάνατα ὀνόματα, ἐνῶ μέχρι τῆς σήμερον ἐδείχθητε γνήσια τέκνα των.

Μὲ τεταραγμένην ψυχὴν, καὶ δακρυρροοῦντας ὀφθαλμοὺς ἐπιστρέψας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐμελέτησε νὰ φρονέσῃ ἀμέσως τὸν Βότζαρη, οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι του τὸν ἐμπόδισαν προβλέποντες ἐκ τοιαύτης πράξεως ὀλέθρια διὰ τὴν Πατρίδα, καὶ ὠφέλημα διὰ τὸν Βεζύρη ἀποτελέσματα· οἱ φύλαρχοι καὶ ὀπλαρχηγοὶ Τζήμα Ζέρβας, Γκόγκας Δαγκλῆς, καὶ ἄλλοι διάφοροι καὶ τοι σχετισμένοι διὰ συγγενείας μὲ τὸν Βότζαρη, ἀλλὰ φίλοι ὑπάρχοντες μᾶλλον τῆς Πατρίδος, ἐπαρακάλεσαν τὸν Τζαβέλλαν νὰ πολιτευθῇ μὲ φρόνησιν τὴν ἐνιστῶσαν περίστασιν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Πατρίδος, ὑποσχόμενοι εἰς αὐτὸν φιλίαν, καὶ ὑπεράσπισιν εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις του· αἱ συμβουλαὶ τῶν συγγενῶν, καὶ φίλων

συμπολιτῶν ἀνεχαίτισαν μὲν τὸν θυμὸν τοῦ κατὰ τοῦ Βότζαρη, οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τῆς οἰκίας του, τὴν ὁποίαν, ἀκούσας ὅτι, μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐσκόπευε νὰ καταλύσῃ ὁ Βότζαρης, ἐπυρπόλησεν εἰς τρόπον ὥστε, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν, οὐτ' ἐν θελόνι ἐκ τῶν ἐπίπλων δὲν ἐσυγχώρησε νὰ σωθῆ, ἀλλ' οὐτ' αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἱεράς Εἰκόνας· μετὰ τοῦτο λαβὼν εἰκοσιπέντε συντρόφους ἀπῆλθεν εἰς τὸ χωρίον, Χορτιά, ἀπέχων τοῦ Σουλλίου ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας.

Μαθὼν ὁ Βεζύρης τὰ συμβαίνοντα τοῦ Σουλλίου, καὶ ἀναχώρησιν τοῦ Τζαβέλλα ἐκτὸς ἑαυτοῦ ἐγένετο ἀπὸ τὴν χαρὰν, ὅθεν διέταξε τὸν Βότζαρη νὰ μὴ διαπραγματευθῆ ἀκόμη εἰρήνην μέχρι δευτέρας διαταγῆς του, ἀφ' ἐτέρου δὲ προσεκάλεσε τὸν Τζαβέλλαν εἰς Ἰωάννινα φρονῶν νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ ἴδιος τὴν εἰρήνην μετ' αὐτοῦ ὡς ἔχοντος δῆθεν ἰσχύον, καὶ ἐπιρρόηον, εἰς τὸ Σοῦλλι, καὶ μάλιστα δυσηρηστημένου ὄντος διὰ τὴν ἀκούσιον ἀπομάκρυνσιν· ἀπεποιήθη τὸ πρῶτον τὴν πρόσκλησιν, καὶ ἠτοιμάζετο νὰ ὑπάγῃ εἰς Πάργαν, ἀλλὰ φίλλοι του τινὲς μπεῖδες, καὶ ἀγάδες, καὶ ἡ ἐλπίς διὰ νὰ φανῆ, εἰ δυνατόν, ὠφέλημος εἰς τὴν Πατρίδα, τὸν ἔπεισαν νὰ κλίνῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν.

Παρουσιασθεὶς ἐνώπιόν του ὑπεδέχθη διὰ τῆς συνήθους κολακείας, ἐφιλοδωρήθη ἀμέσως μίαν φλοκάταν χρυσογαῖτανοστολισμένην, πεσλί, ζωστάρι, ἐπανωτάρι καὶ περικνημίδα, ὅλα ἀπὸ κατυφέν, καὶ χρυσοκέντητα, δύο πρὸς τούτοις ἀργυροχρυσομένα πιστόλια, καὶ ἐν δουφέκι ἀργυρένδυτον· μετὰ τὴν δωροδοκίαν ταύτην, καὶ ὑπούλους φιλοφρονήσεις ἐξέφρασε τὰ ἐξῆς.

« Ἐγὼ, μπίρομ (παιδί μου) Φῶτο, σὲ εἶχα πολὺ

»κακισμένον, γιατί εἰς ὄλαις ταῖς δουλαιῖς μου ἐστάθης
 »ἐναντίος· τὸ ἄσκέρι μου τὸ κατετρόμαξες, καὶ πολλαῖς
 »φοραῖς ἀπεφάσισε νὰ φύγη ἀπὸ τὸ Σουλλι εἰς αἰτίας σου,
 »ἐπειδὴ δὲν τὸ ἄφηνες ἤσυχον ἡμέραν καὶ νύκτα· τῶρα
 »ὁμῶς ὅπου ἤλθες μὲ τὸ θέλημά σου εἰς ἐμένα, ἐγὼ λη-
 »σμονῶ τὰ ὅσα μ' ἔκαμες, καὶ ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ ἐμ-
 »πρὸς θὰ σὲ ἔχω ὡσάν τὰ παιδιὰ μου, τὸν Μευχτάρ
 »Πασᾶ καὶ Βελῆ Πασᾶ, καὶ θὰ σὲ δάλω πρῶτον εἰς
 »τὸ ἄσκέρι μου· μοναχὰ θέλω νὰ μὲ κάμης καὶ σὺ τὸ
 »χατῆρι νὰ μὲ δώσης τὸ Σουλλι, καὶ σὲ κάμω τὸν ὄρ-
 »νον εἰς τὴν ζωὴν τῶν παιδίων μου, ὅτι δὲν τοὺς κάμω
 »τίποτε τοὺς Σουλλιῶτας, μάλιστα θὰ τοὺς κυττάζω ὡσάν
 »πατέρας καὶ πολὺ περισσότερον τοὺς ἐδικούς σου· ὅτι
 »τέτοια παλλικάρια ὡσάν καὶ σᾶς τ' ἀγαπῶ καὶ τὰ
 »χρηιάζομαι». — Αὐτὰ τὰ ζητήματά σου Βεζύρη μου,
 ἀπεκρίθη ὁ Τζαβέλλας, ἠδυνάμην ἴσως νὰ τὰ ἐνεργήσω
 πρὶν παρουσιασθῶ ἔμπροσθέν σου, ἐπειδὴ τότε ἐπίστευον
 ὅπως οὖν τοὺς λόγους μου, τῶρα ὁμῶς ὅπου ἐπάτησα τὴν
 πόρταν σου, φοβοῦμαι μὴ ἀπέρασαν καὶ ἐμένα εἰς
 τὸν κατάλογον τοῦ Βότζαρη, καὶ δὲν θὰ δέδωκαν πλέον
 πίστιν εἰς τὰ λόγια μου. — Ἐκαλὰ, ἀνταπεκρίθη ὁ
 Βεζύρης, ἂν δὲν σ' ἀκούσουν ὅλοι οἱ Σουλιῶται, ἄφησε
 τοὺς ἄλλους· σὺ εὐγαλε μόνον τὴν φάραν σου (φυλὴν
 σου), καὶ ὅσους ἄλλους σ' ἀκούσουν, κ' ἐγὼ σᾶς δίδω
 ὅποιον τόπον σᾶς ἀρέσῃ νὰ καθίσουν αἱ φαιμιλαιὶς σας,
 καὶ εἰς τὴν Φραγκιάν, ἂν θέλετε νὰ πᾶτε, καὶ ἡμπο-
 ρεῖτε νὰ ζήσητε, πηγαίνετε, καὶ τότε θὰ σᾶς ζηλεύσουν
 καὶ οἱ ἄλλοι νὰ ἔλθουν νὰ σᾶς εὔρουν, καὶ ὄχι νὰ ζοῦν
 εἰς ἐκεῖνα τὰ ξηροβούνια, τοὺς κρημνοὺς καὶ τὰ λαγ-
 κάδια· ἔάν ὁ Τζαβέλλας ἤθελε τροπολογήσῃ τοὺς τελευ-

ταίους λόγους τοῦ Βεζύρη, ἔμελλεν ἀφεύκτως νὰ ὑποπέ-
 ση εἰς τὴν ὀργὴν του, ὅθεν μὲ εὐσχημον τρόπον τῷ εἶπε
 τὰ ἐξῆς· ὑπάγω Βεζύρη μου εἰς τὸ Σοῦλλι, καὶ θέλω
 πασχίσει νὰ ἐνεργήσω ὅ,τι στοχασθῶ καλλίτερον, καὶ
 εἰς τὴν ἐπιστροφὴν μου τὸ πληροφορεῖσθε. Ἐπιστρέψας
 εἰς τὴν πατρίδα ἐξέφρασεν ἀναφανδὸν ὅσα, ὡς ἄνωθεν,
 συνωμίλησε μὲ τὸν Βεζύρη· ὅσην δυσαρέσκιαν, καὶ ἀ-
 πέχθειαν ἔδειξαν οἱ συμπατριῶται διὰ τοὺς σκοποὺς
 τοῦ Βεζύρη, ἄλλην τόσην εὐχαρίστησιν καὶ ἐμπιστοσύ-
 νην εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ Τζαβέλλα, διότι παρὰ τὴν
 φιλίαν, δῶρα καὶ ὑποσχέσεις τοῦ Τυράννου ἐπροτίμησε
 τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος· τότε ἐνθυμήθησαν τὰ ὅσα
 τοὺς εἶπε πρὶν ἀπομακρυνθῆ τῆς πατρίδος, διὸ οὐ μό-
 νον συγγνώμην ἐζήτησαν διὰ τὰ παρελθόντα, ἀλλὰ τὸν
 ἐπαρακάλεσαν, (καὶ κατ' ἐξαίρεσιν ὁ Ἱερομόναχος Σα-
 μουήλ) νὰ μὴν ἐπιστρέψῃ πλέον, ἀλλὰ νὰ μείνῃ εἰς τὴν
 πατρίδα, ὅπου θέλει γνωρίζεται καὶ τιμᾶται εἰς τὸ ἐξῆς
 παρὰ πάντων πλέον παρὰ πρῶτον· ὑπεσχέθησαν πρὸς τού-
 τοις ν' ἀνακτίσωσι τὴν οἰκίαν του, καὶ ἀποζημιώσωσι τὰ,
 ἐν αὐτῇ πυρποληθέντα ἐπιπλα· εἰδέχθη εὐγνωμόνως τὰς
 συμβουλὰς τῶν συμπολιτῶν του, ἀλλ' ἐκ νέου ἐζήτησε παρ'
 αὐτῶν καὶ τὴν συγκατάνευσιν διὰ νὰ ἐκδικηθῆ τοὺς ἐχ-
 θροὺς τῆς πατρίδος· τῷ ἀπεκρίθησαν, ὡς τὸ πρῶτον, ὅτι
 εἰς τοιαύτην κρίσιμον περιστάσιν εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνος
 (ἂν καὶ δικαία) διὰ τὴν πατρίδα ἡ αἴτησίς του· μὴ εἰ-
 σακουσθεῖς ἐπανῆλθε κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του, εἰς Ἰωάν-
 νινα λυπήσας τὰ μέγιστα τοὺς συμπολίτας του, ῥιψοκιν-
 δυνεύσας τὴν ὑπαρξίν του, ἀμαυρώσας ἕνεκα τῆς ἐπιμονῆς
 τὴν ὑπόληψίν του μὴ προτιμήσας τὸ κοινὸν συμφέρον ἀπὸ
 τῆς ἀτομικῆς ἀκαίρου καὶ ἀλόγου αἰτήσεώς του.

Πρὶν ἀναχωρήσῃ διὰ τὰ Ἰωάννινα ἐπληροφορήθη προλαβόντως ὁ Βεζύρης τὴν διαγωγὴν του· ἔθεν διέταξε τοὺς θυρωροὺς του, ὅταν ἔλθῃ νὰ μὴν τὸν παρουσιάσωσι ἔμπροσθέν του, ἀλλὰ νὰ τὸν διευθύνωσι εἰς τὸν υἱὸν του Μουχτάρ Πασᾶ, ὅπου, κατὰ διαταγὴν του, πρὶν ἰδῆ αὐτὸν ἐσυλλήφθη διὰ τῆς θίας παρὰ τῶν σωματοφυλάκων ἐν τινι δωματίῳ τοῦ καλατίου καὶ ἐβλήθη εἰς εἰρκτὴν σιδηροδέσμιος, ἐνῶ δὲ ἐχειροδένετο εἶπεν εἰς τοὺς σωματοφύλακας. «Τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ αἱ ἀνδραγαθίαι τοιαῦται γίνονται πάντοτε, ἐπειδὴ ζῶντα εἰς τὸν πόλεμον δὲν ἠλπίζε ποτε νὰ μὲ πιάσῃ»· ἡ κράτησις ἐν τοσούτῳ καὶ φυλάκισις τοῦ Τζαβέλλα ἐλύπησε τοὺς Σουλλιώτας ἐν γένει, ἀφ' ἑτέρου ἐνίσχυσε τὰς ἐλπίδας τοῦ Βεζύρου διὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ Σουλλίου νομίζοντος τὴν ἀπουσίαν του ὡς ἀπελπισίαν τῶν Σουλλιωτῶν· ὁ δὲ Τζαβέλλας καίτοι ἐν εἰρκτῇ ὦν ἐνεθάρρυνε παραγγέλων νὰ ἐκτελῶσι μὲ τὸν συνήθη ζῆλον τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρέη των, περὶ δὲ τῆς εἰδικῆς του σωτηρίας νὰ μὴν φροντίζωσιν, ἐπειδὴ αὕτη ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς πατρίδος τὸν θρίαμβον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Συνδρομὴ πολεμοφοδίων παρὰ τῶν Γάλλων.

Κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ 1802 ἔλαβον οἱ Σουλλιώται βοήθειαν πολεμοφοδίων ἀπὸ τῆς Γαλλίας (1),

(1) Λαβὼν ὁ Περρὶσιδὸς παρὰ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Σουλλίου (κατὰ παραίνεσίν του) ἀναφορὰν πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἀπῆλθεν εἰς τὰ Παρίσια· χάρις εἰς τὸν αἰμίμηστον καὶ φιλογειστατον Κοραῆν, δι' οὗ καὶ ἡ ἀναφορὰ ἀσφαλῶς ἐνεχειρίσθη, καὶ ἡ συνδρομὴ ἀμέσως ἐπραγματοποιήθη δι' ἐπιμελείας του.

τὰ ὅποια ἀπὸ τῆς Πάργας, κἀκεῖθεν μετεκόμισαν εἰς τὸ Σούλλιον ἐκ διαλειμμάτων μετὰ πολλῶν κόπων καὶ κινδύνων· ἀλλ' ὅσπιν ἐμψύχωσιν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς αὕτη ἡ συνδρομὴ, τόσον περισσοτέραν ὀργὴν διήγειρε κατ' αὐτῶν, διότι ὅλοι ἐν γένει οἱ Τοῦρκοι ἐξέλαβον τὸ πρᾶγμα ὡς κακὸν οἰωνόν, ὅτι, δηλαδή, οἱ Γάλλοι προέπεμψαν πολεμεφῶδια, καὶ ἐπομένως μέλλουν νὰ στρατεύωσι καὶ οἱ ἴδιοι κατὰ τῆς Τουρκίας· ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα ἐπιτυχῶν ὁ Βεζύρης νὰ ἐνοχοποιήσῃ τοὺς Σουλλιώτας εἰς τὸν Σουλτάνον παρέστησεν ἀνυπερθέτως δι' ἐντόνου ἀναφορᾶς τὴν ὑπόθεσιν προτείνων καὶ γνωμοδοτῶν διὰ τοῦτο νὰ διαδοθῇ σφοδρὸν βασιλικὸν φερμάνιον (διάταγμα) κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν, τὸ ὅποιον δὲν ἠδυνήθη ἄλλοτε νὰ ἐκτελέσῃ μ' ὅλας τὰς προσπάθειας καὶ ἀδράς δαπάνας· ὑπέσχετο πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ φυλάξῃ ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Ἠπείρου ἐκ τινος τῶν Γάλλων ἀποβάσεως· ὅσοι πρὸς τούτοις ἐκ τῶν γειτόνων σημαντικῶν Τοπαρχῶν ἦσαν ἔως τότε οὐδέτεροι νὰ διαταχθῶσι σφοδρῶς πρὸς καταδρομὴν τῶν Σουλλιωτῶν· ἡ περίστασις αὕτη ἐπειθανάγκασε τὸν Σουλτάνον νὰ δώσῃ ἀκρόασιν καὶ ἐνέργειαν εἰς τοῦ Βεζύρη τὴν αἴτησιν, διατάξας ἀπειλητικῶς τοὺς Τοπάρχας τῆς Ἠπείρου νὰ κινηθῶσι ἐκ συμφώνου κατὰ τοῦ Σουλλίου.

Δυνάμει ὅθεν τοῦ Βασιλικοῦ διατάγματος ἐστρατολόγησαν ὅ,τι Βεζύρης καὶ οἱ Τοπάρχαι περὶ τὰς δέκα χιλιάδας μαχίμους, οἱ δὲ Σουλλιωταί, πρὸ τῆς συγκεντρώσεως αὐτῶν ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσωσι τολμηρόν τι, καὶ ἡρωϊκὸν ἔργον, ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐλαττώσωσι πρῶτον τοῦ Βεζύρη τὰς ἐλπίδας διὰ τὴν κράτησιν τοῦ Τζαβέλλα δίδοντίς τω νὰ αἰσθανθῇ ὅτι, πᾶς ὄπλαρχηγὸς καὶ

πᾶς πολίτης Σουλλιώτης δὲν διαφέρει κατὰ τὸν πατριωτισμὸν καὶ ἀνδρείαν ἀπὸ τὸν Τζαβέλλα, εἰμὴ κατὰ τὴν φυλὴν μόνον καὶ γέννησιν· δεύτερον νὰ ἐνσπείρωσι πρὸς τοῦτοις δειλίαν καὶ διχόνοιαν εἰς τοὺς περισσοτέρους καὶ ἰσχυροτέρους συμμάχους μὴ ἐπιθυμοῦντας τοῦ Σουλλίου τὴν ἄλωσιν, διότι ἐφοβοῦντο τὴν μετὰ ταῦτα τῆς ἀνεξαρτησίας των ἀφαίρεσιν, καὶ τρίτον, ὅτι οὐδὲ τοῦ Σουλτάνου ἢ σφοδρὰ προσταγὴ ἰσχύει νὰ ψυχράνη τὴν μεγαλοφυχίαν των.

Ἄφ' ὅσους πύργους εἶχε κτίσῃ διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Σουλλίου ὡς προεῖρηται, ὁ μέγιστος καὶ δυσπρόβητος ἦτο τῆς Βίλλας, ἐπειδὴ ἡ κατασκευὴ του ἐσχημάτιζε τετραγωνικὸν περίβολον, ἐν ἐκάστη γωνίᾳ αὐτοῦ ὑπῆρχε πύργος ὑψηλὸς καὶ ἰσχυρὸς, εἰς δὲ τὸ κέντρον τοῦ περιβάλλου ἄλλος πέμπτος εὐρυχωρότερος ἐν ᾧ διετηροῦντο αἱ τροφικαὶ καὶ τὰ πολεμοφόδια· ἡ φρουρὰ τῶν πέντε τούτων πύργων συνίστατο ἐκ πεντακοσίων Τουρκαλβανῶν, ἀλλὰ τὴν νύκτα, καθ' ἣν ἔμελλον νὰ πραγματοποιήσωσι τὸν σκοπὸν των οἱ Σουλλιώται δὲν εὐρέθησαν περισσότεροι τῶν διακοσίων, οἱ ἐπίλοιποι μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, Ἰλμάζμπεϊ, εἶχον προκαταλάβῃ λόχον τινα τῇ ἰδίᾳ νυκτί, ἀφ' οὗ ἤλπιζον νὰ μεταβῶσι Σουλλιώται μὲ τροφὰς διὰ νὰ τοὺς προσβάλλωσι. Τοῦτο λοιπὸν τὸ ὀχύρωμα ἀπεφάσισαν νὰ καταδαφίσωσιν, ὅπως διὰ τῆς ἀνατροπῆς του ἐνσπείρωσι τρόμον καὶ εἰς τὰ ἀδυνατότερα· διὸ συσσωματωθέντες ὡσεὶ τετρακόσιοι ἄνδρες, τῶν ὁποίων διεκρίνοντο ἀρχηγοί, ὁ Τζήμας Ζέρβας, Τούσας Ζέρβας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Διαμάντης Μαλάμου, Κωλέτζης Φωτομάρας, λαβόντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ διακοσίας γυναῖκας ἔδραμον ἐν καιρῷ σκοτεινῆς νυκτός· πλη-

αιάσαντες, ὅσον ἔνεστιν, ἀψοφητὶ, ἐκάθισαν ἐπὶ γῆς διὰ
 νὰ συσκευθῶσι καὶ ἐφεύρωσι τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐσύμφερε
 νὰ ἐπιχειρίσωσι καὶ ἀποπερατώσωσι τὸ ἔργον ἐνδόξως·
 γινομένης συσκέψεως καρέστη ἐν τῷ μέσῳ σύντροφός τις,
 Νιῆτος Κόκκαλης ὀνομαζόμενος, ὅστις ἐξέφρασε τὰ ἐξῆς·

Σύντροφοι! μὴ ἀπορῆτε περὶ τούτου, ἐγὼ μόνος ὑπό-
 σχομαι νὰ ρήξω κάτω ἓνα ἐκ τῶν τεσσάρων πύργων
 χωρὶς νὰ κινδυνεύῃ τις ἄλλος ἀπὸ ἐσᾶς, δότε μοι ἐν
 βαρέλλι γεμάτον βαροῦτι, τρεῖς ὀκάδες ξύδι, καὶ ἐν σι-
 δηροπάλουκον, καὶ οὕτως ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἐλπίζω νὰ
 ἴδῃτε τὸν ἓνα πύργον, καὶ τοὺς, ἐν αὐτῷ συσσωρευμένους·
 μετὰ δὲ τοῦτο εἰσελθόντες εἰς τὸν περίβολον ἐξακολου-
 θοῦμεν παρομοίως καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, ἐὰν δὲν θελήσουν
 νὰ παραδοθῶσιν, ἐπειδὴ πιάνομεν ἀμέσως τὰς θύρας
 τῶν πύργων· ἢ ἐφεύρεις καὶ ὑπόσχεις τοῦ Κόκκαλη
 ἐνεθάρρυνε καὶ διέλυσε ὅλων τὴν ἀπορίαν, ὅθεν λαβῶν
 ὅσα ἐζήτησεν ἐκλήσιασεν εἰς τὸν τεῖχον τοῦ ἐνὸς πύρ-
 γου χωρὶς νὰ τὸν ἀκούσῃ οὔτε ὁ σκοπὸς τῆς φρουρᾶς,
 ἤρχισε νὰ βαντίξῃ τὸν τεῖχον μὲ τὸ ὄξος, ὅστις βαντι-
 ζόμενος ἐμαλάκωνε, καὶ οὕτω διὰ τοῦ σιδηροπασσάλου
 ἔξυε τὴν ἄσβετον, ἐπομένως ἀποσπάσας καὶ τινὰς λίθους
 ἤνοιξεν ὀπὴν ἀνάλογον πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ βαρελλίου,
 τὸ ὁποῖον ἐπιβιάσας, καὶ ἐπιθείς αὐτῷ φυτῆλιον ἀναμ-
 μένον ἔκτισε ἐκ νέου τὸ μέρος τοῦ τεῖχου, ὀπισθοποδίζων
 δὲ μετὰ τοῦτο πρὸς τοὺς συντρόφους ἐφώναζε μεγαλο-
 φώνως· « ἐβγάτε Τούρκοι, ἐβγάτε ἀπὸ τοὺς πύργους,
 φύγετε, διὰ νὰ μὴ γείνετε στάκτη, παραδοθῆτε, ἐὰν
 θέλετε τὴν ζωὴν σας »· μολονότι ἡ ἀπροσδόκητος καὶ
 ἀπειλιτικὴ αὕτη φωνὴ ἐπέφερε σύγχυσιν καὶ ἀπορίαν εἰς
 τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ τοὺς ἐφαίνετο ἐνταυτῷ ἀπίθανος

καὶ δυσκατόρθωτος, ἔθεν καὶ ἡ ἀπάντησις ἐξεφωνήθη γενναία· «δὲν εἴμεθα γυναῖκες νὰ φύγωμεν, ἀλλ' εἴμεθα παλλικάρια, καὶ τζοχαδαραῖοι τοῦ Βεζύρη, καὶ θὰ πολεμήσωμεν ὡς τὸν θάνατον· ἐνῶ ἐγείνεται τῆσδε συνομιλία ἀμφοτέρωθεν, ἤναψεν ἡ πυρίτις, τῆς ὁποίας ἡ δύναμις πλέον τῶν τεσσαράκοντα ὀκιάδων οὔσα κατέρρηξε τοὺς τείχους τοῦ πύργου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια κατεκαλύφθησαν ὑπὲρ τοὺς πενήκοντα Τουργκαλθανούς· τὸ τρομερὸν τοῦτο καὶ ἀπροσδόκητον συμβᾶν ἐπέφερε τόσῃν μικροψυχίαν, ὥστε οἱ φύλακες τῶν τριῶν πύργων ἐξελθόντες κατέφυγον ἔντρομοι εἰς τὸν πέμπτον, οἱ δὲ Σουλλιῶται εἰσελθόντες εἰς τὸν περίβολον διὰ τοῦ πεπωκότος μέρους τοῦ πύργου ἐπέκρινον ἐκ συμφώνου νὰ τειχορύξωσι καὶ τὸν εἰς τὸ κέντρον κείμενον πύργον, ἐξ οὗ ἐκβαλόντες τὰς ἐν τῷ κατωγαίῳ παρευρεθείσας τροφὰς καὶ πολεμοφόδια, παρέδωκαν αὐτὰ εἰς τὰς γυναῖκας, αἵτινες μετεκόμισαν ἐπ' ὤμων καὶ κτηνῶν εἰς τὸ Σούλλιον· ἐκυρίευσαν ἀμέσως καὶ τοὺς ἄλλους τρεῖς πύργους ἀφυλάκτους ὄντας, εὔρον ἐν αὐτοῖς ἱκανὰ λάφυρα, ἄλευρα, ἐδάδημα, καὶ 15 φορτηγὰ ζῶα· ἀνατείλαντος δὲ τοῦ ἡλίου ἐπρότεινον εἰς τοὺς Τούρκους, ὅτι ἐὰν ἐπιθυμῶσι τὴν σωτηρίαν των δύνανται νὰ τὴν λάβωσι χωρὶς τινος ὑπονοίας κινδύνου, ἀρκεῖ μόνον νὰ παραδόσωσι τὰ ὄπλα, καὶ τότε εἶναι ἐλεύθεροι νὰ ὑπάγωσι ὅπου θέλουν· τούναντίον, κινδυνεύουν νὰ πάθωσι τὰ ὅμοια τῶν συντρόφων των· οἱ Τούρκοι ἐπροσποίθησαν ὅτι παρεδέχθησαν τὰς προτάσεις, καὶ διὰ νὰ τοὺς ἀπατήσουν περισσότερον, ἤρχισαν νὰ ρίπτωσιν ἐκ τῶν θυρίδων ὄπλα ἀργυρένθουτα, τὰ ὁποῖα τινες Σουλλιῶται ἔδραμον νὰ τὰ λάβωσιν, ἔχοντες ὅμως οἱ Τούρ-

κοι ἄλλα εἰς τὸν πύργον ἐπυροβόλησαν ἀμέσως κατ' αὐτῶν, ἐφόνευσαν πέντε, καὶ ὀκτὼ ἐτραυμάτισαν· ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη ἀπιστία τῶν Τουρκαλβανῶν, ὁ θάνατος τῶν συγγενῶν καὶ συμπολιτῶν παρῶξεν αὐτοὺς εἰς βαθμὸν ὅσπερ, ὠρμήσαντες ὁμοθυμαδὸν ἐκόλλησαν εἰς τὰς θύρας τοῦ πύργου πίσσαν, καὶ ἄλλας ῥιτινώδεις ὕλας, καὶ οὕτως ἀπληστος φλῆξ διαδοθεῖσα, καὶ τὸν πύργον καὶ τὴν φρουρὰν ἄκασαν ἐπυρπόλησεν, ἐπομένως δὲ καὶ τοὺς πύργους καὶ τὸν περίβολον κατέσκαψαν, μολονότι πυρπολούμενοι οἱ Τοῦρκοι ἐζήτουν ἔλεος, ἀλλ' οἱ Σουλλιῶται ἀπεκρίθησαν, διὰ τοὺς ἀπίστους ἔλεος δὲν ὑπάρχει, διότι τότε γίνονται καὶ ἄλλοι ἄλλο τε ἀπιστοί, ἐὰν ἐσεῖς συγχωρηθῆτε σήμερον.

Ἐνῶ τὰ στρατεύματα συναθροισθέντα εἰς Ἰωάννινα ἔμελλον ἐπομένως νὰ κινηθῶσι πανστρατιᾷ, ἐξαίφνης πληροφορεῖται ὁ Βεζύρης ὑπὸ τινος στρατιώτου σωθέντος τὴν νύκτα ἐκ τῆς φρουρᾶς τῆς Βίλλας, ὅτι καὶ ἡ φρουρὰ ἠφανίσθη ἄκασα, καὶ οἱ πύργοι, καὶ ὁ περίβολος ἐκ θεμελίων κατεσκάφησαν παρὰ τῶν Σουλλιωτῶν· ἐγερθεὶς ἐκ τοῦ καθίσματος τεταραγμένος περιεφέρετο ὡς μανιώδης ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην θυρίδα, προκύπτων δὲ τὴν κεφαλὴν του εἰς τὰς περὶ τὸ παλάτιόν του ἀγυιάς ἐβόα πρὸς τοὺς διαβαίνοντας· «δὲν εἴμεθα πλέον Τοῦρκοι; ἢ τί θέλομεν εἰς τὸ ἐξῆς τοιαύτην ζωὴν; δέκα κλεφτογι-»
 «δάδες Σουλλιῶται τὴν μισὴν τουρκίαν ἔφαγαν, ἕως ἂν τὸ ὕστερον θὰ μᾶς πάρουν καὶ τὰ Ἰωάννινα· ὅποιος ἄλλο πλὴν εἶναι Τοῦρκος, καὶ πιστεύει ἀληθινὰ τὸν Μωάμεθ, ἢ ὡς ἀρπάξῃ τ' ἄρματα, ἢ ἐνὸς μὲ τὰ βασιλικά στρατεύματα, καὶ ἢ ὡμώσῃ διὰ τὸν ἀφανισμόν αὐτῶν τῶν ἀπίστων γειτόνων.»

Ἐπαυδήσας ἐκφωνῶν τοιοῦτους μικροπρεπεῖς λόγους διέταξε παρευθὺς κήρυκας νὰ δημοσιεύσωσι τὰ αὐτὰ εἰς τὰς πλατείας καὶ ἀγυῖας τῶν Ἰωαννίνων ἔπεμψεν ἐγκυκλίους πρὸς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς ἡγεμονίας του ἐξιστορούσας παθητικῶς τὴν τρομερὰν τῆς Βίλλας καταστροφὴν· προσεκάλεσε συγχρόνως εἰς ἐπικουρίαν ὅλους τοὺς ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν καπετάνους Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους, ἢ διὰ νὰ κρύπτῃ τὴν ἀδυναμίαν του, ἢ μὴ ἀγνοῶν τὴν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Τουρκαλθανῶν ἀντιζηλίαν, καὶ ἰδιαίτερα πάθη, δὲν ἐμεταχειρίσθη ἄλλοτε κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν· οὗτοι δὲ μὴ θυνάμενοι ν' ἀποφύγῃσι τὴν πρόσκλησιν συσσωματωθέντες ἀπῆλθον εἰς Ἰωάννινα, παρουσιασθέντες ἐνώπιόν του ὑπεσχέθησαν ἐκ συμφώνου νὰ ἐκτελέσωσι τὰ χρέη των κατὰ τὰς διαταγὰς του μὲ τὴν ἀπαιτουμένην προθυμίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν ὑπόσχεσίν των ἀνεπίληπτον τὸν ἐπαρκάλεσαν ταυτόχρονως οὐτ' ἀπ' ἀλλήλων νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ, οὐτ' ὑπ' ὀδηγίαν τινος Τούρκου νὰ τοὺς διατάξῃ, οὐτ' ἠνωμένοι μετὰ τῶν Τούρκων νὰ παρατάττωνται εἰς μάχην, διότι οὐ μόνον αἱ ἀνδραγαθίαι των θὰ πνίγωνται τότε ὑπὸ τῆς ἀντιζηλίας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδίαι των ὑπαρξίς θέλει κινδυνεύσει διὰ παλαιὰ μεταξὺ αὐτῶν καὶ Τουρκαλθανῶν πάθη· ἐδέχθη καὶ ἐπραγματοποίησεν ὁ Βεζύρης τὴν αἰτησίαν των ὡς δικαιολογημένην· συχνότερας καὶ πεισματωδεστέρας, παρὰ οἱ Τούρκοι, ἐσυγκρότου μάχας οἱ καπετάνοι, ἀλλὰ ῥανίς αἵματος δὲν ἐχύνετο ἀμφοτέρωθεν, συνεννοημένοι γὰρ ὄντες πρότερον ἐμάχοντο κατ' ἐπιφάνειαν, ὠφελοῦντο μάλιστα οἱ Σουλλιωταὶ παρ' αὐτῶν, ἐπειδὴ συναναστρεφόμενοι τὴν νύκτα ἐλάμβανον τροφὰς καὶ πολεμεφόδια· πιθανὸν νὰ

κατηγορήθη τις ἀναγνώστης τὴν πράξιν τῶν καπετάνων ὡς παραβαίνουσαν τὴν ὑπόσχεσίν των, τὸν παρακαλοῦμεν ὅμως νὰ πολυπραγμονήσῃ διὰ μίαν στιγμὴν τὴν τότε θηριώδη τῶν Τούρκων αὐθαιρεσίαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τότε δὲν θέλει ρίψει μέλαιναν κατ' αὐτῶν φῆφον.

Ἐπὶ τὰ νέα λοιπὸν στρατεύματα διέταξεν ἐκ νέου στρατάρχην τὸν υἱὸν τοῦ Βελῆ Πασᾶ διὰ τε τὴν βαρῦτητα τοῦ ὀνόματος, καὶ πειθαρχίαν τοῦ στρατοῦ· οὗτος δὲ συγκεντρώσας αὐτὰ μετὰ τῶν πρώτων ἐστράτευσε πρὸς τὸ μέρος τῆς Παραμυθίας, κάκειθεν διεβίασθη εἰς τὰ ὄρια τοῦ Σουλλίου πλησίον τοῦ χωρίου Τζαγκάρι, ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσε· ἐντεῦθεν ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν καταστραφεῖσαν Βίλλαν τὸν Ἰσοῦφ Ἀράπην, καὶ Μέτζο Μπόνον μὲ χιλιάδας τρεῖς, τὸν Χασᾶν Ἀγᾶ Τζαπάρην, καὶ Ἰμπραῖμ Δέμην εἰς Ζαβροῦχον μὲ χιλίους πεντακοσίους, τὸν Μπεκίρ Τζαγαδοῦρον εἰς Τζεκουράτι μὲ δύο χιλιάδας· οἱ δὲ Σουλλιῶται εἰς ἕκαστον τούτων τῶν στρατοπέδων ἀντιπαρέταξαν ὑπ' ὀδηγίαν γενναίων ὀπλαρχηγῶν ὄσσην δύναμιν ἐνέκρινον ἰκανὴν νὰ ἐμποδίξῃ τὴν πρόσδόν των, ἕτερον σῶμα συγκείμενον ἐκ τριακοσίων ἐκλεκτῶν, καὶ ὠκυπόδων ἐδιωρίσθη νὰ μείνῃ πάντοτε εἰς φύλαξιν τοῦ Σουλλίου, καὶ ἐπικουρίαν προσέτι πρόχειρον συμπεσούσης ἀνάγκης· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως τοῦτο τὸ σῶμα ἐπέφερε τοὺς σημαντικότερους τρόμους, καὶ ζημίας εἰς τὸν ἐχθρὸν διὰ τῶν νυκτομαχιῶν, ἐπειδὴ τὴν ἡμέραν μὴ οὔσης τινὸς ἀνάγκης ἀνεπαύετο, τὴν νύκτα, καὶ μάλιστα τὴν σκοτεινὴν καὶ βροχεράν, ἐρρίπτετο ἀρειμανῶς πρὸς τὸ ἐγνώριζεν ἀσθενέστερον ὀχύρωμα, καὶ ὑπὸ ἀπειροπολέμων Τούρ-

κων διατηρούμενον, καὶ οὕτως ἔβαλεν αὐτὸ εἰς ἀταξίαν, καὶ διασκορπισμὸν, φονεύων δὲ καὶ αἰχμαλωτίζων ὄσους ἠδύνατο, ἀφαιρῶν τροφάς, καὶ πᾶν τὸ τυχὸν ἐπέστρεφεν εἰς τὰ ἴδια, ὅπου ἦν διωρισμένον· ἄλλοτε πάλιν ἐνεδρεύοντες εἰς στενοπούς, ἀφ' ὅπου διέβαινον Τοῦρκοι κομίζοντες τροφάς, καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα διὰ τὰ στρατόπεδα, τὰ ἐκυρίευσον διὰ τῶν ὄπλων, ὅτε δὲ ἐπληροφοροῦντο ὅτι ἡ φρουρὰ τῶν τροφῶν ὑπῆρχεν ἰσχυρὰ, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔμελλον ν' ἀπαντήσωσιν ἀνδρείαν ἀντίστασιν, καὶ ἐπομένως δυσκολίαν πρὸς ἐκτέλεισιν τοῦ σκοποῦ των, τότε ἐλάμβανον καὶ γυναῖκας μεθ' ἑαυτῶν, καὶ οὕτως οἱ μὲν ἄνδρες ἐμάχοντο, αἱ δὲ γυναῖκες ἐσφετέριζον ἀκινδύνως τὰ φορτηγὰ ζῶα περιφερόμενα ἔνθεν κἀκεῖσε ὑπὸ τῆς πυρσοκροτήσεως καὶ ἀλαλαγμῶν.

Πρὸς ἀνακάλυψιν τινος ἐνέδρας προέτεμνον οἱ Τοῦρκοι πολλάκις ἐμπροσθοφυλακὴν ἐξ Ἑλλήνων ὑπηκόων, καὶ ἀόπλων, καὶ διὰ τοιούτων προφυλάξεων ἀπέφευγον ἐνίοτε τὸν κίνδυνον παραχωροῦντες ἀμαχητὶ τὰ κομιζόμενα· τέλος πάντων, οἱ ἄνδρες καὶ ἀδιάκοποι πόλεμοι, καὶ νυχθημερινὰ στρατηγήματα κατήντησαν τοὺς Τούρκους νὰ μελετῶσι πάλιν ἀσυστόλως τὴν γενικὴν διάλυσιν τῶν στρατοπέδων, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐλλειποτάκτουσιν τὴν νύκτα κηρύττοντες πανταχοῦ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴρηται, ὅτι, οὐτ' αὐτοί, οὐτ' αὐτῶν οἱ μεταγενέστεροι θὰ δυνηθῶσι νὰ κυριεύσωσι τὸ Σούλλιον, καὶ ὅτι ἀδίκως καὶ ἀνωφελῶς χύνεται τὸ Τουρκικὸν αἷμα.

Πιθανωτάτη ἦν ἡ διάλυσις τῶν τουρκικῶν στρατοπέδων, ἀλλ' αἱ προφητικαὶ συμβουλαὶ τοῦ ἱερομονά-

χου Σαμουήλ ἐξεναντίας πολὺ τὴν ἐνίσχυσαν, διότι οἱ ἀπλοὶ καὶ ἀμαθεῖς Σουλλιῶται, δοξάζοντες αὐτὸν ὡς προφήτην, ἐδέχοντο καὶ τοὺς λόγους του, ὡς θεοπνεύστους· αἱ δὲ συμβουλαὶ του ἦσαν αἱ ἐξῆς· α.) νὰ μὴ πολεμῶσι πλέον πρὸς τοὺς Τούρκους, οὔτε τὴν ἡμέραν, οὔτε τὴν νύκτα, ἀλλὰ νὰ φυλάττωσι μόνον τὰς θέσεις των· β.) τοὺς ἠσφάλιζεν ὡς ἐκ θείας δῆθεν ἀποκαλύψεως, ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας μέλλουν νὰ διαλυθῶσι, καὶ διασκορπισθῶσιν οἱ Τούρκοι ὑπὸ θεϊκῆς ὀργῆς, καὶ τότε εἰς Σουλλιῶτης διώξει χιλίους Τούρκους· γ.) ὅτι εὐκολότερον εἶναι νὰ γείνη ὁ οὐρανὸς χάλκινος, ἢ τὸ Σουλλι τουρκικόν· ὑπὸ τοιούτων καὶ ἑμοίων ἄλλων ὀνειροπολημάτων τοῦ Σαμουήλ πλανώμενοι οἱ μαχηταί, οὐ μόνον δὲν ἐπέιθοντο εἰς τοὺς ἀρχηγούς καὶ φυλάρχους αὐτῶν, ἐνῶ ἄλλοτε ἦσαν αὐθόρμητοι εἰς τὰς μάχας, ἀλλὰ τοὺς ἐμέμφοντο προσέτι ὡς ὑπερηφάνους καὶ δοξομανεῖς. Βλέποντες οἱ Τούρκοι τὴν διαρκῆ τῶν Σουλλιωτῶν βραθυμίαν, καὶ ὡς μικροψυχίαν αὐτὴν ἐκλαθόντες ἔπαυσαν πλέον τὸ νὰ μελετῶσι τὴν φυγὴν, καὶ διάλυσιν τῶν στρατοπέδων· ἐμψυχωθέντες λοιπὸν ἐκ τούτου ἀπεφάσισαν πανστρατιᾷ διὰ μιᾶς καὶ μόνης ὀρμῆς νὰ κυριεύσωσι τὴν Κιάφαν, Ναβαρίκον καὶ Σαμονίβαν· ἢ ἐπιθεοῖς των ἔγεινε τῷ ὄντι ἀνδρία, ἀποφασιστικὴ, ἀλλ' ἢ ἀντίκρουσις ἐδείχθη ἀφ' ἐτέρου ἀτρόμητος καὶ ἀκαταμάχητος, ὥστε μετὰ τεσσάρων ὥρῶν πεισματώδη μάχην ὑψωσαν οἱ Σουλλιῶται τῆς νίκης τὸ τρόπαιον καὶ εἰς τὰ τρία μέρη βιάσαντες τοὺς ἐχθρούς νὰ ὀπισθορμήσωσιν ἀτάκτως μέχρι τῶν πρώτων αὐτῶν ὀχυρωμάτων, ἀπωλέσαντας τρεῖς ἀξιωματικούς καὶ ὑπὲρ τοὺς διακοσίους στρατιώτας ἐκτὸς τῶν τραυματισθέντων,

ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον τέσσαρες πληγωθέντων ἀκινδύνως ἑνδεκα.

Μέχρι τοῦδε τὰ πράγματα τῶν Σουλλιωτῶν εἶδομεν ὅτι ἔτρεχον κατὰ ῥοῦν, ἀλλὰ καθὼς τὰ ἀνθρώπινα πάντα εἰσὶ μεταβλητὰ, οὕτω καὶ τὰ τῶν Σουλλιωτῶν, ὡς ὀφόμεθα, ἄρχονται ἀπὸ τοῦδε νὰ καταρρέωσι, διότι παρὰ τὰς φθοροποιὰς συμβουλὰς τοῦ Σαμουήλ, συνέτρεξαν, ὡς εἴρηται, καὶ ἄλλα ἐπακόλουθα δεινὰ, τὰ ὅποια ἐτάχυναν τὴν πτώσιν τοῦ Σουλλίου, ἐπειδὴ ἕως τότε μόνος ὁ Βότζαρης ἐγνωρίζετο φανερὸς τῆς πατρίδος ἐπίβουλος, ἥδη ὅμως ἀπεσπάσθησαν καὶ ἄλλοι δύο φύλαρχοι, ὅ,τε Κουτζονίκας (1) καὶ Πύλιος Γούσης ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Μπουσπάτων· ὁ δεύτερος παρουσιασθεὶς τὴν νύκτα εἰς τὸν στρατάρχην ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ πρῶτον τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐνὸς γαμβροῦ του ἐν εἰρκτῇ ὑπάρχοντος μετὰ τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὁμήρων· δεύτερον ἐννεα χιλιάδων γροσίων ἀνταμοιβὴν περὶ τῆς ἀπολαβῆς τοῦ Σουλλίου· ὁ στρατάρχης, οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τριπλάσια ἄλλα τῷ ὑπεσχίθη, ἐὰν τὸν εὐκολύνη νὰ κυριεύσῃ τὸ Σούλλιον· τὴν τετάρτην νύκτα, ἧτις ἦν ἡ εἰκοστὴ πέμπτη Σεπτεμβρίου τοῦ 1803 ἔτους ἐπαρουσιάσθη ἐκ δευτέρου εἰς τὸν στρατάρχην παρὰ τοῦ ὁποίου δωροδοκηθεὶς ὅσα δὲν ἤλπικεν, ἐξέφρασε τὰ ἐξῆς· «Παραδώσατε, Πασᾶ μου, διακοσίους ἐμπειροπολέμους ἢ Τουρκαλθανοὺς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Κίτζου Βότζαρη, καὶ αὐτοὺς θέλει τοὺς ὀδηγήσει ὁ ἴδιος ταύτην τὴν νύκτα ἀπὸ μονοπάτια, καὶ ἀφύλακτα μέρη, θέλει τοὺς ἐμ-

(1) Οἱ υἱοὶ, καὶ ἔγκονοι αὐτοῦ ἐδείχθησαν ἀτρόμητοι μαχηταὶ καὶ τίμιοι πατριῶται, ἐξαιρέτως δὲ ὁ Νάσος Κουτζονίκας.

»βάσει εἰς τὴν οἰκίαν μου χωρὶς τινὰ κίνδυνον, καὶ
 »γνώσιν τῶν Σουλλιωτῶν, ἡ δὲ ὑψηλότης σας αὖριον
 »πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἀποφασίσατε νὰ κινήθητε
 »μὲ ὄλα σας τὰ στρατεύματα κατὰ τοῦ Σουλλίου· οἱ
 »Σουλλιωταὶ ἅμα σ' ἴδωσιν ἐπερχόμενον θέλει ὀρμή-
 »σουσιν εὐθὺς ἐναντίον σου, τότε ἐγὼ ἀρχίζω νὰ τοὺς
 »πυροβολῶ ἀπὸ τὰ ὄπισθεν, καὶ οὕτως διακόπτω τὴν
 »ὀρμὴν των, ἡ δὲ ὑψηλότης σας ἐμβαίνεται ταῦτοχρό-
 »νως, καὶ μὲ πολλὰ ὀλίγην ζημίαν σας κυριεύετε τὸ
 »Σοῦλλι· ἡ συμβουλὴ τοῦ Μπούσπου φανεῖσα εὐάρι-
 »στος εἰς τὸν Στρατάρχην ἐπραγματοποιήθη ἀπαρραλλά-
 »κτως, συνέδραμον πρὸς τοῦτοις, κατὰ δυστυχίαν τῶν
 Σουλλιωτῶν, καὶ ἄλλα συμβοηθητικὰ μέσα, διότι ἐνῶ
 ἀπροσδοκῆτως ἐφάνησαν τὰ στρατεύματα, μὴ τολμῶν-
 τα δὲ νὰ εἰσβάλλωσιν ἀμέσως, δὲν εὐρέθησαν κατ' ἐ-
 κείνην τὴν στιγμήν εἰς τὸ Σοῦλλιον περισσότεροι τῶν
 ἑκατὸν ἐξήκοντα πέντε μαχητῶν, οἵτινες, καὶ τοὶ ὀλίγοι
 δράξαντες τὰ ὄπλα ὤρμησαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν· ὁ δὲ
 Μπούσπος ἰδὼν αὐτοὺς διαβαίνοντας πλησίον τῆς οἰκίας
 του (1) ἤρχισε νὰ τοὺς πυροβολῇ ἀπὸ τὰ ὄπισθεν· τὸ
 ἀπροσδόκητον τοῦτο φαινόμενον ἀνεχαίτησε τὴν ὀρμὴν,
 καὶ εἰς προδοσίας ὑπόνοιαν ἐπέβαλεν ἅπαντας· ἔθεν ὀ-
 πισθοποδίσαντες ἐκ συμφώνου ἅπαντες κατέλαβον τὸν
 ναὸν τοῦ ἁγίου Δουνάτου κείμενον ἐπὶ τὴν ῥάχην Κοῦ-

(1) Ἡ οἰκία αὐτοῦ ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἄκρην τοῦ Σουλλίου
 κατὰ βορρᾶν, ἀφ' ὅπου ἐμελλον νὰ εἰσβάλλωσιν οἱ πλειότε-
 ροι Τούρκοι· ἐν μόνον καλὸν ἐπραξεν ὁ Γούσης διατάξας τοὺς
 Τουρκαλθανοὺς νὰ πυροβολῶσι μὲν κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν,
 οὐχὶ δὲ εὐστόχως· τοῦτο ἐπραξε φοβούμενος βέβαια τὸ μέλ-
 λον.

γκι, θέσαντες τὰ νῶτα πρὸς τὸ μικρὸν φρούριον τῆς ἀγίας Παρασκευῆς ὅπου ὑπῆρχεν ὁ Σαμουὴλ φυλάττων αὐτὸ μὲ πλείον τῶν ἑξακοσίων μαχητῶν δύναμιν, καὶ σκοπεύοντες ὅλοι ὁμοῦ συγκεντρωμένοι νὰ ὀρμήσωσι καὶ ἐκβάλωσιν ἀμέσως τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τοῦ Σουλλίου, ὅστις καὶ τοι εἰσελθὼν ἴστατο ἀκόμη ἔντρομος· οἱ ἑκατὸν ἐξήκοντα πέντε ἔχοντες ἀρχηγούς τοὺς ἀτρομήτους καὶ παλαιμάχους Δῆμον Δράκον, καὶ Ἀθανάσιον Βάγιαν, μὴ ὑποφέροντες νὰ βλέπωσι τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος τῶν καταπατούμενον ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἐξεληόντες τοῦ ὀχυρώματος ὥρμησαν ἐκ νέου κατ' αὐτῶν, ἐπ' ἐλπίδι νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά τιν καὶ οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ φοβηθέντες τὴν ἐπίθεσιν οἱ Τούρκοι, μετὰ δύο πυροβολισμῶν ἀντίστασιν ὀπισθώρμησαν, νομίσαντες τὴν τόλμην ὡς στρατήγημα, διὰ νὰ τοὺς ἐπασχολῶσι δηλαδὴ εἰς τὴν μάχην, καὶ οὕτω νὰ τοὺς προσβάλωσι ταυτόχρονως ἀπὸ τὰ πλάγια οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ Κιάφα· ἀλλ' ἐσυνέθη τὸ ἐναντίον, διότι ἐνῶ οἱ ὀλίγοι ἐξέβαλον τοὺς Τούρκους ἐκ τοῦ Σουλλίου, ἀμελήσαντες ὁμοῦ καὶ οὗτοι τὴν περαιτέρω καταδίωξίν των, προσεκολλήθησαν εἰς τὴν σκύλευσιν δεκαεπτὰ πτωμάτων· ὠφεληθέντες ἐκ τούτου οἱ ἐχθροί, μὴ βλέποντες ἀφ' ἑτέρου περισσοτέραν δύναμιν πρὸς ἐπικουρίαν, ἐρεθισθέντες προσέτι καὶ παρά τῶν ἀρχηγῶν, ἐφώρμησαν ἐκ νέου κατὰ τῶν ὀλίγων, ἐξ ὧν, ἐκτὸς ἑπτὰ τραυματιῶν, ἐφόνευσαν πέντε, οἱ λοιποὶ ὀπισθοποδίσαντες κατέλαβον πάλιν τὴν πρώτην θέσιν ἀφήσαντες τοὺς Τούρκους κυρίους τοῦ Σουλλίου· ὁ δὲ Σαμουὴλ ἐκ τῶν ὄσων Σουλιωτῶν ὑπῆρχον μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ οὐδένα ἐπέτριψε νὰ κινηθῆ, ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἑκατὸν ἐξήκοντα πέντε, μολο-

νότι καὶ τοὺς ἄνδρας, καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς γυναῖκας ἔβλεπε φρουαττομένους καὶ πνέοντας ἐκδίκητιν διὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Σουλλίου, αὐτὸς δὲ ἴστατο ἀτάραχος, καὶ ἐπιστηριζόμενος ἐπὶ τῶν σαθρῶν ὄνειροπολημάτων του.

Ἐφ' ὅσον ἀπερισκέπτως ἐπλανᾶτο ὁ Σαμουήλ πρὸς τὰς δεισιδαιμονίας καὶ ὄνειροπολίας, τόσον ἐσκεμμένως καὶ προθύμως ἠγωνίζετο ὁ στρατάρχης ἀνεγείρων νυχθημερινῶς ὄχυράματα δυσάλωτα διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν στρατευμάτων του καὶ διατήρησιν τοῦ Σουλλίου, διότι δὲν ἐπέιθετο ποτὲ, ὅτ' ἔμελλε νὰ τὸ κυριεύσῃ μετ' ὅσον ἀσήμαντον ζημίαν· ἐκ τούτων ὄλων εἰκάζεται, ὅτι οὔτε τὰ πολυάριθμα στρατεύματα οὔτε αἱ ἀπιστίαι τοῦ Βεζύρη ἴσχυσαν τόσον διὰ τὴν πτώσιν τοῦ Σουλλίου, ὅσον οἱ σημαντικοὶ ἀντιπατριῶται καὶ αἱ δεισιδαιμονίαι τοῦ Σαμουήλ, τὰ ὅποια ἐν μικρῷ καιροῦ διαστήματι κατεμάρανον τὸ ἐκ φύσεως δραστήριον καὶ ἀκαταμάχητον ὑπὲρ πατρίδος σύστημα τῶν Σουλλιωτῶν.

Κύριος γενόμενος ὁ Βελῆ Πασᾶς τοῦ Σουλλίου, καὶ μετ' ἀκούραστον προθυμίαν ὄχυρώσας αὐτὸ, ἐκινήθη ἀνυπερθέτως κατὰ τῶν εἰς ἀγίαν Παρασκευὴν, καὶ Κιάφαν συγκεντρωθέντων Σουλλιωτῶν, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τρία κανόνια καὶ δύο βόμβας, ἀλλὰ μετὰ τρεῖς κατὰ συνέχειαν συγκροτηθείσας μάχας ἠττηθεὶς, δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ κινηθῇ, ἐπεριωρίσθη δὲ εἰς τὰ ὄχυράματά του.

Τὴν χαρμόσυνον ταύτην τῆς κατακτήσεως τοῦ Σουλλίου ἀγγελίαν λαβὼν δι' ἐκτάκτου ταχυδρόμου ὁ Βεζύρης, διέταξεν ἀμέσως κήρυκας νὰ τὴν δημοσιεύσωσιν ἐφ' ὅλην τὴν πόλιν, νὰ ὑποχρεώσωσι τοὺς τε πολίτας καὶ ξένους ἅπαντας νὰ πυροβολῶσιν ὅλην τὴν ἡμέραν, τὴν δὲ νύκτα νὰ γίνῃ λαμπρὰ φωτοχυσία εἰς τε τὰς

οικίας καὶ ἀγυιάς· τὰς αὐτὰς διαταγὰς ἐκοινοποίησε καὶ ἐν πάσῃ τῇ ἑαυτοῦ σατραπίᾳ πρὸς τε Τούρκους καὶ Ἑλληνας, τοὺς δὲ κομιστάς τῶν διαταγῶν του πᾶσα ἐπαρχία ὤφειλε (διὰ τὸν φόβον) νὰ ἀνταμείβῃ μὲ βαρεῖαν ποσότητα χρημάτων. Μεθ' ἡμέρας τρεῖς διέταξε τὸν πολιτάρχην Ἀμπάζ Τεπελένα, νὰ εὐγάλη ἀπὸ τὴν εἴρκτην καὶ παρουσιάσῃ ἐνώπιόν του τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν, τὸν ὁποῖον ἰδὼν ῥακένδυτον καὶ ἀξύριστον, ἐπροσποιήθη συμπάσχων δῆθεν διὰ τὴν κατάστασίν του, ἀποδίδων τὴν αἰτίαν τῆς δυστυχίας εἰς τὸν ἴδιον, ὡς ἐκ τῶν ἀκολούθων λόγων του συμπεραίνεται.

« Ἐ, Τζαβέλλα! ἐὰν ἐσὺ ἤθελες νὰ μὲ δουλεύσῃς πιστὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, εὖτ' ἐγὼ ἐδοκίμαζα τόσους κόπους, σκοτομοὺς καὶ ἔξοδα διὰ νὰ κατακτήσω τὸ Σοῦλλι, οὐτ' ἐσὺ ἐκαταντοῦσις εἰς τέτοιον χάλι (ἀθλιότητα)· μολοντοῦτο ἐγὼ ἐκέρδισα ἐκεῖνο ὅπου ἤθελα, σὺ ὁμως ἔχασες τὴν τύχην σου· καὶ ἄλλοτε, Βεζύρη μου, ἀπεκρίθη ὁ Τζαβέλλας, ἐπῆρες τὸ Σοῦλλι (1), ἀλλὰ πάλιν τὸ ἄφησες μὲ πολλὴν ζημίαν, καὶ τώρα τὸ Σοῦλλι ἐπῆρες, ἀλλ' ὄχι καὶ τοὺς Σουλλιιώτας, ὅθεν πιθανὸν νὰ συνέβῃ καὶ ἤδη, ὡς τὸ πρῶτον· συγχωρήσατέ με, παρακαλῶ, ὑψηλότατε Βεζύρη μου, ἐπειδὴ σᾶς ὁμιλῶ τόσον ἀσυστόλως τὴν ἀλήθειαν. Εἰ μὲν ὁμως θέλεις ν' ἀπολαύσῃς διὰ πάντα τὸ Σοῦλλι, ἄφισέ με νὰ ὑπάγω ὁ ἴδιος, ἐπειδὴ ἀπεφάσισα τώρα νὰ γίνω εἰς τὸ ἐξῆς ὄλος ἐδικός σου· καὶ πῶς ἤμπορῶ νὰ σε πιστεύσω, Τζαβέλλα, ἀφοῦ τὴν πρώτην φοράν μ' ἐγέλασες; σοὶ διδῶ, λέγει, τὸν υἱόν μου ὁμηρον· ὄχι, Τζαβέλλα, τὸν

(1) *Ορα κεφαλαίῳ ἐβδόμῳ φυλ.

»υἰόν σου μόνον, ἀλλ' ὄλην σου τὴν φαμελίαν· διὰ τὴν
 »εὐγῆς λοιπὸν ἀπὸ πᾶσαν ὑποψίαν, ἀποκρίνεται ὁ Τζα-
 »βέλλας, λάβε την.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Ἐξοδος τοῦ Τζαβέλλα ἐκ τῆς εἰρηκῆς.

Ἡ ἀνωτέρω ἀπάντησις τοῦ Τζαβέλλα ἐπέφερον αἰ-
 σθαντικὴν ἐντύπωσιν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Βεζύρη, ὥστε,
 τὴν διατάξῃ ἔτι διὰ τὴν ἀσφαλῆ κατάκτησιν τοῦ Σουλ-
 λίου, ἐπειδὴ, ὡς εἴρηται, οὐδεμίαν μάχην μετὰ τὴν
 κυρίευσίν του ἐκέρδισε· τούτου ἕνεκα πεισθεὶς, ἐπέδωκεν
 εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Τζαβέλλα ἐπὶ συμφωνίᾳ τὴν εὐγάλην
 ὄλην του τὴν φυλὴν, συγγενεῖς καὶ φίλους ἀπὸ τοῦ Σουλ-
 λίου, καὶ τότε ἐξ ἀνάγκης ἔμελλον ν' ἀκολουθήσῃσι τὸ
 παράδειγμα τῶν καὶ οἱ λοιποὶ συμπατριῶται, μὴ δυνά-
 μενοι, διὰ τὴν ὀλιγότητα, ν' ἀντιέξωσιν εἰς τὴν ὑπερβο-
 λικὴν δύναμιν τῶν ἀντιπάλων· προσενεγκὼν λοιπὸν τὴν
 οἰκογένειάν του εἰς τὰ Ἰωάννινα, παρέδωκεν αὐτὴν εἰς
 τὴν κυριότητα τοῦ Βεζύρη, οὗτος δὲ, ὑπὸ τὴν κηδεμο-
 νίαν τοῦ Μητροπολίτου, διορίσας καὶ ἀστυνομικὴν ἐπι-
 τήρησιν· ὁ δὲ Τζαβέλλας λαβὼν συστατικὸν γράμμα
 πρὸς τὸν στρατάρχην ἀπῆλθεν εἰς τὸ Σούλλιον κατὰ
 τὴν ἐνδεκάτην τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς 1803· ἀφοῦ ἐξέφρα-
 σε πρὸς αὐτὸν τὴν μετὰ τοῦ πατρὸς του συμφωνίαν, ἐζή-
 τησε συγχόνως παρ' αὐτοῦ ἕτερον συστατικὸν πρὸς τοὺς
 Παργίους, τὸ ὁποῖον τῷ ἐδόθη, τὸ δ' ἐσπέρας ἐκεῖνο εὐ-
 καιρίας ἐπιτυχῶν, ἔσπευσε νὰ συνομιλήσῃ μυστικῶς μετὰ
 τῶν εἰς Κιάφαν ὄπλαρχηγῶν συμπολιτῶν, καὶ διακοι-
 νώσῃ εἰς αὐτοὺς τὸ κύριον φρόνημά του καὶ σκοπὸν ὑπὲρ
 Πατρίδος, ὡς ἐφεξῆς.

Συμπολίται, καὶ ἀδελφοί! δὲν σᾶς λανθάνει ὁ κίν-
 δυνος εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Πατρίς μας κατήντησεν· ἐὰν δὲν
 πασχίσωμεν παντοίῳ τρόπῳ καὶ ὅσον τάχος διὰ τὴν
 σωτηρίαν τῆς, αὕτη βέβαια γρήγορα μέλλει νὰ πέσῃ εἰς
 τοὺς αἰμοχαρεῖς ὄνυχας τοῦ Τυράννου· ἐγὼ παρέδωκα
 τὴν ἀγαπητὴν μου σύζυγον καὶ φίλτατα τέκνα εἰς τὸ
 μακελλεῖον, ὄχι διὰ τὴν ἰδικὴν μου, ἀλλὰ τῆς πατρίδος
 τὴν σωτηρίαν, ἐπειδὴ κατ' ἄλλον τρόπον δύσκολον ἦτον
 νὰ τὸν πείσω πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ πατριωτικοῦ σκοποῦ·
 ἡ δὲ συμφωνία μας ἔγεινε νὰ εὐγάλω ὄλην μου τὴν
 φυλὴν, καὶ ὅσους ἄλλους δυνηθῶ νὰ ἐλκύσω μαζύ μου,
 καὶ ὑπάγω νὰ κατοικήσω εἰς τὴν Πάργαν. Ἴδου λοιπὸν
 καιρὸς ἀρμόδιος νὰ εὐγάλωμεν ἐκ συμφώνου ἀφ' ὄλων
 τῶν φυλῶν τοὺς γέροντας, γράϊας, γυναικόπαιδα, καὶ
 ὅσους σχεδὸν γνωρίζομεν ἀνικάνους διὰ τὰς μάχας, καὶ
 πέμψωμεν αὐτοὺς εἰς τὴν Πάργαν· καὶ ἐπειδὴ, διὰ τὴν
 καθ' ὁδὸν ἀσφάλειαν, θὰ ζητήσωμεν ἀπὸ τὸν στρατάρ-
 χην ὁμήρου τοὺς υἱοὺς καὶ πλησιεστέρους συγγενεῖς
 τῶν σημαντικωτέρων καὶ ἰσχυροτέρων στρατηγῶν τοῦ
 στρατοπέδου του, τότε δὴ ἅμα φθάσωσιν εἰς Πάργαν
 τὰ γεροντογυναικόπεδα, βαστῶντες ἡμεῖς εἰς χεῖρας τοὺς
 ὁμήρους, ἀρχίζομεν ἀμέσως, κατὰ τὴν συνήθειάν μας,
 τὰς ἐχθροπραξίας μὲ δραστηριότητα· δὲν ὑπάρχει τις
 ἀμφιβολία ὅτι θὰ εἰσάξομεν μάλιστα καὶ διχόνοιαν εἰς
 τὸ στρατόπεδον, μὴ ἀπολύοντες τοὺς ὁμήρους· τοῦτο
 στοχάζομαι, ἀδελφοί μου, τὸ μόνον ἀσφαλὲς καὶ σωτή-
 ριον τῆς πατρίδος στρατήγημα· εἰ καὶ, κατὰ τινὰ τρό-
 πον, φαίνεται ἀπάτη, ἀλλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πα-
 τρίδος ἀναγκαιότατον, καὶ χρέος ἀπαραίτητον.

Ὅλοι ἐκ φυμφώνου οἱ ἀρχηγοὶ τῶν φυλῶν ἐδέχθησαν καὶ ἐπήνεσαν τὸ φρόνημα καὶ στρατήγημα τοῦ Τζαβέλλα, παρακαλέσαντες ἐν ταύτῳ νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ, ὅσον ἔνεστι τυχύτερα· ὅθεν τὸ πρῶτὸ ἀνεχώρησε διὰ τὴν Πάργαν, οἱ δὲ Πάργιοι διὰ τὸ πρὸς αὐτοὺς συστατικὸν τοῦ στρατάρχου γράμμα, διὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ σκοποῦ καὶ στρατηγήματος τοῦ Τζαβέλλα, ἐταράχθησαν καὶ ὠργίσθησαν κατ' αὐτοῦ τόσο, ὥστε ἤρχισαν νὰ τὸν καταφρονῶσι καὶ ὑβρίζωσιν ἀσυστόλως ὡς προδότην τῆς Πατρίδος, τὸν διέταξαν μάλιστα ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως ἀπὸ τὴν Πάργαν, συσκιφέντες ὅτι, ἐὰν αὐτὸν σημαντικὸν καὶ ἐκ τῶν πρωτίστων ὄντα δεχθῶσι μετὰ τῆς φυλῆς του, τότε ἀναμφιβόλως καὶ οἱ λοιποὶ Σουλλιῶται μείναντες ὀλίγοι καὶ ἀδύνατοι, ἐξ ἀνάγκης θέλουσι μιμηθῆ τὸ παράδειγμά του, καὶ οὕτως οὐ μόνον τὸ Σούλλιον θ' ἀπολεσθῆ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ κατὰ συνέπειαν θὰ ὑποπίσωσιν εἰς ἀναπόφευκτον κίνδυνον ἀπὸ τοιοῦτον καταχθόνιον γείτονα.

Ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας ὑπέφερε μὲ βαθεῖαν ὑπομονὴν καὶ ἐχεμυθίαν ὁ Τζαβέλλας τὰς προσωπικὰς ὕβρεις τῶν Παργίων, ὡς ὁ ἄκμων τοὺς βαρεῖς σφυροκτύπους, διότι μὴ ἔχων στενὴν σχέσιν πρὸς τινὰ ὑπαργεῖον ἠναγκάζετο νὰ ἐπιστομίσῃ τὸ σωτήριο, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνον μυστήριον· κατὰ δὲ τὴν τρίτην ἡμέραν ἔλθων ἐκ Κερκύρας εἰς Πάργαν ὁ Πεῤῥαϊτὸς ἔλαβεν ἀμέσως συνέντευξιν μετ' αὐτοῦ· πληροφορηθεὶς ἀκριβῶς τὴν ὑπόθεσιν, ἔδραμεν εἰς ἀντάμωσιν δύο προεστώτων καὶ φίλων του Παργίων, ὡσαύτως καὶ τοῦ σεβασμιωτάτου Χρυσάνθου ἀρχιερέως, ἐν οἷς ἐξιστόρησεν ἀκριβῶς τὸ φρόνημα τοῦ Τζαβέλλα. Ὅθεν κατὰ τὴν Τετάρτην ὄραν τῆς

νυκτὸς ἔγεινεν ἡ συνέντευξις καὶ συμβούλιον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ
 Ἀρχιερέως, ὅπου ὁ Τζαβέλλας ἐξέφρασεν ἐλευθέρως τὰ ἐξῆς.
 » Φίλοι, καὶ ἀδελφοὶ Πάργιοι! Βλέπετε φανερᾶ εἰς πόσον
 » μέγαν κίνδυνον κατήντησεν ἡ Πατρίς μου σήμερον· εἰάν
 » ὑμεῖς δὲν τὴν βοηθήσετε, αὐτὴ μέλλει βέβαια ν' ἀφανι-
 » σθῆ, κατὰ συνέπειαν δὲ καὶ ὑμᾶς, ὡς γείτονας, θὰ βλά-
 » ψει τὰ μέγιστα, τὴν δὲ βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ζητεῖ
 » παρ' ὑμῶν ἡ Πατρίς μου εἶναι ἡ ἐξῆς. Ἡμεῖς διὰ ν'
 » ἀπαλλάξωμεν αὐτὴν ἀπὸ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον,
 » ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐκβάλωμεν ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς
 » Πατρίδος ὅλα τὰ ἀδύνατα γεροντογυναικόπαιδα, ὡς
 » φθείροντα τὰς τροφὰς ἐπὶ ματαίῳ, καὶ ἀπασχολοῦντα
 » ἡμᾶς διὰ τὴν φύλαξίν των, ἐνῶ ἡ ἀνάγκη ἀπαιτεῖ νὰ
 » προσβάλωμεν τὸν ἐχθρὸν ὅπου, ὅτε, ὅπως, καὶ ὅσον δυνα-
 » μεθα ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Τὰ γεροντογυναι-
 » κόπαιδά μας φθάσαντα ἐνταῦθα ἀποπέμψατε παρα-
 » καλοῦμεν εἰς τὴν ἐπτάνησον, ὅπου δὲν ἀμφισβάλλομεν,
 » ὅτι αἱ Ῥωσικαὶ ἀρχαὶ καὶ οἱ ἐκεῖσε ὁμογενεῖς καὶ φιλο-
 » γενεῖς Ἑπτανήσιοι θὰ τὰ δεχθῶσι καὶ ψωμοδοτήσωσιν,
 » Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τοῦρκοι, ὡς δὲν σᾶς λανθάνει, σπανίως
 » διατηροῦσι τὰς μετὰ τῶν Χριστιανῶν συμφωνίας καὶ
 » πολλῶ μᾶλλον ἡμῶν τῶν Σουλλιωτῶν, ἀναγκαζόμεθα
 » διὰ τοῦτο νὰ ζητήσωμεν παρ' αὐτῶν ὁμήρους τοὺς
 » πλέον σημαντικωτέρους καὶ εὐνοϊκωτέρους τοῦ Βεζύρη,
 » τοὺς ὁποίους λαβόντες πρῶτον, θὰ ἀποστείλομεν ἔπει-
 » τα τὰ γεροντογυναικόπαιδά μας ἀσφαλῶς εἰς Πάργαν,
 » ὃ δὲ κύριος σκοπὸς μας ἐνεκρίθη ἐκ συμφώνου ν' ἀρχί-
 » σωμεν ἀνυπερθέτως τὰς ἐχθροπραξίας μὲ περισσοτέραν
 » δραστηριότητα καὶ ἐπιμονήν, κρατοῦντες δὲ εἰς χεῖ-
 » ρας τοὺς ὁμήρους, δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι θὰ εἰσάξα-

» μεν εἰς τοὺς στρατηγούς τοῦ Βεζύρη καὶ ὄλον τὸ στρα-
 » τόπεδον σχίσματα, καὶ διαιρέσεις, ἐξ ὧν ὄν εἶναι ἀ-
 » πίθανος καὶ ἡ διάλυσις τοῦ στρατοπέδου.»

Ἐπὶ τοιούτων πατριωτικῶν σκοπῶν τοῦ Τζαβέλλα ἐδειξαν ζωηρὰν προθυμίαν οἱ Πάργιοι, ὥστ' ἐπεμφαν ἀμέσως ἐπίτηδες ἄνθρωπον εἰς τὴν Κέρκυραν διὰ νὰ λάβωσι τὴν ἄδειαν παρὰ τῶν ἐκεῖσε Ῥωσικῶν ἀρχῶν, τὸν δὲ Τζαβέλλα ἐσυμβούλευσαν νὰ προσμείνη τὴν ἀπάντησιν, ἥτις ἀπεπερατώθη προθύμως κατὰ τὴν αἰτησίαν των· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῶν ἐναντίων καὶ σφοδρῶν ἀνέμων ἐβράδυνεν ἡ ἀπάντησις ὑπὲρ τὰς δεκαπέντε ἡμέρας, ὁ Τζαβέλλας πρὸς ἀποφυγὴν ὑπονοίας ἐκ μέρους τοῦ στρατάρχου, ἀναχώρησε διὰ τὸ Μαργαρίτιον, ἀφήσας παραγγελίαν νὰ τῷ σταλῆ κατόπιν ἡ ἀπάντησις· φθάσας γοῦν εἰς τὸ Μαργαρίτιον ἔμαθεν, ὅτι τὰ πράγματα τῶν Σουλλιωτῶν ἔλαβον διόλου διαφορετικὴν ἀφ' ὅτι τὰ ἄφησε μορφὴν, ἔδραμεν ἀμέσως νὰ προλάβῃ καὶ ματαιώσῃ πᾶν ἐναντίον τοῦ σκοποῦ του. ἐπαρουσιάσθη πρῶτον κατὰ χρέος εἰς τὸν στρατάρχην, ὅστις ἐκ πρώτης ὄψεως τὸν ἐδέχθη μὲ ὀργίλον πρόσωπον, ἤρχισε νὰ τὸν ὑβρίζῃ καὶ ἐπαπειλῆ θάνατον, ὡς τὰ ἐναντία δῆθεν πράξαντα τῆς συμφωνίας μετὰ τῶν Παργίων. Ὁ Τζαβέλλας διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον, ἠρνήθη ὅλα μὲθ' ὄρκου παραστήσας τὰς ὑπονοίας τοῦ στρατάρχου φανεράς τῶν ἐχθρῶν του συκοφαντίας, καὶ καταδρομάς. Πεισθεὶς εἰς τοὺς ὄρκους, ἡ πιθανότερον, φοβούμενος μήτοι συλλαμβάνων, ἢ φονεύων αὐτὸν φέρεῖ ἔπειτα εἰς ἀπελπισίαν τοὺς Σουλλιώτας, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐνωθῶσιν ἐκ νέου κατ' αὐτοῦ, συγκατένευσε νὰ τὸν συγχωρήσῃ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν. Δράξας εὐκαιρίαν εἰσῆλθε τὴν νύκτα εἰς τὴν Κιάφαν, ὅπως διακοινώσῃ εἰς

τούς συμπολίτας τὰ ὅσα εἰς τὴν Πάργαν ἔπραξε διὰ τὸ
 συμφέρον τῆς Πατρίδος, εὗρεν ὁμοῦς κατὰ δυστυχίαν, ἄλ-
 λας τινὸντι συμφωνίας ἐναντίας διόλου τῶν πρώτων, ἐπει-
 δὴ ὁ Κίτζης Βότζαρης, καὶ Κουτζονίκας ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ
 εἰσελθόντες εἰς τὴν Κιάφαν ὡς πληρεξούσιοι τοῦ στρα-
 τάρχου διεπραγματεύθησαν τὴν παράδοσιν τῆς· ἀφοῦ εἰς
 μάτην ἠγωνίσθη ὁ Τζαβέλλας νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν
 νέαν συμφωνίαν, ἀνεχώρησεν διευθυνθεὶς ἀμέσως τῇ ἰδίᾳ
 νυκτὶ εἰς τὸ Κοῦγκι, ὅπου ἦσαν οἱ λοιποὶ Σουλλιωταὶ
 καὶ ἡ φυλὴ τοῦ ὑπὲρ τοὺς ἑξακοσίους ἄνδρας μετὰ τοῦ
 Σαμουήλ, τὰ μόνα εἰσέτι ἐλεύθερα λείψανα· τὴν ἐπιού-
 σαν μαθὼν τοῦτο ὁ στρατάρχης ὡς ἀμβρόντητος ἔκλινε
 τὴν κεφαλὴν του εἰς τὸ προσκεφάλαιον, ἐγερθεὶς δὲ μετὰ
 τινὰς στιγμὰς ἔτυπτε τὴν κεφαλὴν του ἐνώπιον τῶν πε-
 ριστώτων ὀπλαρχηγῶν του, ὡς ἀπατηθεὶς δῆθεν ἀπὸ τοὺς
 ὄρκους τοῦ Τζαβέλλα, ἐνῶ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ τὸν θανα-
 τώσῃ κατὰ τὴν πρώτην σιγμὴν τῆς ὀργῆς τοῦ, μετεχειρί-
 σθη μολαταῦτα τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, πέμψας ἐπίτη-
 δες ὑπηρετὴν του νὰ τὸν προσκαλέσῃ εὐνοικῶς, προσποιηθεὶς
 ἄγνοιαν τῆς διαγωγῆς του. Ἄλλ' ὁ Τζαβέλλας γινώσκων
 ἀλανθᾶςως τοὺς δολίους σκοποὺς του ἐπροσποiehθῆ καὶ αὐ-
 τὸς τὸν ἀσθενῆ, ὑποσχεθεὶς εἰς τὸν ὑπηρετὴν προφορικῶς
 μετὰ τὴν ἀνάρρωσιν, τὴν πρὸς τὸν στρατάρχην ἄφιξίν
 του· ἐν ταύτῃ τῇ ἐποχῇ προσέδραμε καὶ ὁ Βεζύρης εἰς τὸ
 Σούλλιον, τὸ μὲν, διὰ νὰ παρατηρήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον
 τὰς πράξεις τοῦ στρατάρχου, τὸ δὲ, ἵνα ἴδῃ καὶ τοῦ
 στρατοπέδου τὴν κατάστασιν· ἑκατηγόρησε πικρῶς καὶ
 τὸν στρατάρχην καὶ τοὺς στρατηγούς διότι διεπραγμα-
 τεύθησαν συνθήκην ἐπεικῆ καὶ ἐπιζήμιον μετὰ τῶν εἰς
 Κιάφαν, Ναβαρίκον καὶ Σαμωνίδαμ Ζερβάτων, καὶ ἄλ-

λων φυλῶν, ἐνῶ ἔχοντες πολυάριθμα καὶ ἀνδρεῖα στρατεύματα ἠδύναντο κατὰ κράτος νὰ τοὺς ἀφανίσωσιν ἢ δὲ συνθήκη δὲν περιεῖχε, παρὰ τὴν ἐλευθέραν ἐκ τῆς Πατρίδος ἀναχώρησιν εἰς ὅποιονδῆποτε μέρος τῆς Ἑπτανήσου, ἢ τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους ἐπιθυμοῦσι νὰ κατοικήσωσιν, ἀλλ' αὐτοὶ ἀνέβαλον ἐπίτηδες τὴν ἀναχώρησιν των ἐπὶ τέσσαρας ἔτι ἡμέρας ἕως οὗ ἴδωσι τὸ τοῦ Τζαβέλλα μετὰ τῶν λοιπῶν Σουλλιωτῶν ἀποδησόμενον, καὶ οὕτω ν' ἀπέλθωσιν ὅλοι ὁμοῦ εἰς Πάργαν, ὅπερ καὶ ἐγένετο· ὁ δὲ στρατάρχης δυσαρεστηθεὶς διὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Πατρὸς του ἀπεκρίθη. « Ἐὰν ἐγώ, πάτερ μου, εἰδείχθην ἀνάξιος διὰ τὸν ἀφανισμόν τῶν Ζερβάτων καὶ τῶν ἄλλων φυλῶν, ἴδου ἀντικρυ εἰς τὸ Κοῦγκι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς εἰσῆλθεν ὁ ἄπιστος Τζαβέλλας, ὅπου εἶναι ἡ φυλὴ του, καὶ ἄλλοι διάφοροι Σουλλιωταὶ καὶ Λακιῶται· ἐὰν ἡ ὑψηλότης σου καταβάλης αὐτοὺς μετὰ τὰ ὄπλα, τότε ἀναιρῶ καὶ ἐγὼ τὴν μετὰ τῶν Ζερβάτων συνθήκην. » Τοῦ στρατάρχου ἡ ἀπάντησις ἀνεζωπύρησεν ἐπαισθητῶς τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ φιλοτιμίαν τοῦ Βεζύρη, ὅθεν κατήγγειλεν ἀμέσως καὶ ἀποτόμως τὸν Τζαβέλλαν νὰ παραδοθῆ εἰς τὴν ἐπιείκειάν του μεθ' ὧν εὐρίσκεται εἰς τὸ Κοῦγκι, τοῦναντίον, ἢ σπάθη του μέλλει νὰ ἐξαλειφῆ ὅλους σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις· ἔλαθε δὲ τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν.

Ἐψηλότατε Βεζύρη!

Μὴ στοχασθῆς Βεζύρη, ὅτι ἕκ μ' εὐρῆς μικρόψυχον ἐπεδὴ ἔχεις εἰς χεῖράς σου τὴν γυναικῆ μου καὶ τὰ τέκνα· ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδος μου μὲ κάμνει νὰ μὴ στοχασθῶ, οὔτε γυναικα, οὔτε υἱούς· εἶσαι ἐξουσιαστικὸς νὰ τοὺς κάμῃς ὅ,τι καὶ ὅπως θέλεις, ἐγὼ δὲ μὲ ὅλην μου τὴν φυ-

λήν καὶ συναδέλφους μου, εἶναι ἀδύνατον νὰ σοὶ παραδῶσωμεν τὰ ὄπλα ζῶντες.

4 Δεκεμβρίου 1803. Ἁγία Παρασκευή.

Φῶτος Τζαβέλλας.

Καὶ λοιποὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ Σουλλιωταί.

Παραβαλλομένη ἡ αὐθαίρετος καὶ ἀπειλητικὴ διαταγή τοῦ Βεζύρη πρὸς τὴν ὑπερήφανον καὶ μεγαλόψυχον ἀπάντησιν τοῦ Τζαβέλλα, ἔμελλεν ἀναμφιβόλως νὰ ἐπιφέρει τραγικὰ δράματα ἐπ' ἀμφοτέρα τὰ μέρη. Διέταξε διὰ τοῦτο παρευθὺς νὰ στήσῃσι τρία κανόνια καὶ δύο Βόμβας ἀντικρυ τοῦ φρουρίου τῆς ἁγίας Παρασκευῆς· ἐσυγκέντρωσεν ὅλα τὰ στρατεύματα ὡσεὶ δέκα χιλιάδες, ἐξ ὧν ἐκλεξεν ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας γεγυμνασμένους καὶ ἐμπειροπολέμους στρατιώτας καὶ ὁμοίους ὁδηγούς, τοὺς ὁποίους ἐπαινέσας πρῶτον διὰ προλαβούσας ἀτομικὰς τῶν ἀνδραγαθίας, ὑπεσχέθη ταυτοχρόνως γενναίως εἰς αὐτοὺς ἀνταμοιβάς, ἐὰν αὐτοὶ πρῶτοι ὀρμήσῃσι τὴν ἐπιούσαν μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας, καὶ κατακερματίσωσιν αὐτὰ τὰ μικρὰ ἔτι λείψανα τῶν ἀπίστων, καὶ οὕτω νὰ λαφυραγωγῆσωσιν οἱ ἴδιοι τὰ γυναικόπεδα αὐτῶν, καὶ ὅσα κινητὰ εὗρωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Τελευταία μάχη εἰς τὸ Κοῦγκι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς.

Ὅλας τὰς προπαρασκευὰς καὶ προπαρατάξεις ἔβλεπον ἴδιοις ὄμμασιν οἱ Σουλλιωταί, καὶ τοὺς σκοποὺς ἀκόμη καὶ σχέδια τοῦ Βεζύρη ἐμάνθανον διὰ τινων φίλων Τουρκαλβανῶν, διὸ τῇ ἰδίᾳ νυκτὶ λαβὼν ὁ Τζαβέλλας μετὰ τῶν κατωτέρω ὀπλαρχηγῶν τετρακοσίους ἐκλεκτοὺς συμπολίτας, καὶ ὑπὲρ τὰς διακοσίας γυναῖκας κα-

τέθησαν εἰς τὰς ὑπὸ ὑψείας τοῦ ὕψους τῆς ἀγίας Παρασκευῆς, ὅπου δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἀνήγειρον ἰσχυροὺς προμαχῶνας ἐκ τοῦ βορείου μέρους, διότι ὡς προεῖρηται, ἐκ τοῦ μεσημβρινοῦ ὑπάρχουσιν ἄβατοι κρημνοί· διέταξαν τὰς γυναῖκας μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν προμαχῶνων νὰ φέρωσιν ἱκανὰ βαρέλια μὲ νερὸν καὶ τροφήν ἡμερούσιον, πρὸς δὲ τοὺς στρατιώτας εἶπον νὰ προβλέψῃ ἕκαστος δύο πυροβόλα ὄπλα καὶ ἀνά εἴκοσι δεκάρια φυσείκια κατάλληλα πρὸς τὴν κατασκευὴν καὶ χρησιμότητα τοῦ ὄπλου τοῦ ἀποπερατωθέντων τούτων ὄλων, διετάχθησαν αἱ γυναῖκες νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ φρούριον, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ Δῆμος Δράκος, Φῶτος Τζαβέλλας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Βεῖκος Ζάρμπας, Πάσχος Λάλας, Κατζιμπέλης, Ζηγούρης Διαμαντῆ, Κωλιέζης Μαλάμου, Ἀναστάσης Κάσκαρης, Ἀθανάσιος Βάγιας, Γεώργιος Καρμπίνης, καὶ Μῆτος Παππαγιάννης, καταμετρήσαντες τὸ διάστημα τοῦ τοξοειδούς ὀχυρώματος, ἔλαβεν ἕκαστος κατὰ τὸν ὑπ' ὀδηγίαν τοῦ ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν τὸ ἀνάλογον τοῦ διαστήματος, φιλοτιμηθεὶς νὰ τὸ ὑπερασπίσῃ μὲ τὴν τελευταίαν ῥανίδα τοῦ αἵματός του, καὶ ἀμιλλώμενος ἵνα μὴ φανῇ κατώτερος τῶν ἄλλων συναγωνιστῶν.

Ταῦτα πάντα ἐπερατώθησαν πρὸ δύο ὥρων τῆς Ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ὁ δὲ Βεζύρης ἅμα εἶδε τὴν ἀνανολὴν γλυκοφέγγουσαν διέταξε νὰ κινηθῶσι τὰ ἐκλεκτὰ στρατεύματα πρὸς τὸ Κοῦγκι, σταθῶσι δὲ ἀπέναντι τοῦ φρουρίου καὶ πυροβόλου βολῆς διάστημα χωρὶς νὰ πυροβολήσωσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ πρὸ τῆς προσωπικῆς παρουσίας του καὶ διαταγῆς· ἐπραγματοποιήθη ἀμέσως ἡ διαταγή του, ἀλλ' ἐνῶ ἐπροθυμοποιεῖτο τὸ στράτευμα νὰ τὴν ἐνεργήσῃ κατὰ γράμμα, ἀπροσδοκῆτως βλέπει προμαχῶνας εἰς τὰς

ὑπωρείας τοῦ ὑψώματος τοῦ φρουρίου, τὰς ὁποίας ἐμελλε νὰ προκαταλάβῃ κατὰ τὴν διαταγὴν· ἠναγκάσθη λοιπὸν νὰ σταθῇ εἰς ἀπωτέραν θέσιν, καὶ γνωστοποιήσῃ εὐθὺς τὸ νέον φαινόμενον· ὁ δὲ Βεζύρης μετὰ τοῦ στρατάρχου καὶ στρατηγῶν ἀκούσαντες τοῦτο, ἀνέβησαν δρομαῖοι εἰς τὸ Κουῦγι· ἐξέστησαν ἰδόντες τὴν μεγαλοτολμίαν, καὶ ἀπόφασιν τῶν Σουλλιωτῶν, ν' ἀφίσωσι δηλαδὴ, τὸ φρούριον καὶ ῥιψοκινδυνεύσωσιν εἰς ἀδύνατους προμαχῶνας, τοὺς ὁποίους ἢ πληθὺς καὶ ὀρμὴ τοῦ στρατεύματός του ἠδύνατο εὐκόλως ν' ἀνατρέψῃ· προσκαλίσας ἀνυπερθέτως τοὺς ἀρχηγούς τοῦ ἐκλεκτοῦ σώματος, τοῖς εἶπε τὰ ἐξῆς.

» Βλέπετε πόσον ἀνόητοι εἶναι οἱ Σουλλιωῖται, ὅπου ἄφησαν τὸ Κάστρον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ πολεμήσουν πρὸς μικρὰ καὶ ἀδύνατα ταμπούρια (ὄχυρώματα) χωρὶς νὰ συλλογισθῶσι μὲ πόσα πολλὰ, καὶ ἀνδρεία στρατεύματα ἔχουν νὰ κτυπηθῶσι; Ἀπὸ τοῦτο γνωρίζω, ὅτι τὸ «κισμέτι (ἢ τύχη) σήμερον εἶναι ἐδικόν μας, ὁ θεὸς θὰ μᾶς πάρει χάκι (ἐκδίκησιν) ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀπίστοις ἐχθροὺς μας· ἴσ' ἀλλάχ (εἴθε θεέ μου) ἐβόησαν οἱ «περὶ αὐτὸν ἅπαντες, σήμερον δὲν χρειάζεται δουφέκι, ἀλλὰ μὲ τὰ σπαθία εἰς τὰ χέρια ὠρμήσατε νὰ τοὺς «σφάζετε ὅλους, ὅπου νὰ μὴ μείνῃ σπόρος ἀπὸ τέτοιον «μελέτι (ἔθνος) ἀνυπότακτον, καὶ Τουρκοφάγον. » Μετὰ τὴν ὀμιλίαν ταύτην ἐπρόσταξε τοὺς Δερβισάδας νὰ προχωρήσωσιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοῦ καὶ ψάλλωσι, κατὰ τὸ σύνθηρες, μὲ κατάνυξιν τὴν πρὸς τὸν θεὸν παρακλήσιν, ἐπικαλούμενοι καὶ τοῦ προφήτου Μωάμεθ τὴν βοήθειαν, τελειωθείσης δὲ τῆς παρακλήσεως νὰ συνοδεύωσι καὶ αὐτοὶ τοὺς στρατιώτας φιλοτιμοῦντες καὶ ἐρεθίζοντες αὐτοὺς διὰ τὸν ὄλεθρον τῶν ἐχθρῶν· μετὰ τὰς ὁδη-

γίας ταύτας φωτοβολούμενοι ταυτοχρόνως καὶ μὲ τὰς πρώτας λαμπρὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, σύραντες τὰ ξίφη ἐκ τῶν θηκῶν οἱ ἐκλεκτοί, ὤρμησαν ἀλαλάζοντες· συνειθισμένοι καὶ ἀκατάπληκτοι οἱ Σουλλιῶται ὑπὸ τοιούτων ἀλαλαγμῶν, δρᾶξαντες τὰ ὄπλα, τοὺς ἐπρόσμενον ἀνυπομόνως καὶ σιωπηλῶς ἕως οὗ πλησιάζουσιν εἰς τοὺς προμαχῶνας· μόλις ἦσαν δέκα θήματα μακρὰν, ὅτε ἄρχισεν ὁ ἀδιάκοπος καὶ εὐστοχος πυροβολισμὸς, τότε ἐκόπασεν σχεδὸν ὁ ἀλαλαγμὸς, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀντήχει ὁ θροτοκτόνος Ἔρως, καὶ αἱ οἴμωγαὶ τῶν ἀλλεπαλήλως ἀποκτεινομένων καὶ τιτρωσκομένων Τουρκαλθανῶν· πεντάκις ἐκ διαλειμμάτων ὤρμησαν νὰ κυριεύσωσιν τοὺς προμαχῶνας, ἀλλ' ἀντεκρούσθησαν ἀνδρείως ὀπισθοδρομήσαντες πάντοτε μὲ σημαντικὴν ζημίαν· εἰς μάτην φρυάττων καὶ μαινόμενος ὁ Βεζύρης διὰ τὴν φθορὰν, καὶ ὀπισθοπόδισιν τοῦ στρατοῦ ἔκραζεν ἀδιακόπως Ἄλθανιστί· Μπιτά, Μπιτά, ὦ Τρίμμα (ἐπάνωτους ἐπάνωτους Παλληκάρια)· προσεκάλει μεγαλοφώνως καὶ κατ' ὄνομα τοὺς ἀνδρείους στρατηγούς, καὶ διαφόρου βαθμοῦ ἀξιωματικούς ὑπενθυμίζων τὰς ἀνδραγαθίας των, καὶ τὰς πρὸ ὀλίγου παχείας πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις. Ἄλλ' ὄλοι ἐκ συμφώνου τῷ ἀπεκρίθησαν ὅτι, διὰ νὰ ἀποθάνωσι μαχόμενοι, εἶναι εὐκόλον, νὰ νικήσωσι δὲ δύσκολον. Εἰς ἐκ τῶν πιστῶν αὐλικῶν καὶ παλαιῶν ὑπηρετῶν του (Ἄμπάζ Τεπελένας) ἰδὼν τὴν φθορὰν τῶν στρατιωτῶν, εἶπε· Νισάφι (φειδωλία) κάμε Βεζύρη μου, ὄλον τὸν ἀθήρα (ἄνθος) τοῦ στρατεύματός σου ἐδῶ εἰς τὸ Κοῦγκι τὸν ἐκατάστρωσις, ἂν στείλῃς ἀκόμη καὶ αὐτοὺς ὅπου ἔμειναν θὰ τοὺς ἀποτελειώσουν οἱ Σουλλιῶται, καὶ τότε φοβοῦμαι μὴν εὐγουν αἱ γυναῖκες ἀπὸ τὸ Κάστρον καὶ κυνη-

γήσουν καὶ ἡμᾶς, καθὼς τὸ ἐπάθαμεν καὶ ἄλλην φορὰν (1)· οἱ λόγοι τοῦ Τεπελένα δὲν ἐρρέθησαν, ὡς φαίνεται, εἰς μάτην, ἐπειδὴ διέταξεν ἀμέσως νὰ μὴ γίνῃ πλέον κάμμία ἐπίθεσις, ἀλλὰ μόνον ἀμυντικὸς πόλεμος· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τῆς διακοπῆς τοῦ πυροβολισμοῦ, ὁ Βεΐκος Ζάρμπας ὀξύφωνος ὦν ἐξέφρασε στεντορίως· ὦ Βεζύρ Ἀλῆ Πασᾶ, ἔχεις καὶ ἄλλο ἀσκέρι ὡσάν αὐτὸ στείλῃ το, ἡμεῖς οὔτε τὰ φυσέκια ἀκόμη ἐτελειώσαμεν, οὔτε ἡ ὄρεξις μας ὀλιγόστευσε ἀπὸ τὸ νὰ σκοτόνωμεν Τούρκους. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἀνεχώρησεν ὁ Βεζύρης διὰ τὰ Ἰωάννινα, ἀφίσας ὀδηγίας αὐστηράς εἰς τὸν στρατάρχην νὰ μὴ ριψοκινδυνεύσῃ πλέον τὸ στράτευμα μεῖ ἄλλην ὁμοίαν μάχην, ἀλλὰ νὰ διαπραγματευθῇ καὶ πρὸς αὐτοὺς ὅποιον ἀνδήποτε συμφωνίαν καὶ ἀσφάλειαν τῆς ἀναχωρήσεώς των ζητήσῃ καὶ εἰς ὅποιον μέρος ἐπιθυμοῦσι νὰ ὑπάγῃ· διήρκεσε δὲ αὕτη ἡ μάχη ὑπὲρ τὰς τρεῖς ὥρας, ἐν ᾗ ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς ἑπτακοσίους, ἐκτὸς τῶν ἐπέκεινα χιλίων τραυματισθέντων· (2) ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον ὀκτώ, πληρωθέντων δεκατεσσάρων, ἔτι δὲ καὶ γυναῖκες τρεῖς εἰς τὸ φρούριον ἀπὸ τὰς Βόμβας. Ταύτην τὴν ἐσχάτην καὶ τρομερὰν μάχην ἐσυγκρώτησαν οἱ Σουλ-

(1) Ἐντεῦθε τῷ ἐπενθυμίζει τὴν κατὰστροφὴν τὴν ὅποιαν ὑπέφεραν κατὰ τὸ 1792 ἔτος ὡς προεῖρηται ἐν τῷ ἐνάτῳ πο-
λέμῳ.

(2) Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος τῶν Δερβισά-
δων ἐσκοτώθησαν τέσσαρες· ἦσαν ὡς φαίνεται ἐξαιρετικοὶ
ἀντίχριστοι τοῦ Μωάμεθ· ἡ προσταγὴ τοῦ Βεζύρη πρὸς
ἐμψύχῳσιν τοῦ ἐκλεκτοῦ σώματος τοὺς ἔπεμψεν εἰς τὸν
ἄδην.

λιῶται κατὰ τὸ 1803 ἔτος Δεκεμβρίου 7 ἀποφασιστικῶς ἢ ν' ἀποθάνωσιν ἐπὶ τὸ φίλον ἔδαφος τῆς Πατρίδος, ἢ τοῦλάχιστον, νὰ μὴ κατηγορηθῶσιν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, ὅτι δὲν ἐπλήρωσαν καὶ τὸ τελευταῖον πρὸς αὐτὴν χρεός.

Ἐν ἀπορίᾳ καὶ δυσπιστίᾳ καταντᾷ τῷ ὄντι ὁ ἀναγνώστης, καὶ μάλιστα ὁ μὴ ἔχων ἰκανὰς γνώσεις τῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ὀθωμανῶν πολεμικῶν στρατηγημάτων καὶ ἐθίμων, ὅταν ἀκούῃ μικρὰ σώματα Ἑλλήνων νὰ νικῶσι τριπλάσια καὶ δεκαπλάσια τὸν ἀριθμὸν Τουρκικὰ, μολονότι τοιαῦτα παραδείγματα καὶ ἐν ταῖς παλαιαῖς ἱστορίαις εὐρίσκει πολλὰ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως γεγονότα κατὰ τε ξηρὰν καὶ θάλασσαν, ὅχι ὀλιγώτερα ὑπὸ τῆς πολυχρονίου πείρας διδαχθέντες τὰ τοιαῦτα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐντυχόντες δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ προσωπικῶς εἰς τὰ πράγματα καὶ μάλιστα εἰς τὰς σημαντικωτέρας μάχας, κρίνομεν ἀναγκαῖον καὶ περιέργον νὰ ἐκθίσωμεν ἐν βραχυλογίᾳ παρατηρήσεις τινὰς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, τὰς ὁποίας πιθανὸν νὰ μὴ ἐπικρίνη ὁ ἀναγνώστης ὡς περιττάς, ἐλπίζω μάλιστα νὰ τὰς διακρίνη ὡς πλεονεκτήματα τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἠλλείψεις τῶν Τούρκων.

Οἱ Τοῦρκοι, ὅταν στρατεύωσι κατὰ τινος ἐχθροῦ ἀλοβρήσκου δοξάζουσι, ὅτι αὐτοὶ μόνοι ὑπάρχουσι τὸ ἱερόν, ἐκλεκτόν καὶ ἀγαπητόν ἔθνος παρὰ τῷ Θεῷ, ὅτι ἢ παρρησία, καὶ δέησις τοῦ Μωάμεθ πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι τῶν ἄλλων προφητῶν, καὶ αὐτοῦ προσεῖτε τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐνοϊκωτέρα, καὶ εἰσακουστοτέρα, ὅτι διὰ νὰ νικήσῃ τὸν ἐχθρὸν ἀρκεῖ ἡ ἀπόφασις, ἢ πρὸς τὸν Προφήτην ἐλπίς, καὶ ἡ ἐνθουσιαστικὴ τῶν ὁρμῆ· ἐπιστηριζό-

μενοι ἐπὶ τοιούτων, καὶ ἄλλων ὁμοίων δοξασιῶν, ὅταν πλησιάζωσιν εἰς τὸν ἐχθρὸν σπανίως συσκέπτονται τὸν τρόπον, καθ' ὃν δύνανται νὰ τὸν νικήσωσι· πιθανὸν νὰ εὐδικήμουν αἱ δοξασίαι των, ἐὰν ἦσαν γεννήματα τῆς καρδίας, ἀλλ' αὐτοὶ πράττουσι πολλάκις τὸ ἐναντίον, διότι ἅμα ἀπαντήσωσι γεναίαν, καὶ ἀτρόμητον ἀντίστασιν τοῦ ἐχθροῦ, λησμονοῦσι πάραυτα τὰς δογματικὰς προλήψεις των, πίπτοντες εἰς ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν, καὶ κατὰ συνέπειαν, εἰς κατησχυμένην καὶ ὀλέθριον φυγὴν, ἐοθότε δὲ καταφεύγουσιν εἰς θέσεις προφυλακτικὰς, ὅπισθεν δηλαδὴ πετρῶν, δένδρων καὶ κοιλάδων, ἀφ' ὅπου ἀμυνόμενοι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, πρὸ τῆς δύσεως ἡλίου ἐπιστέφουσιν ἐκ νέου εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐνίοτε διασκορπίζονται διόλου· πολλάκις καὶ ἐκ τοῦ συστάδην μαχομένοι νικῶνται, καὶ καταδιώκονται, ἀλλὰ τοῦτο κατὰ σύμπτωσιν συμβαίνει. Οἱ Τοῦρκοι εἶναι ἀνεπιτήδευτοι εἰς εἰς τὰς νυκτομαχίας· τὴν πείναν, τὴν δίψαν, τὸ ψύχος τὸν καύσωνα τοῦ ἡλίου, τὴν νυκτοπορίαν δυσκόλως ὑποφέρουσιν, οἱ δ' Ἕλληνες ἐξ ἐναντίας, καὶ ἄνευ κατεπειγούσης ἀνάγκης, τὰ ἐκτελῶσι προθύμως καὶ ἐπιμόνως διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ των καὶ γύμνασιν τοῦ σώματος· οἱ Τοῦρκοι δὲν πυροβολοῦσιν εὐστόχως, διότι δοξάζουσιν ὡς φόβητρον τῶν ἐχθρῶν, τὸν ἀδιάκοπον, παρὰ τὸν εὐστοχον, πυροβολισμόν· οἱ Ἕλληνες ὁμοίως καὶ μὲν οὖν σκεπτικώτερον μάχονται, καὶ τὰς σφαίρας προσεκτικῶς διευθύνουσι, ἐπειδὴ δὲν ἀμφιβάλλουσιν ὅτι, ἡ σωτηρία καὶ ἀλάνθαστος νίκη ἐκ τῆς εὐστόχου ὀπλοβολῆς μᾶλλον ἐξαρτᾶται· οἱ Ἕλληνες εὐρισκόμενοι πάντοτε ὀλιγώτεροι καταγίνονται νὰ ὀχυρῶνται εἰς ἰσχυρὰς τοποθεσίας, ὥστε ἢ θίσις καὶ ἢ ἀνδρεία των νὰ ἰσοδυναμῇ σχεδὸν πρὸς

τὴν πληθὺν τῶν Τούρκων. Οἱ Τούρκοι τέλος πάντων μάχονται ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς αὐθαιρεσίας, οἱ δ' Ἕλληνες ὑπὲρ τῆς ἀπολαύσεως τῆς ἀνεξαρτησίας· οἱ Τούρκοι κατακτῆσαντες καὶ κατοικήσαντες τὴν Ἑλλάδα, ἐνόμισαν αὐτὴν ὡς γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τοὺς δὲ ἀποφυγόντας τότε τὴν αἱματοφυρτον αὐτῶν μάχαιραν αὐτόχθονας Ἕλληνας, ὡς εἰλωτας, προωρισμένους κατὰ τὴν δοξασίαν των οὐρανόθεν νὰ τοὺς δουλεύουσιν αἰωνίως, αὐτοὶ δὲ ἐκ τῶν ἰδρώτων αὐτῶν νὰ σπαταλῶσιν ἀσώτως· ἀλλ' ἐνῷ οἱ Τούρκοι ἐκυλίωντο εἰς τῆς ἀμαθίας, τῆς σπατάλης καὶ τῆς ἀργίας τὸν θάλασσον, οἱ Ἕλληνες ἀφ' ἐτέρου ἐξυπνήσαντες ἀπὸ τὸν βαθὺν λήθαργον τῆς δουλοσύνης, ἔσπευδον ζητῶντες τὴν παιδείαν διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ ἐγκρατείας, τὸ μόνον ἰσχυρὸν μέσον διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των· ἐνὶ λόγῳ, ὅσον οἱ Ἕλληνες ἡμέρα παρ' ἡμέραν προώδευον εἰς ὑψηλοτέραν παιδείαν καὶ φιλελεύθερα αἰσθήματα, τόσον οἱ Μουσουλμάνοι ὡπισθοδρόμουσαν φανταζόμενοι πάντοτε ἀθικτὸν τὴν ἀκεραιότητα τῆς Σουλτανικῆς καὶ φυσικῆς αὐτῶν βαρβαρότητος καὶ ἐθιμῶν. Ἐκ τῶν ρηθέντων λοιπὸν διακρίνονται τὰ ἐκ δοξασίας καὶ βαρβαρότητος πηγάσαντα τῶν ὀθωμανῶν ἐλλείμματα, ὡς καὶ τὰ ἐκ παιδείας, καὶ φιλελευθέρου φύσεως τῶν Ἑλλήνων πλεονεκτήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

*Συνθήκη τῶν Σουλλιωτῶν μετὰ τοῦ
Στρατάρχου Βελῆ Πασᾶ.*

Μολονότι οἱ μείναντες Σουλλιῶται ἀνήγειραν λαμπρὰς νίκης τρόπαια, ἐδόξασαν εἰς τὸν ὑπέρτατον θάλαμον

τὴν Πατρίδα των, ἐνίσπειρον πανικὸν φόβον καὶ ἀπελπισίαν εἰς τὰ πολυάριθμα τοῦ Βεζύρη στρατεύματα, πάλιν δὲν ἦσαν ὅλα ταῦτα ἱκανὰ νὰ τοὺς ὠφελήσωσι πραγματικῶς, καθότι ἢ ἐλάττωσις τῶν συμπολιτῶν, ἢ ἔλλειψις τροφῶν, ἢ στέρησις ὕδατος, τὸ ὁποῖον εἶχον κυριεύσει οἱ Τούρκοι, ἢ στενὴ πολυορκία, ἢ ματαία ἐλπίς ἐξωτερικῆς τινὸς ἐπικουρίας πρὸς διάλυσιν τῆς πολιορκίας, ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ συσκέπτονται καὶ φροντίζωσι μόνον καὶ μόνον περὶ τῆς σωτηρίας τῶν γυναικοπαίδων, τὴν δὲ Πατρίδα ν' ἀφίσωσιν ἔρημον, διατηροῦντες μόνον τὴν μνήμην της ἀνεξάλειπτον ἕωσοῦ ὁ Θεὸς εὐδοκήσῃ τὴν ἀνάκτησίν της ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ ζητήσωσι τὴν εἰρήνην κατὰ τὴν ἐξῆς συμφωνίαν.

Α'. Νὰ τοὺς ἀφίσῃ ὁ στρατάρχης νὰ ἐξέλθωσιν ὅλοι ἔνοπλοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, λαμβάνοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ ὅλα τὰ κινητὰ ἐπιπλάτων.

Β'. Ὁ τόπος τῆς μεταναστεύσεώς των νὰ εἶναι ἡ Πάργα, καὶ οὐδὲν ἄλλο μέρος.

Γ'. Διὰ τὴν καθ' ὁδὸν ἀσφάλειαν τῶν οἰκογενειῶν μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Πάργας νὰ ὑποχρεωθῇ ὁ στρατάρχης νὰ τοῖς δώσῃ ὄσους καὶ οὐς τινὰς ὁμήρους ἐκ τῶν στρατηγῶν του, ἢ τέκνων αὐτῶν ζητήσωσιν οἱ ἴδιοι.

Δ'. Νὰ τοῖς χορηγήσῃ ὅσα κτήνη φορτηγὰ ἀναγκαιούσι διὰ τὴν μετακόμισιν τῶν οἰκογενειῶν καὶ κινητῶν πραγμάτων μέχρι τῆς Πάργας ἄνευ πληρωμῆς.

Ε'. Ὅσα πολεμοφόδια τῆς κοινότητος ὑπάρχουσιν εἰς τὸ φρούριον νὰ τ' ἀγοράσῃ ὁ στρατάρχης κατὰ τὴν τρέχουσαν τιμὴν, καὶ πληρώσῃ τὴν ἀξίαν αὐτῶν εἰς χρήματα.

ς'. Νὰ ἐλευθερωθῇ, καὶ σταλῇ συγχρόνως εἰς Πάργαν

ἡ οἰκογένεια τοῦ Φώτου Τζαβέλλα, ὁμοίως καὶ οἱ εἰκοσι-
τέσσαρες ὄμηροι.

Ταῦτα σχεδιάσαντες ἐκ συμφώνου ἐπέμψαν ἐπίτηδες
τὸν ὄπλαρχηγὸν Πάσχον Λάλαν πρὸς τὸν στρατάρχην
νὰ τὰ προτείνῃ· ἐμβριθῆς τῷ ὄντι καὶ ὑπερήφανος οὖσα
τοιαύτη πρότασις εἰρήνης, ἀνάρμοστος διὰ τοῦτο καὶ ἀ-
παράδεκτος ἔμελλε νὰ φανῇ πρὸς τοιοῦτον σκληρὸν καὶ
ἰσχυρὸν τύραννον, αὐτὸς ὅμως ἔδειξεν ἐξ ἐναντίας δειλὸν
καὶ μικροπρεπῆ χαρακτῆρα, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰκάζεται
ὅτι, περισσοτέρους καρδιακτύπους εἶχεν αὐτὸς ἀκόμη διὰ
τὴν τελείαν κυριαρχίαν τοῦ Σουλλίου, ἢ οἱ Σουλλιῶται
διὰ τὴν ἀμφιτάλαντον αὐτῶν τύχην τῆς σωτηρίας. Ὅθεν,
ἢ διότι ὑπῆρχεν ἀκόμη πρόσφατος καὶ φρικαλέα εἰς τὴν
μνήμην του ἢ πρὸ δύο ἡμερῶν σημαντικὴ φθορὰ τοῦ
στρατεύματός του, ἢ διότι ὤφειλε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν
ὁποίαν τῷ ἄφισεν ὁδηγίαν ὁ Πατὴρ του, ἢ, διὰ νὰ γνω-
ριοθῇ ὅσον τάχος κυριάρχης τοῦ Σουλλίου, φοβούμενος
(ὅπερ καὶ πιθανότερον) μεταβολὴν τινὰ ἐκ τῆς ἀπελπισί-
ας τῶν Σουλλιωτῶν, οὐ μόνον τὰς προμνησθείσας συμφω-
νίας τῆς εἰρήνης ἐδέχθη ἄνευ ἀντιλογίας, ἀλλὰ πρὸς τού-
τοις καὶ χρήματα ὑπεσχέθη νὰ τοὺς δώσῃ ἐνδεεῖς ὄντας·
ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἀσυστόλως ἠγωνίζετο νὰ τοὺς ἀπατήσῃ,
εἰ δυνατόν, νὰ μείνωσιν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ἐπικράτει-
αν, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ τοὺς ἀφανίσῃ ἐπομένως ῥιζηδῶν,
ὡς ἔπραξε μετὰ ταῦτα εἰς τοὺς Βοτζαρέους, Κουτζονι-
κάτας, καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν, οἵτινες δόσαντες τὰ πιστὰ
εἰς τὸν ἄπιστον, ἔπαθον τὰ παρακατιῶν ῥηρησόμενα.

Ἐκ τοῦ ἐπομένου ἐπισήμου καὶ πολυμαρτύρου ἐγγρά-
φου, τὸ ὁποῖον ἔπεμψεν ὁ στρατάρχης πρὸς τὸν Τζα-

βέλλαν μὲ τὸν ἀπεσταλμένον, διακρίνεται σαφέστατα ἡ φυσικὴ του κακόνουα.

» Ἐγὼ ὁ Βελῆ πᾶσας μὲ ὄλους τοὺς Δαθαμπίδες μου
 » (αὐλικούς μου) δίνωμεν τὸ σάρτι (ὄρκον) τῶν Σουλλιω-
 » τῶν, ὅπου εἶναι κλεισμένοι εἰς τὸ Κοῦγκι, ὅσοι ἀκολου-
 » θήσουν τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν, ὅτι τοὺς ἔδωκα τὴν ἄδει-
 » αν διὰ νὰ εὐγουν ἐλεύθερα καὶ νὰ ἦναι ἀπείρακτοι ἀπὸ
 » τὸ ἀσκέρι μου (στράτευμά μου), καὶ ἀπὸ κάθε ἕνα
 » Γκερέκ (τόσον) στὸ εὐγα τους, Γκερέκ (ὄσον) σὲ κάθε τό-
 » πον ἐδικόν μας ὅπου ὀρίζομεν, καὶ καθήσουν νὰ ἦναι
 » ἀπείρακτοι, καὶ ὅπου ἄλλοῦ θελήσουν νὰ καθήσουν
 » ἀπὸ μέρους μου καμμίαν πείραξιν δὲν ἔχουν εἰς τὰ κε-
 » φάλιά τους, στὸ βιότους (ἰδιοκτησίαν των), στὸ ἔρτζι
 » τους (ὑπόληψίν των) νὰ μὴ πειραχθοῦν τίποτα· καὶ εὐ-
 » γέγοντες ἀπ' ἐδῶ καὶ τελειώνοντας ἡ κουβέντα μας
 » (ὁμιλία), καθὼς τὴν ἔχομεν ὁμιλήσει, ἔχει τὴν ἄδειαν
 » καὶ ὁ Μπάλιος νὰ δώσῃ τὰ ῥαχένια τους, (ὁμήρους) ὅπου
 » τὰ ἔχουν ἀφίσει ἀμανετὲ (παρακαταθήκην) στὸ χέρι
 » του· ἀκόμη ἔχω νὰ τοὺς σταθῶ εἰς ὅσα τοὺς ἔχω εἰπῆ
 » χωρὶς νὰ λείψω τίποτα, καὶ ἀνίσως δὲν σταθοῦμεν
 » εἰς τὰ ἐπανωγραμμένα, νὰ ἤμαστε ἔξω ἀπὸ τὴν Τουρ-
 » κικὴν πίστιν, νὰ ἤμαστε χῶρια ἀπὸ τὰς γυναῖκας μας
 » μὲ τρία δαλάκια (διαζύγια)· καὶ διὰ συγουριτὰ τοὺς
 » δίνωμεν τὸ παρόν μας σάρτι, καὶ ἂν δὲν σταθοῦμεν εἰς
 » αὐτὰ νὰ μᾶς κάμη ἀμέλι (νὰ τοὺς κεραυνώσῃ δηλα-
 » αδὴ ὁ Θεός).»

(Τ. Σ.)

Βελῆ Πάσας

Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν στρατηγῶν του

Ἐλμάζ Ππέις, Ἰσμαήλ Ππέις Κόνιτζας, Μουχαμέτ
 Μουχουρδάρης, Ἰσμαήλ Πασόμπεις, Δερβιζ χασάνης, Ἄ-

γος Μουχουρδάρης, Ἀϊδὴν Ζάρκανης, Ὁμέρ Δερβίσης, Μείζος Μπόνος, Χατζῆ Μλέντος, Λατίφ Χότζας, Χου-
σας Μετατόσκας, Ἀμπάζ Τεπελένας.

Ἐδέχθησαν καὶ ἀνέγνωσαν τὴν πολυμάρτυρον ἀπάν-
τησιν τοῦ στρατάρχου οἱ Σουλλιωταί, ἀλλὰ δὲν ἔδωκαν
τὴν παραμικρὰν πίστιν εἰς τὰ γεγραμμένα· ἐπειδὴ ἀκρι-
βῶς ἐγίνωσκον τὰ φρονήματα καὶ σκοπούς του, τὸν ἐπα-
ρεκάλεσαν δὲ μόνον νὰ τοὺς συστήσῃ μὲ ἐν ἐπίσημον
συστατικὸν ἔγγραφον πρὸς τοὺς Παργίους, τὸ ὁποῖον
ἄνευ ἀναβολῆς ἐχορήγησε· καὶ ἰδοῦ.

» Ἀγαπητοὶ μου Προεστοὶ τῆς Πάργας! μετὰ τὸν χαι-
ρητισμὸν μου σᾶς φημερόνω, ὅτι τῶν Σουλλιωτῶν,
» ὁποῦ τοὺς ἔδωκα ράϊ (συγχώρησιν), καὶ ἐπροσκύνησαν,
» νὰ τοὺς δεχθῆτε αὐτοῦ εἰς τὸν τόπον σας ὅλους, κα-
» τὰ τὸ πόνηρουροί μου (διαταγὴν μου), ὁποῦ ἔχουν
» καλδί (ἐάν) καὶ δὲν τοὺς θέλετε, ἔχουν τὴν ἄδειάν μου
» νὰ σταθῶν, ὅπου θελήσουν εἰς κάθε βασιλικὸν τόπον
» χωρὶς νὰ τοὺς γίνῃ κανέννας μανῆς (πρόσκομμα), καὶ
» μετὰ καιρὸν ἀνίσως θελήσουν νὰ γυρίσουν εἰς τὰ μέρη
» μας, κατὰ τὸ Σιάρ ναμαῖν (ὄρκομωσίαν), ὁποῦ τοὺς
» ἔχω δώσει, ἔχουν τὸ ἰτζιαζέτι μου (συγκατάθεσίν μου)
» νὰ ἔλθουν, ὑγειαίνετε.

1803 Δεκεμβρίου 14 Σουλλι.

(Τ. Σ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ΄.

Ἀναχώρησις τῶν Σουλλιωτῶν ἐκ τῆς Πατρίδος.

Τὴν ἐπαύριον λαβόντες τοὺς ὁμήρους, τὰ ἀναγκαῖα
φορτηγὰ ζῶα, διευθύνθησαν πρὸς τὴν Πάργαν ἀποσπα-
σθέντες ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς γλυκείας Πατρίδος, καὶ
συνοδευόμενοι καθ' ὁδὸν ὑπὸ κοπετῶν, καὶ θερμῶν δα-

κρύων ὁ Δῆμος Δράκος, Φῶτος Τζαβέλλας, Τζῆμας Ζέρβας, Γκόγκας Δαγκλῆς, καὶ λοιποὶ φύλαρχοι ἔχοντες μετ' ἑαυτῶν τὰ δύω σχεδὸν τρίτα τῶν συμπολιτῶν, ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Πάργαν· ὁ Κίτζος Βότζαρης, Κουτζονίκας, Κωλέτζης Φωτομάρας καὶ Παλάσκας (ὁ πρωταίτιος ὄλων τῶν τραγικῶν συμβάντων) μετὰ τοὺς παρὰ τῶν ἰδίων ἄπατηθέντας διεβιάσθησαν οἱ μὲν εἰς Βουργαρέλι οἱ δὲ εἰς τὸ Ζάλογγον (α)· ὁ ἱερομόναχος Σαμουήλ μείνας μετὰ πέντε μόνον Σουλλιωτῶν παρέδιδε, κατὰ τὴν συμφωνίαν, ὅσα πολεμιφόδια ὑπῆρχον εἰς τὸ φρούριον, μετὰ δὲ τὴν παράδοσιν ἔμελλε νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Πάργαν· καθ' ἣν ὁμῶς στιγμὴν ἐγένετο ἡ παράδοσις, εἷς ἐκ τῶν τριῶν ἀπεσταλμένων Τούρκων διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν πολεμιφοδίων, εἶπε πρὸς τὸν Σαμουήλ· »πόσα κολαστήρια στοχάζεσαι, καλόγηρε· θὰ »σὲ κάμῃ ὁ Βεζύρης ὅποτεν σὲ θάλλῃ εἰς τὸ χέρι, ἀπὸ »τὸν ὅποιον καὶ δὲν γλυτώνεις ; » δὲν εἶναι ἄξιος ὁ Βεζύρης, ἀπεκρίθη ὁ Σαμουήλ, νὰ πιάσῃ ἄνθρωπον ὅστις, ἐκτὸς ὀποῦ δὲν τὸν φοβεῖται, γνωρίζει καὶ ἄλλον δρόμον τοῦ θανάτου· ἐξεληθόντων τούτων τῶν λόγων ἐκ τοῦ στόματος τοῦ μόλις παρῆλθον δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ ἤναψεν ἡ πυρίτις, ἡ ὁποία καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους, καὶ δύο Σουλλιώτας, καὶ τὸν ἴδιον Σαμουήλ κατέκαυσεν, ὁ τελευταῖος μάλιστα ἀφανῆς ἐγένετο, ἰστάμενος ὄρθιος ἐπὶ τι κιβώτιον πλήρες πυρίτιδος. Τὴν τραγικὴν ταύτην πράξιν ἄ-

(α) Χωρίον ὑπὸ 30 οἰκογενειῶν κατοικούμενον, κείμενον εἰς τὰς ὑπὲρβαίς ὄρους δυσβάτου καὶ κρηνώδους, ἀπέχον ἀνατολικομεσημβρινῶς τοῦ Σουλλίου ὥρας ὀκτώ, κεῖται καὶ μονήδριον ἐπ' ὀνόματι τῶν Ταξίρχων.

πέδωκάν τινες ὡς ἐνέργειαν τοῦ Βεζύρη, ἄλλοι δὲ, τῶν Σουλλιωτῶν. ἀλλὰ καὶ αἱ δύο φῆμαι δὲν ἔχονται ἀληθείας, ἢ γὰρ φυσικὴ μνησικακία τοῦ Βεζύρη δὲν ἐλάμβανε πλήρη ἱκανοποίησιν δίδουσα ἀνεπαίσθητον σχεδὸν θάνατον εἰς τὸν ἄσπονδον ἐχθρόν του Σαμουήλ, ἐνῶ τὸν εἶχεν εἰς χεῖράς του νὰ τῷ δώσῃ ἐπώδυνον θάνατον, ἀφ' ἑτέρου οἱ Σουλλιωταί, καὶ κατ' ἐξαίρεσιν οἱ τῆς κατωτέρας τάξεως τὸν εἰσέβοντο καὶ ἠγάπουν, ἀποδίδοντες πάντοτε εἰς τοὺς φανεροὺς προδότας καὶ εἰς τὸ πεπρωμένον τὴν πτῶσιν τῆς Πατρίδος. Μεθ' ἡμέρας τρεῖς τοῦ τραγικοῦ συμβάντος ἐξέτασεν ὁ Περβραϊθὸς εἰς τὴν Πάργαν Σουλλιωτὴν τινα ἡμιφλογισμένον σχεδὸν ὑπὸ τῆς Πυρίτιδος, ἰστάμενον κατ' ἐκείνην τὴν σιγμὴν ἐκτὸς τῆς θύρας τῆς πυριταποθήκης, ὁμοίως καὶ ἄλλους δύο συγγενεῖς τοῦ Σαμουήλ, οἵτινες τὸν ἐβεβαίωσαν, ὅτι βαστῶν κηρίον ἀναμμένον εἰς χεῖρας ἀνέβη μετὰ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Τούρκου ἐπὶ τινος κιβωτίου ἀφ' ὅπου δούε τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸν τούρκον ἐβρίψε ταυτοχρόνως τὸ φυτῆλι τοῦ κηρίου ἐπὶ τὸ ἔδαφος, ἐνῶ ὑπῆρχε δισχορπισμένη πυρίτις, καὶ οὕτω γέγονεν, ὃ γέγονε· διὸ ἡ ἀπάντησις πρὸς τὸν τούρκον, καὶ ἡ τελευταία πιθανὸν ἐπίγνωσις τῆς ἐκ τῶν προφητειῶν ἀπάτης ὑπῆρξαν, νομίζω, τὰ κύρια τοῦ τέλους του αἵτια.

Καὶ τὰς ἀρετὰς, καὶ διεισιδαιμονίας τοῦ γενναίου, καὶ φιλοπάτριδος τούτου ἀνδρὸς προεξιστορήσαμεν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ κρύψωμεν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἐσχάτως ἐφρόντισεν ὁλαὶς δυνάμεισιν ὑπὲρ τῆς ἀβλαβοῦς ἐξόδου καὶ σωτηρίας ἀπάντων τῶν Σουλλιωτῶν, καθότι ἐσυμβούλευσεν ἐνθέρμως τὸν Βότζαρην, τὸν Κουτζονίκαν καὶ τοὺς παρ' αὐτῶν ἀπατηθέντας ὅτι, ἂν ἐπιθυμῶσι τὴν ζωὴν

τῶν οἰκογενειῶν των, νὰ καταφύγωσιν, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι Σουλλιωταί, εἰς τὴν Πάργαν, τοὺς ἀπέδειξεν ὅτι, ἐὰν ἔως τότε ἔδλεπον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, κατὰ τοῦτο πρέπει νὰ ὀφείλωσι τὴν ὑπαρξίν των εἰς τὴν τῆς πατρίδος διατήρησιν, καὶ οὐχί εἰς τὴν ἀπατηλὴν τοῦ τυράννου εὐνοιαν· αἱ συμβουλαὶ του δυστυχῶς δὲν εἰσηκούσθησαν διόλου, αἱ προμαντεύσεις του ὅμως ἐπραγματοποιήθησαν πληρέστατα, ὡς παρακατιῶν ῥηθήσεται.

Μόλις εἶχον φθάσει παρὰ τῆς Πάργας τὰ μεθόρια, καὶ πρὶν ἔτι πυρποληθῆ ὁ Σαμουήλ, παραβάς ὁ στρατάρχης τὰ τόσα ἔνορκα, καὶ πολυμάρτυρα ἔγγραφά του, καταφρονήσας τοὺς ὀμήρους, ἔπεμψε κατόπιν αὐτῶν τὸν Σελλικτάρην Μπόταν ἐπὶ κεφαλῆς τεσσαρῶν χιλιάδων στρατιωτῶν, ὅπως προλάβῃ, θυσιάσῃ καὶ αἰχμαλωτίσῃ, εἰ δυνατόν, αὐτούς καθ' ὁδὸν· ἐπέτυχε, κατὰ περίστασιν πλησίον τῶν ὄριων τῆς Πάργας, τὸν Δῆμον Δράκον καὶ Φῶτον Τζαβέλλαν μετ' ἄλλων ἑπτὰ συντρόφων καὶ γυναικοπαίδων αὐτῶν, οἵτινες καὶ τοὶ ἀσήμεντοι ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν Τούρκων ἀντέστησαν εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, φονεύσαντες τρεῖς ἐξ ἐκείνων, ἔσωσαν μὲν τὰ γυναικίδια τῶν, ἤρπασαν δὲ οἱ Τούρκοι ὅλα τὰ κινητὰ ἐπιπλά των· πλησίον ὄντες οἱ Πάργιοι, καὶ πολλοὶ ἔτι ἐκ τῶν προσφύγων Σουλλιωτῶν ἀκούσαντες τὸν πυροβολισμὸν καὶ ἀλαλαγμὸν τῶν Τούρκων, ἔδραμον εἰς ἐπικουρίαν τῶν συντρόφων, φοβηθέντες οἱ ἔχθροὶ ὀπισθώρμησαν, στρατοπεδεύσαντες ἐκτὸς τῶν ὄριων· ἰδόντες δὲ τοὺς Παργίους ὀρμῶντας πρὸς βοήθειαν τῶν Σουλλιωτῶν ἤρχισαν νὰ τοὺς ἐπαπειλῶσι, λέγοντες ὅτι, ἐὰν θέλουν ν' ἀποφύγωσι τὸν κίνδυνον τοῦ πολέμου, πρέπει νὰ παραδώσωσι, ἢ διώξωσιν ἀμέσως ἔλθου τοὺς

Σουλλιώτας μετὰ τῶν γυναικοπαίδων εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος.— Πῶς εἶναι δυνατόν, ἀπεκρίθησαν οἱ Πάργιοι, ἄλλα νὰ γράφῃ, καὶ ἄλλα νὰ πράττῃ ὁ στρατάρχης Βελῆ πασᾶς; ἔάν αὐτὸς παραβαίῃ ἀσυνειδήτως τὰς ἐγγράφους καὶ ἐνόρκους συμφωνίας καὶ ὑποσχέσεις του, ἡ Πάργα ὅμως διετήρησεν ἐξ ἀρχῆς, καὶ θέλει διατηρήσει ἐν ὄσῳ ὑπάρχει, τὸ σύστημα τῆς φιλοξενείας πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ καταφεύγοντας, ἀφ' ἑτέρου ὅμως, διὰ τὴν γειτονικὴν ἡσυχίαν καὶ ἀρμονίαν, δὲν θέλει λείψῃ νὰ τοὺς παρακαλέσῃ νὰ ὑπάγῃσιν, ὅταν εὐκολυνθῶσιν, ὅπου εὐχαριστοῦνται. Εἰδοποιηθεὶς παρὰ τῶν Παργίων ὁ εἰς Κέρκυραν Ῥωσικὸς πληρεξούσιος Κώμης Γεώργιος Μοκκινίγος τὴν παράνομον ταύτην πράξιν τοῦ στρατάρχου, ἔγραψεν αὐστηρῶς πρὸς τὸν πατέρα του, καὶ οὕτω καταδιαταγὴν αὐτοῦ διελύθη τὸ στρατόπεδον ἄνευ ἄλλης τινὸς ἐχθροπραξίας.

Οἱ δ' ἀπελθόντες εἰς Ζάλογγον Σουλλιώται μετὰ τῶν γυναικοπαίδων, ὡς προεῖρηται, περιέμενον κεχηνότες ἡμέρᾳ παρ' ἡμέραν διαταγὴν τοῦ Βεζύρη, διορίζουσαν αὐτοὺς κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του, εἰς ὄρεινὰς καὶ ὑγιεινὰς κατοικίας, καὶ ἄφθονον ἀπολαβὴν προϊόντων ἀπὸ καρποφόρων ἐπαρχιῶν· ἀλλ' ἀντὶ τούτων μεθ' ἡμέρας τέσσαρας ἐπαρουσιάσθησαν ἀπροσδοκῆτως πρὸς τὰ πλάγια τῶν τρεῖς σχεδὸν χιλιάδες Τουρκαλβανοὶ ὑπ' ὄδηγίαν τοῦ Ἄγου Μουχουρδάρη καὶ Μέτζιο Μπόνου, οἵτινες τοὺς ἐγνωστοποίησαν ἀμέσως, ὅτι ἔχουσι προσταγὴν τοῦ Βεζύρη νὰ λάθωσι τὰ ὅπλα τῶν ὅλων, αὐτοὺς δὲ νὰ φέρωσιν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου θ' ἀποφασίσει ἡ ὑψηλότης του περὶ τῆς διαμονῆς τῶν καὶ ἀνταμοιβῆς τῶν πιστῶν ἐκ δουλεύσεων τῶν· τότε ἠνεώχθησαν οἱ ὀφθαλ-

μοί τῶν εἰς τοῦ τυράννου τὰς ὑποσχέσεις ἀφοσιωμένω, τότε ἠσθάνθησαν τὰς συνήθεις ἀνταμοιβάς του, τότε ἐνεθυμήθησαν τὰς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τελευταίας πατριωτικὰς καὶ πατρικὰς συμβουλὰς τοῦ Σαμουήλ· ἀλλ' ὅλα ἦσαν ἤδη μάταια, καὶ πᾶσα ἐπίγνωσις ἀθεράπευτος, τὸ πᾶν συνίστατο, ἢ εἰς τὴν τυφλὴν παράδοσιν, ἢ εἰς τὴν διὰ τῶν ὄπλων ἀπηλπισμένην ἀπόφασιν· συμβουλίου λοιπὸν γενομένου, ἐνεκρίθη τὸ δεύτερον· ὅθεν ἀπὸ τῆς ἐννάτης πρὸ μεσημβρίας μέχρι τῆς ἐνδεκάτης τῆς ὑστεραίας ἐσυγκροτοῦντο ἀμφοτέρωθεν πεισματῶδεις ἐχθροπραξίαι· γυναϊκίαις τινεσὶ ὡσεὶ ἐξήκοντα, ὅλαι σχεδὸν χῆραι, εἰδὼσαι τὸν κίνδυνον ἀναπόφευκτον ἐπρόκρινον, παρὰ τὴν πολυπαθῆ καὶ κατησχυμένην αἰχμηλωσίαν, τὸν ἥρωϊκὸν καὶ στιγμιαῖον θάνατον τῆς αὐτοκτονίας· ἀναβῆσαι ἐπὶ τινος κρημνώδους ὕψους κατέρριπτον πρῶτον τὰ τρυφερά καὶ φίλτατα αὐτῶν τέκνα, ἐπομένως δὲ μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης ἐρρίπταντο καὶ αὐταὶ αὐθουμήτως ἀπὸ τοῦ κρημοῦ· τινὲς ἐξ αὐτῶν δὲν ἀπέθανον, ἐπειδὴ ἔπιπτον ἐπὶ τὰ τρυφερά τῶν τέκνων καὶ συμπολιτισσῶν σώματα, τὰ ὅποια ἦσαν προσηλωμένα ἐπὶ ὄξειων πετρῶν.

Ἡ τραγικὴ καὶ φρικώδης αὕτη πράξις τῶν γυναικῶν ἠρέθισε τοὺς ἀνδρας νὰ διακινδυνεύσωσι τὴν νύκτα, σχίζοντες τὸν στρατὸν διὰ τῶν ὄπλων, ἐπειδὴ ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐνεδυναμοῦντο, οἱ Σουλιῶται ἀφ' ἑτέρου ἤλαττοῦντο, στερούμενοι πρὸς τούτοις τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων· περὶ τὸ μεσανύκτιον λοιπὸν διηρέθησαν εἰς δύο ἴσα σώματα, τὸ μὲν ὠδήγει τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, τὸ δὲ τὴν ὀπισθοφυλακὴν. ἐν τῷ μέσῳ ἔβαλον τὰς γυναϊκας φερούσας ἐκάστην ἀνά ἓν καὶ δύο βρίφη ἐπ' ὤμων· διάφοροι ἀνδρες τῇ μὲν ἀριστερᾷ ἐκρά-

τουν τὰ τέκνα των, τῆ δεξιᾷ δὲ τὸ ξίφος· πλησιάσασα ἢ ἐμπροσθοφυλακὴ μὲ βῆμα ἄκροτον, ὤρμισεν ἐξαίφνης ἀρειμανῶς νὰ διασχίσῃ τὸν ἐχθρὸν, καὶ διευκολύνη τὴν διάδοσιν τῶν γυναικοπαίδων, ἢ νὰ ἀποθάνῃ μαχομένη ἢ ἀτρόμητος ἐπίθεσις τῶν παλαιμάχων τούτω Σουλλιωτῶν τῶ ὄντι ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τρομερὰν ἐπέφερε σύγχυσιν καὶ θόρυβον εἰς τρόπον ὥστε, διὰ ν' ἀποφύγωσιν οἱ Τούρκοι τὴν ἀλληλοκτονίαν ἕνεκα τοῦ σκότου τῆς νυκτὸς καὶ πυκνότητος τῶν στρατιωτῶν, διηρέθησαν ἕθεν καὶ ἕθεν ἔπεσον μολαταῦτα εἰς ταύτην τὴν συμπλοκὴν καὶ ἐκ τῶν Σουλλιωτῶν ὑπὲρ τοὺς εἴκοσιν ἀνδρας, οὐκ ὀλίγα δὲ γυναικόπαιδα συνελήφθησαν ζῶντα καὶ τετραυματισμένα, οἱ λοιποὶ διέδωκαν εἰς τὰ πρόσω ἢ σκοτεινὴ νύξ, ἢ δύσβατος πορεία, καὶ τὸ κυριώτερον, ἢ ἐπιτηδειότης τῶν Σουλλιωτῶν ἐν τῇ νυκτομαχίᾳ ἐδειλίασαν τοὺς Τούρκους ν' ἀκολουθήσωσι τὰ ἴχνη τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ σκότος, ὁ σκολιόδρομος, οἱ τρομακτικοὶ κοπετοὶ τῶν γυναικοπαίδων ἐπέφερον καὶ εἰς τοὺς Σουλλιώτας διακρίσεις, ὑποδιακρίσεις καὶ ἀποπλάνησεις, ὥστε πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἠναγκάζοντο ἕκαστος νὰ εὕρωσι καταφύγια εἰς θάλασσαν, λάκκους, θάμνους, ὁπὰς τῆς γῆς, καὶ τὰ παρόμοια, διότι ἔδραμον λίαν πρῶτ' οἱ Τούρκοι κταδιώκοντες· αὐτοὺς πανταχόθεν, εὗρον δὲ καὶ συνέλαβον πολλοὺς μετὰ τῶν γυναικοπαίδων, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλαν εἰς τὰ Ἰωάννινα, κακέϊθεν δὲ εἰς Βουργαρέλι, ὅπου ἦσαν καὶ οἱ ἀρχῆθεν ἀκολουθήσαντες τὸν Βότζαρην· ἐν τοσοῦτῳ ἐκ πεντακοσίων σχεδὸν ψυχῶν ἀνδογυναικοπαίδων, μόλις ἐσώθη τὸ ἥμισυ εἰς τὴν Πάργαν μετὰ τινων τραυματιῶν, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ὑπὲρ τοὺς διακοσίους ἐφρονεύθησαν.

Ἀποπερατωθείσης καὶ ταύτης τῆς ἀπροσδοκίτου σκη-
νῆς, ἐστάλη ἀμέσως ἀπὸ τὸν στρατηγὸν ἐν σῶμα πεντα-
κοσίων Τουρκαλβανῶν εἰς τὴν Ῥινιάσσαν (α), διὰ νὰ συλ-
λάβωσιν εἰκοσιτρεῖς οἰκογενεῖας Σουλλιωτῶν, αἱ ὅποσαι
ἀδεία καὶ γνώσει τοῦ στρατάρχου κατώκουν πρὸ ἐνὸς
ἔτους ἐξ αἰτίας τῆς ἐν Σουλλίῳ ἐπικρατούσης πείνης· μὴ
εὐρόντες τινὰ ἀντίστασιν, ἤρπαζον, ἐξύλιζον, ἐχειρόδεναν
καὶ ἐγύμωνναν γυναῖκας χήρας καὶ παιδοκοράσια ὄρφα-
νὰ, ἐπασχολούμενα εἰς βιομηχανικὰς ἐργασίας· ἐν τῷ μέ-
σῳ τοῦ χωρίου τούτου ὑπῆρχε Πῦργος, κοῦλα τοῦ δημολᾶ
ὀνομαζόμενος, εἰς αὐτὸν κατώκει οἰκογένειά τις πολυμε-
λῆς Σουλλιώτου τινὸς Γεωργάκη Μπότζη· ἰδοῦσα ἡ σύ-
ζυγος αὐτοῦ (ἐπειδὴ ἔλειπεν ὁ ἀνὴρ καὶ υἱοὶ τῆς) τὰς
ἀπανθρώπους τῶν Τουρκαλβανῶν πράξεις, ἐκλείσθη μὲν
ὅλην τὴν ἀδύνατον οἰκογένειάν τῆς εἰς τὸν Πῦργον, καὶ
ἤρχισε νὰ τὴν ὑπερασπιζῆ διὰ τῶν ὄπλων· ἡ ἀδύνατος
ὁμως ὑπεράσπισις, καὶ τὸ ἐλεύθερον αἶσθημά τῆς τὴν
ἐδίδαξαν τὸν τρόπον τῆς ἀποφυγῆς τῶν τουρκικῶν κατα-
χρήσεων πρὸς τὴν οἰκογένειάν τῆς· καλέσασα τὰς νύμ-
φας, θυγατέρας καὶ ἀνηλίκους ἐγγόνους τῆς, τοῖς εἶπε τὰ
ἐξῆς. » Ποῖον ἀπὸ τὰ δύο προκρίνετε, τέκνα μου, τὴν ἄτι-
»μον καὶ πολυστένακτον ἀίχμαλωσίαν, ἢ τὸν ἔνδοξον καὶ
»ἐλεύθερον θάνατον; τὸν θάνατον, τὸν θάνατον, ἀπεκρίθη-
»σανόμοφῶνως» προσελκύσασα λοιπὸν τότε ἡ ἐλευθερό-
φρων γυνὴ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δωματίου ἐν κιβώτιον πλήρες

(α) Ῥινιάσσα· χωρίον ἐκ 30 οἰκογενειῶν συγκεῖμενον, παρά-
λιον, ἔχον καὶ φρούριον ἐνετικὸν ἐπὶ τισις λόφου· πλησίον αὐτοῦ
ὑπάρχουν ἐρείπια τῆς πάλαι, κατὰ Θουκυδίδην, Ἐλατρείας·
κεῖται μεταξὺ Πάργας καὶ Πρεβύζης· ἀπέχει τοῦ Σουλλίου
ῶρας ἑπτὰ.

πυρίτιδος, σχηματίσασα ταυτοχρόνως περί αὐτὸ κύκλον πυκνώτατον ὑφ' ὄλων τῶν ἀτόμων τῆς οἰκογενείας, λαβοῦσα ἐπομένως δαυλὸν πυρώδη, διέδωκε φωτίαν εἰς τὴν πυρίτιδα, καὶ οὕτω κατεφλέχθησαν ἅπαντες, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἰσὶ τὰ ἐξῆς.

Δέσπος, σύζυγος τοῦ Γεωργάκη Μπότζη.

Τάσω, θυγάτηρ τῆς Δέσπου.

Νάστος, υἱὸς τῆς Τάσω.

Μάρω, θυγάτηρ τῆς Τάσω.

Δέσπος δευτέρα θυγάτηρ τῆς Τάσω.

Κίτζα δευτέρα θυγάτηρ τῆς Δέσπου.

Νικολὸς, υἱὸς τῆς Κίτζας.

Σόφω νύμφη τῆς Δέσπου· εἰς τὸν υἱὸν τῆς.

Κίτζος, υἱὸς τῆς Σόφω.

Πανάγω, δευτέρα νύμφη τῆς Δέσπου.

Καταίρω θυγάτηρ τῆς Πανάγω.

Κατ' αὐτὸν τὸν τραγικὸν καὶ ἥρωϊκὸν τρόπον ἐτελεύτησαν τὰ ἀνωτέρω ἀδύνατα ἄτομα, καὶ οὕτω τὸ μὲν στράτευμα ἀνεχώρησε τὴν ἐπιούσαν διὰ τὰ Ἰωάννινα, τοὺς δὲ αἰχμαλώτους ἀπέστειλαν, ὡς καὶ τοὺς τοῦ Ζαλόγκου εἰς Βουργαρέλι, ὅπου συγκεντρωθέντες ἅπαντες ἐσυσκέπτοντο τί ποιητέον· ἔγνωσαν πασιδῆλως τὸν αἰμοβόρον σκοπὸν τοῦ τυράνου, διὸ ἀφήσαντες (καθὸ ἀδύνατον) τὴν πρώτην θέσιν ἀπεφάσισαν νὰ εὗρωσιν ἄλλην ὀχυρωτέραν καὶ ἀπωτέραν· κατέσχον ὅθεν ἐν Μοναστήριον τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, Σέλτζοδονομαζόμενον, τὸ ὁποῖον ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Βουργαρέλι ὥρας ὀκτώ, πλησίον αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ χωρίον Βρεστινίτζα, ἀμφότερα κεῖνται παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, Φρούσια ἢ νιγκόζη, τὸ ὁποῖον χωρίζει τὰς ἐπαρχίας Ἀγραφα καὶ Ασπροπόταμον· οὐ

μακρὰν δὲ τοῦ χωρίου ὑπάρχει τοῦ Κοράκου ἢ γέφυρα, ὑπὸ τὴν ὑπόαν ῥέει ὁ ὀρμητικὸς Ἄγγελως (ἄσπρος)· ἐκεῖ συσσωματωθέντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις περιέμενον κελυγνότες τὸν Τριαντάφυλλον Παλάσκαν, ὅστις εἶχε προ-
 αποσταλῆ παρ' αὐτῶν εἰς τὸν Βεζύρην, ν' ἀναφέρῃ προ-
 φορικῶς τὰ εἰς Ζάλογκον καὶ ῥηνιάσσαν ἀναξιοπαθῆ εἰς
 αὐτοὺς γεγονότα, ἐν ᾧ προκαρεδύθησαν εἰς αὐτὸν ἀπα-
 ραθιάστως, ἀποφασίσαντες νὰ γνωρίζωνται εἰς τὸ ἐξῆς
 πιστοὶ τοῦ Σουλτάνου ὑπήκοοι, καὶ παντοτεινοὶ ὑπηρε-
 ται τῆς ὑψηλότητός του· τὸν ἐδέχθη μὲ τὴν συνήθη κο-
 λακείαν του· διὰ τὰ παράπονά των ὄμως ὑπεκρίθη ἄγνοι-
 αν καὶ ἀπορίαν, ὑποσχθεὶς μάλιστα νὰ καταδικάσῃ
 αὐστηρῶς τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ πρωταιτίους τῶν τοιού-
 των ἀσυγχωρήτων κακοπραξιῶν· τὸν δὲ Παλάσκαν διέ-
 ταξε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ συνοδεύσῃ πρὸς
 τὴν ὑψηλότητά του χωρὶς τὴν παραμικρὰν ὑπόνοιαν, ὅλους
 τοὺς πρωτίστους Σουλλιώτας, τοὺς ἐποίους θέλει δικαι-
 ώσει κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του, χορηγῶν βαθμοὺς, τόπους
 καρποφόρους καὶ κατοικίας ὀρεινὰς πρὸς ἀνταμοιβὴν
 τῶν πιστῶν ἐκδουλεύσεών των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Μάχη κατὰ τὸ μοναστήριον Σέλιζο.

Ἦδη ἐξύπνησε καὶ ὁ Παλάσκας, καὶ ἤρχισε, κατὰ τὴν
 κοινὴν παροιμίαν, νὰ τρίβῃ τὰ ὄμματά του, ἤδη ἠσθάν-
 θη τὴν τυφλὴν πρὸς τὸν τύραννον ἀφοσίωσίν του, καὶ ἐξ
 αὐτῆς τὴν πτώσιν τοῦ Σουλλίου, τὴν ἀναξιοπαθῆ θυ-
 σίαν καὶ τὴν στυγεράν αἰχμαλωσίαν τόσων ἐλευθέρων
 καὶ ἀθῶων ψυχῶν· ἤδη ἐνόησεν, ὅτι πλησιαζει καὶ ἡ

ιδιική του ἀρμοδία τοῖς προδόταις ἀνταμοιβή! ἀπελθὼν ἐν τούτῳ εἰς τὸ μοναστήριον ἐγνωστοποίησεν εἰς τοὺς συντρόφους του τὰς παραγγελίας καὶ ὑποσχέσεις τοῦ Βεζύρη· ταῦτα πάντα ἀκούσαντες ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἤρξαντο ὁμοθυμαδὸν στεντορία τῇ φωνῇ νὰ καταρῶνται καὶ ἀναθεματίζωσι τοὺς προδότας τῆς πατρίδος καὶ δημίους τῶν οἰκογενειῶν των, κατ' ἐξαιρέσειν δὲ, τὸν Παλάσκαν· ἀλλ' ἐπειδὴ θεραπεία τις τοῦ προκειμένου κινδύνου δὲν ἠλπίζετο πλέον ἀπὸ κατάρρας καὶ ἀναθεματισμοῦ, ἀπεφάσισαν τέλος πάντων νὰ ἀποθάνωσιν ἡρωικῶς καὶ ἐνδόξως διὰ τῶν ὄπλων, ἄλλως ἔμελλε νὰ πλημμυρήσῃ τὸ αἱματοφόρτον ἀνθρωπομακελλεῖον τοῦ τυράνου ἀπὸ χιλίων τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα ἀνδρογυναικοπαίδων θυσίας· ὅθιν οἱ μὲν ἐφρόντιζον διὰ τροφᾶς καὶ πολεμοφόδια, ἄλλοι δὲ ἠγωνίζοντο ν' ἀνεγείρωσιν ὄχυράματα εἰς ἀναγκαίαις θέσεις· ὁ Βεζύρης (διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἀμφίβαλλε), μὴ ἰδὼν τινὰ ἐξ αὐτῶν νὰ παρουσιασθῆ κατὰ τὴν παραγγελίαν του, ἀκούσας ἄφ' ἐτέρου τὰς ἐτοιμασίας καὶ ὄχυρώσεις, ἀπεφάσισε νὰ ἀποπερατώσῃ καὶ ταύτην τὴν ἐσχάτην καὶ τραγικωτέραν τοῦ Ζαλόγκου καὶ Ῥινιάσσης σκηνὴν, πέμψας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰαννουαρίου μηνὸς τοῦ 1804 ἔτους, ἑπτὰ χιλιάδας τουρκαλθανοὺς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν δύο στατηγῶν, Ἄγου Μουχουρδάρη καὶ Μπεκίρ Τζογαδούρη, διὰ νὰ ἔχῃ δὲ ἀσφαλειστέρας (ἐπειδὴ ἔμελλε νὰ πολεμήσῃ μὲ ἀνδρείους καὶ ἀπληπισμένους ἐχθροὺς) ἐλπίδας τῆς καταστοφῆς των, ἐξελέξατο στρατιώτας ἐξ ἐκείνων, οἵτινες διὰ τὸν πρόσφατον θάνατον τῶν ἐγγυτέρων αὐτῶν συγγενῶν καὶ φίλων ἔπνεον κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν ταχειανκαὶ ἀκόρεστον ἐκδίκησιν.

Φθάσαντες οἱ στρατηγοὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους Νιγκόζη, παρατηρήσαντες ἀκριβῶς τὰς ἀρμοδίους θέσεις, ἐστρατοπέδωσαν πολιορκήσαντες στενωῶς τὸ μοναστήριον, τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ὤρμησαν λίαν πρῶτ' ἀποφασιστικῶς νὰ τοὺς ἐξώσωσιν ἐκ τῶν θέσεων, καὶ περιορίσωσιν ἐντὸς μόνον τοῦ μοναστηρίου, ἀλλὰ μ' ὄλην τὴν πεισματώδη ἐπιθεσιν μὴ δυνηθέντες οὔτε νὰ τοὺς σαλεύσωσιν ἐκ τῶν ὀχυρωμάτων, ἐπέστρεψαν ἐκ νέου εἰς τὸ στρατόπεδον μετὰ τεσσάρων ὡρῶν μάχην καὶ ἐβδομήκοντα τριῶν στρατιωτῶν ἀπώλειαν ἐκτὸς τῶν τραυματιῶν, ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπισον τέσσαρες, τραυματισθέντων ἐπτὰ· ἡ γενναία αὕτη ἀντίκρουσις ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους ὥστε, νὰ μὴ μελετῶσι πλέον παρομοίαν ἐπιθεσιν, νὰ περιορισθῶσι δὲ εἰς μόνην τὴν στενὴν πολιορκίαν, ἀνάγκης συμπίεσους εἰς ἀκροβολισμοὺς, καὶ ἀμυντικὰς προσβολάς. Τρεῖς μῆνες παρῆλθον χωρὶς νὰ δυνηθῶσι νὰ προχωρήσωσιν· ἀνυπόμονος ὁ Βεζύρης νὰ ἴδῃ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του τετελεσμένην καὶ τὴν ἐσχάτην ταύτην σκηπὴν, ἔγραψε (τῇ 1ῃ Ἀπριλίου) πρὸς τοὺς στρατηγοὺς ἐλέγξας πικρῶς τὴν ἀναξιότητα αὐτῶν καὶ ἀνανδρίαν τῶν στρατιωτῶν, μὴ δυνηθέντων εἰσεῖτε νὰ ἐκδικήσωσι τὸν θάνατον τῶν συγγενῶν καὶ ὁμοθρήσκων ὀθωμανῶν, προσθέντων ἀκόμη, ὅτι, ἐὰν ἐπὶ δεκαήμερου προθεσμίας δὲν τοὺς καταστρέψωσι, τότε ἀνυπερθέτως μέλλει νὰ πέμψῃ ἄλλους στρατηγοὺς καὶ στρατιώτας, ὥστε καὶ τὰς διαταγὰς του νὰ ἐκτελέσωσι δραστηρίως καὶ τὸ Τουρκικὸν ὄνομα νὰ τιμῆσωσι πρεπόντως.

Ὁ ἀπότομος ἔλεγχος τοῦ Βεζύρη καὶ τῶν στρατηγῶν καὶ στρατιωτῶν τὴν φιλοτιμίαν αἰσθαντικώτατα ἐκέντησεν· ὅθεν τὴν εἰκοστὴν τοῦ αὐτοῦ μηνὸς συμβούλιον συγκρο-

τήσαντες, ἀπεφάσισαν νὰ ρίψοκινδυνεύσωσι μᾶλλον, ἢ νὰ στερηθῶσι τοῦ ἡγεμόνος τὴν εὐνοίαν, καὶ τοῦ κόσμου τὴν ὑπόληψιν, διὸ τὴν ἐπιούσαν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ὠρκίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ προφήτου Μωάμεθ ὅτι, εἰν δὲν νικήσωσι νὰ μὴν ἐπιστρέψῃ τις ἐξ αὐτῶν ὅσον ἀκατάσχετος ἐφάνετο ἡ ὁρμή των, τόσον ἀφ' ἐτέρου ἐγένετο ἀτρόμητος ἡ ἀντίκρουσις· δὲν ἦν ἀπίθανον ν' ἀποτύχωσιν ὡς τὸ πρῶτον, εἰν ἔν σῶμα ἐκ χιλίων σχεδὸν στρατιωτῶν συμποσούμενον δὲν ἐρρίπτετο ὡς κεραυνὸς κατὰ τινος ἀδυνάτου ὀχυρώματος, ἔχοντος πεντήκοντα μόνον στρατιωτῶν φρουρὰν, ἡ ὁποία συμπεριπλακείσα ἀντεμάχητο ἐκ τοῦ συστάδην διὰ ξιφῶν καὶ μαχαιρῶν ἔωσθ' ἐπεσον ἅπαντες, μῦθ' οὐδ' σπῆντος.

Ἡ κυρίεσις τοῦ ὀχυρώματος καὶ προχώρησις τῶν Τούρκων ἐπέφερον ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν εἰς ὅλους τοὺς Σουλλιώτας, καθότι ἐβιάσθησαν νὰ κενώσωσι ταυτοχρόνως καὶ ἄλλα τρία ὀχυρώματα, καὶ διευθυνθῶσι δρομαίως εἰς τὸ μοναστήριον, ὅπου ἡ ἀνάγκη ἀπῆτει νὰ ὑπερασπίσωσι τὰ γυναικόπαιδα, ἡ συναποθάνωσιν· ἀλλ' ὁ σκοπὸς καὶ ἡ προθυμία των ἐματαιώθησαν, διότι πρὶν οὗτοι ἐξελθῶσι τῶν ὀχυρωμάτων, οἱ Τούρκοι προκατέλαβον αὐτῶν τὰ ὀπίσθια, ὥστε εὐρέθησαν πανταχόθεν περικυκλωμένοι καὶ ἀντιμαχόμενοι ἐκ τοῦ συστάδην, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων· ἰδοῦσαι αἱ δυστυχεῖς γυναῖκες καὶ μητέρες κατακερματιζομένους τοὺς ἀνδρας, τέκνα καὶ συγγενεῖς αὐτῶν, καὶ μὴ προσδοκῶσαι διὰ τῶν ὀπλων ἐπικουρίαν τινά, ἐξελθοῦσαι τοῦ μοναστηρίου μετὰ τῶν φιλτάτων, διευθύνοντο αὐθορμητῶς εἰς τὸν ποταμὸν, ὅπως ριφθῶσι σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ρευμάτων τοῦ ποταμοῦ καὶ οὔποτε εἰς τῶν θαρβάρων

καὶ φονέων τῶν συγγενῶν των τὰς χεῖρας· ἡ ἐπικρατοῦσα σύγχυσις, οἱ ἀλαλχγμοὶ, οἱ ἀδιάκοποι πυροβολισμοὶ, οἱ κηπετοὶ, θρῆνοι καὶ ἡ ἐκ τούτων ὄλων προκύψασα ἀμηχανία δὲν ἔδωκαν εὐκαιρίαν εἰς ὄλα τὰ ἀδύνατα μέλη νὰ προλάβωσιν ἐγκαίρως τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, τὸ δὲ κυριώτερον, ἐπειδὴ ἐν σῶμα ἐκ δύο σχεδὸν χιλιάδων συγκείμενον ἀποσπασθὲν ἐπίτηδες ἐκ τῆς ὀλικῆς ποσότητος τοῦ στρατεύ προεφώρμησεν εἰς τὸ μοναστήριον, διὰ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὰ γυναικόπαιδα, καὶ ἀρπάσῃ τὰ κινητὰ αὐτῶν πράγματα· πολλὰς γυναῖκας προέλαβόν μεταξὺ μοναστηρίου καὶ ποταμοῦ, αἱ ὁποῖαι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπερασπίσωσι τὰ τέκνα των καὶ ἑαυτὰς διὰ μαχαίρων, ξύλων καὶ πετρῶν, διὸ πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἐθυσιάσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅσαι δὲ προκατέλαβον τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ (ἦσαν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν ἐξήκοντα) ἀνοίξασαι τὰς ἀγκάλας ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμὸν ἀυθορμήτως μετὰ τῶν φιλτάτων, τῶν ὁποίων τὰ ἐλεύθερα καὶ ἱστορικά σώματα ἐκάλυψαν, κατέσυραν καὶ ἐξέμεσαν σποράδην ἐπὶ τῶν ὄχθων τὰ ρεύματά του.

Τοιοῦτον ἐλλειπὸν, ἀλλὰ γενναῖον τέλος ἔδωκαν καὶ οὗτοι οἱ δυστυχεῖς ἥρωες, ἐξ ὧν ὑπῆρχον τριακόσιοι ἐξήκοντα ἄνδρες μάχιμοι· ἐν ᾧ ἐγένετο ἡ τρομερὰ καὶ θωρυεώδης αὕτη συμπλοκὴ ἀπεσπάσθη ὁ Κίτζος Βότζαρης καὶ γαμβρὸς τοῦ Παλάσκας μετ' ἄλλων πενήκοντα πέντε ἀνδρῶν καὶ μιᾶς γυναικὸς, καὶ διὰ τινος τραχείας στενωποῦ ἀπέφυγον (ἐκτὸς τοῦ Παλάσκα) τὸν κίνδυνον, διὰ πολλῶν δὲ κόπων καὶ κακοπαθειῶν ἐσώθη εἰς Πάργαν ὁ Βότζαρης μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μάρκου, τεσσαράκοντα ὀκτὼ ἀνδρῶν καὶ τῆς προμνηθεῖσης γυναικὸς χήρας Μαρίας τοῦνομα, συζύγου, Γιώτου Πανταζῆ, ὅστις

ἔπεσε μυχόμενος μετὰ τῶν πεντήκοντα εἰς τὸν πρῶτον προμαχῶνα, ὡς προεῖρηται.

Μετὰ ἑπταήμερον πολυπαθῆ καὶ κινδυνώδη νυκτοπορείαν ἔφθασεν ὡς ἄνωθεν καὶ ὁ Βότζαρης εἰς τὴν Πάργαν· διάφοροι ὀπλαρχηγοὶ καὶ φύλαρχοι μετὰ πολλῶν ἄλλων συμπολιτῶν ἐκάθηντο ἐκτὸς τῆς πόλεως ὑπὸ τὰς σκιὰς τῶν ἔλαιων, παρηγορούμενοι ὑπ' ἀλλήλων διὰ τὰ παρελθόντα δεινὰ, καὶ συσκιεπτόμενοι διὰ τὴν μέλλουσαν ἀποκατάστασιν· διαρκούσης εἰσέτι τῆς σπουδαίας αὐτῶν συνομιλίας, ἐνεφανίσθη ἐξαίφνης ὁ Βότζαρης μετὰ τῶν συντρόφων του· διὰ τινὰς στιγμὰς κατέλαβεν ἅπαντας ἐκπληξίς καὶ θάμβος, ἐπειδὴ πρὸ πέντε ἡμερῶν διεβεβαιώθη πανταχόθεν, ὡς ἀδιαφιλονείκητος ἢ ἐν τῇ μονῇ Σέλτζο ὀλομελής τῶν Σουλλιωτῶν καταστροφῆ καὶ αἰχμαλωσίᾳ ἐν τούτοις καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἀναπολήσαντες τὴν διαγωγὴν τοῦ Βότζαρη, ἔχοντες προσέτι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὰ πάθη πρόσφατα, διεννοήθησαν νὰ τὸν ἐλάψωσι κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν, ἀλλ' οἱ φύλαρχοι καὶ ἄλλοι διάφοροι, καὶ τοὶ παλαιοὶ ἐχθροὶ τοῦ Βότζαρη, τοὺς ἐμπόδισαν, εἰπόντες· « εἰάν ἡμεῖς, ἀδελφοί, τὸν ἐλάψωμεν σήμερον, οὐ μόνον ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον βελομεν κατηγορηθῆ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν θέλει ὠφελήσομεν, ἀπαλλάττοντες ἀπὸ τὰ κοσμικὰ θάσανα· αἱ πράξεις του ἀρκετὰ τὸν ἐτιμώρησαν ἕως τῶρα· ἡ ζωὴ του εἰς τὸ ἐξῆς θέλει ἔχει θεδαία σύντροφον ἀχώριστον τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως δι' ὅσα ἔπραξε, δι' ὅσα ἔπαθε, καὶ δι' ὅσα μέλλει νὰ ἀκούσῃ ἀπὸ τὸν κόσμον διὰ τὴν διαγωγὴν του· ἐνὶ λόγῳ ἀφίσωμεν αὐτὸν εἰς τὴν Θεομηνίαν καὶ Πατριδομηνίαν»· ὁ δὲ Παλάσκας ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τὸν Βότζαρην συνελήφθη μετὰ τεσσάρων συν-

τρόφων καθ' ὁδὸν ὑπὸ τοῦ Καπετάνου Καραϊσκού, φυλάττοντος, κατὰ διαταγὴν τοῦ Βεζύρη, στενωπὸς τῆς ἐπαρχίας του θάλασσης, ἐστάλη ἀμέσως εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ἐβλήθη ἀλυσσοδεμένος εἰς σκοτεινὴν εἰρκτὴν ἐν τῇ νήσῳ τῆς λίμνης· μετὰ διετῆ δὲ παρέλευσιν Βρετανὸς τις περιηγητὴς διεβιβάσθη περιεργείας χάριν εἰς τὸ νησίον, τοῦτον ἰδὼν ὁ Παλάσκας ἐπαρακάλεσε θερμῶς νὰ τὸν σώσῃ διὰ τῆς πρὸς τὸν Βεζύρη μεσιτείας του, τῷ ὑποσχέθη, πιθανόν, ὁ Βρετανός· ἐπιστρέψας γοῦν εἰς τὴν πόλιν καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τὸν Βεζύρη, ἐμεσίτευσε νὰ τῷ γίνῃ ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος χάρις, ὁ Βεζύρης πρὶν δῶσθαι θετικὴν ἀπάντησιν τῆς μεσιτείας του, τὸν ἐρωτᾷ· εἰπέ μοι, φίλε μου, εἰς τὸν τόπον σας τοῦ προδότου τῆς Πατρίδος πῶς τοῦ ἀνταμοιβέτε; - μετὰ τὸν πλέον ἄξιον θάνατον, ἀπεκρίθη ὁ Ἄγγλος· - καὶ οὕτως λοιπὸν, ἀνταπεκρίθη ὁ Βεζύρης, διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ὁποῦ μὲ παρακαλεῖς, εἶναι παρόμοιος· ὅθεν τῶρα θὰ ἰδῆς ὅποιαν ἀρμόδιον ἀνταμοιβὴν δίδω καὶ ἐγὼ εἰς τοὺς τοιοῦτους· διέταξε νὰ τὸν φέρωσιν ἀμέσως, καὶ ἄνευ ἀναβολῆς ἐπρόσταξε νὰ συντρίψωσι τοὺς πόδας του ἀπὸ κάτωθεν ἕως ἄνω διὰ τῆς ἀξίνης, ἐκτελουμένης δὲ ἐπίτηδες βραδείας τῆς σκληρᾶς ταύτης πράξεως ἐν τῇ εὐρυχώρῳ αὐλῇ τοῦ Παλατίου του, καὶ ὑπ' ὄψιν ἀμφοτέρων, ἐξηκολούθη ὁ Βεζύρης ὁμιλῶν ἡρέμα τὰ ἐξῆς. « Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, φίλε μου (ὁ Παλάσκας δηλαδὴ), διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ ἐμένα, ἐπρόδωκε τὴν Πίστιν του, τὴν Πατρίδα του, τὰ τέκνα του, τοὺς συγγενεῖς του, τοὺς φίλους του, ἐγὼ, διὰ τὰ συμφέροντά μου, εἶχα μεγάλην χρεῖαν τότε τῆς προδοσίας του, ἀλλ' ὄχι τῶρα καὶ τοῦ προδότου, τὸν ὁποῖον, ἐὰν ἀφίσω νὰ ζήσῃ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι, ἐπ'

ἄλλου διαφορετικοῦ καιροῦ θέλει θλαψεῖ καὶ ἐμὲ, καὶ ἄλλους πολλούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

*Προσπάθεια διὰ τὴν ῥιζικὴν καταστροφὴν τῶν
Σουλλιωτῶν*

Ἐὶ καὶ εἰς τὴν τελευταίαν καὶ τραγικωτέραν ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Σέλτζου μάχην ἔστησε νίκης τρόπαια ὁ Βιζύρης, ἡ αἰμοχαρὴς ἔμως ψυχὴ του κατετήκετο νυχθημερινῶς θλίπουσα ζῶντας ἔτι τοὺς περισσοτέρους, σημαντικωτέ-
ρους καὶ ἀνδρειοτέρους Σουλλιώτας εἰς τὴν Πάργαν, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ἄλλου ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους μαχη-
τάς ἐκ τῶν περίῃ χωρίων καταγομένους, οἵτινες φοβη-
θέντες τὴν μέλλουσαν καταδρομὴν τοῦ τυράννου, σχετι-
κοὶ καὶ συναγωνισταὶ ὄντες τῶν Σουλλιωτῶν πάντοτε, προσεκολλήθησαν μετ' αὐτῶν οἰκογενειακῶς ἕνεκα τού-
του, προσήλωτον ἐπιμόνωσ τὴν τελευταίαν προσπάθειαν
κατὰ τῆς ὀλομέλουσ καταστροφῆς τῶν Σουλλιωτῶν καὶ
ὄσων ἄλλων ἀποφυγόντων τοὺς αἰματοσταγεῖς ὄνυχάς
του ἐπιχειρηθεῖς κατ' αὐτῶν ὄσα ὁ ἴδιος καὶ οἱ κόλακίς
του ἐπεννόουν καταχθόνια μέτρα ἔγραψε κατ' ἀρχάς εἰς
τοὺς Παργίους ἀπειλητικῶς ἢ ἀποσκορακίσωσι τοὺς
Σουλλιώτας ἐκ τῆς Πατρίδος των, ἐπεδὴ εἶναι ἀποκει-
κηρυγμένοι καὶ κατηραμένοι παρὰ τοῦ Σουλτάνου, διὸ,
ὄστις πράξῃ τὸ ἐναντίον, μέλλει νὰ ὑποπέσῃ καὶ αὐτὸς
εἰς τὴν ἰδίαν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου· συμπάσχοντες οἱ
Πάργιοι διὰ τὴν συμφορὰν τῶν Σουλλιωτῶν, φοβούμενοι
ἀφ' ἐτέρου μὴ πάθωσι καὶ αὐτοὶ τὰ ἴδια, ἀποβάλλοντες
ταυτὴν ἐμπειροπόλεμον δύναμιν, δὲν ἔδιδον ἀκρόασιν

εἰς τὰς ἀπειλάς του, οὔτε εἰς τοὺς λόγους καὶ παραινέσεις τοῦ Διοικητοῦ αὐτῶν Ἀβδουλάχμπεϊ καὶ δημογερόντων τῆς Πρεβύζης, ὡς ἐκ τῶν κατωτέρω δύο ἐπισήμων ἐπιστολῶν πληροφορεῖται ὁ ἀναγνώστης, τὰς ἀποίας καταχωρίζομεν, κρίνοντας περιττὰς, ὡς ταυτολογούσας, τόσας ἄλλας.

Ἀβδουλάχμπεϊ: ἐφέντης, μέγας Ἱμπροχώρης (1) Καπιτζίμπασης, (2) Σαλαχώρης, (3) καὶ Βοιδόνδας (4) τῶν ἀμπλακιχουμαγιάνων, (5) Πρεβύζης, Πάργας, Βόνιτζας καὶ Βωθροντοῦ.

Εὐγενέστατοι προσιτῶτες καὶ ἄρχοντες καὶ λοιποὶ ἐγκύριοι τῆς Πάργας, εἴητε ὑγιάνοντες ἐν εὐτυχίᾳ.

Τὸ χρέος ἐκάστου ἀγαθοῦ διοικητοῦ εἶναι ἡ διατήρησις καὶ περίθαλψις τῶν ὑπηκόων του, καὶ αὐτοῦ τοῦ καλοῦ ὑπηκόου εἶναι ἡ ὑποταγὴ καὶ εὐπειθεῖα εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ προσταθέντα· τοῦτος ὁ ἱερός ὄσιμος συνδίδει τὰς ψυχὰς ἀμφοτέρων, καὶ κατασταίνει εὐτυχούσας καὶ ἀταράχους τοὺς ὑπηκόους, προθυμοτέρους δὲ καὶ εὐχαρίστους τοῦς διοικητὰς πρὸς αὐτούς.

Ἐγὼ λοιπὸν, ὡς καλὸς διοικητὴς, ἐπλήρωσα πρὸς ἑσᾶς τὸ χρέος μου ἐντελέστατα, σᾶς δὲ καὶ ὑπήκοοι καὶ τὰς συμβουλὰς μου ἀμελεῖτε καὶ τὰς προσταγὰς μου παροδεύετε, καὶ προσπαθεῖτε μόνοι σας τὸν ἀφηνισμὸν τῆς πατρίδος σας, ἐμβαίνοντες εἰς τὸ κρίμα τόσων ἀθῶων συμπατριωτῶν σας· ἐξωρίσατε τοὺς Σουλλιώτας, σᾶς εἶπα δις καὶ τρίς καὶ πολλάκις, ὅτι θέλει σᾶς προ-

(1) Πρωτεμποφορβός· (2) θυρωρός· (3) ἱππεπιστάτης· (4) Κυβερνήτης· (5) τῶν νεοκτημάτων. ὅλα ταῦτα εἰσὶ ἐαθμολογίαι διδύμεναι παρὰ τοῦ Σουλτάνου.

ξενήσουν μεγάλην βλάβην· είναι εἴκοσιν ἡμέραι ὅπου πάλιν σᾶς ἔγραψα περὶ τούτου σφοδρῶς, ἀλλὰ ἡ ἀφεντία σας οὔτε φωνὴν οὔτε ἀκρόασιν μου ἐδώσατε, καὶ τοῦτο νὰ ὅπου σᾶς φοβερίζει τὸν ὄλιθρον τῆς πατρίδος σας· δὲν ἤμπορῶ νὰ σᾶς εἶπω περισσότερα, διὰ τοῦτο, διὰ τὴν ἐδικὴν μου ἀγαθὴν κλίσιν, καὶ διὰ πῆν ἀγάπην ὅπου πρὸς σᾶς ἔχω καὶ εἰς ταύτην τὴν περίστασιν δὲν θέλει ἀφίσω κουσοῦρι (1) διὰ τὴν ἀπάντησίν σας καὶ ἡσυχίαν σας· ἀφεύκτως καὶ χωρὶς ἀργοπορίαν ὅμως νὰ ἔλθετε ἐδῶ δύο Κοτζακασίδες καὶ ὀκτώ ἀπὸ τοὺς πλέον φρονιμοτέρους, διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ νὰ ἀκούσετε καὶ τὰς συμβουλὰς μου πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος σας, ἐπειδὴ ἂν καὶ τῶρα ἀμελήσητε, ἐγὼ πλέον θέλει σιωπήσω· καὶ ἐξεπίτηδες στέλω τὸν ἄνθρωπόν μου, Ἐμὶν Ἀγᾶ διὰ νὰ ἔλθετε ἀντάμα εὐθύς· καὶ ταῦτα μὲν πρὸς εἰδησίν σας, εἴητε δὲ ὑγιαίνοντες καὶ εὐδαιμονοῦντες.

1804 Μαρτίου 13 Πρέβυζα.

*Ἐπιστολὴ τῶν Δημογερότων Πρεβζένης
πρὸς τοὺς Παργίους*

Ἡ ψυχὴ μας εἶναι διαπερασμένη ἀπὸ τὴν μεγαλητέραν θλίψιν· ἡ Πατρίς σας διὰ μίαν κακὴν Κυβέρνησιν, ἦλθεν εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ κινδύνου. Οἱ Σουλλιῶται εἶναι φερμανλίδες καὶ ἐχθροὶ τῆς βασιλείας, καὶ ὅστις τοὺς ἐπισκέπτει, πίπτει εἰς τὸ ἴδιον ἀμάρτημα· ἐὰν στοχάζεσθε

(1) Ὁ Ἀβδουλάχ μπέης καὶ διοικητὴς τῆς Πάργας, Πρεβζένης, Βονιτζής καὶ Βοθρωτοῦ, εἰ καὶ φύσει Ὀθωμανός, ἀλλ' ὑπῆρχεν ἀφ' ἐτέρου φιλόνηρος, πολιτικὸς, φιλήσυχος, ὁ φόβος ὅμως τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ αἱ πολιτικαὶ περιστάσεις τῆς κυβερνήσεώς του τὸν ἠνάγκασαν ν' ἀλλάξῃ διαγωγὴν, ὡς καὶ οἱ δημογέροντες τῆς Πρεβζένης.

ὅτι ἔργον φιλόανθρωπον εἶναι νὰ συμπονητε καὶ περιποιηθε τοὺς ἀνθρώπους, στοχασθῆτε, ὅτι αὐτὸ τὸ χρεωστεῖτε τῆς πατρίδος σας καὶ τῶν συμπολιτῶν σας, τῶν ὁποίων ἡ Κυβέρνησις μέλλει νὰ εἶναι χαρακτηρισμένη εἰς τὴν καρδίαν σας.

Τὰ πράγματα ἤλθον ἐπὶ τὸ ἄκρον, καὶ ὁ κίνδυνος τῆς πατρίδος σας εἶναι ἕτοιμος, μὴ πάρετε, μὴ πάρετε, διὰ περιετολογίας τὰ ὅσα σᾶς γράφει ὁ ἐκλαμπρότατος Μπεῖ ἐφέντης μας· μὴν ὑποφέρετε πλέον τὸν παραμικρότερον Σουλλιώτην εἰς τὰ σύνορά σας, καὶ ἄς ἔλθουν ἐδῶ ἐκείνοι, ὅπου κράζει ὁ Μπεῖ ἐφέντης μας, διὰ νὰ θάλετε κανένα ὄρον, νὰ μὴ χαθῆτε κατὰ κράτος, διότι σᾶς ἐπαίχθη ἡ παγίδα, ὅπου δὲν ἤμπορεῖτε νὰ ἀποφύγετε· ἡμεῖς καὶ ὡς Χριστιανοὶ καὶ ὡς φίλοι συμπονοῦμεν τὴν κατάστασίν σας, καὶ σᾶς σημειώνομεν ταῦτα, καὶ εἰς τὸ χέρι σας εἶναι, ἢ νὰ φυλαχθῆτε, ἢ νὰ χαθῆτε, τόσον σᾶς γράφομεν.

Πρέβυζα 12 Μαρτίου 1804.

Φίλοι εἰλικρινεῖς·

Νικόλαος Ῥέντζος.

Νικόλαος Κιτζίλης.

Καὶ ὑπὸ διαφόρων ἄλλων μερῶν ἠρεθίζοντο οἱ Πάργιοι νὰ ἐξορίσωσι τοὺς Σουλλιώτας, ἀλλὰ δὲν συγκατένευσαν, καὶ πολλῶ μᾶλλον, διότι ἡ ἐν Κερκύρα Ῥωσσικὴ ἀρχὴ τοῦ ὑπεσχήθη ἐσχάτως φανεράν προστασίαν καὶ ὑπεράσπισιν, ἐὰν ὁ Βεζύρης ἤθελε τολμήσῃ νὰ κινηθῇ κατ' αὐτῶν, ὡς εἰς τῆς Πάργας τὴν ἱστορίαν διαγνωσθήσεται.

Οὔτε ἡ ἐπτανήσιος Γερουσία, οὔτε ὁ πληρεξούσιος τῆς

Ῥωσσίας Κώμης Γεώργιος Μοκκενίγος εἶχον ἐπαρκεῖς γνώσεις τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, μόνος ὁ ἐν Κερκύρᾳ πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας, Ἐλευθέριος Μπενάκης, ὁ ἐκ Καλαμῶν τῆς Πελοποννήσου καταγόμενος, εἶχε πείραν ἀκριβῆ τῶν τουρκικῶν φρονημάτων καὶ ἐθίμων, πολὺ δὲ περισσότερο, τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ὅστις πάντα λίθον ἐκίνησε καὶ ἄφθονον χρυσίον ἐδαπάνησε διὰ νὰ κερδίσῃ τὴν φιλίαν του, ἥτις μόνη ἐξήρκει πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν καταθρονίων σκοπῶν του κατὰ τὴν Σουλλιωτῶν, Παργίων καὶ ἄλλων σημαντικῶν τῆς Ἡπείρου ἐχθρῶν του, διότι μόνος αὐτὸς ἀνέτρεπε καὶ ἐματαιῶνε πάντοτε τὰ σχέδιά του· πεπεισμένη λοιπὸν ἡ Ῥωσσικὴ ἀρχὴ εἰς τὰς γνώσεις, συμβουλὰς καὶ τίμιον χαρακτήρα του δὲν ἐδίδεν ἀκρόασιν εἰς τινὰ διασφραζόμενα τῆς Κερκύρας ὑπὸ τοῦ Βεζύρη ὄργανα (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ΄.

*Μισθοδοσίαις Ῥωσσικῆς
πρὸς τοὺς Σουλλιώτας*

Οἱ πρὸ μικροῦ ἀτρόμητοι μαχηταί, τὸ φόβητρον τῶν Μωαμετανῶν, καὶ τὸ καύχημα τῶν Ἑλλήνων, ἐκείνοι, οἵτινες δὲν ἐπραζαν κατωτέρας ἀνδραγαθίας ἀπὸ τῶν ἐν Μαραθῶνι, Πλαταιαῖ, καὶ Θερμοπύλαις ἀγωνισθέντων, κητήντησαν, διὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ κλίματος, ἔλλειψιν

(1) Τὸ λαμπρὸν καὶ μαγνητικὸν χρυσίον τοῦ Βεζύρη ἐθάμβωσε καὶ παρείλκυσε ἀτομὸν τι ἐκ τῶν πρωτίστων τῆς Κερκύρας, φέρων καὶ τίτλον Κώμητος, τὸ ὅποιον ἐμισθοδοτεῖτο κατὰ μῆνα ἀνά πέντε χιλιάδας γρόσια, διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ καὶ ἐκτελῇ τὰ θελήματα τοῦ μισθοδότου.

κατοικιῶν, τροφῶν καὶ πικρὰν τῆς Πατρίδος μνήμην, σχεδὸν εἰς ἀπελπισίαν· τούτων ἕνεκα τῶν δεινῶν ἀπεφάσισαν τὰ μὲν γυναικόπαιδα ν' ἀφίσωσιν εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ θεοῦ, ὑπεράσπασιν τῶν Ῥώσων, καὶ φιλανθρωπίαν τῶν ὁμογενῶν Ἑπτανησίων, αὐτοὶ δὲ νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ νέου εἰς τὴν ξηρὰν (1) μὲ τὰ ὄπλα, ἢ ν' ἀποθάνωσι μαχόμενοι, ἢ νίαν καὶ ἐλευθέραν πατρίδα νὰ συστήσωσιν ἔν τινι ὄχυρῳ τῆς Ἑλλάδος θέσει· ὑπὸ τοιαύτης σωιατικῆς, καὶ ἠθικῆς κακοπαθείας κατατρυχόμενοι καθ' ἑκάστην, εἶδον ἀπροσδοκῆτως τὴν ἔως τότε σκληρὰν τύχην των ὑπομειδιῶσαν καὶ παραμυθητικὴν· ὁ γὰρ ἐν Κερκύρα στρατηγὸς τῶν Ῥώσων, Ἀνρίπ τοῦ προσεκάλεσε νὰ διαδοῖσθῶσιν ἅπαντες σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις εἰς Κέρκυραν, ἐπειδὴ ὁ Αὐτοκράτωρ Πασῶν τῶν Ῥωσιῶν Ἀλέξανδρος Πρῶτος, φιλανθρωπία καὶ πατρικῆ εὐνοία ὀρμώμενος τοῦς δέχεται ὑπὸ τὴν Αὐτοκρατορικὴν ὑπηρεσίαν ὡς μισθωτοῦς στρατιώτας· παρουσιασθέντες λοιπὸν ἠρωτήθησαν παρὰ τοῦ στρατηγοῦ, εἴαν ἔχωσιν εὐχαρίστησιν νὰ ὑπηρετήσωσι στρατιωτικῶς τὸν Αὐτοκράτορα, ἀπεκρίθησαν ἐκ συμφώνου ἅπαντες, ὅτι εἶναι πρόθυμοι καὶ ὑπόχρεοι νὰ χύσωσι καὶ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ αἵματος των διὰ τὸ ὄνομά του, πολὺ δὲ περισσότερον ἀντιμαχόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων· τὸν ἐπαρακάλεσαν ὁμοῦ νὰ μὴ τοῦς συναριθμήσῃ εἰς τὴν τακτικὴν στρατιωτικὴν, ἀλλὰ νὰ τοῦς ἀφήσῃ εἰς τὸ πάτριον εἶδος τοῦ πολέμου, ἐν ᾧ ἐγυμνάσθησαν ἀνέκθην, διὰ τοῦ ὁποίου εἶναι πεπεισμένοι ὅτι ἐκτελέσουσι τὰ

(1) Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συνεννοήθησαν προλαβόντως μετὰ τινων Καπετάνων τῆς Ἑλλάδος, ἀσπόδων ἐλθρῶν ὄντων τοῦ Ἀλῆ πρσῆ.

στρατιωτικὰ χρέη εὐχρεστότερα καὶ ἐπιτυχέστερα ἐδέχθη ἀναντιρρήτως τὸ ζήτημά των, ὅθιν ἐσχημάτισεν ἀμέσως ὀκτώ Ἐκατονταρχίας, συνισταμένην ἐκάστην ἐξ ἑνὸς Ἐκατοντάρχου, δύο πεντηκοντάρχων, ἑνὸς σημαιοφόρου, δέκα δεκαδάρχων καὶ ἐνενηκοντα στρατιωτῶν τὸ ὅλον ἑκατὸν τέσσαρες· ἐν πρώτοις ἐτιμήθησαν ἑκατόνταρχοι οἱ ἐξῆς· Δῆμος Δράκος, ὅστις καὶ μετὰ τρεῖς μῆνας ἀπεβίωσεν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀντεκατέστησαν τὸν υἱὸν του Γεώργ. Δράκον· ὁ Φῶτος Τζαβέλλας, Τζῆμας Ζέρβας, Τοῦσας Ζέρβας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Ζυγούρης Τζαβέλλας, Βασίλειος Ζέρβας καὶ Διαμάντης Δαγκλῆς· ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐχειροτονήθη Ἰωάννης τις Μπεκεντόρφ, τὸ γένος Ῥώσσοσ νέος χαριέστατος, καὶ φιλέλλην, ἠγάπα, καὶ περιέθαλπε τὰς οἰκογενείας των, τοὺς ἐγύμναζεν ἐνίοτε μὲ πλαστοὺς πολέμους κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτῶν, δαπανῶν ἐξ ἰδίων· ἀλλὰ δι' ὀλίγους μῆνας ἐσχημάτισεν ἀρχηγὸς των, διότι προκληθεὶς ἀνεχώρησε διὰ τὴν Πετρούπολιν, τὸ δὲ τάγμα διεδέχθη στρατηγὸς τις, Ἐμμανουὴλ Παπαδόπουλος, τὸ γένος Ἕλλην, ἀνὴρ φιλόπατρις καὶ συμπαθητικὸς· ἀπεδείχθη τρανώτατα ἐκ τῶν προῤῥηθέντων, ὅτι πάντα λίθον, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐκίνησεν ὁ Βιζύρης, καὶ πολυάριθμα χρήματα κατηνάλωσε διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Σουλλιωτῶν, ὅπερ δὲ κατασταίνει αὐτὸν χαρμειπίστατον, γελιοιδίστατον καὶ μνησίκακον ἀπαραδειγματίστον εἶναι ἢ κατωτέρω πρὸς τοὺς Παργίους ἐπιστολή του, δι' ἧς τρέφει ἀκόμη ματαίας ἐλπίδας καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Ἰπαργεῖοι εἶχον ἀποπέμψη τὸν Ὀθωμανὸν διοικητὴν των Ἀβδουλάχ μπεϊ, καὶ ἀφιέρωση ἀναφανδὸν τὴν Πατρίδα των ὑπὸ τὴν Ῥωσσοικὴν προστασίαν· ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή.

Ἐκ τῶν ὑψηλότατον Βαλῶν Ἰωαννίνων καὶ Τρικ-
κάλων Βεζύρ Ἀλῆ Πασᾶ χαιρετισμὸς καὶ εἰδησις πρὸς
τοὺς Προέδρους, καὶ ἐπιλοίπους κατοίκους τῆς Πάργας·
ὅτι ἐλάβομεν καὶ τὸ δεύτερον γράμμα σας, καὶ μὲ ὄλον
ὅπου ἔχομεν ἀπόφασιν διὰ νὰ κόψωμεν ἀπὸ μέρος μας
καὶ αὐτὴν τὴν στράταν τῶν γραμμάτων, πλὴν διὰ νὰ
μὴ νομίσετε, ὅτι ἠμπορεῖτε νὰ μᾶς ἀπατήσετε μὲ τὰς
προφάσεις ὅπου μᾶς γράφετε, διὰ τοῦτο σᾶς ἀποκρινό-
μεθα καὶ τούτην ἀκόμη τὴν φοράν.

Μᾶς γράφετε ὅτι δὲν ἤξεύρετε, ὅτι ἡ ὑψηλὴ Πόρτα
ἔχει πόλεμον μὲ τοὺς Ῥώσους, καθὼς αὐτοὶ σᾶς λέγουν·
καὶ διατὶ νὰ πιστεύετε αὐτούς, ὅπου μὲ τέτοια ψεύματα
εἶναι μαθημένοι νὰ γελοῦν τὸν κόσμον; καὶ ἂν δὲν ἤξεύ-
ρετε καλῶ, νὰ μάθετε τὴν ἀλήθειαν, νὰ βεβαιωθῆτε μά-
λιστα καὶ τὸ σπαθὶ ὅπου ἔφαγαν ἀπὸ τὰ οὐρκικὰ στρα-
τεύματα εἰς τὸ Ἰσμαήλ, ἀφίνω τὸν μεγαλώτατον χαλα-
σμόν ὅπου ἔπαθαν εἰς τὴν Λεχίαν ἀπὸ τοὺς Φραντζέζους,
ὅπου τοὺς ἐπῆραν ὄλην τὴν Λεχίαν; καὶ τοὺς κυνηγοῦν
μέσα εἰς τὸν τόπον των· αὐτὰ εἶναι περιττὰ νὰ σᾶς τὰ
γράφωμεν ἡμεῖς, ὅτι τὰ μανθάνετε καλῆτερα ἀπὸ ἄλλους·
μοναχὰ διὰ νὰ σᾶς κάμωμεν νὰ καταλάβετε τὸ λάθος
σας ὅπου πλανᾶσθε, καὶ προσκαλλᾶτε τοῦ λόγου σας
καὶ τὴν φύλαξιν τοῦ Τόπου σας, ὅπου εἶναι τόπος Βα-
σιλικὸς, καὶ σεῖς ῤαγιαδες Βασιλικῆ, εἰς τοὺς ἐχθρούς,
τοῦ κραταιοτάτου Βασιλείου μου· τέλος πάντων, διὰ νὰ
λείψῃ καὶ αὐτὴ ἡ πρόφασίς τους, νὰ καταλάβουν καὶ
τὰ νησιά, ὅτι τὸ Δοβλέτι ἔχει πόλεμον μὲ τοὺς Ῥώσους
διὰ τὴν ἀπιστίαν ὅπου ἔκαμν καὶ ἐπλάκωσαν τοὺς τό-
πους τοὺς Βασιλικούς, ἰδοὺ σήμερον μαξοὺς (ἐπίτηδες)
Γάταρης (ταχυδρόμος) ἀπὸ μέρος τοῦ ὑψηλοῦ Δεβλετίου

μὲ τὰ ἀναγκαῖα γράμματα τῆς εἰδήσεως ἀπερνᾶ καὶ
 πηγαίνει, καὶ τὸ μακθάνετε καὶ σεῖς, διὰ νὰ καταλά-
 βετε ταῖς πονηρίαις, καὶ δολιότηταις ὅπου αὐτοὶ μετα-
 χειρίζονται· λοιπὸν ἐσεῖς νὰ ᾔσθε βασιλικὸς, καὶ
 νὰ γυρεύετε βοήθειαν ἀπὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν τοῦ Βα-
 σιλέως μου, τί ὑποταγὴ εἶναι αὐτὴ ὅπου ὑπόσχεσθε νὰ
 φυλάξετε; καὶ τί βασιλικὴ εἶναι αὐτὸ τὸ ἐδικὸν σας;
 μᾶς γράφετε, ὅτι αὐτοὶ (οἱ Σουλλιωταὶ δηλαδὴ) ὅπου
 εἶναι μέσα εἰς τὸν τόπον σας εἶναι ἐδικοὶ σας· τί ἐδι-
 κοσύνη πρέπει νὰ ἔχετε σεῖς μὲ κλέπτας καὶ κακοῦς
 ἀνθρώπους ὅπου ἐπολέμησαν μὲ τὴν Τουρκίαν τόσον και-
 ρόν; ἀποστάται τῆς κραταιᾶς βασιλείας, καὶ τώρα ὑπο-
 κείμενοι εἰς τὴν δούλευσιν τῶν ἐχθρῶν; τί δικαιολόγη-
 μα καὶ τί ἀπολογία σᾶς ἀπομένει νὰ ἔχετε διὰ νὰ ἀθω-
 ωθῆτε ὅπου ἀρνηθήκατε τὸν κυβερνήτην καὶ τοιοῦτον,
 ὅπου σᾶς ἔχει διωρισμένον τὸ ὑψηλὸν Δεβλέτι καὶ ἀφί-
 σατε νὰ κυβερνᾶται ὁ τόπος σας ἀπὸ ξένους, ἐχθροῦς,
 ἀποστάταις καὶ κακοῦς ἀνθρώπους; δ' ἂν νὰ σᾶς κάμωμεν
 λοιπὸν νὰ καταλάβετε καλὰ τὸ σφάλμα σας καὶ νὰ σᾶς
 εὐγάλωμεν ἀπ' αὐτὴν τὴν πλάνην, ἀπεφασίσασμεν ἀκό-
 μη καὶ τούτην τὴν ὀλοῦστερινὴν φορὰν νὰ σᾶς στείλω-
 μεν καὶ τοῦτο τὸ γράμμα μας, διὰ νὰ μὴν ἔχετε πλέον
 αἰεὶαν νὰ ρίχνετε τὸ βάρος εἰς ἡμᾶς, παρὰ νὰ τὸ ἤξεύ-
 ρετε, ὅτι εἶναι ἐπάνωτας καὶ τὴν ἀπολογίαν νὰ τὴν χρε-
 ωστᾶται ἐσεῖς καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σας καὶ διὰ ἄλλους
 ὅπου εἰς αἰτίαν σας θὰ πάθουν ἐκεῖνα ὅπου εἶναι ἐνδεχό-
 μενα· ἐπειδὴ ὁμως εἴσθε βασιλικὸς καὶ δὲν εὐ-
 χαριστούμεθα εἰς κανένα τρόπον διὰ νὰ δοκιμάσετε κά-
 νένα ἀπ' ἐκεῖνα τὰ κακὰ ὅπου ἤμποροῦν νὰ σᾶς ἀκο-
 λουθήσουν καὶ νὰ μετανοήσετε ὕστερον χωρὶς ὄφελος, κά-

μνομεν καὶ τώρα τὸ χρέος μας καὶ συμβουλεύομεν νὰ ἔλθετε εἰς τὸν ἑαυτὸν σας καὶ νὰ συλλογισθῆτε καλὰ τὸ χρέος σας καὶ νὰ διώξετε ἀπὸ τοὺς τόπους σας αὐτοὺς τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους ὅπου ἐμβάσετε· ἂν αὐτοὶ θελήσουν νὰ μείνουν ραγιαῶδες, καθὼς ἦτον, ἅς ζητήσουν τόπον ἀπὸ ἡμᾶς, τὸν ἀφέντην τοῦ τόπου τούτου νὰ τοὺς δώσωμεν καὶ νὰ ζήσουν καθὼς καὶ οἱ ἐπίλοιποι ραγιαῶδες, εἰ δὲ μὴ, ἅς φύγουν μακρὰν ὅπου ἄλλου θελήσουν· αἰς ὁμῶς νὰ στείλετε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς πρεσιτῶτας τοῦ τόπου σας νὰ ζητήσετε τὸν βοεθόνδα Ἀβδουλάχμπεϊ νὰ ἔλθῃ αὐτοῦ διὰ νὰ σᾶς κυβερνήσῃ καὶ προβλέψῃ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ τόπου σας εἰς τὸν πλέον ὠφελιμώτερον διὰ λόγου σας τρόπον ὅπου νὰ ἦται, καὶ μὲ τὴν βασιλικὴν θελήσιν συμφώνως, καὶ μὴ χάνετε καιρὸν· εἰς ὅμως δὲν ἀκούετε οὔτε τώρα τὰς συμβουλὰς μου, ὅπου ἀποβλέπουν διὰ τὸ συμφέρον σας· καὶ διὰ τὸ καλὸν τοῦ τόπου σας δὲν ἔχετε πλέον αἰτίαν νὰ παραπονήσῃ ἀπὸ ἄλλον, παρά ἀπὸ τὴν κακὴν γνώμην τὴν ἐδικὴν σας, καὶ ἀπὸ τοὺς ἀίσχρους στοχασμοὺς ὅπου ἔχετε, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς καὶ ἡ ὀργὴ ἢ βασιλικὴ ἔχουν νὰ σᾶς παιδεύσουν καθὼς τυχαίνει, καθὼς ἐπαιδεύθησαν καὶ ἄλλοι ὁμοιοί σας, καὶ μὴ καρτερῆτε πλέον ἄλλο γράμμα μας, ὅτι δὲν ἠξιοῦμεν νὰ προφασίζώμεθα, οὔτε ἔχομεν σκοπὸν νὰ σᾶς ἀπατήσωμεν παρά νὰ σᾶς ἐνθυμήσωμεν τὸ χρέος σας, καὶ εἶθε εἰσκουραῖτοι εἰς ἅπαντος.

1807 Φεβρουαρίου 2 Ἰωάννινα.

Κατὰ δὲ τὸ 1806 ἔτος μῆνα Δεκεμβρίου ἐκήρυξεν ἡ Ῥωσσία τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ὅθεν δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος πύξηνθη ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνικῶν ὀπλων ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας συμπροσούμενος· οἱ

Ἕλληνες, διὰ τε τὸ ὁμόθησκον καὶ ἐλπίδα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος προθύμως ἐδέχοντο τὴν Ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν· ταύτοχρόνως ὁ Ναύαρχος Συνέβην ἐχειροτόνησε Ταγματάρχην (Μαγιόρον) τὸν συγγραφία ἐπὶ κεφαλῆς τεσσάρων ἑκατονταρχῶν, τὰς ὁποίας ἐσχημάτισεν ὁ ἴδιος ἐκ νεοσυλλέκτων μαχητῶν, καὶ οὕτω κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν διεβιβάσθη ἀμέσως εἰς τὴν φρουρὰν τῆς Λευκάδος, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐπαπειλεῖ νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ πλησιάσῃ καὶ τοι ὁ στρατάρχης τοῦ Ἰσούφ Ἀράκης εἶχεν ὑπ' ὄδηγίαν τοῦ ὑπὲρ τὰς ἐπτὰ χιλιάδας ἐμπειροπόλεμον Μακεδοναλθανικὸν στρατὸν, καὶ ὑπὲρ τοῦ πεντακοσίου ἰππέως· οἱ Ἕλληνες ἔχοντες ἀνέκαθιν ἀκριθεῖς τοπικὰς γνώσεις τῆς Ἀκαρνανίας, Αἰτωλίας Λοκρίδος καὶ ἐπιλοίπων ἐπαρχῶν, ὄντες μάλιστα καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἀπεβιβάζοντο πολλακίς εἰς τὴν ξηρὰν τὴν νύκτα, ὅπου ἐπέφερον ἐπαισθητὴν ζημίαν εἰς τοὺς ἐχθρούς· Ἐὰν ὁ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας πόλεμος ἤθελε διαρκέσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθὼς καὶ εἰς τὰ Βόρεια μέρη, ἦτο πιθανὸν νὰ καταπονηθῇ ὁ Βεζύρης, ἐπειδὴ οἱ ἐν Λευκάδι ἀνώτεροι καὶ πολυπράγμονες ἀξιωματικοὶ Ἕλληνες ἐπροωργάνισαν δι' ἀποστόλων (ἐν γνώσει τῆς ἀρχῆς) τοὺς ἐν Ἀκαρνανίᾳ, Θεσσαλίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ ἐνόπλους Καπετάνους Ἕλληνας καὶ τινὰς πρὸς τούτοις σημαντικοὺς Ὀθωμανοὺς, ἐχθροὺς ἀσπόνδους ὄντας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, νὰ κινηθῶσι κατ' αὐτοῦ ἅμα ἰδῶσι τοὺς ἐν Λευκάδι ἀποβιβασθέντας εἰς Ἀκαρνανίαν, καὶ κινουμένους κατὰ τοῦ τυράννου· ἀλλ' ἢ κατὰ τὸ 1807 ἔτος ἀπροσδόκητος τῶν Γάλλων ἄφιξις εἰς τὴν ἐπτάνησον, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Τελσίτ δηλαδή, καὶ συν-

θήκην τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας Ἀλεξάνδρου ἐμάταιωσε διόλου τὸ μεγαλουργὸν τῶν Ἑλλήνων σχέδιον.

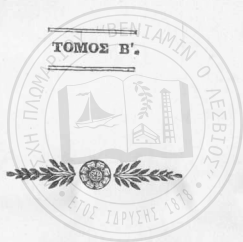
Γνωρισθέντες λοιπὸν μετὰ δέκα ἔτη ἐκ νέου οἱ Γάλλοι κυρίαρχοι τῆς Ἑπτανήσου ἐδέχθησαν εὐνοϊκῶς καὶ τὰ στρατιωτικὰ τάγματα, (ἐκτός τινων Ἀκαρνάνων, ἀπελθόντων ἐκ προαιρέσεως εἰς τὰ ἴδια) τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Γαλλικὴν ὑπηρεσίαν μετὰ τὰ ὁποῖα ἀπελάμβανον καὶ εἰς τὴν Ῥωσικὴν προνόμια, ἡδὲ πρὸς τοὺς Γάλλους ὑπηρεσία διήρκεσεν ἐπτὰ ἔτη, μέχρι, δηλαδή, τοῦ 1814 ἔτους, καθ' ἃ μετὰ τὴν ἐν Παρισίοις συγκροτηθεῖσαν γενικὴν τῶν Βασιλέων συνέλευσιν διωρίσθησαν προστάται καὶ τοποτηρηταὶ τῆς Ἑπτανήσου οἱ Ἄγγλοι, οἵτινες ἐσχημάτισαν ἐν τάγμα στρατιωτικόν, συγκείμενον ἐκ τριακοσίων μόνον στρατιωτῶν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ ἓν ἔτος διέλυσαν, οἱ δὲ μείναντες ἄμισθοι Σουλλιῶται καὶ διάφοροι ἄλλοι Ἡπειρῶται στερούμενοι τῶν πρὸς τὸ ζῆν, ἠναγκάσθησαν νὰ διασκορπισθῶσιν ἐνθεν κακεῖσε, ἄλλοι δὲ νὰ γείνωσιν ὑπρέται τοῦ τυχόντος μισθοτοῦ, δηλαδή, ἀγροφύλακες, ἀμπελοφύλακες, κηποφύλακες, ὑδροφόροι, ξυλοφόροι, ποιμένες, συφορβοὶ, σκαφεῖς καὶ τὰ παρόμοια, τὰ δὲ τέκνα αὐτῶν νὰ ψωμοζητῶσι· διάφοροι ἐκ τῆς κατωτέρας τάξεως ἀπελθόντες εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐζήτησαν παρὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν· τοὺς ἐδέχθη εὐμενῶς, σκοπεύων οὕτω νὰ προσελκύσῃ, εἰ δυνατόν, καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους· τοιαύτην δυστυχῆ κατάστασιν ὑπέφερον οἱ Σουλλιῶται ἐπὶ ἐτῶν πέντε· ἔμελλεν ἄρα ν' ἀνανεωθῶσι καὶ αὐτῶν αἱ ἐλπίδες τότε, ὅτε ἤλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου νὰ ἐφοκλίσῃ τοὺς βραχονίας καὶ οἱ ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν διατελοῦντες ὁμογενεῖς

των καὶ ἀποφασίσωσιν, ἐν ὀνόματι τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, τὴν διὰ πολλῶν θυσιῶν καὶ πολυειδῶν κακοπαθειῶν ἀνάκτησιν τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ τοι στερούμενοι τῶν ἀναγκαίων μέσων ὑπὲρ τοιούτων μεγάλων καὶ πολυχρονίων ἀγώνων.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΣΥΝΤΟΜΟΣ
ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

ΤΥΠΟΙΣ Φ. ΚΑΡΑΜΠΙΝΗ ΚΑΙ Κ. ΒΑΦΑ:

(ΠΑΡΑ ΤΗ: ΟΔΩ: ΒΥΣΣΗΣ: ΑΡΙΘ. 301.)

—
1857.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Ὅφειλομεν ἤδη νὰ περιγράψωμεν, κατὰ τὴν ὑπόχρεσίν μας, καὶ τὴν σύντομον ἱστορίαν τῆς Πάργας καὶ ἐνώσωμεν αὐτὴν μετὰ τῆς τῶν Σουλλιωτῶν· διότι ἀνεκαθεν καὶ κυρίως μετὰ τῆς Πρεβύζης τὴν ἄλωσιν, τὸ Σούλλιον καὶ ἡ Πάργα ἔγειναν σχετικώτατα καὶ ἀλληλένδετα πρὸς διατήρησιν τῆς ἀμφοτέρων ἐλευθερίας, ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν συμβάντων ἐξάγεται ἀλάνθαστον τὸ συμπέρασμα· ἡ ἀρχαιότης προσίτι τῆς Πάργας, τὰ σημαντικὰ καὶ περιέργα πρακτικὰ τῆς, τὰ ὅποια ἡ πολυχρόνιος ἐν αὐτῇ διαμονὴ μας καὶ ἐπιμέλεια συνέδραμον νὰ συλλέξωμεν ἐκ τῶν σωζομένων ἀρχείων τῆς, δὲν ἦτο, νομίζομεν, πρέπον νὰ μείνωσι ταῦτα πάντα εἰς τὸ σκότος καὶ ἄγνοιαν τοῦ ἔθνους, τὸ ὅποιον στερεῖται μὲ βιβαιότητα καὶ πολλῶν ἄλλων παρομοίων ἀξιοσημειώτων γεγονότων κατὰ διαφόρους τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχίας μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Βυζαντίου, πολλῶ δὲ μᾶλλον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αἰοιδίμου ἥρωος Γεωργίου Καστριώτου (Σκενδέρμπεϊ), ὅστις ὄσα ἐνδοξα τρόπαια ἔστησε ζῶν κατὰ τοῦ Σουλτάνου Ἀμουράτ καὶ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ διαδόχου Μωάμεθ τοῦ δευτέρου καὶ κατακτητοῦ τοῦ Βυζαντίου, ἄλλας τόσας καιρίας πληγὰς ἀποβιώσας, ἄφησιν εἰς τὴν συνταφεῖσαν Ἕπειρον· διότι ὁ Μωάμεθ καὶ διάδοχοί του εἰς τόσῃν σκληρὰν τυραννίαν κατέφε-

ρον τοὺς Ἑπειρώτας, ὡς συμμάχους χρηματήσαντας τοῦ Σκενδέρμπεϊ ὥστε, ἐκτὸς τῶν εἰς τὴν Μείζονα Ἑλλάδα προκαταφυγόντων, τὸ τρίτημόριον σχεδὸν αὐτῶν ἠναγκάσθη νὰ ἀρνηθῆ ἐκ διαλειμμάτων (κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ αὐξήσιν τῆς τυραννίας) τὸν χριστιανισμόν, καὶ ἐναγκαλισθῆ τὸν μωαμετανισμόν· ἀλλὰ τὰ αὐτὰ προείπομεν καὶ ἐν τῷ Γ'. κεφ. τῆς ἱστορίας Σουλλίου.

Καὶ σκοπὸν καὶ καιρὸν ἐὰν εἴχωμεν νὰ ἐξιστορήσωμεν διεξοδικώτερα τὴν ἀρχαιότητα καὶ πρακτικὰ τῆς Πάργας, εἰς μάρτην ἤθελε κοπιάσωμεν, διότι ὅσα ἔγγραφα εὑρομεν εἰς τὰ ἀρχεῖά της μὲ Ἰταλικὴν καὶ ἀπλοελληνικὴν γλῶσσαν οὐ μόνον ἦσαν ἀτάκτως ἐπισεσωρευμένα καὶ ἀπροφύλακτα ἀπὸ ὑγρασίας καὶ κακοκαιρίας, ἀλλὰ γεγραμμένα καὶ μὲ στοιχεῖα διεφθαρμένα, δυσανάγνωστα, δυσνόητα διὰ τὰς βαρβαρικὰς καὶ ἀγνώστους λέξεις, πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν σεσηπότα καὶ διαλελυμένα· ὅθεν ἠναγκάσθημεν νὰ καταχωρήσωμεν ἐξ αὐτῶν ὅσα σημαντικώτερα καὶ περιεργότερα ἠδυνήθημεν νὰ συλλέξωμεν, νὰ ἐκτανθῶμεν δὲ μόνον εἰς ὅσα ἔγειναν πρὸ ὀφθαλμῶν μας ἐπὶ Ἀλῆ πασᾶ, ἐξ ὧν τὰ περισσότερα καὶ ἀξιοπερίεργα ὑπάρχουσι σύγχρονα καὶ σχετικὰ, ὡς προεῖρηται, πρὸς τὰ τῶν Σουλλιωτῶν· οὕτω δὴ γίνονται εὐκατάληπτα καὶ πλήρη τὰ περὶ Σουλλίου καὶ Πάργας ἱστορούμενα.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Τοπικὴ περιγραφή τῆς Πάργας.

Ἡ Πάργα εἶναι (1) Κωμόπολις, κίτται ἐπὶ τινὰ ὑψηλὸν καὶ ἀπότομον λίθον, περιβεβηχόμενον ὑπὸ τῶν παραλίων τοῦ Ἴονικοῦ πελάγους, συνεχόμενον δὲ πρὸς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζοντα αὐτὴν ὡς χερρόνησον· ἡ περιφέρεια τοῦ ἀποτόμου καὶ θραχώδους τούτου μονολίθου δὲν ὑπερβαίνει, κατ' ἔκτασιν, ἐν Ἰταλικὸν μίλιον· ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ, καὶ τὰ ἀνωμάλου καὶ κατωφεροῦς, ἔκτισαν οἱ Ἕνετοὶ φρούριον, ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι τετρακόσιοι σχεδὸν ἴσοι μικροῦ μὲν ἐμβαδοῦς, ἀλλὰ δίπατοι καὶ τρίπατοι ἕνεκα τῆς μικρᾶς τοῦ τόπου ἐκτάσεως, ἄλλοι τόσαι ἐκτὸς τοῦ φρουρίου· εἴαν τις ἐκ μέρους τῆς θαλάσσης περιεργασθῆ τὸ φρούριον καὶ τὰς ἐν αὐτῷ οἰκίας θέλει τὸ παρομοιάσει πιθανὸν μὲ τὸ σχῆμα τῆς κουκουνάρας, ἐπειδὴ βλέπει τὰς οἰκίας ὑπερχούσας ἀλλήλας τὸ ὕψος, μίαν, δηλαδὴ, ἐπὶ τῆς ἄλλης· ἐκ μέρους τῆς ξηρᾶς εἶναι δυσάλωτον ἐξ ἐφόδου, ἐκ θαλάσσης δὲ ὑποκείμενον νὰ ὑποφέρῃ ζημίαν, ἔτι μᾶλλον ἐν

(1) Μελέτιος ὁ Γεωγράφος τὴν ὀνομάζει Ἵπαργον, τὴν δὲ γειτονεῖαν τῆς Θεσπρωτίας, ἐν ἣ συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ Πάργα· ἡ Θεσπρωτία καλεῖται σήμερον Τσαμουριά καὶ Ππρακάλαμον.

κιερῶ γαλήνης, καὶ γὰρ ἐπὶ τρικυμίας ὑπόκειται εἰς κίνδυνον πᾶν πλοῖον· ἢ διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης πολι-
 ορκία εἶναι ἐπικίνδυνος· ἔχει ἐν τῷ φρουρίῳ δεξαμενάς
 δύο, παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ φρουρίου ὑπάρχει κατὰ
 τὸ δυτικοβόρειον ὕδωρ ἀναβρυτικόν, ὅπου καλεῖται κρέ-
 μασμα, ἐν ᾧ δυσκόλως δύναται νὰ πλησιάσῃ ὁ ἐχθρὸς,
 διότι καὶ διὰ τῶν ὀπλῶν καὶ πετρῶν ὑπὸ τοῦ φρουρίου
 προσβάλλεται· λιμένας ἔχει δύο μικροὺς καὶ μικρῶν
 πλοίων χωρητικούς, τὸν μὲν κατ' ἀνατολάς, τὸν δὲ κατὰ
 δυσμᾶς τοῦ φρουρίου, ἀλλ' ἀμφοτέρω ἐπικίνδυνοι, ὅταν
 πνέωσι νοτειομασημερινοὶ ἄνεμοι. Ἡ ὀροθετικὴ τῆς γραμ-
 μῆ φέρει σχῆμα ἡμικυκλίου, τὸ ἀπόστημα αὐτῆς κατὰ
 μῆκος δὲν ὑπερβαίνει τὴν μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν, καὶ
 μίαν μόλις τὸ πλάτος· ὅλος οὗτος ὁ τόπος, εἰ καὶ ἀνώ-
 μαλος καὶ κατωφερῆς ὁ περισσότερος, ὀλίγος δὲ ἐπίπεδος,
 ὅστις ὀνομάζεται Βάλτος, γέμει ἐλαιοδένδρων, ἀμπέλων
 καὶ κήπων ὀλίγων, ὅλων ἐπιμελῶς καλλιεργημένων· οἱ
 κῆποι τῶν ἐξάγουσιν, κατὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ τόπου, ἀνά-
 λογον ποσότητα λεμονίων, πορτοκαλλίων, κύτρων καὶ
 διαφόρων ἄλλων ὀπωρικῶν, ὅλων ἐξαιρετοῦ ποιότητος,
 τὰ ὅποια μετὰ πλείστης ποσότητος ἐλαίου ἐξοδεύουσιν εἰς
 τὴν Ἡπειρον καὶ Ἰωάννινα, ἐκ δὲ τῶν κύτρων τὸ πλεῖστον
 μέρος πωλοῦσιν εἰς τῆς Πολωνίας τοὺς ἔθραϊους, οἵτινες
 τ' ἀκριδαγοράζουσι μεταχειριζόμενοι αὐτὰ εἰς τὰς θρη-
 σκευτικὰς τῶν σκηνοπηγίας· ὕδατα ἀναβρυτικὰ ὑπάρ-
 χουσι διάφορα καὶ νοστιμότατα, κλίμα ὑγιεινόν, ἄνδρες
 εὐσχήμονες, γυναῖκες εὐειδεῖς. Τὰ προϊόντα τοῦ τόπου
 ἀναλόγως πρὸς τὰς τρεῖς ἡμισυ καὶ ἐπέκεινα χιλιάδας
 κατοίκων ὑπάρχουσι βέβαια ἀνεπαρκῆ, ἀλλὰ, διὰ νὰ
 διατηρῶσι τὴν πατρίδα ἐλευθέραν ἀπολαμβάνουσι καὶ

τῆς κυβερνήσεως τὴν συμπάθειαν, ὡς τροφοδοτούμενοι πολ-
λάκις παρ' αὐτῆς εὐαρεστοῦνται εἰς τὴν ὀλιγάρκειαν·
ἔχουσι πρὸς τούτοις ὡς εἴκοσι πλοιάρια δι' ὧν ἐμπορεύονται
πρὸς τὴν Ἑπτάνησον, Ἀκαρνανίαν, Πελοπόννησον καὶ
παράλια τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους μέχρι Τριέστης.

Ἡ Πάργα, ὡς ἐκ τῶν σωζομένων ἐγγράφων ἀποδει-
κνύεται, δὲν ἦτον ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ὁποίαν κεῖται ἤδη
θείσιν, ἀλλ' ἀπέιχε μίαν ὄραν μακρὰν τῆς σημε-
ρινῆς κατὰ βορρᾶν, ἔχουσα γείτονα χωρίον τι, Ἀγειᾶν
καλούμενον· ἡ πρώτη θείσις τῆς ὀνομάζεται ἤδη Παλαιό-
παργα· ἡ αἰτία τῆς μεταναστεύσεως οὕτω πως γνωρί-
ζεται, κατὰ παράδοσιν.

Αἰγυβασκός τις θόσκων τὸ ποίμνιόν του εἰς τὴν ὁποίαν
ὑπάρχει ἤδη θείσιν, εἶδεν ἐντὸς στενοῦ τινος σπηλαίου
μικρὰν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, (ἣτις σώζεται καὶ πανη-
γυρίζεται μέχρι τῆς σήμερον τῇ 15 Αὐγούστου) ἔχουσαν
ἐνώπιόν της καὶ κανδύλαν φέγγουσαν· ἀμέσως ἀνήγγειλε
τὸ φαινόμενον εἰς τὴν Πατρίδα, αὕτη δὲ διέταξε τοὺς ἱε-
ρεῖς νὰ τὴν φέρωσιν εἰς τὴν πρώτην Πάργαν μετὰ λι-
τανείας καὶ παρακλήσεως· ἀλλ' ἡ Εἰκὼν ἐπέστρεψε μετ'
ὀλίγας ἡμέρας μόνη τῆς πάλιν εἰς τὸ σπήλαιον· ἡ ἀξιοθαύ-
μαστος αὕτη ἐπιστροφή τῆς ἱερᾶς Εἰκόνης ὑπῆρξε τῷ ὄντι
οἰωνὸς ἄριστος καὶ σωτηριώδης πρόσκλησις εἰς τοὺς Παρ-
γίους· ὅθεν ἐκ προαισθήματος, ὡς φαίνεται, ἀφίσαντες
τὴν πρώτην Πάργαν συνώκησαν τὴν ἤδη ἐνουπάρχουσαν,
ἀνεγείραντες καὶ ναὸν τῆς Θεοτόκου ἐπὶ τὸ αὐτὸ σπή-
λαιον, ἐν ᾧ εὐρέθη ἡ ἱερὰ Εἰκὼν.

Δὲν διστάζω, ὅτι ἡ θεία πρόνοια ὑπὲρ τῆς σωτηρίας
τῶν ἀνθρώπων ἐκτελεῖ τοιαῦτα θαύματα, καὶ γὰρ ἡ δύ-
ναμις τῆς, κατὰ τὸν θεσπέσιον Παῦλον, ἐν ἀσθενείᾳ τε-

λειού, ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου φρονῶ, ὅτι δὲν ἀμαρτάνω, εἴαν δὲν πιστεύω εὐκόλως ὅσα κοινολογοῦνται ἄνευ ἀποδείξεων καὶ πιστομαρτυριῶν, καὶ κατὰ τοῦτο ἐπιστηρίζομαι ὡσαύτως εἰς τὴν παραγγελίαν τοῦ ἰδίου Εὐαγγελίου λέγουσαν «μὴ πιστεύετε παντὶ πνεύματι, ἀλλὰ δοκιμάζετε»· οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, κατ' ἐμὴν κρίσιν ἐξηγουμαι ὅτι, οἱ νουνεχεῖς ἄνθρωποι οἱ συσκεπτόμενοι ἐγκαίρως καὶ ὁδηγούμενοι ὑπὸ τῶν δεινῶν περιστάσεων περὶ τῶν μελλόντων, ἢ ἀπαλλάττονται διόλου, ἢ ὑποφέρουσιν αὐτὰ μετριωτέρως, ἢ τέλος πάντων, δὲν ἀγανακτοῦσι τόσοσιν δεινοκαθοῦντες, ἐπειδὴ ἔπραξαν ὅσα ἢ συμφερόντα τοῦ χρόνου καὶ ἢ φρόνησις τοὺς εἰδίδαξαν τότε διὰ τὴν ἀποφυγὴν των· καὶ οἱ Πάργιοι λοιπὸν φρονίμως ἔπραξαν μετ' ἀναστεύσαντες, διότι εἴαν διέμενον εἰς τὴν πρώτην Πατρίδα, οὐσαν ἐκθετον καὶ ἀδύνατον, ἦτον πιθανώτατον νὰ κατασταθῶσιν ἕκτοτε καὶ αὐτοὶ ὁσριάλωτοι ὑπὸ τῶν Τούρκων, καθὼς ἢ Ἀγιά, Ράπεζα, Σενίτζα καὶ ἄλλα γειτονικά της χωρία· κατὰ τὴν αὐτὴν περίστασιν καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ κατηγορίᾳ ὑπάγονται καὶ ἄλλα ὁμοιοκαθῆ μέρη τῆς Ἑλλάδος, περὶ τῶν ὁποίων ἐνέκρινα πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀναγνώστου νὰ κάμω μικρὰν τινα παρέκδοσιν τοῦ προκειμένου.

Οἱ πρὸ δύο, τριῶν καὶ ἐπέκεινα αἰῶνων προπάτορές μας μὴ δυνάμενοι, μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου, καὶ θάνατον τοῦ Σκενδέρμπεϊ, ν' ἀντικρούσωσιν ἐκ τοῦ συστάδην τὴν πολυάριθμον δύναμιν τῶν ὀθωμανῶν κατὰ τὰς πεδινὰς καὶ καρποφόρους πατρίδας των, ἄφηναν αὐτὰς μὲ στεναγμοὺς καὶ δάκρυα, καταφεύγοντες εἰς δύσβατα βουνά, τόπους πετρώδεις, γαίας ἀκάρπους, κατοικίας τῶν ἀγρίων ζώων, ὅπου ἠναγκάζοντο νὰ

συστήσῃσι νίαν πατρίδα, οἱ μὲν διὰ τὴν ἀποφύγωσι τὸν στιγμιαῖον θάνατον καὶ τὰ ἐπόμενα τρομερὰ κολαστήρια, καλῶς παραδείγματα χάριν, οἱ εἰς τὸν Ὀλυμπον, Ὀσσαν, Πίνδον, Χάσιαν, Ἀγραφα, Τζιομέρκα, Κράβδαρην καὶ ἄλλα διάφορα τῆς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας μέρη κατοικοῦντες ἤδη Ἕλληνες· οἱ δὲ τὴν διατηρήσωσιν ὅπως οὐκ ἀνεξάρτητον τὴν ἐλευθερίαν των, καθὼς οἱ Σπαρτιῶται, Σουλλιῶται, Πάργιοι, Μαυροβουნიῶται, Σφακιανοὶ τῆς Κρήτης, Χειμαρῶται καὶ Χορμοδίται.

Παρατηρητέον ὅμως ὅτι, ὑπὸ τῶν καταφυγόντων εἰς ὄρεινά μέρη διατηρήθησαν ἐπικρατέστερα πάντοτε, ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς, τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, ἡ γλῶσσα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας· πολλάκις ἀπελάμβανον καὶ ἀνθρώπινα, οὕτως εἰπεῖν, πολιτεύματα, ὅσας τις δηλαδὴ τυχηρῶς ἐκλέγοντο ἀπὸ τοῦς κατοικοῦς ἄξιοι, θεοσεβεῖς καὶ φιλοπάτριδες Δήμαρχοι· τὰ τοιαῦτα φιλελεύθερα καὶ θερησκευτικὰ αἰσθήματα δὲν ἴσχυσεν ἐπὶ τισσάρων ὀλοκλήρων αἰώνων ἢ τόσον τρομερὰ δύναμις καὶ τυραννία τῶν Τούρκων τὴν καταδασμάσῃ· ἔχομεν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ζωηρὰ παραδείγματα τόσον ἀνδρείων ὀπλαρχηγῶν (Καπετάνων), περὶ τῶν ὁποίων καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Σουλλίου (κεφ. ἕκτω) ἐν συνόψει εἴπομεν, ἐπαναλαμβάνομεν καὶ ἤδη τὴν προσθήσωμεν, ὅτι οἱ φιλελεύθεροι καὶ αὐτοχειροτόνητοι οὗτοι Καπετάνοι ὑπεράσπιζον πάντοτε τὰς ἐπαρχίας των διὰ τῶν ὄπλων, μὴ συγχωροῦτες τοῦς Τούρκους τὴν κατακρατήσῃσι τὰ ὄρεινά μέρη· ὅποταν δὲ ἔβλεπον πολλὴν κατ' αὐτῶν δύναμιν, τότε ἐμάχοντο ἀμυντικῶς εἰς θέσεις φύσει ἢ τέχνη ὀχυράς, ἄλλοτε ἀπέφευγον τὰς μάχας περιφερόμενοι εἰς τόπους ἀβάτους ἕως οὗ δισκορπίζοντο οἱ ἐχθροὶ μὴ δυνάμενοι

νά τοὺς καταβάλλωσιν· ἐὰν ἐν περιπτώσει ἐπέμενον, τότε βεβιασμένοι ἀπὸ κακοκαιρίαν καὶ πείναν, μὴ θέλοντες ἀφ' ἑτέρου νὰ θλέπωσι τὰς ἐπαρχίας κατατυραννουμένας ἐνεκα τῆς ἐπιμονῆς των, κατέφευγον εἰς τὴν Σπάρτην, Σούλιον, Πρέβυζαν, Πάργαν, Ἰθάκην, Λευκάδα καὶ νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους (1). ὅσοι δ' ἐξ αὐτῶν δὲν εἶχον σχέσεις μὲ τὰ ρηθέντα μέρη ἐναποταμίευσον ἐγκαίρως τροφᾶς καὶ πολεμοφόδια εἰς δυσάλωτα σπήλαια καὶ δάση, ὅπου παρεχίμαζον ὄρεσίτροφοι· διαλυομένων δὲ τῶν ἐχθρῶν, ἐπέστρεφον ἐκ νέου τὴν ἀνοιξιν εἰς τὰς ἐπαρχίας των· ὅθεν μὴ δυνάμενοι νὰ τοὺς καταστρέψωσιν ἠναγκάζοντο νὰ τοὺς γνωρίζωσιν. Ἐπειτα ἐπιτηρητὰς τῶν ἐπαρχιῶν μὲ τίτλον Καπετάνου, καὶ τοῦτο οὐ διὰ ψιλοῦ λόγου, ἀλλὰ κατ' ἐπίσημον διαταγὴν (Μπουγζουρὺ) τοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐπαρχίᾳ τυχόντος Πασᾶ· σιέβαινε πολλὰ ταῦτα εἰσθότε ν' ἀντιφέρωνται τινὲς ἐπαρχιωταὶ κατὰ τῶν Καπετάνων, μὴ θέλοντες νὰ δίδωσι μικρὴν τινα φόρον εἰς αὐτοὺς διὰ μισθοδοσίαν τῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ δυστυχῶς, δὲν ἐσκέπτοντο λογικώτερα τὸ μέλλον, ἐπειδὴ ἐὰν οἱ Τούρκοι ἤθελε κατακρατήσωσι καὶ τὰς ὄρεινὰς Πατρίδας των ἔμελλον ἐξ ἀνάγκης νὰ καταντήσωσι καὶ αὐτοὶ εἰλωτες καὶ ἀνδράποδα, ὡς οἱ μείναντες εἰς τὰς πεδινὰς· ἡ δὲ ἰδιοκτησία καὶ ζωὴ αὐτῶν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν θέλησιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ τυχόντος βαρβαροτούρκου· ἀλλ' αἱ τοιαῦτα δυσαρέσκαιαι καὶ διενέξεις μεταξὺ ἐπαρχιωτῶν καὶ καπετάνων ὑπεκινουῦντο πάντοτε ὑπὸ τῶν ὄντως Τουρκοκοτζαμπασιδῶν καὶ οὐχὶ Δημάρχων, ἐπὶ σκοπῶν

(1) Σῶζονται μέχρι σήμερον ἰδιόκτητοι οἶκοι τῶν Καπετάνων Μπουκουβάλα, Καραϊσκού, Ἀνδρούτσου, Βαρνακιώτου, Στράτου εἰς Πάργαν, Ἰθάκην καὶ Πρέβυζαν.

ὅπως μὴν ἀπαντῶσι προσκόμματα εἰς τὰς ἀχορτάστους ὀρέξεις των, γυμνόνοντες τοὺς δυστυχεῖς ἀδελφοὺς των, ἀφαιροῦντες πολλάκις καὶ αὐτὸν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον.

Ἄς ἀφήσωμεν ἐντοσούτω διὰ μίαν στιγμήν κατὰ μέρος τῶν παλαιῶν Σπαρτιατῶν, Σουλλωτῶν καὶ Καπετάνων τὰς ἀνδραγαθίας, καὶ ἅς παρατηρήσωμεν ἐν παρόδῳ ἔάν οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν ἠκολούθησαν τὰ παραδείγματά των, ἐδόξασαν τοὺς προπάτοράς των ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔτους, μολονότε καὶ οἱ Σουλλιωταὶ καὶ οἱ Καπετάνοι τῆς στεριᾶς Ἑλλάδος, ὡς καὶ ἀλλαγῆναι εἴρηται, ἦσαν διόλου σχεδὸν ἀκατήχητοι ὑπὸ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας· εἰς μόνην τὴν Πελοπόννησον ὑπῆρχον καὶ τῆς ἐσχάτης προσέτι τάξεως οἱ κάτοικοι προκατηχημένοι· ἀλλ' οἱ ἔμποροι, βιομήχανοι, παντοπῶλαι καὶ γεωργοί, καθὼ ἀπειροπόλεμοι ἦσαν φυσικῶ τῷ λόγῳ καὶ ἀνίκανοι νὰ δράξωσι τὰ ὀλίγα καὶ παρηγκωνισμένα αὐτῶν ὄπλα καὶ καταβάλλωσι τὰ τροπαιοῦχα τῶν Τούρκων, ἐάν δὲν ἐξεστράτευιν αὐθόρμητος ὁ τότε ἡγεμὼν τῆς Σπάρτης Πέτρος Μαυρομιχάλης μετὰ τῶν φυλάρχων καὶ συμπολιτῶν του· Ἀντώμπεϊ Γρηγοράκη, Παναγιώτου Τρουπάκη, Γεωργίου Καπετανάκη, Παναγιωτάκη Πετροπολάκη, Τζιγκουρίου Γρηγοράκη, Γαλάνη Κουμουνδουράκη, Χρηστεῖα καὶ Καπετᾶν Κυβέλλου, δυσκόλως ἤθελε λάβη πρόοδον ἢ ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστασις, τῆς οἰκογενείας μάλιστα τοῦ Μαυρομιχάλη αἰ ὑπὲρ ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους θυσίαι ἀπεδείχθησαν ἑξαιρετικαὶ καὶ ἐφάμιλλαι τῷ ὄντι πρὸς τὰς παλαιὰς τῆς Σπάρτης ἐπὶ Λεωνίδου.

Ἰσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν Πελοποννησίων· ὁ ἀρχηγὸς Θεόδωρος Κωλοκοτρώνης μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν Πετιμεζίων,

Ἀναγνωσταρᾶ, Δ. Πλαπούτα, Νικήτα Σταματελοπούλου, Π. Γιατράκου, Δ. Τζόκη, Κεφάλα καὶ λοιπῶν, οἵτινες διήγειρον εἰς τὰ ὄπλα ὅλην τὴν Πελοπόννησον· ἀλλ' αἱ ἐπιτόπια γνώσεις, φρόνησις καὶ πολεμικὰ στρατηγήματα τοῦ πρώτου συνετέλεσαν τὰ μέγιστα ἐν τῇ κρισίμῳ περιστάσει τῆς ἐπαναστάσεως, ὡς ποτὲ τοῦ Θεμιστοκλέους ἐπὶ Ξέρξου.

Ὁφείλομεν πρὸς τούτοις νὰ μὴ παραγκωνίσωμεν τὴν σεβαστὴν ἀλήθειαν, ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Δημογέροντες τῆς Πελοποννήσου οὐκ ὀλίγον ἐδοκίμασαν ἀγῶνα καὶ κίνδυνον ὑπὲρ τῆς Ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ἀρχάς, ὅτε οἱ προμνησθέντες ὄπλαρχηγοὶ οὔτε ἐπιρροὴν εἶχον ἀκόμη εἰς τὸν λαόν· (ἦσαν γὰρ οἱ σημαντικώτεροι πρὸ ἐτῶν πρόσφυγες εἰς τὴν Ἐπτάνησον) οὔτε κίνδυνόν τινα πρὸ τῆς ῥήξεως ἐπειράθησαν παρὰ τῶν Τούρκων, καθὼς οἱ ἀρχιεροδημογέροντες, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐμβληθέντες εἰς σκοτεινὴν εἰρκτὴν ἐν Τριπόλει ὡς κατάδικοι, ἀπεβίωσαν ἐν αὐτῇ, μὴ δυνηθέντες νὰ ὑποφέρωσι τὴν πείναν καὶ σκληρὰ κολαστήρια.

Εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον προηγούμενοι οἱ Καπετάνοι· Ἀνδρέας Ἰσκου, Γεώργιος Βαρνακιώτης, Γεώργιος Καραϊσκάκης, Γεώργιος Τζόγκας, Θεόδωρος Γρίβας, Στάθης Κατζικογιάννης καὶ Δημήτριος Μακρὺς, δὲν ἐτόλμουν ποτὲ οἱ Ἀκαρνανες καὶ Αἰτωλοὶ νὰ κινηθῶσιν, ὑπήκοοι ὄντες τῶν Ὀθωμανῶν. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐὰν δὲν ἐκινεῦντο οἱ ὄπλαρχηγοὶ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτζου, Δυοβουνιώτης, Πανουργιᾶς, ὁ ἀτρόμητος Διάκος, Σκαλιτζοδήμος, Μῆτζος Κοντογιάννης, Γκοῦρας καὶ Σαφάκας, τίνες ἄλλοι ἠδύναντο νὰ συσσωματωθῶσι καὶ παραταχθῶσι πρὸς τοὺς

Τούρκους, ἀσήμαντοι καὶ ἀπειροπόλεμοι ὄντες τότε δι' ἔν τώσον μέγα καὶ δυσκατόρθωτον ἔργον ;

Καὶ οἱ Καπετάνοι τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας, Δῆμος καὶ Γεώργιος Τζαχίλας, Διαμαντῆς Ὀλύμπιος, Καρατάσιος, Ἀγγελῆς Γάτζος, Λαζέοι, Θανάσης Μπλαχάδας, Θεόδωρος Ζάκας, Κυριάκος Μπασδέκης, Συρόπουλος, Ταμπάκης, Τζαρόπουλος, Μάνδαλος, Στερνάρης, Νάνος Ψῆρας, Μῆτρος Λιακόπουλος, Μπίνος Ἀποστολάρας, Γεώργιος Γριζάνος, καὶ ἄλλοι διάφοροι, καὶ τοὶ ἀκατήχητοι καὶ μακρὰν ἀλλήλων ἀπέχοντες, ἐὰν δὲν ἀντίσταντο εἰς τὴν λυσιώδη ὁρμὴν τῶν Τούρκων, πολλοὺς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἔμελλον νὰ θυσιάσωσι καὶ αἰχμαλωτίσωσιν ἀπανθρώπως, πολλάκις ἀνεχαίτισαν τὴν προχώρησίν των, διάφοροι μάλιστα ἐξ αὐτῶν βλέποντες τὴν Ἑλλάδα καταπονουμένην ἐκ τῶν πολυαριθμῶν στρατευμάτων ἔδραμον εἰς ὑπεράσπισίν της. δηλαδὴ εἰς Τρίκερα, Σκιάνθον, Εὐβοίαν, Ἀταλάντην, Θήβας, Θερμοπύλας καὶ διάφορ' ἄλλα μέρη, ὅπου ἐσυγκρότησαν σημαντικὰς μάχας· ἐνὶ λόγῳ ἐξηγούμεθα ὅτι, ἐὰν οἱ Σουλλιωταὶ καὶ οἱ Καπετάνοι τῶν ἐπαρχιῶν (ἐπειδὴ ἦσαν γεγυμνασμένοι εἰς τὰ ὄπλα) τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας ὑπῆρχον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως προκατηχημένοι καὶ συνεννοημένοι ἢ Ἡπειρος καὶ ἢ Θεσσαλία ἦτο πιθανώτατον νὰ ἐλευθερωθῶσι καὶ τεθῶσιν ἐπομένως τὰ φυσικὰ ὄρια τοῦλάχιστον εἰς τὸν Ὀλυμπον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ χρονολογικῆς ὑποταγῆς τῶν Παργίων

ὑπὸ τῆν Ἐνετικὴν Ἀριστοκρατίαν.

Μετοικήσαντες ἐν τσοούτῳ οἱ Πάργιοι καὶ νέαν συ-

στήσαντες Πατρίδα ὑπέπεσον εἰς ἀντιζηλίαν καὶ ἀντιπάθειαν πρὸς τοὺς γείτονας διὰ τὰς τοποθεσίας τῆς πρώτης Πατρίδος· μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντέχωσι διὰ πολὺν χρόνον τῶν γειτόνων τὰς καταδρομὰς καὶ τὴν ἐσωτερικὴν των ἀνέχειαν, ἀπεφάσισαν ν' ἀφιερῶσωσιν ἑαυτοὺς καὶ τὴν ἀρτισύστατον Πατρίδα των ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ ὑπεράσπισιν τῆς γειτονευούσης τότε Ἑνετικῆς ἀριστοκρατίας, ἣτις, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ὑπῆρχε μίᾳ τῶν ἰσχυρωτέρων Κυβερνήσεων τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν ξηρὰν καὶ θάλασσαν· ἔπεμψαν ὅθεν εἰς Κέρκυραν τέσσαρας πληρεξουσίου, ὧν τὰ ὀνόματα εἰσὶ τὰ ἑξῆς.

Ἰωάννης Πρωτοπαπᾶς.

Ἰωάννης Ἀντίοχος.

Δημήτριος Βυρβιτζιότης.

Ἰωάννης Κουμάνος.

Ἰπῆρχε τότε Κυβερνήτης τῆς Κερκύρας καὶ μὲ τοὺς ἑξῆς τίτλους Ἀζαρίνος Καραβέλλος, Δουκάλης Βαίλος καὶ Καπετάνος τῶν Κορυφῶν, ὅστις τοὺς ἐδέχθη εὐμενῶς καὶ φιλοφρόνως ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν Ἑνετῶν, τοὺς ὄρκισεν εἰς τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον νὰ εἶναι πιστοὶ ὑπῆκοοι· ἔγεινε μὲν αὕτη ἡ ὑποταγὴ καὶ παράδοσις, ὡς εἰς τὰ ἀρχεῖα αὐτῶν φαίνεται, τῷ χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ πρώτῳ ἔτει καὶ τῇ εἰκοστῇ πρώτῃ Μαρτίου, ἰνδικτιῶνος πρώτης, ὑπεγράφη δὲ καὶ ἐκυρώθη παρὰ τῆς Ἀριστοκρατίας τῶν Ἑνετῶν τῷ χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ ἐβδόμῳ ἔτει τῇ ἐνάτῃ Αὐγούστου, παρὰ τοῦ τότε Δουκὸς τῶν Ἑνετῶν πρώτου Φραγκίσκου Φωσκαρίνου κατὰ τὴν πρώτην του Δουκάλε, (ἡγεμονίαν).

Ὁ ῥηθείς Ἀζαρίνος καὶ Κυβερνήτης τῶν Κορυφῶν ἐσυμβούλευσε τοὺς ἀπεισταλμένους νὰ ζητήσωσι παρὰ

τῆς Ἀριστοκρατίας καὶ προνόμιά τινα διὰ τὴν Πατρίδα των· ἀλλ' αὐτοί, ἀπολαβόντες τὸ περὶ οὗ ἐστάλησαν ποθούμενον, ὀλίγον ἐφρόντιζον περὶ ἄλλων σπουδαίων ζητημάτων, ἀμφισβῆλλοντες μὴ τοι ὡς ἐκ τούτου ἀποτύχωσι καὶ τοῦ κυριωτέρου· μολαταῦτα πεισθέντες εἰς τὰς εἰλικρινεῖς συμβουλὰς του ἐπρότεινον τὰ ἐξῆς ἀστεῖα μᾶλλον καὶ ἀπλούστατα, ἢ σημαντικὰ προνόμια.

Πρῶτον· ἡ Ἑνετικὴ Ἀριστοκρατία νὰ χορηγῆ κατ' ἔτος εἰς πᾶσαν οἰκογένειαν ἀνά πέντε μόδια (1) ἄλατος χάρισμα καὶ ἀνά τρία εἰς πᾶν ἄρρην παιδίον.

Δεύτερον· ὁ Διοικητὴς τῆς Πάργας θέλει ὑποχρεοῖται νὰ διδῆ κατ' ἔτος δύο γεύματα ἐκ ποικίλων γλυκισμάτων εἰς τοὺς ἄρχοντας, (2) Ἱερεῖς καὶ τοὺς ἐν ὑπουργήμασι· τὸ μὲν νὰ γίνηται τῇ παραμονῇ τῶν Χριστουγεννῶν, τὸ δὲ τῇ τῶν Θεοφανείων, ἐν οἷς ἐγένοντο προπώσεις ὑπὲρ τοῦ πολυχρονισμοῦ, ὑγείας τοῦ Δουκὸς, ἐνισχύσεως, ἐκτάσεως καὶ στεριώσεως τῆς Ἀριστοκρατίας· τὴν ἐπιούσαν ὤφειλεν ὁ Διοικητὴς νὰ πέμπῃ εἰς πάντα ἄρχοντα δεκαπέντε τυγανίτας, εἰς τοὺς μὴ ἄρχοντας δώδεκα, εἰς τοὺς Ἱερεῖς, εἰς τοὺς ἐν ὑπουργήμασι, εἰς τοὺς πλοιάρχους, ἄρχοντας καὶ μὴ, τριάκοντα καὶ ἕξ.

Τρίτον· ἐπὶ ἡμερῶν ὀκτώ, ἀπὸ πρώτης, δηλαδή,

(1) Τὸ μόδι τῶν Κερκυραίων ζυγίζει ἐννενήκοντα ὀκάδας.

(2) Διὰ νὰ ἐγίνετό τις ἄρχων ἐπὶ Ἑνετῶν ἤρκει νὰ ἐδίδεν εἰς τὸν Διοικητὴν δέκα χρυσᾶ Βενέτικα καὶ οὕτως ἠγόραζε τὴν ἀρχοντίαν καὶ εὐγένειαν (nobiltà), ἀμα δὲ ἐκαταχωρίζετο τὸ ὄνομά του εἰς τὴν χρυσὴν Βίβλον (Libro D'oro) ἔμενε παντοτεινὸς καὶ κατὰ κληρονομίαν ἄρχων καὶ εὐγενής,

Μαΐου ἐκάστου ἔτους, νὰ λαμβάνωσιν οἱ κάτοικοι τὴν εἰσπραξίν τοῦ τελωνείου, τὴν ὁποίαν ἐδαπάνουν εἰς φαγητά, πρῶτά καὶ χορούς· ἐὰν δὲν ἐξήρκει, ἀνεπλήρουν τὸ ἐλλεῖπον ἐξ ἰδίων, τῇ δὲ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ἐτελείωνεν ἡ πανηγυρίς διηροῦντο εἰς δύο ἴσα σώματα στρατιωτικὰ καλῶς ὠπλισμένα, τὸ μὲν ἐνδεδυμένον Ἰταλικὴν στολὴν, ἔχον ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Καπετάνον του, ὠνομάζετο σῶμα Βενετζάνικον, τὸ δὲ Τουρκικόν· παρρησιαζόμενα δὲ ἀμφοτέρωτα εἰς τὴν πλατείαν τοῦ προαστείου ἐν παρατάξει μάχης, ἤρχιζον πλαστὸν ἀκροβολισμόν, ὅστις διήρκει ὑπὲρ τὴν μίαν ὥραν, ἐπὶ τέλους συνελάμβανε τὸ πρῶτον σῶμα ὡς αἰχμαλώτους τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐπέσφεν ἐἰς τὸν διοικητὴν, οὗτος δὲ ἐδώροδούκει τοὺς ἀριστεύσαντας· μεταξύ τῶν ὀκτῶ ἡμερῶν τῆς Βασιλικῆς ταύτης πανηγύρεως εἶχον τὸ προνόμιον οἱ πανηγυρισταὶ (κοινῶς Ῥωσσαλιῶται) νὰ ζητήσωσιν ἀπὸ τὸν διοικητὴν ἀμνηστειὰν φυγάδος τίνος, ἢ ἐξωρισμένου, ἢ καταδίκου· ἡ δὲ πανηγυρίς αὕτη ἐσυγκροτεῖτο καὶ μέχρι τῆς παραδόσεως τῆς Πάργας.

Πολλοὶ καὶ διάφοροι φυλαὶ ὑπῆρχον εἰς τὴν Πάργαν, ἀλλ' ἐκ τίνος ἐνακηψάσης φθοροποιᾶς πανώλους ἠφανίσθησαν ῥιζηδὸν δεκατέσσαρες, σώζονται δὲ μέχρι τῆς σήμερον αἱ ἐξῆς δεκαεπτὰ.

Δεσιλᾶται, Βασιλᾶται, Πετζαλᾶται, Δημουλιτζᾶται, Στανελᾶται, Ζουλᾶται, Μανιάκιδες, Μαυρογιαννάται, Βίργιδες, Ἰδρωμένοι, Τζορῖται, Ζουπαναῖοι, Παπύριδες, Λουμπαῖοι, Βερδιτζιῶται, Βρανᾶται καὶ Καλούιδες.

Ἄμα ἐγνωρίσθησαν οἱ Ἐνετοὶ κύριοι τῆς Πάργας, ἤρχισεν, ὡς προεῖρηται, νὰ κορυφουῖται ἡ ζήλοτυπία καὶ ὁ φθόνος τῶν γειτόνων κατ' αὐτῆς, καὶ ἐπομένως

οἱ συνεχέστεροι πόλεμοι, διότι τοὺς ἐγειτόνευσαν οἱ ἐκ δια-
 λειμμαμάτων γινόμενοι ἀρνησίθρησκοι Ἄλβανοί, οἵτινες κατε-
 γίνοντο ὄλαις δυνάμεσι ὅπως ἀφανίσωσιν, ἢ ἐξώσωσιν αὐ-
 τοὺς ἐκείθεν καὶ κυριεύσωσιν οἱ ἴδιοι τὴν ὄχυράν ταύτην
 θέσιν· κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὑπέφερον πολλὴν φθορὰν
 τῶν ἀκινήτων ἰδιοκτησιῶν, καὶ θάνατον, ὡς ἐκ τῶν πρὸς
 τὴν Κυβέρνησιν ἀναφορῶν των ἐφωτίσθημεν, ἀναγνώσαντες
 σποράδην τινὰς παραγράφους· ἔθεν ἀπὸ τοῦ 1571 ἔτους
 μέχρι τοῦ 1575 ἔκτισεν ἡ κυβέρνησις τὸ ἐνυπάρχον
 φρούριον, ἐνισχύσασα αὐτὸ μὲ κανόνια, Βόμβας καὶ πᾶν
 ἀναγκαῖον ἐφόδιον· ἐπειδὴ δὲ οἱ πόλεμοι συνέβαινον δις
 καὶ τρίς κατ' ἔτος, ἡ δὲ φθορὰ τῶν ἀκινήτων ἰδιοκτησιῶν
 πολλάκις, δὲν ἔδιδον διὰ τοῦτο εὐκαιρίαν εἰς τοὺς κα-
 τοίκους οὔτε κἄν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον νὰ πορίζωνται
 διὰ τοῦ ἰδρωτός, τούτου ἕνεκα τοὺς ἔτρεφεν ὡς ἐπὶ τὸ
 πλεῖστον ἡ Κυβέρνησις. Πασᾶς τις μὲ ἐπτὰ χιλιάδας
 στρατοῦ τοὺς ἐπολιώρησε διὰ ξηρᾶς μῆνας πέντε, ἐνῶ
 μόλις ὑπῆρχον τότε τετρακόσιοι ἄνδρες μάχιμοι, ἀλλὰ
 μὴ δυναθεῖς νὰ τοὺς κυριεύσῃ ἐτράπη εἰς φυγὴν πανστρα-
 τιᾷ· φαίνονται ἀκόμη αἱ τριῶται ἐσκαμμέναι εἰς τὸν
 ἅγιον Ἰωάννην ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν πετρῶν, ὅπου οἱ
 Τοῦρκοι διεσκέδαζον τὴν ἡμέραν παίζοντες.

Διὰ νὰ βεβαιωθῇ ὁ ἀναγνώστης ὅτι, ἡ Ἀριστοκρατία
 τῶν Ἑνετῶν δὲν ἐφείδετο δαπανῶν καὶ προσωπικῶν θυ-
 σιῶν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς Πάργας ὁ παρακατιῶν
 ἰταλιστὴ ἀντιγεγραμμένος παράγραφος ἐξ ἐπισήμου τινὸς
 γράμματος τοῦ Κυβερνήτου τῶν Κορυφῶν πρὸς τὸν ἐν
 Πάργῃ διοικητὴν εἶναι ἱκανὴ ἀπόδειξις.

Parga sarà sempre l' ochio e l' orecchio di Corfù, per-
 ciòchè dobbiamo tenerla con tutte le forze.

Ἡ Πάργα δηλαδή θέλει εἶναι πάντοτε τὸ ὄμμα καὶ τὸ ὠτίον τῶν Κορυφῶν, τούτου ἕνεκα ὀφείλομεν νὰ τὴν διατηρῶμεν ὅλαις δυνάμεσιν· ὄμμα καὶ ὠτίον τὴν ὀνομάζει διότι δι' αὐτῆς θέλει βλέπει καὶ ἀκούει πάντοτε ἡ Κυβέρνησις τὰ ἐν Ἡπειρῷ συμβαίνοντα, τὸ δὲ κυριώτερον διὰ νὰ τὴν ἔχη προπύργιον τοῦ τότε δυσαναχαιτίστου χειμάρρου τῶν Τούρκων.

Τόσῃν εὐνοίαν καὶ τσαύτας χάριτας ἀκελάμβανον οἱ Πάργιοι παρὰ τῶν Ἑνετῶν ἀπὸ τοῦ 1401 μέχρι τοῦ 1797 ἔτους, ὅτε οἱ Γάλλοι ἐκυρίευσαν τὴν Βενετίαν, καὶ ἄπασαν αὐτῆς τὴν ἐπικράτειαν, οἵτινες τοὺς ὑστέρησαν μὲν ἀφ' ἑνὸς τῶν Ἑνετῶν πὰς χάριτας, τοὺς ἀπήλλαξαν δ' ἀφ' ἐτέρου διὰ μῆνας δεκαοκτῶ ἀπὸ τοὺς γειτονικοὺς φόβους.

Ἀναχωρησάντων δὲ τῶν Γάλλων ἀπὸ τῆς Ἑπτανήσου καὶ παραλίω τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ὑπέπεσον ἐκ νέου εἰς χειροτέρους τῶν πρώτων κινδύνους, ὡς ἐπομένως γνωσθήσεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

*Συμμαχία τῶν Παργίων
μετὰ τῶν Σουλλιωτῶν.*

Κατακτήσας ὁ Ἄλῆς Πασᾶς τὴν Πρέβυζαν, ὡς ἐν Κεφαλαίῳ ὀγδόῳ τοῦ πρώτου τόμου ἐν συντόμῳ εἴρηται, ἔρριψε παρευθὺς τὸ ὄμμα του καὶ εἰς τῆς Πάργας τὴν κατάκτησιν· οἱ Σουλλιωταὶ ἠσθάνθησαν τότε ἐνδομύχως πρὸς ὃν ἔμελλον νὰ ὑποκίσωσι κίνδυνον, εἰάν δὲν προλάβωσι νὰ ἐνωθῶσι καὶ συμμαχήσωσι μετὰ τῶν Παργίων· ὅθεν μεθ' ἡμέρας τρεῖς ἐστάλησαν δέκα Σουλ-

λιῶται εἰς Πάργαν, ὅπως συσκιφθῶσι καὶ ἀποφασίσωσι τὸ πρακτικόν περὶ τῆς σωτηρίας καὶ διατηρήσεως τῆς ἀνεξαρτησίας ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, διότι ἀπὸ τῆς κατωτέρω πρὸς τοὺς Παργίους ἐπιστολῆς τοῦ Πασᾶ ἐπέσθησαν, ὅτι ἔμελλε νὰ κινηθῆ κατὰ τῆς Πάργας ἢ τοῦ Σουλλίου· ἢ μίθη τῆς νίκης, ἢ σὺρρόή τῶν Τουρκαλθωνῶν εἰς Πρέβυζαν, καὶ ὁ διασπαρεῖς ἐκ τῆς ἀλώσειώς της φόβος ἦσαν ἀδιαφιλονείκητα τεκμήρια ὑπονοίας· συσκιφθέντες λοιπὸν ἀπεφάσισαν οὕτως· ἐπειδὴ κατὰ τὸ γράμμα μελετᾷ νὰ κινηθῆ ὁ Πασᾶς κατὰ τῆς Πάργας, νὰ προπέμψωσιν οἱ Σουλλιῶται εἰς αὐτὴν τριακοσίους ἐκλεκτοὺς συμπολίτας, συγκειμένους ἀφ' ὅλων τῶν φυλῶν, συσσωματωμένοι οὗτοι μετὰ τῶν Παργίων νὰ προσβάλλωσι τὸν ἐχθρὸν εἰς τὰ μεθόρια, εἴαν ἔλθῃ, μετὰ διαρκῆ δὲ καὶ ἀνδρείαν ἀντίστασιν νὰ ὀπισθοποδίσωσιν ἐπίτηδες μαχόμενοι μέχρι τοῦ προαστείου, ὅπου πρέπει νὰ ἔμβωσιν εἰς δυνατὰς οἰκίας, προπαρασκευασμένας με ἐπιτηδείους πολεμάρχους πρὸς ἀμυντικὸν πόλεμον, ἅμα δὲ ἴδωσιν ἀπὸ τοῦ Σουλλίου, (διότι καὶ ὁ πυροβολισμὸς ἀκούεται, καὶ τὰ ὄρια φκίνονται), συγκροτουμένην μάχην ἐπὶ τὰ ὄρια νὰ δράμωσι τὴν νύκτα ἄλλοι τοὐλάχιστον πεντακόσιοι ἀπὸ τὰ ὀπισθεν καὶ ἀποκλείσωσι τὴν ἔξοδον τοῦ ἐχθροῦ, τούναντίον εἴαν κινηθῆ κατὰ τοῦ Σουλλίου, τότε οἱ Πάργιοι νὰ τοὺς ἐξοικονομῶσιν ἀπὸ τρεφᾶς καὶ πολεμεφῶδια.

Εἰ μὲν ὁ Πασᾶς, κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν κατωτέρω γραμμαμάτων του, ἐστράτευε κατὰ τῆς Πάργας ἔμελλεν ἀναμφιδόλως νὰ πληρώσῃ διπλοῦν τὸ ὅσον ἀθῶον αἷμα ἔχυσεν εἰς Πρέβυζαν, διότι εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς Πάργας οὕταν κατωφερῆ, ἀνώμαλον καὶ δασ^λαιοδεντρῶδη

προσβάλλεται καὶ ἀποκλείεται ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ τὰ ὄπισθεν εἰς τρόπον ὥστε, ἦτον ἀπίθανον νὰ σωθῆ τὸ ἦμισι τοῦ στρατεύματός του· δὲν ἐβράδυνεν ὁμως ν' ἀντηχήσῃ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ ἢ μεταξὺ Παργίων καὶ Σουλλιωτῶν συμμαχία, καὶ ἐν ταυτῷ νὰ αἰσθανθῆ, ὅτι τὸ κατὰ τῆς Πάργας κίνημά του ἔμελλε ν' ἀμαυρώσῃ μὲ σημαντικὴν ζημίαν καὶ αἰσχύνην τὰ κατὰ τῆς Πρεβύζης τρόπαιά του· ἠναγκάσθη διὰ τοῦτο νὰ ἐπιχειρισθῆ τοὺς κατωτέρω τρόπους καὶ μέσα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του.

(Τ. Σ.) Ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ.

Εἶδησις πρὸς ἑσᾶς τοὺς Παργιώτας, ὅτι ἐβεβαιωθή-
κατε, ὁ πόλεμος ὅπου ἔγινε σήμερον καὶ ἐξάπωσα (ἐκυ-
ρίευσα) τὴν Πρεβύζαν, διὰ τοῦτο γὰ ὅπου σᾶς γράφω
καὶ σᾶς δίδω τὴν εἶδησιν, ὅτι μάνταμ, (ἐπειδὴ) ὅπου
εἶστε γείτονες, ἐγὼ πόλεμον μετ' ἑσᾶς δὲν θέλω, μόνον
νὰ κινήσετε δύο τρεῖς νομάτοι νὰ ἔλθετε ἐδῶ νὰ κουβεν-
τιάσωμεν (ὁμιλήσωμεν), καὶ νὰ γείνετε τοῦ βασιλείως μου,
καὶ ὅτι νιζάμι (πολιτικὴν διοίκησιν) θελήσετε, νὰ σᾶς
δώσω, ἀμμὰ δὲν θέλετε, νὰ ξέρετε ποῦ ἔχω καὶ μετ' ἑσᾶς
πόλεμον, καὶ τὸ κρίμα εἰς τὸν λαϊμόν σας.

Πρεβύζα τρίτη ἀξάμ (ἑσπέρας) 1798 ὀκτωβρίου 12

Περιττὴν καὶ μικροψυχίας σημείον ἐγκρίναντες ο
Πάργιοι τὴν ἀπάντησιν, ἠτοίμαζον τὰ ὄπλα μετὰ τῷ
Σουλλιωτῶν καὶ Γάλλων νὰ τὸν ἀντικρούσωσιν ἐν τοῖς
μυθορίοις, αὐτὸς δὲ ἀπορῶν διὰ τὴν σιωπὴν καὶ ἀδιαφο-
ρίαν τῶν Παργίων, μεθ' ἡμέρας τέσσαρας τοῖς ἐπεμψε
καὶ δευτέραν ἐπιστολὴν μ' ἐπίτηδες σημαντικὸν αὐλικόν
του, διατάξας νὰ περιμείνῃ καὶ λάβῃ ὁ ἴδιος τὴν ἀπάν-
τησιν.

(Τ. Σ.) Ὅρισμός τοῦ ὑψηλοτάτου
Ἑλλῆ Πασᾶ.

Εἰς ἐσᾶς Παργιώτας, ἄλλο δὲν σᾶς γράψω, μοναχὰ καὶ ἄλλην φορὰν σᾶς ἔγραψα καὶ δὲν ἐβάλετε αὐτὴ εἰς τὰ λόγια μου, μόνον στέκεισθε Μαγρούριδες (ὑπερτέφανοι), καὶ αὐτὸ τὸ μαγρουλῆκι δὲν σᾶς ἐβγένει σὲ καλὸ μὲ τὸ νὰ ἔχω κᾶτι ἄλλαις δουλαῖς ἄλλοιωτικαῖς κατὰ τὸ παρόν· ἐγὼ δὲν θέλω τὸν χαλασμόν σας, μόνον νὰ εἴμασθε γειτόνοι καθὼς εἴμασθε, καὶ τὸ μεράμι μου (ἢ θέλησίς μου), οὔτε γιὰ νὰ σᾶς χαλάσω εἶναι, οὔτε Τούρκους νὰ στείλω αὐτοῦ, μόνον νὰ διώξετε τοὺς Σουλλιώτας, καὶ νὰ σκοτώσετε τοὺς Φραντζέζους ὅπου εἶναι αὐτοῦ καὶ σᾶς στείλω τὸν Χασᾶν ἐφέντην καὶ σᾶς κουβεντιάξει τὰ πάντα στοματικά· ὄχι ἄλλο.

Πρίβυζα 16 ὀκτωβρίου 1798.

Διὰ νὰ ματαιώσωσι τὰς ἐλπίδας τοῦ Πασᾶ, γνωστοποιήσωσι ταυτοχρόνως τὰ φρονήματα καὶ ἀπόφασίν των, διεύθυνον διὰ τοῦ ἰδίου Χασᾶν ἐφέντη τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν.

Ἐψηλότατε Ἀ. Πασᾶ σὲ προσκυνοῦμεν.

Ἐλάδομεν τὰ δύο σου γράμματα καὶ ἐχάρημεν διὰ τὴν ὑγείαν σου· τὴν ὑποταγὴν ὅπου ζητεῖς ἀπ' ἡμᾶς, εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν ἀπολαύσης, ἐπειδὴ τὰ ζωντανά σου παραδείγματα μᾶς παρακινοῦν ὄλους εἰς τὸν ἔνδοξον καὶ ἐλευθερον θάνατον, καὶ ὄχι ποτὲ εἰς τὸν ἄτιμον καὶ τυραννικὸν ζυγόν· μᾶς γράφεις νὰ διώξωμεν τοὺς Σουλλιώτας καὶ σκοτώσωμεν τοὺς Φραντζέζους· τοῦτο ὄχι μόνον δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ κάμωμεν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἠδυνάμεθα, πάλιν ἤθελε τὸ ἀποφύγωμεν, διότι ἡ Πατρίς μας ἔχει τίσσασα· αἰῶνας ὅπου καυχᾶται διὰ τὴν καλὴν τῆς πίστιν,

τὴν ὁποῖαν πολλάκις καὶ μὲ τὸ αἷμά της ὑπεράσπισε· πῶς λοιπὸν ἡμεῖς τῶρα ν' ἀμαυρώσωμεν τὴν δόξαν καὶ ὑπόληψίν της; Ποτέ.

Τὸ νὰ μᾶς φοβερίζης ἀδίχως εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν σου, ἀλλ' οἱ φοβερισμοὶ δὲν εἶναι ἴδιον τῶν μεγάλων ἀνθρώπων· καὶ τὸ ἄλλο ἡμεῖς δὲν ἐγνωρίσαμεν ποτὲ τὸ χρῶμα τοῦ φοβερισμοῦ, ὅσον ἐσυνηθίσαμεν τὸν ἔνδοξον πόλεμον διὰ τῆς πατρίδος τὰ δίκαια.

Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, ἡμεῖς ἔτοιμοι, ἡ ὥρα περιμένεται νὰ δοξασθῇ ὁ νικητής· ὑγίαινε.

Πάργα 19 ὀκτωβρίου 1798.

Ὅλοι οἱ Πάργιοι
μικροὶ καὶ μεγάλοι.

Καὶ τὰς δύο ἐπιστολάς τοῦ Πασᾶ καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπάντησιν ἐγνωστοποίησαν οἱ Πάργιοι πρὸς τοὺς Γάλλους, τοὺς ἐβεβαίωσαν ἐν ταυτῷ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν παραμικρὰν ὑπόνοιαν περὶ τῶν ἔσων γράφει ὁ Πασᾶς· καὶ τὸν ἀκέραιον χαρακτήρα καὶ τὴν μεγαλοφυχίαν ἐπήνεσαν τῶν Παργίων οἱ Γάλλοι, ὑποσχεθέντες νὰ συναποθάνωσι μετ' αὐτῶν, ὄντες ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν πενήκοντα, ἐὰν ὁ Πασᾶς ἤθελε κινηθῆ κατὰ τῆς Πάργας· ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸ τριῶν ἡμερῶν εἶχον πέμψει μυστικῶς οἱ Πάργιοι δύο πρέσβεις πρὸς τοὺς Ναυάρχους τοῦ Ῥωσσοθωμανικοῦ στόλου Οὐσακὸφ καὶ Καδὶρμπεὶ διὰ ν' ἀσφαλίσωσι τὴν Πατρίδα των ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ προστασίαν τῶν δύο Αὐτοκρατόρων, ἐνέκρινον συμφερώτερον νὰ παρακαλίσωσι τοὺς Γάλλους νὰ διαβεβασθῶσι μ' εὐχαρίστησίν των εἰς τὴν Κέρκυραν, διότι οὗτ' ἀπὸ τῶν στόλων ἐκινδύνευον πλέον ἔνεκεν αὐτῶν, οὗτ' ὁ Α. Πασᾶς εἶχεν εὐλογοφανῆ αἰτίαν ἔπειτα νὰ κινηθῆ κατὰ τῆς

Πάργας· ταύτην τὴν γνώμην ἐδέχθησαν εὐχαρίστως οἱ Γάλλοι, ἦν καὶ τῇ ἰδίᾳ νυκτὶ ἐπραγματοποίησαν· πρὶν δὲ ἐπιστρέψωσιν οἱ ἀπεσταλμένοι ἐκ τῶν στόλων, τοὺς ὁποίους εὗρον πλέοντας μεταξὺ Ζακύνθου καὶ Πελοποννήσου, ἀπῆντησεν ὁ Πασᾶς ὡς ἀκολούθως.

(Τ. Σ.) Ὅρισμός τοῦ ὑψηλοτάτου Α. Πασᾶ.

Εἰς ἐσᾶς Παργιώτας, ἄλλο δὲ σᾶς γράφω, μοναχὰ τὸ χαρτί (τὸ γράμμα) ὅπου μὲ ἐστείλετε εἶναι ἀτζαμήτικον (ἀμαθέστατον) καὶ μαγρούρικον (ὑπερήφανον), καὶ δὲν εἶναι φρόνιμο χαρτί, καὶ ἡ γνῶσις ἀκόμη δὲν ἦρθεν εἰς τὸ κεφάλι σας· καὶ τοῦτο σᾶς λέγω ὅπου ἐλάτε νὰ κάμετε καθὼς ὀρίζει ὁ Θεός, ὅτι ἐτούταις ἡ δουλαῖς εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἂν θέλετε νὰ εἴμεστε γειτόνοι, κάμετε καθὼς σᾶς γράφω, ἀμμὰ δὲν θέλετε, τὸν Θεὸν σᾶς θάξω χαβαλὲ (βάρος), καὶ τὸ κρίμα εἰς τὸν λαιμόν σας δι' ἐκεῖνο, ὅπου ἔχει νὰ γένη ἐξ ἀποφάσεως· ὁ καιρὸς περνᾷ, ὁ κόσμος (τὸ στράτευμα) μαζώνεται, καὶ ὕστερον δὲν ἔχω τίποτε εἰς τὸ χέρι μου (ἐξουσίαν μου), καὶ ἂν θέλετε, ἐλάτε εἰς τοῦ λόγου σας (εἰς τὸν ἑαυτὸν σας), καὶ καρτερῶ ἀπόκρισίν σας μὲ τὸν Χασᾶν ἐφέντην.

Πρέβυζα 22 ὀκτωβρίου 1798.

Τὴν ἐπαύριον μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς ἐπιστολῆς ἔφθασαν καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι φέροντες χαροποιὰς ἀγγελίας, ὅτι ἐδέχθησαν δηλαδὴ οἱ στόλαρχοι τὴν ὑποταγὴν τῶν ὑποσχεθέντες ὅτι, εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θέλει φοβοῦνται παρ' οὐδενὸς ὄντες ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ ὑπεράσπισιν τῶν δύο Αὐτοκρατόρων· ἐξέφρασαν πρὸς τούτοις προφορικῶς εἰς τοὺς ναυάρχους καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ κατὰ τῆς Πατρίδος τῶν ὅθεν ἐπρόσθεσαν εἰς τὸ

τέλος τοῦ δοθέντος εἰς αὐτοὺς παρὰ τῶν Ναυάρχων ἐπισήμου γράμματος, καὶ τοὺς ἐξῆς λόγους. « Θέλετε ἐμπιστευθῆ καὶ τὸν Ἄλῃ Μπέϊ. » διὰ νὰ μὴ φανῶσι λοιπὸν παρήκοι, δοκιμάσωσι πρὸς τούτοις καὶ τὴν γνώμην τοῦ Πασᾶ, ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσιν ἐπιτροπὴν πρὸς αὐτόν, ὅπως γνωστοποιήσῃ τὴν τῶν στολάρχων πρὸς αὐτοὺς σκέπην καὶ ὑπεράσπισιν, προσφέρῃ δὲ καὶ ἐκ μέρους τῆς Πάργας φιλικὴν τινα σχέσιν καὶ σέβας στρατάρχην ὄντα τῶν Ἑπειρωτικῶν ὀπλων ἢ ἐπιτροπὴ μὴ ἀγνοοῦσα τοὺς δολίους σκοποὺς τοῦ Πασᾶ ἐξέφρασεν εἰς τοὺς συμπολίτας τὰ ἐξῆς. « Συμπατριῶται ! ἐὰν ὁ Πασᾶς εὐχαριστηθῆ εἰς μόνην τὴν φιλικὴν σχέσιν καὶ ταπεινὰ σεβάσματά μας, ἤδη καλῶς, εἰδὲ θιάσῃ ἡμᾶς νὰ τῷ παραχωρήσωμεν ζητήματα ἐπιζήμια διὰ τὴν Πατρίδα, τότε τί πρέπει νὰ πράξωμεν ; νὰ ἐνδώσωμεν, ἢ νὰ διακινδυνεύσωμεν ; τούτου ἕνεκα παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς δοθῆ ἐγγράφως ὅ,τι πρέπει νὰ πράξωμεν, διὰ νὰ μὴν ὑποπίσωμεν ἔπειτα εἰς τὴν ὀργὴν τῆς Πατρίδος. » Τοῖς ἰχορηγήθη τὸ ἐπόμενον ἔγγραφο.

Ἡμεῖς οἱ κάτωθεν ὑπογεγραμμένοι προεστῶτες τῆς Πάργας βλέποντες τὰ παρόντα περιστατικὰ τῆς Πατρίδος μας, τὰ ὁποῖα τρέχουν μεταξὺ ἡμῶν καὶ τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ, ἐκλίξαμεν καὶ ἀπεφασίσκαμεν ὅλοι συμφῶνως τοὺς συμπατριώτας μας κυρίου Νικόλαον Πετζάλην, Δημάκην Δεσίλαν Μάστρακα, Ἀθανάσιον Δεσίλαν Πάντζαν καὶ Πανταζὴν Βασιλᾶν, νὰ διαδιδοσθῶσιν εἰς Πρέβυζαν καὶ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν Ἄλῃ Πασᾶν ὡς ἐκ μέρους τῆς Πατρίδος μας, προσφέροντες πρὸς αὐτόν φιλικὴν προσκύνησιν, ὡς διετάχθημεν ἐκ τῶν δύο Βασιλικῶν Ναυάρχων Οὐσακόφ καὶ Καδὶρμπεϊ, ἂν δ' ἐξ ἑναν-

τίας ὁ ῥηθεὶς Πασᾶς δὲν εὐχαριστηθῆ εἰς μόνον τὴν προσκύνησιν, ἀλλ' ἐπεμείνει νὰ τοὺς στενοχωρήσῃ, κατὰ τὴν συνθήειάν του, αὐθαιρέτως, διὰ νὰ δεχθῶσι καὶ ὑπογράψωσι κακὴν τινα συνθήκην κατὰ τῆς Πατρίδος, ἡμεῖς ὅλοι συμφώνως, διὰ ν' ἀποφύγωσι τὸν κίνδυνον, τοὺς δίδομεν τὴν ἄδειαν νὰ μὴν ἀντιτείνωσιν ἐπιμόνως εἰς τὴν ἐπικίνδυνον αὐθαιρεσίαν του, ἐπειδὴ αἱ τοιαῦται συνθήκαι δὲν θέλει ποτὲ λάβωσι κῦρος, καὶ οὕτως ὑπογραφομένη.

Τῆ 25 ὀκτωβρίου Πάργα 1798.

Οἱ πρόκριτοι τῶν φυλῶν.

Γιαννάκης Δεσίλας Μάστρακας.

Νικολὸς Δεσίλας Τζοῦκο

Ἀναστάσιος Βασιλάς,

Γρηγόριος Βασιλάς.

Δημήτριος Μαστοροσπύρου Πετζάλης.

Ἀθανάσιος Πετζάλης.

Δημήτριος Μαυρογιάννης.

Γιάννης Μανιάκης.

Παναγιώτης Ζοῦλας.

Νικολὸς Βυρβιτζιώτης.

Ἀντώνιος Βέργος.

Ἀθανάσιος Κορκοτζάκης.

Βαγγέλης Κάφειρης.

Γιάννης Ζούγρης.

Ἀσφαλισθέντες διὰ τοιοῦτου ἐγγράφου οἱ ἐπίτροποι ἀπέπλευσαν, φθάσαντες ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸν Πασᾶν, πρὸς τὸν ἐπρόσφερον ἐκ μέρους τῆς Πατρίδος τὴν φιλικὴν προσκύνησιν, ἐκφράσαντες ταυτοχρόνως καὶ τὰς διατα-

γὰς τῶν στολάρχων· ὁ δὲ Πασᾶς ἀπήντησεν εἰς αὐτοὺς ἀποτόμως καὶ μὲ τὸ φυσικόν του ἀγέρον, ὡς ἐξῆς. «Παργιωῖται! ὅσα μ' εἶπατε ἕως τώρα, καὶ ὅσα ἄλλα θὰ μὲ εἶπετε, ὅλα εἶναι χαμένα καὶ μπόσικα (ἀσήμαντα). αὐτοὶ ποῦ ἔχουν τὰ καρδιάκια ὀρίζουν μόνον τὴν θάλασσαν, ἐγὼ ἔχω φερμάνι ἀπὸ τὸν Βασιλέα μου, ὅπου μὲ προστάζει νὰ πάρω Πρέβυζαν, Πάργαν καὶ Βόνιτζαν· λοιπὸν ἐδῶ ποῦ ἦλθετε σ' ἐμένα ὡς βεκίληδες (πληρεξούσιοι) ἀπὸ τὸν τόπον σας, πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ μοῦ δώσετε τὴν Πάργαν μὲ συμφωνίαν, ὅπου συμφέρει καὶ εἰς τὸ Δεβλέτι καὶ εἰς ἐσᾶς, ἀλλίως δὲν γίνεται». ἐκ τῶν ἀπεισταλμένων μόνον ὁ Δημάκης Δεσίλας Μάστρακας ἐτόλμησε νὰ εἶπη τὰ ἀκόλουθα « οἱ συμπατριῶταί μας, ὑψηλότατε, δὲν μᾶς ἔδωκαν τὴν ἐξουσίαν νὰ διαπραγματευθῶμεν κάμμίαν συνθήκην μὲ τὴν ὑψηλότητά σου, ἐὰν ὁμῶς τὴν ζητῆτε μὲ τὴν βίαν, ἡμεῖς τὴν ὑπογράφομεν, ἀλλ' ὁ τόπος μας ἅμα τὴν ἴδῃ θὰ τὴν ἀπορρίψει ὡς χαρτίον ἄγραφον». χωρὶς νὰ δώσῃ ἄλλην ἀπάντησιν διέταξεν ἀμέσως τὸν γραμματικόν του, ὁμοῦ καὶ τὸν Μητροπολίτην τῆς Ἄρτης Ἰγνάτιον, νὰ συντάξωσι συνθήκην, ἥτις εἶναι ἡ ἀκόλουθος.

Συνθήκη τῶν ἐπιτρόπων τῆς Πάργας
μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ

Διὰ τοῦ παρόντος δηλοποιεῖται, ὅτι ἡμεῖς οἱ ἐγκάτοικοι τῆς Πάργας, ἀφοῦ ἐπληροφορήθημεν, ὅτι ἐξεργάγη ὁ διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης πόλεμος καὶ ἔγινεν ἡ ἀπόφασις κατὰ τῶν Φραντζέζων νὰ διωχθοῦν ἀπὸ τὸν Λεβάντε, εὐθὺς ὅπου ἐπλησίασεν ὁ βασιλικὸς στόλος εἰς τοῦτα τὰ νερά, μόνοι μας ἐδιώξαμεν τοὺς Φραντζέζους ἀπὸ τὴν περιοχὴν μας καὶ ἐμείναμεν ἐλεύθεροι· ἔπειτα

ἀφοῦ ἐπληροφορήθημεν, ὅτι τὸ ὑψηλὸν καὶ κραταιὸν Δεβλέτι τοῦ Ἄλῃ Ὀσμάν μὲ προσκυνητὸν φερμάνι μᾶς προσκαλεῖ εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ προστασίαν του, καὶ ἐδιώρισε δι' αὐτὸ τοῦτο τὸν ὑψηλότατον Ἄλῃ Πασᾶν Βαλῆν τῶν Ἰωαννίνων, Σερασκέρην (ἀρχιστράτηγον) εἰς τὰ διὰ ξηρᾶς Στρατεύματα, ἐπήγαμεν καὶ ἐπροσκυνήσαμεν τὴν ὑψηλότητά του εἰς Πρέβυζαν, ὡς ἄνθρωπον βασιλικόν, καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος μας ἐνυπογράφου γράμματος ὑποτάττομεν τὸν ἑαυτὸν μας ἀντάμα μὲ τὸ Κᾶστρον καὶ ὅλην τὴν περιοχὴν τοῦ τόπου μας εἰς τοὺς πόδας καὶ προστασίαν τοῦ ὑψηλοῦ Δεβλετίου μὲ τὰ κατωτέρω προνόμια, ὅπου ἡ ὑψηλότητά του ὡς ἐπίτροπος πληρεξούσιος τοῦ ὑψηλοῦ Δεβλετίου μᾶς ἐσυμφώνησε καὶ μὲ τὴν ἰδίαν του ὑπογραφὴν καὶ σφραγίδα μᾶς ἐβεβαίωσε.

α'. Ὁ τόπος μας ἡ Πάργα νὰ δίδῃ κατ' ἔτος εἰς τὸ ὑψηλὸν Δεβλέτι διὰ κάθε λογῆς ὀσείμον φλωρία πολιτικά Ζέρια διακόσια, καὶ ὄχι ἄλλο τίποτες περισσότερον, ἤτοι νὰ ἦναι ἐλεύθεροι ἀπὸ κάθε ἄλλο βάρος, τὰ ὁποῖα νὰ δίδωνται εἰς κάθε τρεῖς χρόνους· καὶ ἔχοντες ἐγγράφως ἀπόδειξιν ἀπὸ τὸν τόπον οἱ κάτοικοι τῆς Πάργας νὰ μὴν ἐνοχλῶνται εἰς κανένα μέρος τῆς ἐπικρατείας τοῦ ὑψηλοῦ Δεβλετίου ἀπὸ χαρατζίδες καὶ κολτζίδες των.

β'. Παντιέραν νὰ ἔχῃ ὁ τόπος εἰς τὰ καίκια τὴν Τουρκικὴν, καὶ εἰς τὸ Κᾶστρον νὰ ἦναι ἡ Τουρκικὴ καὶ τοῦ τόπου ἀντάμα, καὶ εἰς ταῖς σκάλαις ὅπου πηγαίνουν οἱ πραγματευταὶ Παργινοὶ νὰ μὴν ἔχουν νὰ δίδουν, ἔξω τὸ βασιλικὸν γιουμπροῦκι (Τελώνιον) τρία τὰ ἑκατὸν μόνον, καὶ ὄχι ἄλλο τίποτες περισσότερον, καὶ νὰ κά

μουν τὸ ἀλησβερῆσι τους (δοσοληψίαν) ἀνενόχλητα καὶ σιρπέστικα (ἀνεμπόδιστα).

γ'. Ἡ διοίκησις τοῦ τόπου νὰ εἶναι ἀριστοκρατικὴ ἐπάνω εἰς τοὺς ἐντοπίους, καὶ οἱ ἴδιοι κάτοικοι νὰ ἔχουν καὶ τὰ ἄρματα εἰς τὴν ἐξουσίαν τους διὰ τὴν φύλαξιν τοῦπόκου.

δ'. Τοῦρκοι μίσα εἰς τὴν Πάργαν νὰ μὴν ἠμποροῦν νὰ κατοικήσουν, μῆτε νὰ ἐμβαίνουν μίσα ἀρματωμένοι νὰ ἐνοχλοῦν τὸν τόπον, ἀλλὰ, ἂν ἔχουν δουλιάν τους, νὰ ἀπερνοῦν ὡς μουσαφύριδες (διαβατικοί).

ε'. Τὸ σύνορον τῆς Πάργας νὰ σταθῆ καθὼς ἦτον καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Βενετζιάνου, καὶ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς κατοίκους νὰ ἐξουσιάζη, ὡς πρότερον, τὰ ἰδιά του κτήματα.

ς'. Ὁ Πασᾶς τοῦ Δελβίνου μὲ πρόφασιν, ὅτι νὰ ἦναι ἡ Πάργα Σαντζάκι του (1) νὰ μὴν ἔχη νὰ τοὺς ἐνοχλῆ μὲ τρόπον κανένα, ἀλλὰ νὰ ἦναι ἡ Πάργα ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ διαφέντευσιν τοῦ Ἰψηλοτάτου Γιαννῆ Βαλεσιῆ Ἀλῆ Πασᾶ, διὰ νὰ τοὺς διαφεντεύη ἀπὸ τὴν ἐνόχλησιν τῶν γειτόνων, καὶ εἰς κάθε ἄλλην σκίπην καὶ περίστασιν

ζ'. Ἰπόσχονται οἱ Παργινοὶ διὰ νὰ φυλάξουν καὶ τώρα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἄκραν πίστιν καὶ σαδακάτι (ὑποταγὴν) εἰς τὸ ὑψηλὸν Δεβλέτι, καὶ παρακαλοῦν τὸ ἔλεος τῆς Κραταιᾶς βασιλείας διὰ νὰ τοὺς ἐπικυρώσῃ τὰ ἀνωτέρω προνόμια μὲ ἔγγραφον βασιλικὸν προσκυνητὸν ὀρισμὸν, τὰ ὅποια αὐτὰ κατὰ τὸ

(1) Κυρίως δηλοῖ σημαίαν, ἀναφορικῶς δὲ καὶ ὅλην τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Σιτραπίας τοῦ Πασᾶ Δελβίνου, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγεται καὶ ἡ Πάργα καὶ τὸ Σούλλιον.

παρὸν μᾶς ἐπικύρωσε μὲ τὴν ὑπογραφὴν καὶ σφραγίδα
 τοῦ ὀΰψηλότετος Ἀλῆ Πασᾶς ἐφέντης μας ὡς ἀπὸ
 μέρους τοῦ ὑψηλοῦ Δεβλετίου πληρεξούσιος, καὶ ἡμεῖς οἱ
 δεκίληδες τῆς Πάργας, ὁποῦ μὲ τὸν πανιερώτατον Μη-
 τροπολίτην τῆς Ἄρτης, ἀξιόπιστον ἐγγυητὴν τῶν ἀνωτέ-
 ρω ἤλθομεν ἀπὸ τὸν τόπον μας τὴν Πάργαν πληρεξούσιοι
 δι' αὐτὸ τοῦτο, καὶ ἐβεβαιώσαμεν τὰ ἴδια κεφάλαια
 μὲ ταῖς ὑπογραφαῖς μας διὰ διηνεκῆ ἔνδειξιν καὶ ἀσφα-
 λειαν· πρὸς τούτοις ὑποσχόμεθα, ἐποῦ τώρα καὶ διὰ
 πάντοτε νὰ γνωρίζομεν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ὑψηλοῦ Δεβλε-
 τίου διὰ ἐχθροὺς ἐδικοῦς μας (1) καὶ μὲ τὴν δύναμιν
 ὁποῦ ἔχει ὁ τόπος μας νὰ τοὺς ἐκυνηγοῦμεν, καὶ μὲ κα-
 νένα τρόπον νὰ μὴν τοὺς ζηγῶνομεν εἰς τὰ σύνορά
 μας, οὔτε νὰ τοὺς δίδομεν βοήθειαν.

Ἀλῆ Πασᾶς

(τ. Σ.) Πρέβυζα 30 ὀκτωβρίου 1798.

Ὁς διωρισμένος καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη διὰ τὸν
 συμβιβασμὸν τῶν ἀνωτέρω.

Ἰγνατίος ὁ Μητροπολίτης τῆς Ἄρτης βεβαιῶ.

Νικολὸς Πητζάλης βεβαιῶ τὰ ἀνωθεν.

Πανταζῆς Βασιλᾶς βεβαιῶ τὰ ἀνωθεν.

Δημάκης Δεσίλας Μάστρακας βεβαιῶ τὰ ἀνωθεν.

Ἀθανάσιος Δεσίλας Πάντζας βεβαιῶ τὰ ἀνωθεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἀποβολὴ τῶν Σουθηκῶν

Ἡ διαληφθεῖσα συμφωνία δὲν ἐπήγαγεν ἀπὸ τῆς

(1) Ἐχθροὺς ἐνταῦθα ἔννοεῖ κυρίως τοὺς Σουλλιώτας καὶ
 τὸν Μυσταφᾶ Πασᾶ τοῦ Δελβίνου.

κιφλῆς τοῦ Πασᾶ, ὡς μὴ ἔχοντας τοιαύτας πολιτικὰς γνώσεις, ἀλλ' ἀπὸ τῆς κανονίας τοῦ Μητροπολίτου Ἰγνατίου, τοῦ ἐπιστηθίου τότε ὑπουργοῦ του, ὅστις διὰ ν' ἀπατήσῃ τοὺς Παργίους, (ἐπειδὴ ἄλλα κατ' ἴδιαν τοῖς ὑπέσχετο), συνέταξε συνθήκην εὐχάριστον μὲν κατ' ἐπιφανείαν διὰ τινὰ προνόμια, ἐπιτηδείαν δὲ διὰ τοὺς καταχθονίους σκοποὺς τοῦ ἡγεμόνος· καὶ διὰ νὰ τοὺς ἀποκοιμήσῃ περισσότερο ὑπέγραψε καὶ τὸν ἑαυτὸν του ἀξιόπιστον ἐγγυητὴν τῆς συμφωνίας (1) ἀλλ' ἀπασαι αὐταὶ αἱ ἀπατηλαὶ προσπάθειαι καὶ ἀγῶνες, καὶ ἄλλα ὅσα σκευωρήματα ἐμεταχειρίσθησαν μετὰ ταῦτα ἐματαιώθησαν διόλου.

Ἀποπερατωθείσης τῆς συνθήκης ἐπανῆλθον οἱ ἐπίτροποι εἰς τὴν πατρίδα, μόλις εἶχον ἀγκυροβολίση τὸ πλοῖον εἰς τὸν κατὰ δυσμὰς λιμένα, ὅπου ἀμέσως ναύτης τις Πάργιος παραμελήσας ἐπιτηδὲς τὸ ἔργον του, ἔσπεισε δρομαίως πρὸς τὴν πόλιν μεγαλοφωνῶν καθ' ὁδὸν καὶ λέγων « μᾶς ἐπώλησαν ἀδελφια, μᾶς ἐπώλησαν εἰς τὸν Ἄλῃ Πασᾶ » τοῦτον τὸν λόγον ἀκούσαντες οἱ Πάργιοι ὤρμησαν ὀπλισμένοι κατὰ τῶν ἐπιτρόπων, οἵτινες ἰδόντες μακρόθεν τὸν λαὸν φερόμενον κατ' αὐτῶν ὀργίλως, φοβηθέντες κατέφυγον διεσπαρμένοι εἰς ἐλαιῶνας, κήπους, λάκκους καὶ βάτους· πρὸς τοῦτοις ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν, κατὰ διαταγὴν τοῦ Πασᾶ, Τοῦρκὸν τινὰ (2), ὅστις ἐκάλυπτεν

(1) Ὁ αὐτὸς Ἰγνάτιος συνήργησε καὶ εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Πρεβύζης· ὄρα κερ. ὁγδόη

(2) Ὁ Τοῦρκος ἐσυνωδεδύθη μετὰ τῶν ἐπιτρόπων διὰ νὰ ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τὴν Ὀθωμανικὴν εἰς τὸ φρούριον, κατὰ τὴν συνθήκην, καὶ γνωρισθῇ κατὰ συνέπειαν φρούραρχος· διὰ πολλῶν δεήσεων ἐζώσεν αὐτὸν ἐκ τοῦ κινδύνου ὃ συγγραφεύς.

ὕπὸ τὴν χλαμύδα του Τουρκικὴν σημαίαν· τοῦτον ἰδὼν ὁ λαὸς ἐφώρμησε νὰ κατακερματίσῃ· ἐκτάδην προπηλακισθεὶς ὁ δυστυχὴς, καὶ ἡμιθανὴς ὢν ὑπὸ τοῦ τρόμου, ἐφώναζε » Παργιοί! τί ἔχετε μαζύ μου; Τί σᾶς ἔκαμα; Ἐγὼ ἓνας δοῦλος ἀπεσταλμένος εἶμαι· δὲν μὲ θέλετε, πηγαίνω ὀπίσω· ἐγὼ εἰς παλαιὸν χωρίον καινούριον ἀντέτι (ἔθιμον) δὲν κάμνω. » Διατρίψας τινὰς ἡμέρας ἐπ' ἐλπίδι νὰ τοὺς κατηχήσῃ, ἐπειδὴ τὸν ἐπερίπαιζον τινὲς λέγοντες, ὅτι οἱ μισοσμένοι μόνον δὲν θέλουσι τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, ἀναχώρησεν ἄπρακτος· πρὸ μιᾶς ἡμέρας τῆς ἀναχωρήσεώς του εἶχε φθάσῃ πλοῖον σταλὲν ἐπίτηδες ὑπὸ τοῦ Πασᾶ διὰ νὰ τὸν λάβῃ, καθότι ἔμαθε προλαβόντως τὰ συμβάντα, ἔφερε πρὸς τούτοις καὶ ἐπιστολὴν διευθυνομένην πρὸς μόνους τοὺς εἰς αὐτὸν ἀποσταλέντας.

(Τ. Σ.) Ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ

Πρὸς ἑσᾶς Παργιώτας Νικολὸ Πειζάλη, καὶ Δημάκη Δεσίλα Μάστρακα, καὶ Ἀθανάση Δεσίλα Ἰωάνου.

Ἄλλο δὲν σᾶς γράφω, μοναχὰ ἐγὼ ἔστειλα τὸν ἄνθρωπόν μου αὐτοῦ, καὶ ἔχει ἐπτὰ ὀκτὼ ἡμέρας, καὶ ἀκόμη δὲν ἐφάνηκε νὰ γυρίσῃ ὀπίσω, καὶ γὰρ ὅπου στέλλω τὴν βάρκαν μου διὰ νὰ τὸν πάρῃ· μάντιαμ ὅπου δὲν ἐφάνηκε νὰ ἔλθῃ ἔως τώρα ἐμβῆκα σέ σουμπεέ, καὶ διὰ τοῦτο ἔστειλα νὰ τὸν πάρῃ ὄχι ἄλλο· καὶ ὑγιαίνετε.

Πρέβυζα 6 Νοεμβρίου 1798.

Ἐπειδὴ ἰδίους ὄμμασιν εἶδεν, ἐπειράθη προσίτι δλα τὰ συμβάντα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Παργίων ὁ Τοῦρκος, καὶ οὔτε ὁ Πασᾶς, (προσπονηθεὶς ἄγνοϊαν), ἐξέφρασε τι διὰ τῆς ἐπιστολῆς περὶ τοῦ ἀντικειμένου, περιττὸν ἐνόμισαν οἱ Παργιοὶ ν' ἀπαντήσωσιν ἀμείσως, καὶ τὸ κυριώτερον, διότι ἡ ἐπιστολὴ του διευθύνετο εἰς μόνους τοὺς ἐπιτρόπους, ἐκαίροφυλάκτουσαν ὅθεν νὰ ἐπιτύχωσιν ἀρμοδιωτέρας

καὶ νομιμοτέρας περιστάσεως, τὴν ὁποίαν δὲν ἐβράδυνε
 νὰ δώσῃ ὁ ἴδιος Πασᾶς καταγγέλλων πρὸς αὐτοὺς μ'
 ἐπίτηδες διαφόρους σχετικούς του, ἀπειλὰς, κολακείας,
 ὑποσχέσεις, ἀνάμνησιν βασιλικῶν φερμανίων, ἐπὶ τέλος
 δὲ, (ἐὰν παραβῶσι τὴν συνθήκην,) τὴν ἀμετάθετον κατ'
 αὐτῶν ἀπόφασίν του, ὅλα ταῦτα ἠρέθισαν τοὺς Παρ-
 γίους νὰ διευθύνωσι πρὸς αὐτὸν τὴν ἀκόλουθον ἀπάν-
 τησιν.

Ἵψηλότατε Ἀλλῆ Πασᾶ σὲ προσκυνοῦμεν.

Ἔστω εἰς εἰδήσιν σου, ὅτι ἡμεῖς ὑπετάχθημεν θελη-
 ματικῶς εἰς τοὺς δύο βασιλικούς ναυάρχους τῆς Ῥωσσίας
 καὶ Ὀθωμανικῆς Πόρτας, τῶν ὁποίων αἱ σημαῖαι ἀε-
 ροκινοῦνται εἰς τὰ τείχη τοῦ φρουρίου μας, ὥστε δὲν
 ἔχομεν τὸ ἐλεύθερον, οὔτε τὴν εὐχαρίστησιν, νὰ δεχθῶμεν
 ἄλλην ἐξουσίαν αἱ ἔγγραφοι συμφωνίαι, ὅπου σοι ἄφι-
 σαν οἱ παρ' ἡμῶν ἀποσταλέντες συμπατριῶται, εἶναι
 ἀσήμαντοι, ἐπειδὴ δὲν διετάχθησαν νὰ σοι πωλήσουν Πα-
 τρίδα, ἀλλὰ νὰ σοὶ προσφέρωσι τὴν φιλικὴν μόνον προσ-
 κύνησιν, κατὰ τὴν διαταγὴν τῶν βασιλικῶν ναυάρχων
 ὅθεν τοιαύτη συνθήκη, ἢ ἀπὸ κακῆν τῶν προαίρεσιν, ἢ
 ἀπὸ θίαν, (ὡς ὠμολόγησαν), συνεγράφη, εἶναι ἄκυρος
 καὶ ἐναντία τῶν βασιλικῶν ἀποφάσεων καὶ θελήσεώς
 τῆς Πατρίδος μας· καθὼς λοιπὸν εἰς ἡμᾶς εἶναι ἀδύ-
 νατον νὰ τὴν παραδεχθῶμεν, ὁμοίως καὶ εἰς τὴν ὑψηλό-
 τητά σου εἶναι εὐκολον οὔτε νὰ τὴν φαντασθῆς σχεδὸν δι'
 ἀνάπαυσίν σου.

1798 Νοεμβρίου 9 Πάργα.

Οἱ προεστῶτες
 καὶ ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι
 τῆς Πάργας.

Ἦ ἀπότομος καὶ ὑπερήφανος ἀπάντησις τῶν Παργίων ἐξάλισε τὸν ἐγκέφαλον τοῦ Πασᾶ, ὥστε, τὴν ὑστεραίαν, καὶ τοὶ βροχεράνσουσαν, ἐξεληθὼν τῆς Πρεβύζης μετὰ δύο χιλιάδων ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν ἔφθασε τὴν ἐπιούσαν εἰς Μαργαρίτι (1), ἀφ' ὅπου διεύθυνεν ἀμέσως τὴν κατωτέρω ἐπιστολὴν πάλιν πρὸς μόνους τοὺς ἐπιτρόπους, τοῦτο δὲ ἔπραξεν ἐπ' ἐλπίδινά εἰσαῆξη, εἰ δυνατόν, σχίσμα καὶ διχόνοιαν πρὸς τοὺς Παργίους.

(Τ· Σ.) Ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ.

Παργινοὶ ποῦ ἦλθετε στεμένα, καὶ μὲ ἀνταμῶσετε εἰς Πρέβυζαν, ἔχετε τὴν εἶδησιν πῶς ἦρθα εἰς Μαργαρίτι· ἔμαθα πῶς ἦρθετε αὐτοῦ, καὶ ἡ χώρα δὲν σᾶς ἐδέχθηκε, καθὼς ἐκουβεντιάσαμεν, καὶ σᾶς ἔδειξα τὴν καρδίαν μου καὶ σᾶς ἐπίστευσα, καὶ σεῖς ἐγενήκατε ἄπιστοι, καὶ οἱ χωριανοὶ σας πῆραν τὸ κεφάλι τοῦ Χριστάκη (2), καὶ τῶν ἄλλωνόνε, ὅτι σᾶς θέλει τὴν καλοσύνην νὰ σᾶς φθιάκη, καθὼς ἔφθιακε τοὺς Πρεβυζάνους· ἀκόμη σᾶς λέγω, πῶς κατὰ τὴν κοβέντα, ὅπου ἐκάμαμεν, ἂν σᾶς τὸ ἄλλαξεν, ὁ Θεὸς νὰ σᾶς δώσῃ δίκαιον, εἰ δὲ, ὁ Θεὸς, ἀπὸ τὸ γαζέπει μου νὰ μὴ γλυτώσετε, μοναχὰ σᾶς γελᾷ ὁ νοῦς σας, ἔποῦ ἐβάλετε δύο πανιά, (τὰς Ῥωσσοθωμανικὰς δηλαδὴ σημαίας)· καὶ λίτε νὰ γλυτώσετε,

(1) Χωρίον κατοικούμενον ἀπὸ Τουρκαλθανούς, ἀπέχον τῆς Πάργας ὥρας δύο ἡμίσυ.

(2) Ὑπῆρχε καπετάνιος τῆς Πρεβύζης, καὶ τῷ ὄντι ἀξιοκιντάκριτος, διότι ἐνῶ ἡ Πατρίς του ἐκινδύνευεν, αὐτὸς διεδιχάσθη πρὸ τῆς μάχης εἰς Λευκάδα προτιμήσας τὴν ἀτομικὴν του ἀσφάλειαν, ἀφίσας τοὺς στρατιώτας ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν ἀνευ ἀρχηγίας, ἐξ ὧν τὸ πλεῖστον μέρος ἀπέθανον μαχόμενοι.

πήρατε πρᾶξι ἀπὸ τοῦ γειτόνους σας (Ἰβριτανῶν)· τὰ παντὶ ὅπου ἐδάτε δὲν εἶναι τοῦ Βασιλείως μου, μοναχὰ ἐγὼ ἔχω τὸ φερμάνι εἰς τὸν κόρφον μου, καὶ καρτερῆτε με, ὅτι ἔχω νὰ ἔλθω μετὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Πάρετε τὰ μέτρα σας, ἂν θέλετε νὰ τὰ ἔχετε διὰ πάντα. Ὅχι ἄλλο· σὰς δίδω εἰδήσιν ὅπου ὡς θράδου εἶμαι ἐδῶ, μοναχὰ ἂν θελήσητε, ὡς ἔλθῃ ἕνας ἀπὸ ἐσᾶς νὰ με ἀνταμώσῃ· ἀγκαλὰ ἐγὼ ξιύρω πῶς εἰς τὸ χέρι σας δὲν εἶναι ἡ δουλιᾶ, σὰν ὅπου ἤρθετε στεμένα, σὰς γνωρίζω δικούς μου ἀνθρώπους, καὶ ἂν δὲν ἔρθῃ κανένας, νὰ κυβερνηθῆτε ἐσεῖς μετὰ ὅλον τὸ σὸς σας (συγγενεῖς σας), ὅτι σὰς ἐγνώρισα, καὶ διὰ τοῦτο σὰς δίδω τὸ χαμπέρι.

1798 Νοεμβρίου 13 Μαργαρίτι.

Ὅταν ἡ τυραννία συναυλιζῆται μετὰ τὴν βαρβαρότητα ἐξοκειλλεῖ σχεδὸν πάντοτε εἰς τὰ ἐπιχειρήματά της, μὴ διακρίνουσα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ της τὰ ὀρθὰ καὶ ἀρμόδια μέσα, καὶ οὕτως αὐτὴ ἡ ἰδέα προδίδει πολλὰκις τὰ συμφέροντά της, διότι εἰ μὲν ὁ Πασᾶς ἔγραφε μετὰ πρόπον ἡπιότερον καὶ πολιτικώτερον, καὶ εἰ μὲν δὲν ἐφάνετο ἀμείλικτος καὶ ἀκόρεστος αἰμοδόρος εἰς Πρέβυζαν, πιθκνὸν ἦτον καὶ ἐκ τῶν Παργίων πολλοὺς νὰ καταστήσῃ διὰ τῆς κολακείας τούλάχιστον ἀμφιρρέπεις, καὶ ἐκ μέρους τῶν συμμάχων στολάρχων νὰ τρέφῃ ἀσφαλειστέρας ἐλπίδας διὰ τοῦ μελλοντος σκοποῦ του· ἀλλ' ὁ ἐγώιστικὸς καὶ ἀπειλητικὸς τρόπος τῶν γραμμάτων του ἠρέθισε τοῦ Παργίου τῶ νὰ ἀπαντήσωσιν ὡς ἐξῆς.

Ἰψηλότατε Ἀλλῆ Πασᾶ σὲ προσκυνοῦμεν.

α Τὸ ἔξαρνον γειτόνευμά σου εὐγάζει τῶρα κάθι ἀμφιβόλιαν ἀπ' ἡμᾶς, καὶ μᾶς φιλοδωρεῖ τὸν ὑπὲρ Πα-

τρίδος γλυκύτετον θάνατον, ἢ νίκην· ἡμεῖς οὕτε Χριστά-
κην, οὕτ' ἄλλον τινα ἀπὸ τού; γείτονας ἀκούομεν· ὁ
καπνὸς τῆς Πητρίδος μας καὶ τὸ ἄθῳον αἶμα τῆς Πρι-
θύζης, εἶναι εἰς ἡμᾶς δύω ὁδηγοὶ σοφώτατοι.

Αὐτὰ ὅπου ὀνομάζετε πανιχ, ἡμεῖς τὰ ἐλάβομεν,
καὶ σιδόμεθα ὡς βασιλικὰς σημαίας, καὶ ὑποκάτω εἰς
αὐτὰς θελεῖ νικήσωμεν, ἢ ἀπθάνωμεν ὅλοι, καὶ ἡ ὑψη-
λότης σου ἐναντίον εἰς αὐτὰς ἔρχεσθαι, καὶ ὄχι εἰς
ἡμᾶς, ὅτι ἡμεῖς τῶν δύω Βασιλείων εἴμεθα., καὶ ὡς πι-
στοὶ αὐτῶν δὲν θελεῖ ἀδικηθῶμεν.

Ἐπειδὴ καὶ μᾶς εἶδετε τὴν εἰλησιν, ὅτι ἕως τὸ βρά-
δυ εἶθε αὐτοῦ, ἡμεῖς ὅσας θεδαιοῦμεν, ὅτι εἴμεθα πάν-
τοτε ἐδῶ, καὶ κατὰ τὸ παρὸν εὐρισκόμεθα ὡπλισμένοι
εἰς τὰ μεθόρια.

Ἰγίαινε, καὶ ὁ Θεὸς ὅς δώσῃ τὸ δίκαιον εἰς ὅποιον
γνωρίζει ἄθῳον.

1798 Νοεμβρίου 13 Πάργα.

Αὐθήμερον

Οἱ Προεστώτες καὶ ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι
τῆς Πάργας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἀποτυχία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ

διὰ τῆς Πάργας τὴν ἀπόλαισιν.

Ἐφόσον καταφαίνονται τὸ πρῶτον θρασύμαχοι οἱ
τύραννοι, τόσῳ ἐξεναντίας ἀποτυγχάνοντες τοῦ σκοποῦ
των, καταντῶσι πολλάκις χαμερπεῖς καὶ δειλοκάρ-
διοι, λαθίων γὰρ ὁ Πασᾶς τὴν ἀπάντησιν, ἰδὼν ταυτο-
χρόνως τοὺς Παργίους καὶ Σουλλιώτας ὡπλισμένους

εἰς τὰ μεθόρια, γνοὺς ὅτι ἢ κατ' αὐτῶν ἀπόφασίς του ἔμελλε ν' ἀποβῆ οὐ μόνον αἵματωδεστάτη καὶ ἀποτυχῆς τοῦ σκοποῦ του, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ὑψηλῆς θέσεώς του ἐπικίνδυνος· διὸ ἐκδυθείς τὴν λεοντήν καὶ ἐνδυθείς τὴν ἄλωπεκὴν ἔδραμεν ἀμείσως εἰς τοὺς στολάρχους, πολιορκοῦντας τότε τὴν Κέρκυραν, ἐπ' ἐλπίδι νὰ ρίψῃ τὰ χρυσόπλεκτα καὶ πειστικά του δόκτια, ὅπως δι' αὐτῶν σαγηνεύσῃ ἀμφοτέρους· δὲν ὑπῆρχέ τις ἀμφισβόλια, ὅτ' ἔμελλε τὸν ἕνα ἐκ τῶν δύο νὰ σαγηνεύσῃ ἀκέραιον, καθὸ ὁμόθησκον, ὁμόφρονα καὶ φιλοχρήματον, δηλαδὴ τὸν Καδὶρμπεὶ τὰ πρὸς τὸν Οὐσακὸφ δῶρα καὶ τοι πολύτιμα, ἀλλ' ἀτυχῆ διὰ τὸν δωροδόκην ὑπῆρξαν ἐπὶ τείλους, μολονότι αἱ ὑπὲρ αὐτοῦ παρακλήσεις καὶ μεσιτεῖαι τοῦ ὀθωμανικοῦ στολάρχου καὶ πολλῶν ἄλλων ὑπῆρξαν ἀδιάκοποι. ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου τὸ ὁμόθησκον, αἱ πασίγνωστοι ἐν Πρεδύζῃ αἵματοχυσαὶ καὶ αἰχμαλωσίαι τῶν γυναικοπαίδων, τὰ καθημερινῶς περιρρέομενα ἐνώπιόν του ἔλειπεν ἅ δάκρυα τῶν διασωθέντων Πρεβυζάνων, αἱ θερμαὶ δεήσεις τῶν Παργίων ὑπὲρ τῆς πατριδος των, ἐσύγχυσαν τὸν ἐγκέφαλον τοῦ Οὐσακίφ ρίψαντα αὐτὸν εἰς ἀμηχανίαν, ὁποῖαν δηλαδὴ γνώμην νὰ ῥώσῃ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου· ἐντοσοῦτω διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ πρῶτον τὸν σύμμαχόν του, ἤσυχάσῃ ὅποσοῦν καὶ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, διαφυλάξῃ πρὸ πάντων ἀνεπηρέαστους καὶ τοὺς Παργίους, διέταξεν ἕνα ἀξιωματικόν του μετὰ τεσσάρων στρατιωτῶν Ῥώσων, τισσάρων ὁμοίως τοῦ Καδὶρμπεὶ καὶ ἄλλων τόσων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ φρούριον τῆς Πάργας πρὸς διατήρησιν τῶν δύο σημαίων καὶ τοπικῆς εὐταξίας· ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐφάνη διόλου δυσάρεστος καὶ ἀπαράδεκτος εἰς τὸν Πασᾶν, ὅστις

ἐπιθύμει νὰ διορίσῃ μόνον ἰδιόκους τοῦ στρατιώτου εἰς τὸ φρούριον, ἢ ἀληθέστερον εἰπεῖν, νὰ ἀποκατασταθῇ ὁ ἕλιος αὐθαίρετος κυριάρχης τῆς Πάργας· τούτου ἕνεκα εὐλογοφανοῦς αἰτίας δραζόμενος ὁ Οὐσακόφ κατὰ τῆς δυστροπίας τοῦ Πασᾶ, ἀπεφάσισιν ἀμέσως, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς ἡ Πάργα μῖνει ὑπὸ μόνης τῆς Ῥωσικῆς σημαίας τὴν ὑπεράσπισιν ἕως οὗ οἱ δύο Αὐτοκράτορες Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας ἀποφασίσωσι τὴν τύχην τῆς· ἡ κοινοποίησις αὕτη κεραυνόπληκτον καὶ μανιώδη κατέστησε τὸν Ἄλῆ Πασᾶ, ἀλλὰ τὸ πνεῦμά του, ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἐλπίς δὲν τὸν ἀπηλύθησαν, ἐπειδὴ οὐδένα πλοίαρχον ἐκ τῶν δύο στόλων ἄριστον ἐν ἀφύμῳ ἀδωροδόκητον· ἡ κοπὴ τῶν ἀργυροφορτωμένων μισιτεῶν καὶ σωτηρία τῆς Πάργας ἀπεδείχθησαν ἀναφανδὸν, πρῶτον, ὡς προείρηται, ὁ Μπενάκης καὶ δεύτερον ὁ Μαχίόρος Γεώργιος Παλατίνος (1) ὅστις ἐξέφρασε πρὸς τὸν Οὐσακόφ τὰ ἐξῆς.

«Ἐάν σκοπεύητε, ἐσχώτατε, νὰ παραδώσητε τὴν Πάργαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἄλῆ Πασᾶ, ἡ Ῥωσοῖα τότε μέλλει νὰ χάσῃ τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνει πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπιρροὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι εἰς τὴν Πάργαν μόνον εὐρίσκουσιν ἄσυλον οἱ παρὰ τοῦ τυράννου καταδικασμένοι χριστιανοὶ καὶ τοῦρκοι· οὐδεμία ἄλλη πόλις παράλιος ἔμεινε πλέον ἀνεξάρτητος εἰς τὴν Ἡπειρον, ἀπ' αὐτὴν ἐξαρτᾶται καὶ τοῦ Σουλίου ἢ Ὑπαρξίς· ἡ

(1) Οὗτος ἦν Γρομμιατεὺς καὶ διερμηνεὺς τοῦ στολάρχου Οὐσακόφ, τὸ γένος Ἑλλήν, τὴν πατρίδα Κεφαλλην, ἐκ τῆς πρωτενοῦσας Κωμοπόλεως Ἀργοσιόλι· ἦν τίμιος, φιλογενής, ἀφιλοχρήματος, ἐν ᾧ ἡ ἐποχὴ καὶ ἡ τύχη τὸν ἐπαρκαλοῦσαν νὰ χρηματολογήσῃ.

Αυτοκρατορίσα πασῶν τῶν Ῥωσιῶν Αἰκατερίνα δευτέρα ὑπερασπίζει καὶ διατηρεῖ πάντοτε τὰ ἐλεύθερα ταῦτα μέρη διὰ πολιτικούς σκοπούς· περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἐξοχώτατε, δύνασθε νὰ πληροφορηθῆτε ἀκριβέστερα παρὰ τοῦ ἐν Κερκύρα Ῥωσικοῦ πρέσβειος κυρίου Μπενάκη, ἔχοντος μάλιστα, κατὰ διαταγὴν τῆς Αὐτοκρατορίσσης, σχέσεις μετὰ τῶν Σουλλιωτῶν ἢ μὴ ἔχων ἰκανὰς πολιτικὰς καὶ τοπικὰς γνώσεις ὁ στόλαρχος, ἀγνοῶν πρὸς τούτοις καὶ τὴν Ῥωσικὴν ἐπιρροὴν κατ' ἐκείνα τὰ μέρη, κατεκείσθη εἰς τοὺς ἰσχυροὺς λόγους τοῦ Μπενάκη καὶ Παλατίνου εἰς τρόπον, ὥστε ἐματαίωσε διόλου τὰς ἐλπίδας τοῦ Πασᾶ, ὅστις μ' ἔλας τὰς μεισιτείας, διανομὰς καὶ ὑποσχέσεις ἀδρῶν δωροδοκιῶν, ὡς προεῖρηται, δὲν ἐδυνήθη νὰ κερδίσῃ τὴν εὐνοίαν τῶν ἀνωτέρω δύω ἀντιπάλων τοῦ ἀποτυχῶν ἔθεν τῶν ἐλπίδων ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἐντεῦθεν ἤρξατο νὰ γράφῃ (ἔχων συμβουλήν καὶ τὸν Καδὶρππεὶ) εἰς τὸν Σουλτάνον κατὰ τῶν Παργίων, πεπεισμένος νὰ διεγείρῃ τὴν ὀργὴν του κατ' αὐτῶν, ἀξιωθῆ, εἰ δυνατόν, τῆς διαταγῆς του καὶ κινήθῃ ἐπισημοτέρως, ἐπειδὴ κατεμήνυεν αὐτοὺς εἰς τὴν Πόρταν ὡς Ῥωσσόφρονας, Γαλλόφρονας καὶ κακουργαποδόχους.

Ἡ ὑψηλὴ Πόρτα, ἰκτὸς ὅτι δὲν τὴν ἐλάθανον οἱ σκοποὶ τοῦ Πασᾶ, προσεῖχεν ἀφ' ἑτέρου μήτοι ὡς ἐκ τούτου προκύψῃ τις ὑπόνοια καὶ δυσἀρέσκεια πρὸς τὸν σύμμαχόν της, διὸ τὸν ἠεύχαζε μὲ τὴν ὑπομονὴν καὶ ἐλπίδα ἰωσοῦ συγκαταθέσει καὶ συμπράξει τῆς Ῥωσσίας ἔπεμψε κατὰ τὸ 1800 ἔτος ἰδικόν της αὐλικόν νὰ κυβερνᾷ τὰ τέσσαρα παράλια μέρη τῆς ξηρᾶς, Πάργαν Πρέβυζαν, Βόνιτζαν καὶ Βοθρωτὸν, ὡς προεῖρηται· ἐπὶ τῶν

δεινῶν τούτων περιστάσεων καὶ ἀποτυχίας τῶν σκοπῶν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ συνετάχθη καὶ ἐδημοσιεύθη τὸ κατωτέρω ἄσμα, τὸ ὁποῖον ἀναγνούς ὁ Πασᾶς ἐξέφρασε τὰ ἐξῆς, (ὡς παρά τινος αὐλικοῦ του ἠκούσαμεν) μετ' ὀργῆς, « ὁ Θεὸς (1) τῶν Παργίων ἔχει μάτια καὶ αὐτία, ὁ δὲ ἐδικός μου (2) εἶναι καὶ τυφλὸς καὶ κουφός ».

Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ,

ἀκούστε τὸν Ἀλῆ Πασᾶ,

Πῶς τοὺς τζάμιδες ὀρίζει,

καὶ τὴν Πάργαν φοβερίζει,

Γράφει χαρτιὰ καὶ προβαδᾶ,

στοὺς Παργινούς καὶ χαιρετᾶ,

Παργινοὶ μὴ ταραχθῆτε,

μόν' ὁ ἐμένα προσκυνεῖτε,

Τ' ἔχω φερμάνια φοβερά,

πὸ μὲς ἀπὸ τὸν βασιλεῖα,

Πάργα, Πρέδουζα νὰ κόρω,

κι' Ἀγικμαῦρα κομαντάρω.

Κ' ἡ Πάργα τ' ἀπειρήθηκε

πῶς μὲ τὸν στόλον δέθηκε

τῆς Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας,

κι' ὄχι ἄλλης ἐξουσίας.

Ἄλῆ Πασᾶς ὡς τ' ἀκουσε,

τῷ φάν' ὁ κόσμος χάλασε,

Πῶς τὸν ἔλλειψεν ἡ Πάργα,

καὶ τὸ Σουλλ' ἀπὸ τὴν πάντα.

Ἄλλους σκοποὺς ἐφύλαγε,

κρυφούς δολίους τήραγε,

(1) Ὁ Ῥωσσοῦς.

(2) Ὁ Σουλτάνος.

Μὰ ἡ Πάργα τοὺς γυωρίζει
καὶ δουφίει τῷ γυρίζει·
Ὡς φαίνεται Ἀλῆ Πασᾶ,
δὲν σὲ φοβοῦν τὰ μπουίρτιά,
Μὰ τῆς Πάργας τὸ δουφίει,
δὲ σοι κάμνει ἰταίτι (3)
Σὲ πρόσταξεν ὁ Βασιλιᾶς,
Φραντζέζους γιὰ νὰ κινηγᾶς
Κι' ὄχι τὸν ραγιᾶ νὰ σφάζης,
καὶ μικρὰ παιδιὰ νὰ ἀρπάξης,
Δὲν εἶναι Πρέβυξ ἐδῶ
γιὰ νὰ τὴν πάρης ἐν ταύτῳ
Μὲ πεζούρα καὶ καθάλλα
ὅτι θλίπει τὴν τρομάρα.

Διὰ τοιούτων καὶ τοσούτων ἀγῶνων, καὶ κινδύων
διετήρησεν ἡ Πάργα τὴν ἐλευθερίαν της ὑπὲρ τοὺς τίσ-
σαρας αἰῶνας· τουτέστιν, ὑπὸ μὲν τὴν Ἀριστοκρατίαν τῶν
Ἐνετιῶν καὶ αὐτονομίαν αὐτῶν ὑπὲρ τὰ τριακόσια πενή-
κοντα ἔτη, ὑπὸ τῶν Γάλλων τὴν Δημοκρατίαν, μῆνας
δεκαοκτώ· ὑπὸ τοῦ Ρώσους ἔτη πέντε· ὑπὸ τὸν Σουλτά-
νον τρία ἡμισυ· καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Γάλλου, μετὰ τὴν
μάχην τοῦ Τελσίτ, ἐπὶ ἄ' ἔτι ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ πέντε·
κατὰ δὲ τὸ 1814 ἔτος, καθ' ἃ ἡ ἐν Παρισίοις συγκροτη-
θεῖσα γενικὴ τῶν Βασιλείων συνέλευσις παρέδωκε διὰ
συνθηκῶν τὴν Ἑπτάνησον εἰς τοὺς Ἀγγλοῦς, φοβούμε-
νοι οἱ Πάργιοι τὴν καταδρομὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, πρὶν
ἀναχωρήσωσιν οἱ Γάλλοι, ἔσπευσαν νὰ ὑποτάξωσι τὴν
Πατρίδα των εἰς τοὺς Ἀγγλοῦς, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐδέχθη-
σαν εὐχαρίστως ὑψώσαντες τὴν σημαίαν των εἰς τὰ

(3) Ὑπόκλισην, ὑποταγὴν.

φρουρίον, διορίσαντες καὶ μικρὰν φρουράν· τοὺς ὑποσχέθησαν τὴν ἔνωσιν τῆς Πατρίδος, ὡς τὸ πρῶτον, σὺν τῇ Ἑπτανήσῳ, τὴν παντελῆ ἐκ μέρους τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ ἀφοδίαν, καὶ τὸ παρά πρῶτον ἐλεύθερον θαλάσσιον ἐμπόριον.

Τοιαῦται γενναῖαι ὑποσχέσεις ἐκφρασεῖσαι ὑπὸ τοιοῦτου ἰσχυροῦ Κράτους, πρὸ πάντων δὲ θαλασσοκράτορος, ἀναμφιβόλως ἔμελλον παρ' ἄλλοτε εὐτυχίσειν τοὺς Παργίους· ἀλλὰ, κατὰ δυστυχίαν, μετὰ τέσσαρα σχεδὸν ἔτη ἐφάνησαν ψευδεῖς, ἀπατηλαί, ὀλέθριαι, διότι τὸ ἔθνος αὐτό, τὸ καυχώμενον σεφόν, πεπολιτισμένον, δίκαιον, φιλελεύθερον, φιλάνθρωπον καὶ συνταγματικόν, προδίδει ἀσυνειδήτως καὶ ἐν ἐκπλήξει ὄλου τοῦ κόσμου τέσσαρας χιλιάδας ψυχὰς πρὸ τισσάρων αἰώνων ἐλευθέρων, εὐνομουμένων! καὶ εἰς τίνος ἄρα χεῖρας; Εἰς τοὺς αἰμοσταγεῖς ὄνυχας τοῦ πρὸ πολλῶν ἐτῶν διψῶντος τοῦ αἵματος αὐτῶν, «Ἄλῃ Πασᾶ»!!! τοιαύτης ἀσπλαγχνίας καὶ μισανθρωπότητος παράδειγματα καὶ εἰς αὐτὰς πιθανὸν περὶ τῶν θαρβάρων καὶ ἀγρίων Ἑθνῶν τὰς ιστορίας σπανίως εὐρίσκομεν.

Τὴν τραγικὴν ταύτην σκηνὴν τῆς Πάργας καὶ ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ διεκήρυξαν, ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι ἀφοῦ λάθῳσι τὰ ἐν Παργίοις διατηρούμενα περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου ἔγγραφα, θελουσι τὴν ἐξιστορίσει ἀκριέστερα, τὰ ὅποια πολλάκις ἀνήγγειλα νὰ μοι σταλῶσιν, ἀλλ' ἡ ἀμέλεια, πιθανὸν καὶ ἡ δυστυχία, καὶ σκορπισμὸς αὐτῶν ἐφάνησαν ἀνώτερα τῆς ἰδικῆς μου ἐπιμελείας, μόλις μ' ἐστάλησαν παρὰ τίνος φίλου καὶ συγγενοῦς τὰ παρακατιῶν δύο ἔγγραφα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύονται ἀναντιρρήτως τὰ ἰσοδῶλα τοῦ Ἀρμυστοῦ

Μετλάνδου τοξεύματα, καὶ ἀναπόφευκτα τῶν Παργίων ἐπικήδεια, καὶ ἰδοῦ.

Προκήρυγμα τοῦ ἐν Πάργᾳ ἐξουσιαστοῦ Κυρίου Ῥικάρδου Κούπενη διὰ προσταγῆς τοῦ ἐξοχωτάτου Κύρ Θωμᾶ Μετλάνδου.

Ἐκ μέρους τῆς αὐτοῦ ἐξοχότητος, τιμιωτάτου Κύρ Θωμᾶ Μετλάνδου, Ἰππέως τοῦ Μεγάλου σταυροῦ τοῦ τιμιωτάτου στρατιωτικοῦ τάγματος τοῦ Βένου, μέλους τοῦ τιμιωτάτου κατὰ μέρος συμβουλίου τῆς αὐτοῦ Βρετανικῆς Μεγαλειότητος, τενέντε στρατάρχου καὶ ἀρχηγέμενος τῶν ἐν Μεσογείῳ δυνάμειν τῆς αὐτοῦ Μεγαλειότητος, Διοικητοῦ τῆς Μάλτας, καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἐξηρητημένων τόπων, καὶ Λόρδου μεγάλου ἀποστόλου τῆς αὐτοῦ Μεγαλειότητος εἰς τὰς ἠνωμένας ἐπαρχίας τῶν Ἴονικῶν Νήσων, καὶ μεγάλου ἀρχηγέτου τοῦ ἐπισημοτάτου τάγματος τοῦ ἀγίου Μιχαὴλ καὶ τοῦ ἀγίου Γεωργίου, κτλ. κτλ. κτλ.

Ἔστωντας καὶ νὰ ᾔναι τέλος πάντων ἐγγύτατα ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν θέλει ἀκολουθήσει ἡ παράδοσις τῆς πολιτείας Πάργας, πρέπει νὰ δοθῆ ὡς τόσον ἐνέργεια εἰς κάποια ἀποφασιστικὰ μέτρα, ἧδη συμφωνηθέντα, διὰ νὰ βαλθῆ εἰς κατὰστασιν ἡ Βρετανικὴ διοίκησις νὰ βάλῃ εἰς ποσέσον (χυριαρχίαν) τὴν Ὀθωμανικὴν διοίκησιν, εἰς τὴν στιγμὴν ὅπου αἱ συμφωνίαι πρὸ ὀλίγου στερεωμέναι θέλει ἐνεργηθοῦν.

Ἄναμεταξὺ τούτων τῶν μέτρων ἡ Βρετανικὴ διοίκησις ἀπεφάσισε νὰ συγχωρήσῃ ἕνα μικρὸν μέρος ἀπὸ τὰ στρατεύματα τῆς αὐτοῦ ὑψηλότητος τοῦ Βεζύρ Ἀλῆ Πασᾶ νὰ ἔμβῃ εἰς τὸ σύνορον τῆς Πάργας, καὶ ὁ ἐξουσιαστής ἔλαβε πρὸ ὀλίγου τὰς πρεποδσας διαταγὰς διὰ νὰ συγ-

χωρήση τὸ ἔμδοσμα τῶν αὐτῶν στρατευμάτων ἀμέσως, ὅπου θέλει τελειωθῶν αἱ ἀναγκαῖαι διατάξεις διὰ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν.

Ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης λαβοῦσα τοιαῦτα μέτρα νομίζει ἀνωφελές νὰ βεβαιώσῃ τοὺς Παργίους, ὅτι θέλει τοὺς δοθῆ ἕκ μέρους τῆς Βρετανικῆς Διοικήσεως στερεὰ καὶ ἀγρυπνος προστασία ἕως ὅτου ἀκολουθήσουν νὰ ἦναι ἄξιοι αὐτῆς, καὶ ὅτι τὸ ἔμδοσμα τῶν Ὀθωμανικῶν στρατευμάτων δὲν πρέπει εἰς τὸ οὐδὲν νὰ δώσῃ αἰτίαν εἰς τοὺς Παργίους νὰ ταχύωσι τὴν παραίτησιν τοῦ τόπου των πρὶν ὅπου ἤθελον ἦτον ἡ διάθεσις των νὰ τὸ κάμουν· ἐὼν ὁμοῦς ἤθελον ἦναι ὑποκείμενα, τὰ ὅποια ἐπιθυμοῦν ν' ἀναχωρήσωσιν ἀπὸ τὴν Πάργαν πρὶν ἔμβωσιν εἰς τὸ σύνορον τῆς αὐτῶν πολιτείας· τὰ ἀνω εἰρημένα ὀλίγα Ὀθωμανικὰ στρατεύματα, ὃ ἐξουσιαστής θελεῖ τοὺς προσφέρει ἀμέσως τὰ μέσα διὰ νὰ τὸ κάμουν· ἀλλὰ τέτοιος σκοπὸς πρέπει νὰ ἦναι ἀπὸ τὰ ὑποκείμενα φανερωμένοι· εὐθύς μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ παρόντος, διὰ νὰ προβλέψῃ τὰ χρειάζόμενα πλοῖα νὰ τοὺς μπαρκάρῃ.

Ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης νομίζεται ἐν τοσούτῳ ὑποχρεωμένος νὰ ἐξηγήσῃ ἐκ νέου, ὅτι ἡ γνώμη του εἶναι ἐκείνη, ὥστε οἱ Πάργιοι νὰ μὴν ἀπαρτήσουν τὰ ὀσπήτιά των πρὸ τοῦ νὰ ἐνεργηθῶν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη αἱ συμφωνίαι τῆς παραδόσεως.

Ἐδόθη ἐκ τοῦ καλακτίου τῶν Κορφῶν τῇ 4 Ἀπριλίου 1819.

Κατὰ προσταγὴν τῆς αὐτοῦ ἐξοχότητος
ὑπογεγραμμένος.

Φρειδερίκ Ἀγγινς ὁ ἐξ ἀπορρήτων τοῦ μεγάλου Ἄρμιστοῦ,

Ἀπάντησις τῶν Παργίων.

Ἐξοχώτατε!

Οἱ Πάργιοι διὰ τέσσαρας ὀλοκλήρους αἰῶνας ὑπεράσπισαν τὴν Πατρίδα των κατὰ τῶν γειτόνων Ὀθωμανῶν μὲ τὴν τελευταίαν βάνιδα τοῦ αἵματός των. Κατὰ τὸ 1814 ἔτος δοθέντες θεληματικῶς ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς μεγάλης Βρετανίας, ὕψωσαν εἰς τὰ τεῖχη των τὴν ἀήτητον αὐτῶν σημαίαν, ἐλπίζοντες, κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν των, παντοτεινὴν ἀσφάλειαν.

Βλέπομεν ἤδη, ὅτι πολιτικοὶ σκοποὶ ἔφεραν τὴν ἐσχάτην δυστυχίαν εἰς τοὺς Παργίους, ἀφαιροῦντες διόλου ἀπ' αὐτῶν τὴν προστασίαν των, καὶ παραδίδοντες αὐτοὺς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ὀθωμανῶν διὰ τινος συνθήκης διαλυθανούσης, ὅτι ὅσοι δὲν εὐχαριστοῦνται νὰ καθήσουν εἰς τὴν Πατρίδα, νὰ λαμβάνωσι τὴν δικαίαν τιμὴν τῶν ἀκινήτων ἀγαθῶν των, καὶ μετὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἀναχωρήσουν, νὰ ἴμποροῦν νὰ ἐμβαίνουν Τούρκοι.

Τυφλὰ ὑποταχθέντες εἰς αὐτὰ, καὶ τέλος πάντων ἰδόντες τὸ κήρυγμα διὰ τοῦ ὁποίου εἰδοποιοῦνται διὰ τὴν πληρωμὴν τῆς Πάργας, πληρωμὴν λίαν εὐτελεῆ (1), ἔκλιναν ν' ἀναχωρήσουν ἐλπίζοντες πάντοτε εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Βασιλείου, ὅτι δὲν θέλει ἀδικηθῶσι.

Μὲ ἔκπληξιν ὁμῶς μεγάλην ἤκουσαν οἱ Πάργιοι σήμερον ἐκ στόματος τῆς αὐτοῦ ἐκλαμπρότητος τοῦ Κυρίου ἐξουσιαστοῦ Πάργας καὶ ἐπιτρόπου Βρετανικοῦ, ὅτι πρὶν ἀναχωρήσουν οἱ Πάργιοι τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ μέλλει νὰ ἔμβωσιν εἰς τὴν Πάργαν.

Ἡ ἐκτίμησις τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας ὑπερέβαινε, (ὡς παρὰ πολλῶν ἤκουσα), τὸ 2. ἑκατομύριον καὶ διακοσίας χιλιάδας τελλήρων Ἰσπανικῶν, οἱ δὲ Πάργιοι μόνον ἐξικοσίας ἐξήκοντα 2 χιλιάδας τελλήρων ἔλαβον.

Ἐξοχώτατε ! ἡ τρομερὰ αὕτη καὶ ἀπροσδόκητος εἰ-
δησις τοῦ ἐμβασμοῦ τῶν Τούρκων κατεσκότισε γενι-
κῶς τὸν νοῦν τῶν Παργίων, καὶ σχεδὸν κατήνησεν
αὐτοὺς εἰς ἀκμὴν ἀπελπισίας, τὸ νὰ ἴδωσι παρὰ και-
ρὸν εἰς τὸν τόπον των τοὺς σκληροὺς καὶ ἀσπόνδους
ἐχθροὺς καὶ ἐπιβούλους των πρὶν τοῦ ἀναχωρισμοῦ των·
νὰ ἴδωσι, λέγομεν, εἰς τὸν τόπον των ἐκείνου, τοὺς
ὁποίους δι' ἄλλης μας ἀναφορᾶς δὲν ἐνέκρινες τότε τὸ
ἐμβασμὰ των πρὸ τοῦ ἀναχωρισμοῦ μας.

Ἐξοχώτατε ! ἐπειδὴ οἱ Πάργιοι ἅπαντες ἀπεφάσισαν
θεθαίως ν' ἀναχωρήσωσι, παρακαλοῦσι θερμῶς τὸ ἔλεος
τῆς ἐξοχότητός της νὰ σπλαγχνισθῇ, ὡς φιλόστοργος
πατήρ, ὅλον τοῦτον τὸν λαόν, ἀνδρας, γυναῖκας καὶ
βρέφη, καὶ νὰ μὴν συγχωρήσῃ νὰ ἐμῶσι Τούρκοι πρὶν
τῆς ἀναχωρήσεώς των, συγχρόνως δὲ ἄς ἐνεργηθῇ ὁ αὐτὸς
ἀναχωρισμὸς ὅσον ταχύτερος ἐγκριθῇ παρὰ τῆς ἐξοχό-
τητός της, πρὶν ὅμως ἐμῶσιν οἱ Τούρκοι.

Ἐμμεθα θεθαίω, ἐξοχώτατε ! εἰς τοῦτο τὸ ζήτημα
δίκαιον, πρέπον καὶ σύμφωνον ὄν μὲ τὰς διαφορὰς θε-
βαιώσες, τὰς ὁποίας εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἡ διοί-
κησις μᾶς ἔδωκε, θελεῖ εἰσακουσθῇ.

Μὲ θαυμάσιον σέβας καὶ ὑπόκλισιν ὑποσημειούμεθα

Πάργα 6 Ἀπριλίου 1819. Ὅλοι οἱ Πάργιοι.

Περὶ τὸν κρίνομεν νὰ σχολιάσωμεν τὰ ἀνωτέρω δύο
ἔγγραφα, καὶ μάλιστα τὸ πρῶτον, τοῦ ὁποίου ἡ ἔννοια
δὲν δύναται ν' ἀπατήσῃ τὴν περιέργειαν τοῦ ἀναγνώ-
στου, ἔχοντος μάλιστα καὶ ἀναντιρρόητον ἀπόδειξιν τῆς
ὀπωσοῦν συνεσταλμένης ἀπαντήσεως τῶν Παργίων ὀφεί-
λομεν ὅμως πρὶν δώσωμεν πέρας τῆς ἱστορίας νὰ πλη-
ροφρησῶμεν τὸν ἀναγνώστην, ὅπερ καὶ ἡμεῖς παρὰ τι-

μίων καὶ ἀξιοπίστων πατριωτῶν Παργίων ἐβεβαιώθημεν ὅτι, ὁ Κύριος Μετλάνδος καὶ ἀρμοστής τῆς Ἐπτανήσου εἶχε στείλῃ πρὸ ἡμερῶν ἐπίτηδες τέσσαρας ἀξιωματικούς ὑπαλλήλους του εἰς Πάργαν, διὰ νὰ συμβουλευσун καὶ παρακινήσουν τοὺς κατοίκους νὰ μείνωσιν ἀφόδως ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, κηρύττοντες μετὰ θεοαιότητος, ὅτι ἡ ἐξοχότης του ὑπέσχετο εἰς αὐτοὺς ἀσφάλειαν οὐ μόνον τῆς ὑπάρξεως καὶ ἰδιοκτησίας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐνομίας ἐκ μέρους τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ· οἱ Πάργιοι ἀκριβῶς γινώσκοντες ἀφ' ἑνὸς τὴν ἀμείλικτον καὶ αἰμοδόρον ψυχὴν τοῦ Βεζύρη, καὶ τοῦ ἀρμοστοῦ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀπάτην, καὶ τὰ ὄστα τῶν προπατόρων προσέτι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐξορῦξαντες τοὺς τάφους, ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν, πλείοντες δὲ πρὸς τὴν Κέρκυραν τὰ ἔρριπτον εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης· τοῦτο μαθὼν ὁ Κύριος Μετλάνδος μετεμελήθη σφόδρα, μὴ θιάσας αὐτοὺς νὰ μείνωσιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βεζύρη.

Ἐμείνει λοιπὸν ἡ πωλημένη Πάργα ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἐχάρη αὐτὴν πλέον τοῦ ἐνὸς ἔτους, διότι ὑποπεσὼν τὸ ἐπόμενον ἔτος εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτᾶν Μαχμούτ, ἔστω καὶ θεομηνίαν, κατεστράφη σχεδὸν κατακράτος μετὰ δεκαοκτῶ μηνῶν ἀμυντικὸν πόλεμον· ἡ δὲ κινήτη (ἣς τὸ πλεῖστον μέρος ἠρπάγη παρὰ τε τῶν αὐλικῶν του καὶ πολιορκητῶν) καὶ ἀκίνητος σημαντικὴ περιουσία αὐτοῦ τε καὶ τῶν υἱῶν του ἐδημεύθη παρὰ τοῦ Σουλτᾶνου, ἐν ἣ συμπεριλαμβάνεται μέχρι τῆς σήμερον καὶ ἡ Πάργα, ἥτις ἔρημος ἐγκαταληφθεῖσα συνωκίσθη ἐκδιαλειμματῶν ὑπὸ διαφόρων τῆς Ἡπείρου Τουρ-

καλβανικῶν οἰκογενειῶν, προσέτι δὲ μετὰ τρία ἔτη καὶ ὑπὸ τινῶν Τουρκικῶν οἰκογενειῶν Λαλιωτῶν καλουμένων, ἀποβληθεισῶν ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως ἐκ τῆς Πελοποννήσου· ἡ σκληρὰ ὁμῶς ἀνέχεια καὶ πείνα ἠνάγκασαν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν οἰκογενείας Παργίων νὰ ἐπίστρέψωσι μετὰ δέκα ἔτη ἐκ διαλειμμάτων εἰς τὴν πατρίδα των· οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐδέχθησαν ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ καλλιεργῶσι τὰς ἀμπέλους καὶ κήπους, ἐκ δὲ τῶν προϊόντων αὐτῶν νὰ δίδωσι εἰς αὐτοὺς τὸ τρίτον.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΤΟΜΟΥ,

The first part of the paper is devoted to a study of the
 properties of the function $f(x)$ defined by the equation
 $f(x) = \int_0^x f(t) dt$. It is shown that $f(x)$ is a
 constant function. The second part is devoted to a study
 of the function $g(x)$ defined by the equation
 $g(x) = \int_0^x g(t) dt$. It is shown that $g(x)$ is a
 constant function. The third part is devoted to a study
 of the function $h(x)$ defined by the equation
 $h(x) = \int_0^x h(t) dt$. It is shown that $h(x)$ is a
 constant function. The fourth part is devoted to a study
 of the function $k(x)$ defined by the equation
 $k(x) = \int_0^x k(t) dt$. It is shown that $k(x)$ is a
 constant function.

Καταχωρίζεται κατωτέρω λόγος τις έκφωνηθείς ἐν τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει παρά τοῦ ὑποφαινομένου. Δὲν ἦτον ἴσως ἡ θέσις του κατάλληλος ἐνταῦθα, ἀλλὰ διότι πυρποληθέντος τοῦ δημοσίου καταστήματος τῆς Βουλῆς, κατεπεφρώθησαν ὁμοῦ καὶ οὐκ ὀλίγα ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ διατηρουμένων ἐγγράφων καὶ πρακτικῶν τῆς Συνελεύσεως. Συντείνοντος δὲ καὶ ἀφορῶντος κυρίως τοῦ λόγου εἰς ἔθνικὰ συμφέροντα, πιθανὸν νὰ φανῇ εὐάρεστος, καὶ διδάσκαλος ἢ δημοσίευσίς του πρὸς τε τοὺς ἐπιζῶντας καὶ μεταγενεστέρους ὁμογενεῖς, ὅταν μάλιστα (καὶ κατὰ δυστυχίαν δὲν λείπουν) συμπίπτωσι τριαῦται ἀντιπατριωτικαὶ ἀμιλλαι καὶ ἔριδες.

Κύριοι Πληρεξούσιοι.

» Πρὶν διαλυθῆ ἡ Ἐθνικὴ αὕτη τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἑλλάδος Σύνοδος, κατὰ τὴν ἑποῖαν εὐτυχήσαμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ τέρμα τῶν πολυετῶν ἀγώνων μας, τὴν διὰ συνταγματικῶν θεσμῶν τῆς Πατρίδος, ἐπιτρέψατε εἰς ἕνα ἀρχαῖον ὑπρέτην τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ὅστις ἀπο τοῦ 1796 ἔτους, δὲν ἀπνύθησε καὶ σωματικῶς καὶ διανοητικῶς ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος ἀγωνιζόμενος, ν' ἀνακουφίσῃ κἂν τὴν συνειδησίην του ἐκπληρῶν καὶ διὰ λόγου, τὴν τελευταίαν βέβαια φορὰν ἐν μέσῳ μιᾶς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, τὸ πρὸς τὴν κοινὴν Πατρίδα ἱερὸν χρέος του.

Ἄκουσατε, κύριοι, τὴν γηραιᾶν ταύτην φωνὴν χωρὶς δυσαρέσκιαν, διότι καὶ αὕτη ἀποτείνεται εἰς τὸν πατριωτισμὸν σας χωρὶς προσωπικὸν συμφέρον, χωρὶς πάθος· σταθμίσατε τὰ μόνα μεγάλα τῆς Πατρίδος συμφέροντα, ἐνώπιον τῶν ὁποίων δὲν δύνανται, δὲν πρέπει νὰ

ἰσχύσωσιν αἱ εἰσηγήσεις τῆς ἰδιοτελείας, τῆς προσωπικότητος.

» Δύνασθε, Κύριοι, νὰ ψεύσητε τὸ παρελθόν σας ; δὲν εἶσθε σεῖς, οἱ ὅποιοι καὶ τὴν παρουσίαν σας καὶ τὰς οἰλογενείας σας, καὶ τὴν ζωὴν σας κατεφρονήσατε, ἐν μόνον διώκοντες, τὴν δόξαν τῆς Πατρίδος ; δὲν εἶσθε ἑσεῖς, οἱ ὅποιοι εἰς τὰς ἐπισήμους ἐκείνας τῆς Ἐπιδαύρου, τοῦ Ἄστρου, τῆς Τροιζῆνος, τοῦ Ἄργου, Συνόδου καθιερώσατε τὰ Ἑλληνικὰ δικαιώματα, ἐθέσατε τὰς βάσεις τοῦ δημοσίου δικαίου, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται καὶ τὸ σήμερον ἀνεγερθὲν οἰκοδόμημα ;

Ἔλοι οἱ Ἕλληνας ἠγωνίσθημεν κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς τυρανίας, ἔλοι ἐπάθαμεν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ σήμερον θέλομεν νὰ αὐθιγῶμεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τὰς ἐνδοξοτέρας τῆς ἱεῖρας μας Ἐπαναστάσεως Σελίδας, κηρύττοντες μέρος αὐτῶν ἀπαράδεκτους ἐν τῷ μεταξὺ μας ; ἔλοι οἱ πληρεξούσιοι συνεπράξαμεν εἰς τὸ πολιτικὸν μας οἰκοδόμημα, καὶ ἐντὸς ἀκόμῃ δὲν ἔλαβε τὸ ὀριστικὸν τέλος του, κηρύττετε ἤδη ἐν μέγα μέρος αὐτῶν ὡς μὴ ἔχον δικαίωμα ἐθνικῆς ἀντιπροσωπίας ; διὰ τοιαύτης ἀντιφάσεως δὲν καταστρέφομεν μὲ τὸ ἐν χερί ὅ,τι μὲ τὸ ἄλλο ἀνεγείραμεν ; δὲν κηρύττομεν ἀκύρους τὰς πράξεις μας, ὅταν λέγωμεν ὅτι, τινὲς ἐξ ἡμῶν δὲν ἀντιπροσωπεύομεν δικαιώματα Ἑλληνικὰ ἴσα μὲ τὰ παρὰ τῶν ἄλλων παριστανόμενα ;

Ἄς ἐνθυμηθῶμεν, κύριοι, ὁ Κώδῆξ τῶν Ἑλληνικῶν δικαιωμάτων, εἰς τὸν ὅποιον ζητοῦμεν σήμερον νὰ ἐπιφέρωμεν νεοτερισμοὺς καὶ καινοτομίας, ἐγράφη μὲ πενήντα ἐτῶν ἰδρωτὰς, μὲ δέκα ἐτῶν αἷματ'· θέλομεν νὰ χωρίσωμεν Ἑλλήνας ἀπὸ Ἑλλήνας, καὶ δὲν συλλογιζό-

μεθα δει το πολιτικόν τουτο διαζύγιον ἀντιβαίνει εἰς τὰς ὑποσχέσεις, εἰς τοὺς ὄρκους μας, καὶ θέλει μᾶς ἐπιφέρει ἀλογαριάτους ζημίας χωρὶς κἀνένα γενικόν, καὶ ἔθνικόν, ὄφελος ;

» Λοιπὸν ὁ Ῥήγας ἐκεῖνος, ὁ πρωτομάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, διὰ τοῦτο ἔκραζεν ὅλην ὀλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν εἰς τὰ ὄπλα, διὰ ν' ἀποφασίσωμεν ἡμεῖς σήμερον, ὅτι οἱ Θεσσαλοὶ δὲν εἶναι Ἕλληνες ; καὶ ἴδου οἱ λόγοι του !

Σ' Ἀνατολὴ καὶ δύσι, καὶ νότον, καὶ βορρᾶ,
γὰ τὴν Πατρίδα ὅλοι, νᾶχωμεν μὲ καρδιά.

Στὴν πίστιν του καθένας, ἐλεύθερος νᾶ ζῆ,
στὴν δόξαν τοῦ πολέμου, νᾶ τρέξωμεν μαζύ.

Ὅσ' ἀπ' τὴν τυραννίαν, πῆγαν στὴν ξενιτιά,
στὸν τόπον του καθένας ἄς ἔλθῃ τῶρα πιά.

Ἢ Ρούμελη τοὺς κραζει, μ' ἀγκάλης ἀνοικτάς,
τοὺς δίδει βιὸ καὶ τόπους, ἀξίας καὶ τιμάς. »

» Λοιπὸν ὁ Κοραῆς ἐκεῖνος, ὁ τιμησας εἰς τὰ δύο ἡμισφίρια τὸ νέον Ἑλληνικόν ὄνομα, διὰ τοῦτο ἔσπειρεν εἰς τὰς ψυχὰς τῆς νεολαίας ὅλης τῆς Ἑλλάδος τὸν σπόρον τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς ἀγάπης τῆς Πατρίδος, διὰ ν' ἀποφανθῶμεν ἡμεῖς σήμερον, ὅτι οἱ Χῖοι δὲν εἶναι Ἕλληνες ; Λοιπὸν οἱ Ζωσιμαῖοι ἐκεῖνοι, οἱ στυλοὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως, διὰ τοῦτο ἐκένωσαν τοὺς θησαυροὺς των εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ ἔθνους ὅλου, διὰ νᾶ κηρύξωμεν σήμερον, ὅτι Ἕλληνες δὲν εἶναι οἱ Ἠπειρώται ; Λοιπὸν τὸ Σοῦλλι, τὸ ἠρωϊκὸν Σοῦλλι, διὰ τοῦτο δύο ἔτη ἐβάσταζε τὸν χεῖμαρρον ἐξῆντα χιλιάδων μαχίμων Τουρκαλβανῶν ἐτοίμων νᾶ πλημμυρῶσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπικραστίας τῆς

ἤδη ἐλευθέραν Ἑλλάδα, διὰ τὰ νῦν εἰπωμεν σήμερον, ὅτι οἱ Σουλλιῶται δὲν ἔχουν ἴσα δικαιώματα μὲ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας; Λοιπὸν ἢ Θεσσαλία, ἢ Μακεδονία, ἢ Ἡπειρος, διὰ τοῦτο ἦσαν τὰ προπύργια τοῦ Ἑλληνικοῦ πολέμου; ἢ Κρήτη διὰ τοῦτο μὲ τὴν ἡρωϊκὴν τῆς ἀντίστασιν ἐμπόδιζε διὰ τόσους χρόνους τὴν εἰς Πελοπόννησον εἰσροὴν τῶν Αἰγυπτιακῶν λεγεώνων; ἢ Σάμος καὶ ἢ Χίος, ὡς ἐκ τῆς ἀνατολικῆς θέσεώς των ἐβάσταζαν εἰς ἀσχολίαν τὰ σμήνη τῆς Ἀσίας; ἢ Κάσσοι ἀμιλλωμένη μὲ τὰς τρεῖς ναυτικὰς νήσους, συνετέλει εἰς τὸν σωστικὸν διὰ θαλάσσης ἀγῶνα; ἢ Κωνσταντινούπολις, αἱ Κυδωνίαι προσεφέρθησαν ὀλοκαύτωμα εἰς τὸν ἔωμὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, διὰ τὰ μάθωσι σήμερον μὲ τὰ δεκαπέντε ἐτῶν εἰρήνην, ὅτι τὰ δικαιώματα τοῦ πολέμου καταργοῦνται, ὅτι τὰ ἀποκτημένα δικαιώματα χάνονται ἀναίτιως, ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐθνικῶν Συνελεύσεων ἀθετοῦνται, ὅτι παραδίδονται αἱ συμφωνίαι, ὅτι παραδίδονται οἱ ὅροι!

Καὶ ὑπομονή, ἂν ἡ ἀπόφασίς μας ἔσλαπτε μόνον τὸ παρελθόν; ἀλλὰ δὲν θυσιάζεται ἄραγε καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος; Τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος, αὐτὴ ἡ ἱερά παρακαταθήκη φέρουσα τὴν σφραγίδα τοῦ ὑψίστου, καὶ μεταδιδασθεῖσα ἀλληλοδιαδόχως εἰς χεῖρας τοῦ Ῥῆγα, τῶν Ζωσιμάδων, τοῦ Κοραΐ, τοῦ Ἰψηλάντου, τῶν Ἡρώων ὄλων τῆς Ἐπαναστάσεως, περιέπεσε σήμερον εἰς τὰς ἰδικὰς μας χεῖρας; ποῖος μᾶς ἔδωκε τὴν ἄδειαν νὰ τὴν ἀποσφραγίσωμεν, νὰ τὴν ἀλλοιώσωμεν, νὰ τὴν μικρίνωμεν, νὰ τὴν καταστρέψωμεν;

Δὲν πιστεύομεν, ὅτι θὰ δώσωμεν λόγον εἰς τὸν Θεὸν δι' αὐτὴν τὴν παρακαταθήκην; Δὲν θὰ ἔχομεν ἐνάγον-

τας ἄδυσωπήτους ὄλους τοὺς Ἕλληνας ζῶντας καὶ τεθνεῶτας; Τὰς ἱεράς σκιάς τόσων Ἑρῶων, τόσων Ἱεραρχῶν, τὰς ἀναριθμήτους σκιάς τῶν σφαγιασθέντων ἀδελφῶν μας;

Δὲν ἐχύθη ὄλον αὐτὸ τὸ πολύτιμον αἷμα διὰ τὴν εὐδαιμονίαν ἐνὸς μέρους τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν δυστυχίαν τῶν λοιπῶν ὄχι, ὄχι καὶ οἱ ζῶντες ὁμογενεῖς, ἐκεῖνοι οἱ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς διασκορπισμένοι φιλοπάτριδες Ἕλληνες, οἵτινες ἕως σήμερον ἐπίστευον, ὅτι εἶχον Πατρίδα, καὶ εἰς τὴν Πατρίδα ταύτην ἔστελλον ἀδιακόπως τὰς προσφοράς των, τοὺς ἰδρωτάς των, καὶ τὴν πατρίδα ταύτην ἔχουν γεγραμμένην κληρονόμον εἰς τὰς διαθήκας των, καθὼς ὁ αἰδῆμος Γεώργιος Ῥιζάρης, ἐκπληρῶν καὶ τὰς εὐχὰς τοῦ ἐπὶ ξένης προαποθανόντος ἀδελφοῦ του Μάνθου ἔφερεν ὅσα μετὰ πολλῶν πόνων καὶ ἰδρωτῶν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ταλαιπορούμενοι ἀπέκτησαν εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, ὡς εἰς ἐστίαν ἀπάσης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, καὶ συνέστησε τὴν θιολογικὴν σχολὴν πρὸς μὀρφωσιν τῶν λειτουργῶν τῆς πατρῴας πίστεως.

Ὁ ἐκ Μακεδονίας Βαρῶνος Βέλλιος, ζήσας παιδιόθεν εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ πλουτήσας διὰ τῆς ἐπιμελείας του, ἦλθε νὰ ἀσπασθῇ τὴν ἐλευθερωθεῖσαν μικροτάτην μῆραν τῆς Ἑλλάδος, καὶ μεγάλην χρηματικὴν ποσότητα ἐδῶρσε πρὸς προικισμόν τοῦ πολιτικοῦ νοσοκομείου καὶ ἄλλην ὡσαύτως μεγάλην ποσότητα κατέθεσεν εἰς Τράπεζαν, διὰ νὰ ἐκπαιδεύωνται νέοι Ἕλληνες ἐκ τοῦ τόκου.

Ὁ Βόζος, ἀφοῦ ἔτη πολλὰ ἠγωνίσθη νὰ ἀποκρούσῃ τὰς ἀδίκους ἀπαιτήσεις τῶν κληρονόμων τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει, Βαρβάκη, δὲν ἐφρόντισε καὶ τὸ κληροδότημα

ἐκείνου ν' αὐξήσῃ ἀπὸ 700,000 εἰς 1,400,000 δραχμῶν, καὶ ἐξ ἰδίων νὰ ἀφήσῃ 130,000 δραχμῶν πρὸς βοήθειαν νέων σπουδαστῶν ;

Ὁ βαθύπλουτος Βαρῶνος Σίνας Μακεδῶν τὸ γένος, δὲν ἐπρόσφερε τόσας χιλιάδας δραχμῶν πρὸς ἀνέγερσιν Ἀστεροσκοπείου, καὶ πλουτισμὸν αὐτοῦ μὲ πάντα τ' ἀναγκαῖα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀστρονομίας ;

Ὁ Δαναστάσης, ἄλλος καὶ αὐτὸς Μακεδῶν, ὁ Τουσοίτας Ἡπειρώτης, ὁ Τσιτσινας Χίος, καὶ μυριοὶ ὄσοι, δὲν ἔχυσαν τὰς μεγαλοδωρίας των πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ λαμπροῦ εἰκοδομήματος τοῦ ἐνταῦθα Πανεπιστημείου, καὶ κραταίωσιν τῆς Φιλικοπαιδευτικῆς Ἑταιρίας ;

Χθὲς ἀκόμη ὁ Θετταλομάγνης Ν. Δ. Κρίτσος ἐκ Ζαγοράς, Ἀντιναύαρχος τῆς μεγαλοδυναμίου Ῥωσσίας, ἐτοιμαζόμενος νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, δὲν ἐκληροδότησεν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα 170,000 περίσσω δραχμῶν πρὸς ἐκπαίδευσιν νέων ῥητῶν ἐκ Πελοποννήσου, Ὑδρας, Μετῶν, καὶ ἐσχάτως τῆς Πατρίδος του ;

Καὶ ὁ ξένος κόσμος, κύριοι, ὁ πολιτικός, ὁ φιλοσοφικός, ὁ χριστιανικός κόσμος, ὁ κόσμος ἐκεῖνος, ὅστις εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, εἶδε νέον ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καθὼς οἱ Μάγοι εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος ἀστέρα προμηνύοντα μεγάλας μεταβολὰς, πλοῦτον πολιτισμοῦ, πλοῦτον σοφίας, πλοῦτον Θεογνωσίας, πλημμυροῦντα τὰς ἐκβαρβαρωθείσας χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου, πῶς θέλει μάθη σήμερον ἀπὸ ἡμᾶς, ὅτι Ἑλλάς τοιαύτη δὲν ὑπάρχει πλέον; Καὶ φθάνει ὁ νοῦς μας νὰ λογαριάσωμεν ὅποια θὰ εἶναι αἱ πικραὶ συνέπειαι τοῦ ἀποτροπαίου τούτου μηνύματος ;

Μὴ ἀδελφοί, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ! ἄς μὴ προξενή-

σωμεν τοιαύτην ἀνίατον πληγὴν εἰς τὴν ἀγαπητὴν Πα-
 τρίδα!! μὴ, διὰ λόγους μικροῦς ἐφημέρων συμφερόντων
 καὶ παθῶν θυσιάσωμεν συμφέροντα κοινά, γενικά, μεγά-
 λα, αἰώνια!!! ἄς ἐνθυμηθῶμεν τὴν καταγωγὴν μας· ἄς
 μιμηθῶμεν καὶ ἀπὸ μακρὰν τοὺς Προπάτοράς μας· ὅταν
 εἶς τὸν Δημοσθένην, ἀγορεύοντα εἰς τὴν Πνῦκα, ὁ Πειραιεὺς
 ἔδειχεν τὴν Ἑλληνικὴν παντοδυναμίαν, ἐπὶ πόλεις ἐφι-
 λονεῖκον διὰ νὰ δώσουν Πατρίδα εἰς τὸν ποιητὴν Ὅμη-
 ρον· καὶ ὅταν αὐτὸς ὁ ἴδιος Πειραιεὺς μᾶς δείχνει σήμε-
 ρον μακρόθεν τὴν Ἑλληνικὴν ἀδυναμίαν, θὰ φιλονεικοῦ-
 μεν ἀκόμη πόσους περισσοτέρους Ἕλληνας νὰ ἀποκλεί-
 σωμεν;

Εἰς τὴν πολιτικὴν σύνεσιν, εἰς τὸν διακεκριμένον πα-
 τριωτισμὸν τῶν πληρεξουσίων τῆς ἐπισημοτέρας Συνε-
 λεύσεως τῶν Ἑλλήνων τῆς τρίτης τοῦ Σεπτεμβρίου, ἀφιε-
 ρόνω τὰς ὀλίγας ταύτας παρατηρήσεις μου· θέλω νομίζε-
 σθαι εὐτυχῆς, ἂν ἡγεροντική μου φωνὴ μεταδιδῶσιν εἰς
 τὴν ψυχὴν των τὴν ὁποίαν ἡ ἐθικὴ μου τρέφει πεποι-
 θησιν, ὅτι ἀπὸ τὸν τρόπον, καθ' ὃν θέλει ἀποφασισθῆ
 τὸ ζωτικόν, καὶ κατ' ἐξοχὴν Ἑλληνικόν τοῦτο ζήτημα,
 κρέματα καὶ τὸ μέγα μέλλον τῆς Πατρίδος μας

Ἐν Ἀθήναις 7 Μαρτίου 1844

ΧΡ. ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Πληρεξούσιος Θεσσαλίας.

ΠΙΝΑΞ

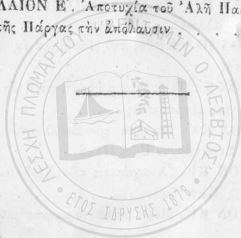
ΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΤΟΜΟΥ.

	Σελ.
Πρὸς τοὺς Ἀναγνώστας	ε'
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. Περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Σουλλίου	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'. Διαφιλονείκησις περὶ ὀνομα- σίας τοῦ Σουλλίου	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'. Περὶ χρονολογίας τοῦ Σουλλίου .	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'. Περὶ τῶν, ὡς νόμον, διατη- ρουμένων ἐθίμων	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'. Περὶ τῶν κυρίως χωρίων τοῦ Σουλλίου	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς'. Σύντομος διήγησις ὁκτώ πολέμων πρὸς διαφόρους Πασάδες καὶ Ἀγά- δες, καὶ κατὰ διαφόρους καὶ ἀγνώστους ἐ- ποχὰς γεγονότων	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ζ'. Πόλεμος ἑννατος τῶν Σουλ- λιωτῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ η'. Περὶ ἀλώσειωσ τῆς Πρεβύζης .	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ θ', Περὶ φυσιογνωμίας, φυσικῶν χαρισμάτων καὶ ἐλαττωμάτων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ι'. Πόλεμος δέκατος, καὶ τελευ- ταῖος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν .	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ια'. Συμβούλιον τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ὀπλαρχηγῶν	71

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'. Μάχη πρὸς τὸ ἐπικουρικὸν σῶμα τοῦ Ἰμπραΐμ Πασᾶ	Σελ. 80
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'. Πρώτη πρότασις εἰρήνης	84
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'. Δευτέρα πρότασις εἰρήνης	89
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'. Περὶ ἐλλείψεως τροφῶν	101
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ις'. Συμμαχία τῶν Σουλλιωτῶν μετὰ τινων Πασάδων καὶ Ἀγάδων τῆς Ἠπείρου	105
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ιζ'. Νέα ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Σουλλίου στραταρχοῦντος τοῦ Βελῆ Πασᾶ	112
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'. Συνδρομὴ πολεμοφοδίων παρὰ τῶν Γάλλων	119
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'. Ἐξοδος τοῦ Τζαβέλλα ἐκ τῆς εἰρκτῆς	134
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'. Τελευταία μάχη εἰς τὸ Κοῦγ- κι τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς	141
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'. Συνθήκη τῶν Σουλλιωτῶν μετὰ τοῦ Στρατάρχου Βελῆ Πασᾶ	148
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'. Ἀναχώρισις τῶν Σουλλιω- τῶν ἐκ τῆς Πατρίδος	152
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'. Μάχη κατὰ τὸ μοναστήριον Σέλτζο	161
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'. Προσπάθεια διὰ τὴν ριζι- κὴν καταστροφὴν τῶν Σουλλιωτῶν	167
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'. Μισθοδότησις Ῥωσικὴ πρὸς τοὺς Σουλλιώτας	172

	Σελ.
Προόμιον	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. Τοπική περιγραφή τῆς Πάργας .	5
ΚΕΣΑΛΑΙΟΝ Β'. Περὶ χρονολογικῆς ὑποταγῆς τῶν Παργίων ὑπὸ τὴν Ἑνετικὴν Ἀριστοκρατίαν .	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'. Συμμαχία τῶν Παργίων μετὰ τῶν Σουλλιωτῶν	18
ΣΥΝΘΗΚΗ τῶν ἐπιτρόπων τῆς Πάργας μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'. Ἀποβολὴ τῶν Συνθηκῶν	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'. Ἀποτυχία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ διὰ τῆς Πάργας τὴν ἀπάλαισιν	35

Ο ἐν Γενεύῃ Πρόξενος Μ. Πατροκόκκινος.	2	Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολή.	1
ΕΝ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΙ		Ζάχος Ἀλεξίου.	1
Δ. Βερναδάκης.	10	Δ. Καραδήμου.	1
Β. Καράλης.	2	Γ. Ἰωαννίδης.	1
Α. Χαρίτοι.	2	Γ. Μ. Ἰατρός ἐκ Μακρυνίτζης	1
Ι. Κοντογιάννης.	2	Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τῆς Ἐλασσῶνος.	1
Ῥοδομανάκης.	5	Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἁγίου	1
Π. Π. Καραμαγκάζ.	2	Ἄντωνίου.	1
Θ. Πατροκόκκινος.	1	Ὁ Ἠγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ	1
Γ. Συμβουλίδης.	1	Σπαρμού Κ. Φιλάρτος.	1
Α. Ἰωαννίδης.	1	Ἀπόστολης Θεμελίδης.	1
Ι. Βούρης.	3	Καλογιάννης Δ. Καρπισιατῆρ	1
Α. Παπαδάκης	2	ΕΝ ΛΕΙΒΑΔΙΩ ΤΗΣ	
ΕΙΣ ΤΟ ΕΝ ΖΑΚΙΝΘΩ		ΒΛΑΣΣΙΩΝΟΣ	
ΠΡΟΞΕΝΙΩΝ		Ἡ Ἀλληλοδιδασκτικὴ Σχολή.	1
Δ. Σχορδίλλης.	1	Ν. Χαττικώστας.	1
Δ. Ζάμπος εἰς Κρήτην.	1	Ἄναστ. Γ. Παπαμιχαήλ.	1
Σπύρρος Πελεκέσης.	1	Χρῖσ Κ. Ἐλασσῶν ἐκ Βου-	1
Δ. Καλλίνικος.	1	γασικοῦ τῆς Μακεδονίας.	1
Κ. Γ. Φιλιππίδης.	1	Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολή	1
Ἀθ. Δ. Δημάκης.	1	Κ. Σκελλαρίδης διδάσκαλος	1
ΕΙΣ ΤΟ ΕΝ ΔΟΝΔΙΝΩ ΓΕ-		αὐτῆς.	1
ΝΙΚΟΝ ΠΡΟΞΕΝΙΩΝ		ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΙ	
Α. Κ. Ἰωαννίδης.	2	Ὁ Ἅγιος Φιλιππουπόλεως.	1
Ι. Γ. Βουτσινᾶς.	2	Κ. Χρῖσ. αὐθός	2
Μιλ. Ζαρφίρης.	1	Λεῖκης Ἰλαρίων.	1
Γ. Ε. Σουγδουρῆς.	1	Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος.	1
Ἰ Καγκάδης	1	Δημητράκης Μήστορας.	1
Β. Γεωργαλάς	1	Δ. Θεοφιλίδης.	1
Ἄλ Σεργιάδης	1	Δ. Ι Παπαδόπουλος.	1
ΕΝ ΚΟΖΑΝΗ		Ἀργύριος Παυλίτζης.	1
Ὁ Ἅγιος Κοζάνης Κύριος		Εὐστάθιος Τσιρόνης.	1
Εὐγένιος.	1	Κ. Π. Παπαδάτης.	1
Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κύριος		Δ. Α. Σταβάλλης	1
Βενιαμίν	1	Μιχαήλ Βλάδος.	1
Παυσανίας Σκελλαρίον.	1	Ἀθ. Γκουμουσκαρδάνης.	1
		Θωμᾶς Ἰωαννίδης.	1

Θεανώ Ν. Ἀμενούλη.	1	Χ. Α. Λίγκρης.	1
Ἡ Σχολή Κοζάνης.	1	Θ. Τσανετάκης.	1
ΕΝ ΤΣΑΡΙΤΣΑΝΗ		ΕΝ ΑΡΓΟΛΙΔΙ	
Εὐδοκία Δ. Β.	2	Ι. Βλάσσος Δήμαρχος Ἀρ- γείων.	1
Δ. Ἀγγελίδης βιβλιοπώλης.	5	Ν. Φυδρίδης Δημοδιδά- σκαλος.	1
Ἀρχιεπίσκοπος Ἰγνάτιος.	1	Β. Κόκκινος Δήμαρχος Ναυ- πλίου.	1
ΕΝ ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΩ		Πολ. Ζαφειρόπουλος.	1
Αθ. Δεσύλλας.	1	Π. Γιαννακίδης Ἀστυνόμος Ναυπλίου.	1
Ναστούλης Τσαμαλῆς Δα- σάρχης.	1	ΕΝ ΣΥΡΩ	
Π. Τσίμπουράκης Δήμαρχος Μεσολογίου.	1	Φρ. Κριεζής.	1
Εὐστ. Δ. Ἠλιόπουλος.	1	Στ. Γριπόπουλος.	1
Φῶτος Ν. Τσαβέλλας.	1	Γ. Α. Χρυσοβελόνης.	1
Γ. Ζαβός.	1	Μιχαήλ Ι. Χρυσοβελόνης	1
Γ. Στέλλας,	1	ΚΜ. Κορίλης.	1
Ἀρχιεπίσκοπος Αἰτωλοκα- ρνανίας Κ. Θεόφιλος.	1	Πέτρος Περίδης.	1
ΕΝ ΛΑΚΩΝΙΑ		Χ. Εὐαγγελίδης	1
Π. Ῥάγκος.	1	Ἄλεξ. Δαμίας	1
Μ. Δ. Μάστρακας εἰς Πά- τρας.	1	Δ. Ε. Εὐστρατιάδης.	1
Α. Σαλωνιτίδης εἰς Σπέτσας.	1	Σωκράτης Α. Καράδας.	1
Σ. Καλκανῆς εἰς Γύθιον	1	Παῦλος Α. Νικολῆς.	1
Π. Κρονδαρῆς εἰς Γύθιον	1	Δ. Ἀντωνιάδης.	1
Γ. Πετρακάρικης εἰς Γύθιον.	1	ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ	
Σ. Αναγνωστόπουλος εἰς Γύθιον.	1	Δ. Τσιόγκρης Ὑπαστράτηγος	1
Ν. Τζαμπακόπουλος εἰς Μονεμβασιῶν.	1	Γ. Διαμάντης,	1
Γ. Δ. Καλογεράς.	1	Κ. Πλαπούτας.	1
Ὁ Ἅγιος Γύθιου Ἱερόθεος.	1	Δ. Π. Δημητρακόπουλος.	1
Α. Π. Στεφανάκος.	1	Γ. Α. Κικέας	1
Α. Θ. Γρηγοράκης.	1	Ν. Α. Βαρβαρίγος	1
Γ. Ν. Ποντικάκος.	1	Λουκῆς Λόντος.	1
Π. Βαθανάκης.	1	Γ. Π. Γιατράκος.	1
Α. Μ. Λωκράς.	1	Γ. Γλυκῆς.	1
Θεόδωρος Γκικέας.	1	Κ. Ι. Κουρκουμέλης.	1
		Ἀνδρέας Φαρδῆς:	3
		Κ. Ν. Δόσιος.	2

Ὁ αὐτὸς διὰ τὸν Κ. Τσοί- τζαν.	10	Δ. Π. Μαυρομιχάλης.	1
Ἑλένη Α. Φαρδῆ.	2	Μηχαῆλο Κέρης.	1
Λύγερ. Αὐέρωφ.	4	Δ. Χατσίσκος.	1
Γερμανὸς Κ. Τσενίδης ἐκ Κοζάνης.	1	Κυριακὸς Κουμπάρης ἐκ Κωσταντινουπόλεως.	3
Β. Σ. Δαρδούφης.	1	ΕΝ ΛΑΜΙΑ	
Κ. Ἀποστολίδης.	1	Γ. Καλάρης Ἰεραρχος.	1
Γ. Χατσῆ Ἀντωνιάδης.	1	Ἡλ. Δημητρακαράκος.	1
Δ, Ν. Τσιοντίδης.	1	Γ. Ζαχείλας.	1
Γ. Μουράτης.	1	Ζ. Παναγιωτίδης.	1
Ὁ Δήμαρχος Ἑρμουπόλεως ἐν Σύρῳ.	2	Ν. Οἰκονομίδης.	1
ΕἰΣ ΤΟ ΕΝ ΛΕΙΨΙΑ		Β. Κανούκης.	1
ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΝ		Τρ. Κ. Μπαντῆς.	1
Στέφανος Θ. Ῥάδος.	1	Ι. Μ. Γεωργιάδης.	1
Ν. Χριστ. Παππᾶς.	1	Ἑλ. Φ. Ὀλύμπιος.	1
Π. Ναούμ.	1	Ὁ Πρόξενος ἐν Λιβόρνῳ	4
Δ. Κοντοπάσχος.	1	Κ. Τσοίτζας	4
Ν. Καλισπέρης.	1	Γ. Χρήστου Λοχαγός.	1
Ἄντ. Μαυρομιχάλης.	1	Δημήτριος Χρήστου Μακρὺς.	1
Ἀναστ. Π. Μαυρομιχάλης.	1	Γ. Χρήστου Παύλου	1
		Ἀλκιβιάδης Διάμπεγης	1

Ἐὰν τινῶν συνδρομητῶν τὰ ὀνόματα δὲν ἔκαταχωρήθησαν εἰς τὸν παρόντα κατάλογον, τοῦτο βεβαίως δὲν ἀποδίδεται οὔτε εἰς τὴν ἑλλειψιν τοῦ συγγραφέως οὔτε ἀμέλειαν, τοῦ τυπογράφου, ἀλλ' εἰς τὴν βραδύτητα τῆς ἀποστολῆς τῶν ἀγγελιῶν πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἱστορίας.

